

Mason
P. 130.

ANTONII DADINI ALTESERRÆ

ANTECESSORIS OLIM TOLOSANI

OPERA OMNIA

TOMUS IX.

DISSERTATIONUM JURIS CANONICI

LIBRI SEX,

Quorum duo priores *de adiutoribus Episcoporum* : duo
medii *de sacris censibus* : duo ultimi *de parochis*,
deque officio & potestate parochi.

CURA ET SUMTIBUS

MICHAELIS MAROTTA

*Jurisconsulti & in supremis Neapolitanis tribunalibus
causarum patroni.*

EDITIO PRIMA NEAPOLITANA. M DCC LXXVII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

ERUDITO LECTORI

MICHAEL MAROTTA.

Omnis ferme est eruditorum sententia, inter opera viri celeberrimi ANTONII DADINI ALTESERRÆ eminere maxime *juris canonici dissertationes*, sive eruditionis copiam, sive acumen & judicium, quo scriptæ sunt, spectes. Ex continentur sex libris, quorum primi quatuor anno 1651. duo posteriores anno 1654. Tolosæ in lucem prodire: typis vero meis nono hoc tomo emittuntur. Quo diffusior est eruditio, qua *dissertationes* istæ scatent, eo majori cura mihi elaborandum fuit, ut eas, quatenus potis erat, ab illapsis mendis purgarem. Non secus ac in præcedentibus operibus, leges & canones cum ipsis autographis contuli: ut etiam cum suis auctoribus contuli loca omnia Latina & Græca, quæ minus idoneum sensum redderant, ubi licuit ipsos auctores habere. Immo, si quando otium fuit, nec omisi eos consulere auctores, quos non transcriptis locis ALTESERRA in rem suam adduxit.

Hisce curis immensam pæne errorum silvam in his *dissertationibus* deprehendi. Eorum bene multos indicavi adposito ad marginem hoc signo †, quod respondet alteri simili si-

a ij

gno , quo locus mendosus notatur . Sexcentos in ipso contextu emendavi , addito eodem signo † , ut intelligeretur aliquid mutatum fuisse . Incidi aliquando in leges , canones , & alia veterum loca , quæ idonea mihi visa non sunt ad probandas auctoris adsertiones : cumque inter curas non licuit ea diligentius expendere , nihil mutavi ; sed tantum hoc signum *) adposui , quo sapiens lector admonitus ipse deliberaret , & rem omnem ad incudem revocaret . Et hoc signum **) præmisi aliquibus locis , quæ conferre non potui .

Porro editio Tolosana , auctorum locis exceptis , tota typis , ut dicitur , Romanis procedit : & vitio laborat , quod in citationibus , modo numerum Romanum , modo Arabicum usurpat : qui quidem numeri , cum sæpe inter se similes forma sint , sæpe , nisi in rem præsentem eas , nescis eorundem vim & potestatem . Hinc ad evitandam confusionem , ubi opportunum credidi , typos Italicos , in citationibus vero perpetuo numeros Arabicos adhibui .

Ut vero magis lectorum commodis inservirem , iisque laborem , quem ego sustinere debui , levarem , legibus & canonibus , qui sub eodem titulo ab eadem voce incipiunt , numerum addidi : idemque feci in similibus paragraphis ejusdem legis . Et si quando ALTESERRA legis paragraphum , vel loca præcisa auctorum laudatorum non expressit , illa addere curavi , ut expeditior & facilior illorum collatio foret . Et litteris ac sermonibus SS. PP. quos consulere oportuit , adjecti numerum juxta ordinem posteriorum editionum .

Demum specimen errorum emendatorum , ut in præcedentibus operibus , subungere duxi : qua in re ne longior essem , errores orthographiæ & syntaxis sive Latine , sive Græcæ omisi . Sufficiat adnotasse aliquot eorum , qui citationes falsas reddunt , itemque qui obscuram & dubiam sententiam faciunt , quosque in ipso contextu emendavi : nam quod spectat ad eos , qui in margine indicantur , lectorem admonere superfluum est , cum primo obtutu innotescunt .

Specimen errorum.

IN PART. I.

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

I. ult. in pr. ff. de iure immunitatis, pag. 3. lin. 11. & 12.

Augustinus Serm. xxiii. de verb. Apostol. pag. 4. lin. 6. & seq. ab infr.

Eusebius lib. vi. cap. ix. pag. 8. lin. 6. ab infr.

Eusebius lib. vii. cap. xxvi. ibid. lin. pen. & ult.

Sozomen. lib. iii. cap. xix. pag. 9. lin. 2. & 3.

Epiphani. Hæres. xxix. ibid. lin. 11. can. Episcopum lxxiii. Dist. pag.

13. lin. 4. Possidio eius vit. cap. ix. ibid. lin.

12. & 13. can. qui ea. 111. qu. 11. ibid. lin.

4. ab infr. Clem. 1. de for. compet. pag. 14.

lin. 8. ab infr. Eusebio lib. 111. cap. xxx. ibid. lin.

4. ab infr. Possidio in eius vit. cap. 12. pag. 15.

lin. 16. Theodori. lib. iv. cap. v. pag. 17.

post. cap. lin. 3. cap. pastoralis. de Cleric. egrot. vel

debilitat. in vi. pag. 20. lin. 5. & 6. lin. 3.

d. cap. Venerabili. pag. 25. lin. 11. can. quoniam lxxiii. Dist. pag. 30.

lin. 9. can. in plebibus. lxxiii. dist. pag.

41. lin. 10. & 11. & denno pag. 136. lin. 6. & 7.

alioquin si Archidiaconus propriam iurisdictionem exerceret, gradatim fieret ab ipso appellatio ad Archidiaconum, tamquam ad alium. can. anteriorem. vi. qu. vi. pag. 47. lin. 7. & seq.

cap. Romana. §. 7. de appellat. in vi. ibid. lin. ult. ad pag. 48.

I. ult. & in fin. pag. 3. lin. 10.

Serm. 19. de verb. Apostolor. al. 178. cap. 7. ibid. lin. 7. ab infr.

lib. 6. cap. 1. 8. pag. 5. lin. 25.

lib. 7. cap. 1. 31. ibid. lin. 29.

lib. 2. cap. 1. 20. ibid. lin. 31.

heres. 1. 68. artic. 1. ibid. lin. 37. can. 1. Episcoporum, 74. dist. pag. 7. lin. 15.

cap. 1. 5. ibid. lin. 21.

can. 1. quia ea, ibid. lin. 31.

elem. 1. un. ibid. lin. 6. ab infr.

lib. 3. cap. 1. 36. ibid. lin. 3. ab infr.

cap. 1. 8. pag. 8. lin. 11.

lib. 4. cap. 1. 6. pag. 9. lin. 2.

cap. 1. pastoralis, pag. 10. post cap. lin. 3.

cap. venerabili, 1. de off. delegat. pag. 12. lin. 19.

can. quoniam, 1. 69. dist. pag. 14. lin. 16. & 17.

can. 1. si in plebibus, pag. 18. lin. 11. ab infr. & pag. 60. lin. 5.

ab ipso ad 1. Episcopum, tamquam ad alium; can. 1. anteriorum, 2. qu. 6. pag. 21. lin. 20. & 21.

cap. Romana, §. 1. ab archidiaconis, ibid. lin. 36.

cap. ad hoc. de excess. prlat. pag. 48. lin. 8. ab infr.
 Actuum Apostolor. viii. pag. 52. lin. 12.
 Socrat. lib. 1. cap. v. pag. 56. lin. ult.
 Sozomen. lib. 11. cap. xvi. ead. lin. ad pag. 57.
 can. Honoratum. lxxiv. dist. pag. 61. lin. 5. & seq. ab infr.
 cap. 11. de offic. Archidiacon. pag. 64. lin. 17. & seq.
 can. Presbyteri. xcvi. dist. pag. 66. lin. 10. ab infr.
 Conc. Carthag. 11. can. 111. Carthag. 11. can. xxxiii. Agath. can. xiv. can. ministrare. can. Presbyter. xxvi. qu. vi. *ibid.* lin. antepen. ad ultim.
 cap. vii. de off. Archipresbyter. pag. 67. lin. 11.
 Socrat. lib. vi. cap. xiv. pag. 68. lin. 18.
 can. cum simus. ix. qu. 11. can. in noua. xvi. qu. vii. pag. 71. lin. 7. & 8.
 cap. cum generali. de offic. Vicar. in vi. pag. 72. lin. pen. & ult.
 can. in noua. xvi. qu. 11. pag. 74. lin. 9. can. in noua. xvi. qu. vii. pag. 90. lin. 19.
 can. miramur. xxiv. qu. v. pag. 76. lin. 1. & 2.
 d. l. 2. C. de offic. Vicar. *ibid.* lin. 18.
 Nou. lxx. pag. 83. lin. 2.
 can. quisquis. xvii. qu. 111. pag. 84. lin. 21.
 can. Apostol. xxxviii. pag. 86. lin. 6. & pag. 88. lin. 7.
 Clement. lib. 11. cap. xxxvi. pag. 88. lin. 13. & 14.
 August. epist. 1. *ibid.* lin. 22.
 can. vlt. xxii. qu. 111. pag. 91. lin. 8.
 Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. cclxx. *ibid.* lin. 5. & seq. ab infr.
 can. Monachus lxxvi. dist. pag. 99. lin. 4. & 5.
 can. Monachi . . . xvi. qu. 1. *ibid.*

cap. ad hoc, *ibid.* lin. ult.
 actuum Apostolor. cap. 7. pag. 23. lin. 27.
 lib. 1. cap. 8. pag. 25. lin. 24.
 lib. 1. cap. 17. *ibid.* ead. lin.
 can. 1. Honoratus, pag. 27. lin. 21. ab infr.
 de offic. 1. archipresbyter. pag. 28. lin. 15. ab infr.
 can. presbyteri, ult. 1. 95. dist. pag. 29. lin. 20. & seq. ab infr.
 conc. Carthag. 11. can. 3. Carthag. 11. can. 1. 32. Agath. can. 1. 44. can. 1. ministrare, can. presbyter 14. 26. qu. 6. *ibid.* lin. 15. & seq. ab infr.
 cap. 1. 3. *ibid.* lin. 7. ab infr.
 lib. 6. cap. 1. 16. pag. 30. lin. 21. & 22.
 can. cum simus, 9. qu. 1. 3. can. in 1. nona, 16. qu. 7. pag. 32. lin. 6. & 7.
 cap. cum 1. in generali, pag. 33. lin. 14.
 can. in 1. nona, 16. qu. 7. *ibid.* lin. 12. & seq. ab infr. & pag. 40. lin. 21. ab infr.
 24. qu. 1. 1. pag. 34. lin. 28.
 d. l. 1. *ibid.* lin. 15. ab infr.
 nov. 1. 79. cap. 3. pag. 37. lin. 23. 17. qu. 1. 4. pag. 38. lin. 6. & 7.
 can. Apostolorum, 1. 37. *ibid.* lin. 6. ab infr. & pag. 39. lin. 32.
 lib. 2. cap. 1. 35. pag. 39. lin. 17. ab infr.
 epist. 1. 50. al. 185. *ibid.* lin. 11. ab infr.
 22. qu. 1. 5. pag. 40. lin. 8. ab infr.
 epist. 1. 269. pag. 41. lin. 7.
 can. monachus, 1. 77. dist. pag. 44. lin. 10.
 can. 1. quidam monachi, *ibid.* lin. 21.

SPECIMEN ERRORUM.

vii

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

- lin. 20. & 21.
can. pervenit. xii. qu. 1. pag. 100.
lin. pen.
can. Apostol. LVIII. pag. 101. lin.
6. ab infr.
Euseb. lib. vii. cap. xi. pag. 102.
lin. 3.
Socrat. lib. v. cap. xxi. pag. 105.
lin. 12.
Theod. lib. iv. cap. xxiii. pag. 106.
lin. ult.
Eusebio lib. vii. cap. xxi. pag. 107.
in fine ad 108.
Eusebius lib. v. cap. x. xii. lib. vi.
cap. xii. pag. 108. lin. 4. & 5.
Euseb. lib. vi. cap. xxv. ibid. lin. 9.
cap. licet, de translat. cap. cum Ec-
clesiastica. de his quæ fiunt a Prel.
sine consensu. Capitul. pag. 110. lin. 14.
& 15.
Socrates, lib. iv. cap. xix. pag. 115.
lin. 13.
Polid. eius vit. cap. 11. pag. 116.
lin. 2.
Chrysostomus lib. 111. de Sacerdot.
cap. 11v. pag. 118. lin. antep. & pen.
Theodorit. lib. v. cap. xviii. pag.
120. lin. pen.
Hincmarus Remens. Episc. 111. pag.
121. lin. 5. & 6.
l. omnem 111. ibid. lin. 4. ab infr.
Conc. Hispal. 11. can. vii. pag. 123.
lin. 5. & seq. ab infr.
can. in decima. xix. qu. 11. ibid.
lin. ult.
Epiphan. hæres. Lxxvii. pag. 127.
lin. pen.
Euseb. lib. v. cap. xvi. pag. 130.
lin. 8.
Sozomen. lib. 11. cap. xxiii. ibid.
lin. 11.
Socrat. lib. 1. cap. xv. ibid. ead. lin.
& seq.
Socrat. lib. iv. cap. xxix. ibid. lin.
16.
cap. 11. eod. tit. in vi. pag. 135.
lin. 6. & seq. ab infr.
l. ex certis xv. ff. de indic. pag. 139.
lin. 11. & 12.
can. omnis de consecr. Dist. 2. pag.
140. lin. 5. & seq. ab infr.
11. † qu. 1. ibid. lin. ult.
can. Apostolorum, † 57. pag. 45. lin. 9.
lib. 7. cap. † 13. ibid. lin. 15.
lib. 5. cap. † 22. pag. 46. lin. 6. ab
infr.
lib. 4. cap. † 25. pag. 47. lin. 31.
lib. 7. cap. † 29. pag. 48. lin. 2.
lib. 5. cap. 10. † 11. lib. 6. cap. †
6. 19. ibid. lin. 5.
lib. 6. cap. † 27. ibid. lin. 8.
cap. licet, de † suppl. neglig. prel.
cap. cum † apostolica, de iis quæ &.
pag. 49. lin. 4. & 5.
lib. 4. cap. † 26. pag. 51. lin. 9.
cap. † 12. ibid. lin. 25.
cap. † 16. pag. 52. lin. 16. ab infr.
lib. 5. cap. † 19. pag. 53. lin. 30.
epist. † 7. ibid. lin. 34. & 35.
l. omnem, † 42. ibid. lin. antepen.
can. † 11. pag. 54. lin. 10. ab infr.
can. in decima, † 18. qu. 2. ibid.
lin. 8. ab infr.
hæres. † 75. artic. 5. pag. 56. post
cap. lin. 5.
lib. 5. cap. † 10. pag. 57. post. cap.
lin. 10. & 11.
lib. 2. cap. † 24. ibid. lin. 12. & 13.
lib. 1. cap. † 19. ibid. lin. 13.
lib. 4. cap. † 36. ibid. lin. 16.
cap. † unic. §. cum vero, pag. 59. lin.
& ab infr.
l. † vix certis ex causis 53. pag. 62.
lin. 20.
dist. † 1. pag. 63. lin. 5.

Edit. Tolosan.

Edit. msa.

Theodorito lib. iv. cap. xvii. pag.
141. lin. 15. & 16.

Theodorit. lib. v. cap. xvii. *ibid.*
lin. 5. & seq. ab infr.

can. didicimus. de consecration. dist.
1. pag. 144. lin. 11. & 12.

Augustinus lib. vi. Contra Iulian.
cap. ix. pag. 145. lin. 17.

Conc. . . . Vascens. i. can. iv. . . . Are-
latens. ii. can. xxviii. Aurelian. iiii.

*Vineam quam Bebrimodus facit, tibi
eatenus, ut diebus festis, & omnibus
Dominicis sacris altaribus mea inde of-
feratur oblatio. ibid. lin. 7. & seqq. at
infr.*

Aliter legitimum non fit coniugium nisi ab his, qui Iuger ipsam seminari dominationem habere videntur, & a quibus custoditur vxor petatur, & a parentibus & propinquioribus spouſetur & legibus, & suo tempore Sacerdotaliter, vt mos est, cum precibus & celebrationibus a Sacerdote benedicatur. pag. 150. lin. 10. & seqq. ab infr.

Concil. Carthag. iv. canon. LIX. can
discordantes LXXXIX. dist. pag. 156
lin. 14. & 15.

can. nobis. . . can. de reatibus. xlii
qu. 1. pag. 159. lin. 5. & seq. ab
infra.

can. quoniam. xix. qu. i. pag. 161.
lin. o.

lin. 9.
Sozomenum lib. v. ep. 15. pag. 163
lin. 12.

August. in cap. 14. epist. ad Rom.
ibid. ex marg.

Si quando fames & pecunia, & rerum omnium egestas opprimunt mundum. sciamus hoc ex Dei ira descendere, &c.
pag. 164. in fin.

Augustin. homil. LVIII. pag. 165
lin. 11. & 12.

De decimis quas populus dare non vult, nisi quolibet modo ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est n. fiat. pag. 167. lin. 12. & seqq.

can. lancitum. xiii. qu. viii. pag
163. lin. 3.

Hieronym. ad Gerontiam. pag. 169
lin. 5. & iterum pag. 225. lin. 14.

lib. 4. cap. † 19. *ibid.* lin. 19. ♂
2p.

lib. 5. cap. † 18. *ibid.* lin. 27. *Or*
28.

dist. † 2. pag. 64. post cap. lin. 8.

lib. 6. contra Julian. cap. † 21. num.
27. *ibid.* lin. 5. *ab infr.*

Vasens. I. *can.* † 1.... Arclatens. II. *can.* † 47.... Aurelian. III. *can.* † 22.

pag. 66. lin. 18. O' segg. ab infr.
Vineam, quam Pebrimcdus facit, ti-

bi eatenus † derelinquo, ut &c. *ibid.*
lin. 12, ab infr.

11. 12. 20 mar.

•	•	•	•	•	•	•
•	•	•	•	•	•	•

•	•	•	•	•	•	•
•	•	•	•	•	•	•
•	•	•	•	•	•	•

¶ legibus + daturus. Rec. pag. 67

lim. 12.

can + 03- can + ablatives: on diff

can. † 93. can. † oblationes, 90. dist
pag. 69. lin. 7. ab infr.

can. † vobis . . . can. de redditibus

12. *gu.* † 2. pag. 71. lin. 18. & 19.

19. *qu.* † 3. *ibid.* *lin.* 5. & *seq.* *ab*
infr.
lib. † 2. *seq.* † 16. *seq.* *lin.* 8. *ab*

lib. 5. cap. 1. 16. pag. 72. lin. 8. al
infr.

in cap. † 78. pag. 73. in marg.

si quando fames & penuria, &c. pag.
73. post cap. lin. 4.

Similar to 0.16—84 in general

homil. † 48. al. ferm. 86. in append
num. 2. *ibid.* lin. 16. *ab infr.*

nisi quolibet munere ab eo redimantur

- Soerat. lib. 11. cap. xiv. pag. 170.
lin. 6. ab infr.
 Matthæum Paris. ad ann. M.C.LVI.
pag. 181. lin. 5. & seq. ab infr.
 Matthæus Paris. A. C. M.CC.XXVI.
pag. 192. lin. 9. ab infr.
 can. nobis. XII. qu. 11. pag. 199.
lin. 14.
 Nazianzen. Orat. v. *ibid. lin. 16.*
 Eusebium lib. VII. C. XXIV. *ibid. lin.*
7. & seq. ab infr.
 Socrates, lib. VII. cap. xiv. pag. 200.
lin. 17.
 can. sta subiectus. xcvi. dist. pag.
 203. *lin. 5. & 6.*
 can. decernimus. x. qu. 1. pag. 205.
lin. 2.
 can. ad hoc xvi. qu. iv. *ibid. lin. 5.*
ab infr.
 cap. certificati. de sepultur. pag. 207.
lin. 4. & 5.
 l. 11. C. de curs. public. pag. 111.
lin. 15.
 can. relata. x. qu. 111. pag. 215.
lin. 6.
 cap. felicitis 11. de censib. in vi. *ibid.*
lin. 8. & 9.
 can. placuit. x. qu. 1. & can. vlt.
 ead. caus. qu. 111. pag. 219. *lin. 19.*
 & 20.
 Hincmarus Rhemenfis in capitulis
 Archidiaconis Presbyteris datis, anno
 DCCCLXXVII. pag. 221. *lin. pen. &*
ult.
 can. cavendum x. qu. 1. pag. 223.
lin. 2. & 3.
 Nos autem, Deo venalitem omnem
 tam ex rebus, quam ex ministeriis Ec-
 clesiasticis propellentes, &c. pag. 227.
lin. 9. & seq. ab infr.
 can. si privatum, xii. qu. 11. pag.
 234. *lin. pen.*
 Conc. Toletan. iv. pag. 243. *lin. 2.*
 lib. 2. cap. † 17. pag. 76. *lin. 7.*
 ad ann. † 1155. pag. 79. *lin. 11.*
 ad ann. † 1241. pag. 83. *lin. 16. ab*
infr.
 can. † vobis, pag. 87. *lin. 21.*
 orat. † 1. num. 18. *ibid. lin. 22. &*
23.
 lib. 7. cap. † 30. *ibid. lin. 29.*
 lib. 7. cap. † 12. *ibid. lin. 9. ab infr.*
 can. † esto subiectus, 95. dist. pag.
 88. *lin. antepen.*
 can. † decrevimus, pag. 89. *lin. 14.*
ab infr.
 can. ad hoc, 16. qu. † 1. pag. 90.
lin. 4.
 cap. † certificari, *ibid. lin. 33.*
 l. † 3. pag. 92. *lin. 25.*
 can. relata, 10. qu. † 1. pag. 94.
lin. 2.
 cap. felicitis † 3. *ibid. lin. 4.*
 can. placuit, † can. ult. 10. qu. 3.
 pag. 95. *lin. 5. ab infr.*
 anno † 877. cap. 5. pag. 96. *lin. 5.*
ab infr.
 can. cavendum, 10. qu. † 3. pag. 97.
lin. 20. & 21.
 Nos, auctore Deo, venalitem, &c.
 pag. 99. *lin. 29.*
 can. si privatum, 12. qu. † 1. pag.
 102. post cap. *lin. 12.*
 conc. Toletan. † IX. can. 2. pag.
 105. *lin. 5. ab infr.*

IN PART. II.

Edit. Tolosan.

Edit. mon.

Clem. dudum. §. huiusmodi. de se-
pult. pag. 7. lin. 8.
can. sicut unaquaque. xxi. qu. 11.
pag. 9. lin. 18.
can. plures. can. Baptismales. xvi.
qu. vii. *ibid.* lin. 22.
Nou. Instin. cxxii. cap. xxxiii.
pag. 12. lin. 6.
can. dilectio. xvi. qu. v. pag. 17.
lin. 13. & 14.
can. presbyteri. xcvi. dist. pag. 20.
lin. 21.
cap. cum Vultarana. de elect. pag.
18. lin. 17.
can. Episcopus. xcvi. dist. Augustin.
in Platen. cxxv. pag. 34. lin. 12. & 13.
can. Episcopus xcvi. dist. pag. 35. lin.
15. & 16.
iuxta illud Petri epist. 11. pag. 37.
lin. 2. & 3.
& idem lib. 1. contra Iulian. cap. 11.
pag. 38. lin. antepen. & pen.
Eusebius lib. vii. cap. xxiiv. pag. 49.
lin. 7.
Augustin. . . sermon. xxxv. ad fra-
tres in Eremo. pag. 50. lin. 4. & 5.
Divinum illud fidelium sacramentum
poposcit, non ut curiosos oculos infere-
ret, sed ut fidei sua consequeretur au-
xilium; etenim ligari fecit in orario,
& orarium involuit in collo, atque ita
se deiecit in mare. pag. 51. lin. 13. &
seqq.
can. nisi aut in cenobiis. lvii. dist.
pag. 54. lin. 12.
Eusebii lib. vii. cap. xxiv. pag. 75.
lin. 6. & 7.
Episcopos & Presbyteros hos pasto-
res, illos compastores appellat Io. Chry-
sost. &c. *ibid.* lin. 9. & seq.
can. Episcopi. xcvi. dist. *ibid.* lin. 6.
ab *infr.*
cap. ex parte. 1. de rescript. pag. 76.
lin. 8. ab *infr.*
Conc. Carth. 11. can. 111. Carth.
111. can. xxxij. & lxxxvi. Agathens.

§. † per huiusmodi, pag. 118. lin. 15.
can. sicut † in unaquaque, pag. 119.
lin. 15.
can. † plures baptismales, 16. qu. 2.
ibid. lin. 18.
nov. Justin. † 123. cap. 32. pag. 120.
lin. 19.
16. qu. † 3. pag. 122. lin. 29.
can. presbyteri, ult. † 95. dist. pag.
123. lin. 5. & seq. ab *infr.*
cap. cum † ecclesia Vultarana, pag.
127. lin. 6.
can. Episcopus, † 95. dist. Augustin.
in plalm. † 126. num. 3. pag. 129. lin.
26. & seq. can. Episcopus, † 95. dist.
ibid. lin. 3. ab *infr.*
epist. † 1. cap. 5. 3. pag. 130. lin.
19. & seq. ab *infr.*
cap. † 7. num. 34. pag. 131. lin. 20.
lib. 7. cap. † 30. pag. 135. lin. 31.
sermon. † 36. *ibid.* lin. 4. ab *infr.*
Divinum illud fidelium sacramentum
poposcit, non ut curiosos oculos † infer-
ret arcanis, sed ut fidei sua conseque-
ratur auxilium; Etenim ligari fecit in
orario, & orarium involuit collo, atque
ita se deiecit in mare. pag. 136. lin. 18.
can. nisi aut in cambis, † 56. dist.
pag. 137. lin. 23.
lib. 7. cap. † 30. pag. 146. lin. 21.
Episcopos & presbyteros, illos pasto-
res, hos compastores appellat, &c. *ibid.*
lin. 23.
can. † Episcopus 10. † 95. dist. *ibid.*
lin. 34. & 35.
cap. ex parte † 2. al. 12. pag. 147.
lin. 1.
conc. Carthag. II. can. 3. Carthag.
III. can. 32. Agathens. can. 44. can.

SPECIMEN ERRORUM.

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

can. XLIV. in can. si iubet. can. Presbyter. can. ministrare. can. Presbyter. xxvii. qu. vi. pag. 84. lin. 4. & seqq.

Panem nostrum quotidianum, si quotidianum est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt, accipe quod tibi profuit, sic vix ut quotidie merearis accipere. pag. 86. lin. 5. & seqq.

Augustin. de dogmatibus Ecclesiasticis. cap. lxxii. ibid. lin. 8. & 9.

Augustinus de verb. Domini. serm. xxviii. in illud: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Si quotidianum est panis, cur post annum illum sumas, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt, accipe quotidie, quod quotidie tibi profuit, sic vix ut quotidie merearis accipere. ibid. lin. 16. & seqq.

Eusebio lib. vi. cap. xxxvi. pag. 90. lin. 16.

Greg. i. lib. vii. epist. lxxiii. Tamen si quid boni vel ipsa, vel altera Ecclesia habet, ego & minores meos, quos de illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum, stultus enim est qui in eo primum existimat, ut bona quæ videat despicere contemnat. pag. 93. lin. 5. & seqq.

Socrates lib. ii. cap. xxxiii. pag. 95. lin. 13. & 14.

Socromenus lib. iiii. cap. xlii. ibid. lin. 15.

can. ecce ego. xcvi. dist. pag. 96. lin. 8. & 9.

can. sta subiectus. xcvi. dist. pag. 97. lin. 11. & 12.

Socrat. lib. v. cap. xxi. ibid. lin. 15. & 16.

ex Leonis epist. cxii. & cxlii. ibid. lin. 10. & seq. ab infr.

cap. quod clericis, de foro competent. pag. 100. lin. 11.

apud Matthæum Paris in edicto Henrici II. Regis Anglorum. Si quis inventus fuerit ferens litteras Domini Pape, aut mandatum Thome Archiepiscopi continens interdictum Christianitatis, capiatur & retineatur. pag. 103. lin. 15.

si iubet, can. t ministrare, can. presbyter ult. 26. qu. 6. pag. 150. lin. 2. & 3.

Panem nostrum quotidianum. Si quotidianum est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie quod tibi profuit. Sic vix, ut quotidie merearis accipere. ibid. lin. 9. & seq. ab infr.

cap. t 23. ibid. lin. 5. ab infr.

August. de verb. Domini. serm. 28. (al. 84. num. 3.) in illud: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Si quotidianum est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie quod tibi profuit. Sic vix, ut quotidie merearis accipere. pag. 151. lin. 1. & seqq.

lib. 6. cap. t 44. pag. 152. lin. 16. ab infr.

Gregor. I. lib. 7. epist. t 64. Tamen si quid boni vel ipsa vel altera ecclesia habet, ego & minores meos quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim qui in eo se primum existimat, ut bona quæ viderit despicere contemnat. pag. 153. lin. 12. & seqq. ab infr.

lib. 2. cap. t 43. pag. 154. lin. 9. ab infr.

lib. 3. cap. t 44. ibid. lin. 8. ab infr.

can. ecce ego, t 95. dist. pag. 155. lin. 5. & 6.

can. t esto subiectus, 95. dist. ibid. lin. 23.

lib. 5. cap. t 22. ibid. lin. 20. ab infr.

epist. t 61. al. 63. ibid. lin. 16. ab infr.

cap. quod t clericis, pag. 156. lin. 14. ab infr.

apud Matthæum Paris in edicto Henrici II. Regis Anglorum (ad ann. 1164.) Si quis inventus fuerit ferens litteras domini Pape vel mandatum, aut Thome Archiepiscopi, continens interdictum Christianitatis in Anglia, capiatur & retineatur. b i j

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

Conc. Carthag. 11. can. 111. Carthag. 111. can. lxxvi. Agathensi, can. xlii. can. si iubet. can. Presbyter. can. ministrare. xxvi. qu. vi. pag. 105. lin. 21. & seqq.

d. cap. cum Ecclesiarum, pag. 109. lin. 17. & 18.

Quanto magis in Dei causis, ac per hoc Antistitem eius puriorem ceteris esse oportet, ipsius enim personam habere videtur, est enim Vicarius eius, quia necesse habet quotidie Christi vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut singere. pag. 110. lin. 6. & seqq. ab infr.

Theodorito, lib. v. cap. xxxvi. pag. 112. lin. 16. & 17.

Matth. Paris. ad ann. m. cc. xxxiii. pag. 118. lin. ult.

Gregor. lib. xii. epist. pag. 121. lin. antepen.

Ambros. lib. 111. de Virginib. pag. 122. lin. 11. & 12.

Concil. Brachar. 1. can. xxxvi. pag. 123. lin. 5. ab infr.

Socrat. lib. vi. cap. xv. pag. 124. lin. 15. & 16.

Euagrio lib. iv. cap. xxx. ibid. lin. 7. & seq. ab infr.

can. Sacerdotum. de consecrat. dist. 1. pag. 128. lin. 4. & seq. ab infr.

Ambros. in Luc. lib. ix. cap. xix. pag. 140. lin. 15.

retineatur. pag. 157. lin. 8. & seqq. ab infr.

Conc. Carthag. II. can. 3. Carthag. III. can. 32. Agath. can. 44. can. si iubet, can. ministrare, can. presbyter ult. 26. qu. 6. pag. 158. lin. 17. & seqq. ab infr.

cum t ab ecclesiarum, pag. 160. lin. 14.

Quanto magis in Dei causis? Ac per hoc Antistitem ejus puriorem ceteris esse oportet: ipsius enim personam habere videtur, est enim vicarius ejus: t ut quod ceteris licet illi non liceat: quia necesse habet, &c. pag. 160. lin. 14. & seqq. ab infr.

lib. 5. cap. t 37. pag. 161. lin. 24.

Matth. Paris. ad ann. t 1238. pag. 163. lin. 6. ab infr.

lib. 12. epist. t 27. pag. 165. lin. 2. & 3.

lib. t de virginitat. cap. 3. in fine: ibid. post cap. lin. 7.

can. t 18. ibid. lin. 8. ab infr.

lib. 6. cap. t 17. pag. 166. lin. 7.

lib. 4. cap. t 31. ibid. lin. 14.

de consecrat. dist. t 2. pag. 171. lin. 9. ab infr.

lib. 9. t super cap. 20. num. 29. pag. 172. lin. 26.

Aliquot exempla errorum in insertis fragmentis Græcis.

IN P A R T. I.

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

Eadem interpretatione usus est Suidas in loco qui emendatione indiget. *εὐβανδίου* lege *εὐβανδίου*, pag. 5. lin. 13. & seqq.

ἡ γὰρ δὲ καὶ τῶν ἁγίων τῶν ἁγίων *πνευματικῶν ἀποστόλων*, διὰ τῶν καδιδῶν,

Eadem interpretatione usus est Suidas in loco qui emendatione indiget. *εὐβανδίου* lege *εὐβανδίου*. pag. 4. lin. 7. & 8.

.

SPECIMEN ERRORUM.

Edit. Tolosan.

Edit. med.

xiii

in τῇ λαογραφίᾳ, μὴ καταδεχόμενος τὴν μεταρρολισμὸν αὐτῶν πρὸς συγχίλους in τῇ συνδρόμῳ. Die Pentecostes facto tumultuatum est ob sessionem in facto officio Metropolitani non serentibus superiori loco ipsis sedere syncellos. pag. 25. in fin.

ὃ πρὸς κακὸν κεραισκόπου, ὃ καὶ χειροδισίῳ αὐτῶν ἐπισκοπῶν εὐλόγηται: Clotterisporos, qui manuum impositionem ab Episcopis acceperint. pag. 28. in fin. ad 29.

ὃ βασιλεὺς δεῖ προβάλλεται ἀρχιδιάκων ἐκ πρὸς πρὸς αὐτοῦ ἐκκατακόλου παύσει, ὡς ἐπαμεινόμενος τὴν ἄλλαν ὄψιν προβάλλεται πρὸς, καὶ ἐκ ἄλλου: Imperator autem cum designat Archidiaconum ex huiusmodi sex Catechizatorum ordine, ut qui alios honore antecellunt designat eum, ac non aliunde. pag. 62. lin. 13. & seqq.

Apud Iustin. marty. Apolog. 11. superest rescriptum Adriani, ut Christiani damnarentur causa cognita pro tribunali, non petitionibus, & vociferationibus populi, καὶ πρὸ βήματος ἀποκρίνεται, ἀλλ' ἐκ ἀξιώσεων, καὶ μόναις βουαίς. pag. 81. lin. 3. & seqq.

Nec satis mirari valeo Gregorii Nazianzeni fiduciam aut contentum rerum temporalium, de quo scribit Gregor. Presbyter eius vitæ auctor, quod rerum & redituum Ecclesiasticorum rationes a curatoribus ecclesiæ non repetiit, cauonum, id verius, quam Ecclesiasticorum opus esse inquis, præfectorum, non Episcoporum κατελικὸν μᾶλλον, ὃ ἐκκλησιαστικὸν ἀνδρῶν τὸ ἔργον, καὶ ἀρχόντων, ἐκ ἐπισκοπῶν. pag. 92. in fin.

ὃ δὲ λεγόμενα πατριμόνια τὴν ἐν Ρώμῃ τῶν αὐτῶν ἀγίων, καὶ κορυφαίων ἀποτόλων ἐκπαλεῖ σπλάγμιν πάλαι παρὰ ἡμῶν, τῇ δημοσίῳ λόγῳ σπλάγμιν προτίταται. Patrimonio quoque templorum Roma Principibus Apostolis confectatum, quæ olim pendebantur talentorum trium & semis in ætatem publicum confecti iussu. pag. 186. lin. 2. & seqq.

Μεταρρολισμὸν προκαθίσαι αὐτῶν. . . ἐκ συνδρόμῳ. pag. 12. lin. 27. & seqq.

ἐκκατακόλου. pag. 13. lin. 12. ab infr.

ἐκκατακόλου . . . ἐπαμεινόμενος . . .

Imperator igitur quando designat archidiaconum ex exocatacalorum ordine, tanquam ceteris honoratiore, eum designat, nec aliunde assumitur. pag. 27. lin. 9. & seqq. ab infr.

Apud Iustin. Martyr. apolog. 2. († al. 1. cap. 69.) superest &c. . .

ὡς καὶ πρὸ βήματος ἀποκρίνεται, καὶ τὸ μόνον πρὸς αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ ἀξιώσεων, καὶ μόναις βουαίς. pag. 36. lin. 31.

κατελικὸν μᾶλλον, ὃ ἐκκλησιαστικὸν ἀνδρῶν τὸ ἔργον, καὶ ἀρχόντων, καὶ ἐπισκοπῶν. pag. 41. lin. 29. & 30.

καὶ σπλάγμιν προτίταται. pag. 80. lin. 6. ab infr.

IN PART. II.

Edit. Tolosan.

Edit. mss.

ὁ μαρίωνες, inquit, χώρα πρὸς ἀλεξανδρίαν ἐστὶ, καὶ ἀδύνατον ἐν τῇ χώρᾳ ἐπισκοπεῖν, ὅθεν χωρεῖται ἐπισκοπὴ αἱ ἐκκλησίαι πάντες οἱ χώρες ὑπόκεινται, ἵνα δὲ τῇ ἐπισκοπῇ αἱ ἐκκλησίαι πάντες οἱ χώρες πρὸς ὑπάρχοντες ἔχῃ πρὸς ἰδίαν καμίας. Μαρίωνες ἄνθρωποι ἐστὶν, ὅθεν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπισκοπεῖται, ὅθεν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπισκοπεῖται, ὅθεν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπισκοπεῖται. pag. 40. lin. 5. & seqq.

ὁ Μαρίωνες, inquit, κατὰ πρῶτον χρόνον ἡ ἀλεξανδρία ἐστὶ, καὶ ἀδύνατον ἐν τῇ χώρᾳ γίνεσθαι ἐπισκοπὴν, ὅθεν χωρεῖται ἐπισκοπὴ αἱ ἐκκλησίαι πάντες οἱ χώρες ὑπόκεινται, ἵνα δὲ τῇ ἐπισκοπῇ αἱ ἐκκλησίαι πάντες οἱ χώρες πρὸς ὑπάρχοντες ἔχῃ πρὸς ἰδίαν καμίας. Μαρίωνες, ὅθεν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπισκοπεῖται, ὅθεν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπισκοπεῖται, ὅθεν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπισκοπεῖται. pag. 131. in fin. ad 132.

καθ' ὅσον δὲ δίδειν οὐκ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀποστολὰς λεγόμενος συντάσσεται γυναῖκες, interim vero accusant illos qui subintroducunt faminas quas vocant dilectas sibi asiscunt. pag. 49. lin. 14. & seqq.

καθ' ὅσον δὲ δίδειν οὐκ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀποστολὰς λεγόμενος συντάσσεται γυναῖκες, interim vero accusant illos qui subintroducunt faminas quas vocant dilectas sibi asiscunt. pag. 135. lin. 20. & seqq. ab infr.

ὅμοι οἱ πρὸς ἀποστολὰς ἔχοντες οἱ ἱερεῖς καὶ δυνάμεις, οἱ ἐκπαινετοὶ πρὸς δυνάμεις. Sic etiam segregandi vim habent Pontifices, ut interpretes divina justitia. pag. 102. in fine ad 103.

ὅμοι οἱ πρὸς ἀποστολὰς ἔχοντες οἱ ἱερεῖς καὶ δυνάμεις, οἱ ἐκπαινετοὶ πρὸς δυνάμεις. Sic etiam segregandi vim habent Pontifices, ut interpretes divina justitia. pag. 102. in fine ad 103.

ἀποστολὰς λατρεῖν ὑμῖν οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸς ὑμῖν. Ego de cetero vobis ne sacra hac vestibula ingrediamini vtrabo. pag. 112. lin. 4. & seqq.

ἀποστολὰς λατρεῖν ὑμῖν οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸς ὑμῖν. Ego de cetero vobis ne sacra hac vestibula ingrediamini vtrabo. pag. 112. lin. 4. & seqq.

Errores Tolosane editionis in meam inadvertenter transfusi.

Archypresbyter, pag. 23. lin. 6.
Monica, pag. 147. lin. 17.
Eleemosyna pag. 186. in summ. cap.
Matheus pag. 192. lin. 11. & 17.
Concill. pag. 210. lin. 10.
προσπεσκέας, in par. 2. pag. 20. lin. 5. ab infr.

archipresbyter, pag. 11. lin. 15.
Monnica, pag. 65. lin. 6. ab infr.
Eleemosyna pag. 175. in summ. cap.
Matheus. pag. 83. post cap. lin. 10.
Concill. pag. 91. lin. ult.
προσπεσκέας, pag. 123. lin. pen.

Errata propria editionis meæ.

Pag. 7. lin. 4. ab infra, Antiochenæ, Antiochenæ. p. 11. lin. 29. in, in. p. 14. lin. pen. Damfi, Damafi. p. 15. lin. pen. dianoni, diaconi, p. 34. lin. 5. linquæ, lingue. p. 38. lin. 27. dannavit, damnavit. p. 42. lin. 14. ab infra, eligantur, elegantur. p. 52. lin. 12. ab, ad. p. 58. lin. 18. catecheses, catecheses. p. 94. lin. 6. reliquit, relinquit. ibid. lin. 5. ab infr. can. possessionis, can. possessiones. p. 104. lin. 32. carandum, carundem. p. 108. lin. antepen. divinam, divina. p. 131. in summ. cap. beneficiorum, beneficiorum. ibid. lin. 12. ab infra, ecclesiis, ecclesiis. p. 135. lin. 8. ab infr. quippo, quippe. p. 145. lin. 1. præsbyterorum, presbyterorum. p. 146. lin. 12. ab infra. aliorum, aliorum. p. 148. lin. 17. non inchoo, non inchoo. p. 149. lin. 5. ab infra. queritur, queritur. p. 156. post cap. lin. 13. destitabantur, destinabantur. p. 166. in summ. cap. Parochus, Parochus. p. 168. in summ. cap. parochialibus, parochialibus. ibid. ecclesia, ecclesia.

Quæ sequuntur, etsi in majori parte plagularum integra essent, currente prelo, inscisia typographi, corrupta sunt.

Pag. 5. lin. 23. ad 24. secucutis, secutis. p. 24. in summ. cap. archidiaconi, archidiaconi, ibid. lin. 30. archidioconato, archidioconato. p. 76. lin. 11. transmaria, trans maria. p. 77. lin. 14. ab infra, Byzantium, Byzantium. p. 130. lin. 3. can. decemimus, can. decemimus. p. 168. lin. 19. ecclesiæ, ecclesiæ.

Similia, si quæ sunt, ex te corrige. Vale. Dabam
Neapoli die XI mensis septembris M. DCC. LXXVII.

ILLUSTRISSIMO VIRO
DOMINO DOM.
CAROLO DE MONTCHAL,
ARCHIEPISCOPO TOLOSANO.

USPICATO tibi offero, ILLUSTRISSE
ARCHIPRÆSUL, priores bosce quatuor dis-
sertationum juris canonici libellos. Quem enim
auspicem lubentius sollicitum, quam te, qui in
hoc jure, velut in tuo regno, versaris, divini
juris summus magister, non sacerdosii, sed al-
tioris scientiæ prærogativa? Adhuc pars illa
juris suam lucem desiderat, suam a te prorsus expectat. Adhuc
jus sacrum glossularum squallore oblitum jacet: sed depromptis
a te historiæ sacre, & sanctorum patrum manubiis, meliorem
formam & cultum sperat. Per te his accessuri sunt secularium
litterarum apices. Sacras enim litteras colis, seculares non sper-
nis: has ut ancillas & obstetrices, illas ut magistras & domi-
nas habes. Magna litterarum laus, sed pietatis, qua polles,
meritis comparata decrescit. Hac dote te vere Pontificem intel-
ligimus, his infulis sacram plebem illuminas, magis quam pur-
pura & auro: pietatem doces conjunctis studiis verbi, operis,
& exempli; Saturnini & Exuperii, quorum cathedram tenes,
virtutes singulas quasi unam amularis. Torus efformandis cleri-
corum & plebis moribus, torus restituenda & fovenda eccle-
siastica disciplina invigilas. Hic unus scopus indicti a te in pro-
ximum diem provincialis concilii, ut Tolosana pietatis genius
per omnem provinciam latius propagetur. Tuis precibus Tolosa
inter civiles turbas tranquilla sedit, & redivivum in te sensit
Exuperium, cujus votis barbaricum olim ferrum evasis. Tu Dei
& hominum mediator jugi intercessione cives tuos Deo concilias,
& sanctissimo sedere terram calo consocias. Quis æquior eccle-
siæ opum dispensator? Quam largum & effusum te in pauperes
novimus, in te & tuos parcum, & velut alienis abstinentem.

Tuum

Tuum ecclesiastica rei gestum commendant instaurata tot ecclesiasticarum & episcopalis domus ruina: multarum aetatum opera praestant, aeternumque posteris tui exemplum proponunt. Nec laudum tuarum modus his terminis continetur: qualem & quantum in ecclesia, talem ac tantum suspicimus in senatu & in republica. Quoties pro ecclesia & plebe, tum in universi cleri concilio, cum in provincialium ordinum confessu adversus fisci satellites difficillima tempestate certasti? attamen ea religione, ut ecclesia & populo non deesses, & debitam Principi fidem ac reverentiam servares: aequo libramine stateram appenderes, & quae sunt Caesaris Caesari, quae Dei sunt Deo redderes. Nec virtutis famam capit Gallia: miratur Roma suum alumnum, & quae Gallicana ingenia vix fert, Romana indolis in te decus agnoscit. Te Romanae fidei acerrimum vindicem, pontificiae majestatis cultorem devotissimum praedicat, & suis honoribus peregrinum non putat. Ego tot meritis in tuae virtutis venerationem & obsequium provocatus, publica vota prosequor; & ne populares inter plausuum concentus fileam, testatam propensioris in te animi professionem exhibeo, uberem laboris fructum lasurus, si, quo gloriator nomine, censear

TUAE AMPLITUDINI,

Devotissimus,

ANT. DADINUS ALTESERRA:

Tolosa VI. octobr. M. DC. L.

Tom. IX.

c

INDEX CAPITUM

LIBER PRIMUS.

- CAP. I.** *Djutor in singulis officiis. Optiones militum. Pro-*
scholus adjutor scholarum. Subadjutor. pag. 3.
II. *Superstiti Episcopo coadjutor dari potest. Varia*
hac de re exempla. Syncellus. 4.
III. *Quibus ex causis detur coadjutor. 6.*
IV. *Ad quem pertineat datio coadjutoris, ad Metro-*
polititanum, an ad Romanum Pontificem? 8.
V. *Coadjutor non datur invito, nisi urgente neces-*
sitate. An duo vel plures coadjutores dari pos-
sint? Syncelli. 9.
VI. *Coadjutores alii ad tempus, alii cum futura successione. Syncellus coadju-*
tor & futurus successor Constantinopolit. P. 10.
VII. *Dignitas & potestas coadjutorum. Tituli coadjutorum de ecclesiis, qua-*
sunt in partibus infidelium, satis recens inventum. Metropolitanorum cum
syncellis de gradu certamen. 11.
VIII. *Congrua portio coadjutorum. Episcopis, sede sua pulsus vi hostium, sub-*
sidium impensum. 12.
IX. *Chorepiscopi, adjutores & vicarii Episcoporum. Chorepiscopi alii Epi-*
scopi, alii presbyteri tantum. Singulorum munia & jura distincta. Chorepi-
scopo um ordo quando sublati. 13.
X. *Archidiaconus adjutor & vicarius Episcopi. Idem oculus Episcopi. Archi-*
diaconi primum munus in cura sacrorum. 15.
XI. *Ad archidiaconum pertinet instructio, examinatio, & presentatio ordina-*
dorum. Ad eundem spectat etiam presentatio in collatione beneficiorum, inve-
stitura, & missio in possessionem, installatio abbatum, electio archipresby-
teri. 17.
XII. *Archidiacono incumbit dispensatio ararii ecclesiastici, cura viduarum, pu-*
pillorum, pauperum, & vincitorum. 19.
XIII. *Archidiaconi jurisdictio, ei competit jus visitationis, jus synodi & syn-*
odatici, jus conferendi gesta manumissionum, jus indicendi serias solemnes
& jejunia, obeundi legationes pro Episcopo, predicandi etiam, ejusdem dis-
pensatio chrismatis, & alia. 20.
XIV. *Institutio archidiaconi, ejusdem aetas, ordo, gradus, & dignitas. 24.*
XV. *Archidiaconorum avaritia, exactiones, & sordes: eorumdem typhus, &*
unde manarit: quibus artibus in ordinem redacti archidiaconi. 26.
XVI. *Archipresbyter unus ex adjutoribus Episcopi. Archipresbyteri alii urba-*
ni, alii rurales. Munia & jurisdictio archipresbyteri. Major & minor be-
nedictio. 28.

L I B E R II.

- CAP. I. **E**piscopus sibi vicarium assumere debet. Qualis esse debet vicarius. Officium & potestas vicarii, ejusdem dignitas. pag. 32.
- II. Officialis, vicarius Episcopi in jure dicundo. Ordo & gradus officialis. Ejusdem jurisdictio & potestas. Officialis habet modicam coercitionem, custodias, quæ decanata, multa dictionem. Officialis an sportulas capere possit? Præve exactiones officialium. 35.
- III. Episcopus proprius dispensator rerum ecclesiæ. Ex concilio Chalcedonensi constitutus aconomus in jurgulis ecclesiis episcopalibus. Officium & potestas economi. 38.
- IV. Vicedomini vicarius Episcopi in temporalibus, præst jurisdictioni temporalis. Olim assumebatur e clero, postea ex laicis. Vicedomini insolentes coerciti. 41.
- V. Ecdicus, seu defensor ecclesiæ. Ejus potestas. Defensores eligeantur e clero per Episcopum. Iniquioribus temporibus ab Imperatore postulati. Defensores patrimonii S. Petri. 43.
- VI. Episcopi proprium munus est docere verbum Dei. Conciones habite a suggestu, dominico potissimum die. Auditorum plausus & acclamationes in concionibus: scripto excepta ab auditoribus conciones. Presbyteris quando permittitur predicare. Monachi interditi prædicationis officio. Ecclesiastes adjutor Episcopi in prædicationis munere. 45.
- VII. Episcopi munus est docere sacras litteras. Schola in ecclesiis. Scholasticus, seu magister scolarum. Ei successit cancellarius. 47.
- VIII. Episcopi proprium est penitentiam publicam inditere, penitentes reconciliare. Presbyteris id non permittitur, nisi ex mandato Episcopi, vel in mortis discrimine. Penitentiarii officium. Penitentia publica usus sublatus. 49.
- IX. Episcopi munus est lustrare diocesim. Παροῖκωσις, circuitor, visiator, ejus officium & propria diocesim. Circuitor in monasteriis. 50.
- X. Episcopus curator pauperum. Matricula pauperum in ecclesiis. Matricularii. Xenodochia in ambitu ecclesiarum. Xenodochus. Xenodochia non debent fundari absque assensu Episcopi. 52.
- XI. Episcopi est velare virgines, easdemque curare. Curator virginum constituitur ab Episcopo. Ad Episcopum pertinet & cura viduarum: ea rejecta in archidiaconum, vel archipresbyterum. 54.
- XII. Episcopi alter alterius adjutores. Vicinior Episcopus per querelam adiri potest. Negligentia ordinarii suppletur per vicinior Episcopum. Inquisitores hæreticæ pravitatis. Testes synodales. 55.
- XIII. Canonici duo adhibiti socii Episcopo. Συγκλητοι. Concillanei Episcopi. Canonici adfessores & consilarii Episcopi. 56.
- XIV. Missi episcopales. Catechista. 57.
- XV. Visitor vacantis ecclesiæ parochialis, a quo constituendus. Munus hujusmodi visitatoris. 58.

L I B E R III.

- CAP. I. **C**ensus descriptio personarum & rerum, pro cuius modo tributum indicitur. Inde census pro tributo. Census alius capitum, alius pradiorum. Census fiebat in loco originis. Pana fraudati census. pag. 61.
- II. Census alii dominici, alii canonici. Census dominici sunt oblationes, primitia, decima. Oblationes a fidelibus offerebantur singulis dominicis. Imperator non accedebat ad altare sine oblatione. Oblationes per diaconos altari imponebantur, & a presbytero benedicebantur. Oblationes offerebantur post lectionem evangelii. Fideles non communicabant sine oblatione. Oblata. 62.
- III. Oblationes spicarum & uvarum, vel dei ad luminaria. Oblatio lactis & mellis semel in anno. Oblationes palliarum, seu palliorum altaris. Oblationes cereorum. Cereus paschalis. Oblatio pulsis, panis, & vini. 64.
- IV. Oblationes pro defunctis. Oblationes pro desponsatis. Sapius clerici vel monachi tempore ordinationis, vel professionis, se & sua Deo offerebant. 66.
- V. Patres liberos offerebant Deo, & religioni monastica. Ritus sollemnis oblationis paterne. 68.
- VI. Oblationes de rapina repellende: ut & oblationes excommunicatorum, energumensorum, facinatorum, hereticorum. 69.
- VII. Oblationum depositum apud Episcopum, vel super altare, vel in manu sacerdotis, vel apud matricularios. Oblationum distributio. Oblationes iure communis debentur parrocho: ex fundatione vel consuetudine Episcopo, vel parrocho, & aliis. Semel Deo oblata non possunt revocari ad usus profanos. Oblationum redemptio. 70.
- VIII. Primitia frugum offeruntur Deo. Primitiarum usus notus paganis. Primitiarum modus. 72.
- IX. Decima Deo reservata in signum universalis dominii. Decimarum usus ex quo pax reddita ecclesie. Decima debentur matri ecclesie. Singulis ecclesiis manus adscriptus. Edictum Philippi Augusti, ne ecclesia quid possideat praeter decimas. 73.
- X. Eleemosyna in pauperes quasi veltigal Deo. Collatio eleemosynarum in pauperes, & dispensatio per diaconos. Eleemosyna in pauperes transmarinos. Eleemosyna in perpetuum dicta. 75.
- XI. Census ab exemptis, vel commendatis monasteriis praestatur sedi apostolicae in signum exemptionis, vel protectionis. 76.
- XII. Census ab Anglis oblati ecclesie Romanae in signum devotionis. Primum Romeot dictus, postea denarius S. Petri. Hujus census collecta facta per archidiaconum. Idem census totum in Gallia a Gregorio VII. 78.
- XIII. Hispania, Bohemia, Polonia, Sicilia, Neapolis, Anglia censuales ecclesie Romanae. Veltigal a Byzantinis Imperatoribus solvi solitum ecclesie Romanae, sublatum a Leone Iconomacho. 80.
- XIV. Annata fructus majorum beneficiorum primi anni in usum Rom. Pontificis. A quo inventa. Annata ex privilegio vel consuetudine Episcopis & archidiaconis tributa, quod jus deorum vocant. An annata sine simonia labe erigi possint. Annata quando damnata in Gallia. 81.
- XV. Jus caduci in bonis clericorum vindicatum a summo Pontifice, & Episcopis. 82.
- XVI. Legatis & nunciis apostolica sedis procuraciones debita visitationis nomine. Nonnullorum legatorum acerbitas in exigendis procuracionibus; aliorum continentia. 83.

LIBER IV.

- CAP. I. **E**piscope a quo tempore crevere opibus. Entheca quid sit. Opum parandarum studium notatur in Episcopis. Episcopi paupertatis amantes. Episcopalis dignitas hodie paupertatem ferre non valet. 86.
- II. Censui episcopales, in his modis habendus. Episcopi non domini, sed prepositi. Jura canonica, panis canonicus. Jura episcopalia lege diocesana debita. Lex diocesana quid sit. 88.
- III. Lege diocesana Episcopo debetur portio canonica oblationum & decimarum, & mortuorum: ea est tercia, vel quarta pro consuetudine regionum. Monasteria soluta a lege diocesana quoad oblationes. 89.
- IV. Lege diocesana Episcopo debetur procuratio visitationis nomine. Procuratio est amona, seu curatio corporis, alias piacular sacrificium. Dispenza, citrada, procuratorium & exactionum modus. Jus procurationis quando receptum. 90.
- V. Episcopis procuracionem debent etiam monasteria, & civitates ecclesie: oratoria non item. Procuraciones debentur non modo Episcopis, sed & Archiepiscopis, & legatis apostolica sedis. An summo Pontifici procuraciones quoque debentur. Archidiaconis & decanis procuraciones item debentur ex lege fundationis, vel consuetudine. 93.
- VI. Synodus diocesana, synodaticum. Ejusdem tercia tribuitur archidiacono. Cathedraliticum. Monasteria exempta onere cathedralitici. Synodaticum, & cathedraliticum promiscue accepta. 95.
- VII. Eulogia Episcopis, & archidiaconis offerri consuevit. Moderatum auxilium, quod caritativum subsidium vocant. Aurum oblativum. Ex quibus causis caritativum subsidium peti possit. Id subsidii non amplius quam semel peti potest. Consuetudo de secundis auxiliis sublata. 96.
- VIII. Donationibus in monachos modus impositus. Ne ecclesia, & decima monachis dentur sine consensu Episcopi. Ne monachi ecclesias regant per se, sed per vicarium, statuta ei congrua portione. Redemptio altarium, ea damnata in concilio Claramontensi. 98.
- IX. Vestigal pro introitu sacerdotii, imperpetuum. Cana aditialis seu adjucialis, inthronizatio. Thronus sedes episcopalis. 100.
- X. Episcopalis jurisdictio, & ecclesia sub annuo censu concedi solita. Idem in baillivis & preposituris regni. 101.
- XI. Ecclesia ab Episcopis concessa monasteriis & aliis locis piis sub annuo censu. Ecclesiis novus census imponi non potest, vel antiquus augeri. Matrici ecclesia census debetur a filialibus ecclesiis: honor pro censu, vel pro feudo. Prioratus regulares praestant censum majori monasterio. 102.
- XII. Inquisitiones regia. Inquisitio, exactionis genus. Regium quid sit. 103.
- XIII. Censui a Gothicis impositus Romano Pontifici recepta Italia, retentus ab Imperatoribus. Remissus Agathoni Papa a Constantino Pogonato. Missilia a Romano Pontificibus initio pontificatus jactata in vulgus. 104.
- XIV. Patrono seu fundatori ecclesia praestatur annuus census ex fundatione, vel consuetudine: eidem debetur vita subsidium si casu lapsus sit in egestatem. Advocata ecclesia pariter debetur annuus census ex fundatione, vel consuetudine. 105.
- XV. Censui ex voto a Ranimiro Rege Hispaniarum constitutus Jacobo Apostolo & ecclesia Compostellana. Par censui a Carolo Magno constitutus Jacobo apud Compostellam, & Dionysio in Gallia. Primitia feminis & aliae species ex voto persolutae ecclesia. 107.
- XVI. Censui a Christianis praestitus pro libertate Christiani nominis. Fiscus Judaicus. Vestigal sanctorum. 109.

L I B E R V.

- CAP. I.** **P**arochia quid sit. Parochia varia etymologia & acceptio. Parochia etiam pro diocesi, alias diocesis pro parochia. 115.
- II.** Paracia varia nomina. Titulus. Matrix. Baptismalis ecclesia. Plebania, unde plebanus, pro rectore. Basilica. Cura. Ipsa paracia plebes diste. Ecclesia nomine intelligitur parochialis. 117.
- III.** Paracia varia signa. Paracialis intelligitur, qua habet suum clerum, & plebem, & certos fines; vel cuius rector habet curam animarum, administrationem sacramentorum, & potestatem fori penitentialis. Ejusdem signa aequivoce. Fons baptismalis, solutio & exactio decimarum, sepultura, seu cimiterium, campanila & campana, prehensio possessionis per funem campanae. Parochia signum & jus litaniae, seu processionis cum crucis prelatione. Praeter crucem in processionibus praefertur bannerum, seu labarum. Jus processionis argumentum jurisdictionis, vel societatis inter ecclesias. In dubio beneficium non intelligitur curatum. 118.
- IV.** Parochiarum origo ab Apostolis. Parochia in urbe distincta per Exuvium. Parochia a Dionysio verius restituta, quam instituta. Parochia urbana & rusticana. Parochiarum fines nullo tempore praefribuntur. Parochia sint non minus quam decem municipia. Parochi comparantur centenariis & vicariis Comitum. 121.
- V.** Parochia urbana dignitate potiores rusticanae. Parochi urbani dicti honoris causa presbyteri cardinales, & parochia urbana tituli cardinales. Rurales presbyteri *ἐκκλησιαστικοί*, vel *ἐκκλησιαστικῶν*, forastici, vel forenses presbyteri. Presbyteri urbibus tenent ecclesia. Minores parochiae parochiae. Parochia Constantinopolitana, harum praefecti cur *κατακόλλοι* dicti. 123.
- VI.** Parochia novae non possunt edificari sine consensu Episcopi, & novissi ex iustis causis. Cum ecclesia nova fundatur competens in ea honor matri ecclesiae servandus est, puta, praesentatio, vel institutio rectoris, vel census annuus. Parochia privata in castris optinatur. 124.
- VII.** Collatio parochialium ecclesiarum de jure pertinet ad Episcopum, ex consuetudine vel privilegio ad alios. Olim ordinatio non fiebat sine titulo. Clerici accephali. Electio archipresbyteri ex consuetudine spectavit ad archidiaconum, clerum, & plebem. Electio etiam observata in parochiis. Collationem beneficiorum serius sui juris fecerunt summi Pontifices. Mandata de providendo. Gratia expectativa. 126.
- VIII.** Jura episcopalia in parochiales ecclesias. Canonica obedientia, subjectio, reverentia. Synodus, synodaticum, cathedralicum, visitatio, & hujus nomine procuratio. 128.
- IX.** Mutua officia parochiarum in Episcopos, & Episcoporum in parochos. Totus ordo consensit, si sua cuique jurisdictioni non servetur. 130.
- X.** Singulis ecclesiis unus presbyter imponendus: pluralitas beneficiorum vetita, nisi ex dispensatione, eaque ob iustam causam. Academia Parisiensis iudicium circa pluralitatem beneficiorum. 131.
- XI.** Parochialis ecclesia non debet conferri in commendam, sed in titulum. Commendarum origo & usus notatur. In commendam dari solita, etiam abbatis, & ipsi episcopatus. Commenda olim erat temporalis, hodie desinit in perpetuum, hinc pro titulo habetur. 133.
- XII.** Qualis debeat esse vita, & conversatio presbyterorum. Hi caste & continentur vivere debent, eis interdicitur contubernio mulierum, quas vocant

- ueneratibus*, subintroducitur, *ueneratibus dilectas*, *sorores*, *sem sororiat*, *eisdem*
vetatur commatres procurare. 134.
- XIII. Presbyterorum cultus, eorum insignia vestis demissa, & orarium seu flo-
 la, oratio utuntur etiam diaconi, nec non Episcopi. 136.
- XIV. *Ætas*, institutio, ordo, & qualitas, id est litterarum scientia ordinandorum
 in parochis. Ordinatis tempore ordinationis cur traditus libellus officialis. 137.
- XV. Sollemnis professio fidei ordinandorum in presbyteros: eadem editur ab Epi-
 scopis, metropolitibus, Imperatoribus tempore inaugurationis, & a fidelibus cum
 baptizantur. Fidei professio, census anima. 138.
- XVI. Parochus tenetur residere in ecclesia, idem non potest abesse ecclesia sine
 iusta & necessaria causa. An studiorum causa, iusta absentia causa in paro-
 cho: etiam sacrificulis paganorum templo se movere religioni fuit. 139.
- XVII. Parochus non per vicarium, sed per se ecclesia inservire debet. Ecclesia lo-
 cata ad firmam, retento censu annuo, persona, seu personatus nomine. Personatu-
 rum, seu prioratum origo. Vicarii perpetui, eis debetur congrua portio. Cura
 animarum habitus remanet penes priorem, alii transferuntur in vicarium per-
 petuum. Vicarius perpetuus debet fidem & obsequium persona, id nomen
 primigenio rectori, seu priori. 140.
- XVIII. Monachi ad parochialium ecclesiarum regimen assumpti non sine dispen-
 satione. In parochialibus ecclesiis unitis monasteriis, monachi non per se curam
 animarum exercere debent, sed adhibito vicario perpetuo. Canonici regulari-
 bus parochiales ecclesias obvinere licet, quia sunt regula laxioris. Iuvonis hac
 de re iudicium. 142.
- XIX. Peregrini beneficiorum ecclesiasticorum impotes in Gallia. Eadem conferen-
 da lingue peritis. Beneficia indigenis affecta, quae patrimonialia vocant. *Thoma Maurocen* C.P. notatio, quod ecclesias solis Venetis conferret. 143.

L I B E R VI.

- CAP. I. Presbyteri, seu parochi, sacerdotes secundi ordinis, Episcoporum
οὐκὼντοι commissarii, compastores, cooperatores, adiutores. Regi-
 men animarum ars arrium. Parochi praelatorum & presidentium nomine comi-
 tentur, iidem dicti *apostolici*, *apostolici*. Presbyteri cardinales, persona, &
 eorum beneficia personatus. Parochiales ecclesia in villa murata non aliis con-
 ferenda, quam graduatis. Ex privilegio parochi habens iura episcopalia in
 suis ecclesiis, ea scilicet quae pertinent ad iurisdictionem. 145.
- II. Parochi officium missas, & alia sacra celebrare. Missa parochialis hora tertia,
 & in majori aliam celebranda. Parochianorum officium parochialem ecclesiam
 frequentare, & singulis dominicis parochiali missa adesse. 147.
- III. Parochi est subdatus baptizare. Unde parochiales ecclesie baptismales dicuntur.
 Baptismus, titulus Christianitatis, sacerdotium laici. 149.
- IV. Penitentia publica indictio propria Episcoporum. Iurisdictionem ordinariam
 habet parochus in foro penitentiali. Ex Lateranensi conc. Parochiani semel in
 anno debent sacra exomologesi peccata expiare apud proprium parochum, & in
 festo pascha SS. eucharistiam ab eodem suscipere. Veteres Christiani quotidie
 communicabant: quotidiana communionis usus quando defecit. De custodia
 SS. eucharistiae observari digna. SS. eucharistia ad aegros deferitur cum sacri-
 bus & ininabulo. Parochi officium est & extremam unctionem deficientibus
 ministrare. Custodia SS. chrismatis. 150.
- V. Parochi est nuptiarum celebratio, & benedictio contrahentium. Nuptia non
 celebranda, nisi prius editis solemnibus bannis. Horum institutum manavit

- ex consuetudine Gallicana ecclesia . Clandestina nuptia damnata . Nubentium
absentio ab ecclesia intra trigesimum diem post nuptias . 153.
- VI. Parocho commune cum Episcopo predicandi officium . Sermonis habendi
prius mor diebus dominicis , idque post lectionem evangelii . 155.
- VII. In singulis parochialibus ecclesiis fuisse schola sub cura parochi : in his insi-
tuti qui clero destinabantur : alia fuisse schola in monasteriis . Parochi officium
gratis docere . Laudatur Libanus , quod gratis docuerit egenes . Collationes
inter parochos singulis kalendis . 156.
- VIII. An parochus habeat jus excommunicandi , & interdicendi in sua ecclesia .
Alexandri III. sententia hac de re defenditur . Parochus est ordinarius in sua
ecclesia . Etiam canonici ordinarii dicti . Jus excommunicandi datur & abbatibus ,
prioribus , & decanis , etiam archidiaconis de consuetudine . Idem jus datur
& Cardinalibus in titulis suis . 157.
- IX. Alia est benedictio maior , alia minor . Minorem presbyteris licet fundere
super plebem . Olei benedictio monachis in usu curationum gratia . Presbyteris
non licet dare apostolia , seu litteras dimissorias . 162.
- X. Parochis licet excipere testamenta , & alia ultima suorum parochianorum ju-
dicia . Parochi munus est baptizatorum , & nuptias contrahentium , & moriuorum
rationem habere . Martyrologium , ecclesiasticus codex , in quo funera , &
alia quoque memorabilia fidei causa perscribuntur . Ratio libitina etiam apud
Gentiles . 163.
- XI. Decima & oblationes debentur ecclesia parochiali . Cur conc. Vormaciensis
provisum , ut cuique ecclesia manus adscriberetur . Manus quid sit . Manus
alii ingenuiles , alii serviles . 164.
- XII. Jus funeris seu sepultura inter parochialia iura : pro sepultura ne quid exi-
gatur . Olim sepultura intra ecclesiam vetita . 165.
- XIII. Parochus debet habere suum clerum . Qua minoribus clericis in singulis
ecclesiis assignantur beneficiola dicuntur junioratus , ordines . Praestimonium
unde dictum . 166.
- XIV. Matriculariorum officium sacras ades tueri , vota & oblationes fidelium
fascipere , pauperes qui erant in matricula ecclesia curare , expositos infantes
colligere & alendos tradere , eorundem est fabrica ecclesia praestisse . 167.
- XV. Parochi est curare pauperes , in singulis parochialibus ecclesiis suis matricu-
la pauperum , id nomen tabula seu catalogo pauperum , unde pauperes huius-
modi tabula inscripti matricularii dicti , pauperes pro soribus ecclesia , una-
quaque civitas suos pauperes alit . 168.
- XVI. Parochi est sacra adis constructio , initio , & resectio : quale parochiano-
rum onus circa ea . Parochi est etiam ornare ecclesiam ut sponsi sponsam . Sa-
cra ades floribus herbisque ornari pridem solita , harum incuria & squalor
seguioris aevi nota . 169.
- XVII. Domus presbyteralis juxta ecclesiam , vulgo caminata . Hec constitutio
regia exempta est onere metati militaris . Ex consuetudine parochi nomallis lo-
cis solenne epulum praestant parochianis suis certo die . 170.
- XVIII. Clericorum statio intra cancellos seu presbyterium , laici extra cancellos .
Etiam monachorum ab initio dum erant extra clerum proprius locus extra can-
cellos , medius inter clerum & plebem . Inter laicos , in ecclesia distincta fuit
statio virorum & mulierum , necnon & devotarum virginum . Olim in ecclesia
nulla habita ratio dignitatis . Posterioribus saeculis senioribus honor tributus
in ecclesia . 171.
- XIX. Delectus militaris per parochias ducibus presbyteris . 173.
- XX. Parochiarum fines praescribi non possunt . Parochiales ecclesia non adunt in
regaliam . Parochiali beneficio quatenus pensio imponi potest . ibid.

DISSERTATIONUM
JURIS CANONICI.
LIBER PRIMUS.

DE ADJUTORIBUS
EPISCOPORUM,
PRÆFATIO.

PISCOPATUS onus adeo grave, varium,
& multiplex, ut unius hominis operam obruat,
& tam in spiritualibus, quam in temporalibus
adjutore indigeat. Hoc provide jam olim sensit
ecclesia, cum Episcopis ob valetudinem, vel se-
nium, vel ob molem oneris, aliamve justam
causam, adhibuit coadjutores, vel chorepiscopos, & alios mi-
nores subadjuvos: puta archidiaconos, decanos sive archipresbyte-
ros, ac præterea vicarios generales & officiales, nec non vice-
dominos, seu æconomos; ne quid solatii deesset Episcopis in ad-
ministracione spiritualium & temporalium. Inde mihi, ecclesie
Tom. IX. A

P R Æ F A T I O.

*& Ducis quo regitur providentiam miranti, enatum consilium
 de Episcoporum auxiliis solemnem in scholis nuper aperiendis præ-
 lectionem instituendi: sed quia amplior erat seges, quam ut
 una prælezione demeri posset, successit desiderium justam eadem
 de re disputationem emetiendi, quo pio lectori pulcherrima ec-
 clesiastica æconomia ratio, & singulorum pontificii adjutorum de-
 lineata statio, velut castrorum acies ordinata spectanda miran-
 daque proponatur, & priores otii mei litterarii partus non alio
 quam sacro consecrentur auspicio. Tu, lector oprime, aequi bo-
 nique consule.*

CAPUT I.

Adjutor in singulis officiis. Optiones militum. Proscholus adjutor scholarum. Subadjuvus.

DJUTOR, ut a notatione nominis rem facilius assequamur, is vulgo dicitur, qui alterius vices seu locum implet: quod genus officii familiare est, & velut accessio vocati, qui omnium fere numerum, tum publicorum, cum privato alienas lites. Hac ratione adjutor datur tutori, qui non sufficit suscipiunt; in administratione tutelae; l. solet 13. ff. de tutel. l. si Gregor. Tur. de glor. consulo lib. 5. tit. 11. Adjutores suos habent commentariensis, seu praefectus custodiarum; l. ad commentariensem, C. Denique conjuncti adjutores causam discutimus.

de custod. reor. & cornicularii; l. ult. § in fin. ff. de jure immunitatis: memoratur item adjutor officii praefecti praetorio, & aliorum majorum magistratuum; l. ultim. C. de offic. pref. urb. & passim in notit. imper. adjutores officii praefecturae urbanae memorat Symmachus tum praefectus urbis lib. 10. ep. 36. Ad hac Fulgentius V. C. tribunus & notarius convenios adjutores urbanae sedis offerunt. Et mox: Ad hac Urbani adjutor officii per Felicem sibi a clarissimo viro Fulgentio mandatum esse respondit, &c. In re militari adjutor datur Imperatori, & aliis copiarum praefectis, immo & ipsa militibus. Scipioni in Hispania Syllanum adjutorem datum propraetoris titulo, auctor est Livius, lib. 26. Et M. Junius Syllanus propr. adjutor ad res gerendas datus est. Et Fulvium Posthumum Lentulo quaestori adjutorem datum; testis Jul. Caesar. lib. 3. de bell. civil. Huic, quod valetudine minus commoda utebatur, Fulvium Posthumum adjutorem summisserat. Et optiones militum sunt vicarii & adjutores, qui eis adhibentur a centurionibus & tribunis militum; Vegetius lib. 2. de re milit. cap. 7. Optiones ab optando appellati, quod antecedentibus agitudine praepeditis, hi tanquam adoptati eorum atque vicarii solent universa curare. Et in militia palatina magistro officiorum datur adjutor; Cassiodorus lib. 6. var. epist. 6. Adjutor etiam magistri nostris praesentatur obtinendis, ut vicaria forte beneficii, eligamus ejus praesidium, qui nobis praestet fidele solatium. In conc. Chalcedonenii act. 1. memoratur Constantinus magistrarius, & adjutor sacri secretarii, *μαγιστρός τῶν βουβλῶν τῶν διὰ τὸν βασιλέα*; & ejusdem conc. act. 3. Eleasinius adjutor magistri sacrorum officiorum, *βουβλῶν τῶν μαγιστρου τῶν διὰ τὸν βασιλέα*. Etiam in rebus privatis laudantur adjutores servi actoris, seu dispensatoris; l. Stich. §. item quaro 4. ff. de statulib. Basilicis *οὐνοπαρῆτες*. Quid in scholis? nonne praefecti scholarum suum adjutorem habuere, quem proscholum vocabant? sic grammatico Mediolanensi proscholum adiungit Augustinus, serm. 19. de verb. Apostolor. al. 178. cap. 7. Dicam quod fecerit pauperissimus homo nobis apud Mediolanum constituit, iam pauper, ut proscholus esset grammaticus, quod iisdem fere verbis repetit idem homin. 9. sic Victorium subdoctorem, sive proscholum inter professores Burdegalenses celebrat Ausonius, epigr. 23. Recentiores vocarunt adjutorem scholarum; Fulbertus epist. 80. Adjutorem scholarum nolo tibi mittere, qui nondum affectus sit maturitatem aetatis, & gravitatem morum. Eo res pervenit in singulis fere munis civilibus & mi-

A i j

litaribus, ut adjutor principalis subadjuvam fortius sit. Sic in officio *praefecti* prat. & aliorum, adjutori apponitur subadjuva passim in notitia imperii. Subadjuvam reddit Synesius pro adjutoris administro, seu vicario ep. 145. *Ἀντικαθάραι δὲ τῶν αὐτῶν ἡγεμονῶν βοηθῶν αὐτῶν ἔχον τῶν βουδῶν βουδῶν, ὃ τῶν συβαστῶν δῆλός τοις ἱμνῶσι περὶ αὐτοῦ. Harpocratius quidam est ex satellitibus Herculanis, munus habens adjutorem adjuvandi, hac enim dictio subadjuva id significare creditur. Eadem interpretatione usus est Suidas in loco qui emendatione indiget, *ἡγεμονῶν* lege *συστάδων* παρὰ *Περσῶν*, ὃ τῶν βουδῶν βουδῶν. Subadjuva apud Romanos adjutoris adjutor. Adjutoribus magistrum officiorum fuere & subadjuva. In conc. Chalced. act. 3. celebratur Severianus subadjuva scholae magistrorum, *συστάδων αὐτῶν σχολῆς μαγιστρῶν*. Denique in omnibus vitæ officiis, nemo per se satis valet sine adjutore; Senec. epist. 52. *Nemo per se satis valet, ut emergat: oportet manum aliquis porrigat, aliquis educat. Et mox: cum elige adjutorem, quem magis admiseris cum videris, quam cum audieris.* His argumentis, an Episcopo ob senium, valetudinem, aut aliam justam causam coadjutor dandus sit, videamus.*

C A P. II.

Superflui Episcopo coadjutor dari potest. Varia hæc de re exempla. Synellus.

AN viventi Episcopo coadjutor dari posset, dubitatum est, quod, ne in una eademque civitate duo Episcopi existerent, vetat *can. 8.* Nicæne synodi, & ex eo *cap. 10.* concil. generalis Lateranensis habiti sub Innocentio III. *cap. quoniam, de offic. ordinar.* ubi ratio redditur, ne ecclesia diversos Pontifices habeat, tamquam unum corpus diversa capita monstrum simile: unde & Episcopo non licet sibi successorem deligere, ex *can. 27.* Antioch. conc. *can. Episcopo 3. 8. qu. 1.* Hujus Nicæni canonis observantissima ecclesia Romana duos Pontifices non tulit, & lectis Constantii A. litteris, quibus Liberio ab exilio Romam redire permittetur, & ecclesiam regere una cum Felice in ejus locum intruso, plebs exclamavit, unum esse Deum, unum Christum, unum Episcopum, *ὁς Θεὸς, ὁς Χριστός, ὁς Ἐπίσκοπος.* Theodorit. *lib. 2. cap. 27.* Certe nonnumquam ecclesia ex dispensatione *κατ' οἰκονομίαν* duos in una sede passa est Episcopos, sed hoc propter majus bonum, nempe schismatis & dissidii componendi causa, ut in concil. Nicæno *canone supra laudato* id Novatianorum ad Catholicam unionem revocandorum causa indultum, ut si Novatianæ sectæ Episcopus ad sanam frugem rediret, Episcopi nomen & titulum in eadem civitate obtineret. Hoc exemplo Antiochena ecclesia in duas partes divisa, Meletius benigne & comiter Paulinum compellavit, ut seposita quaestione de primatu gregem communiter pasceret, & si de cathedra, quæ erat contentio, solvi non posset, collocato in ea evangelio tamquam pacis sequestro, utrique ipsi assiderent; Theodorit. *lib. 5. cap. 3.* Consimili & pacis fovendæ studio, Africa Donatistarum schismate laborante, Catholici Episcopi Donatistis Pseudoepiscopis episcopatus obtulere confortium, & honorem confessus; synodi Carthag. *can. 74.* apud Zonaram, *cap. 1. de persecut.* in gestis collat. Carthag. I. *cap. 16.* & apud Augullin. *epist. 162. (al. 43. cap. 5.)* Et in Chalcedonensi conc. *act. 14.* Athanasius olim Perrihenorum Episcopus restitutus, ita ut Salvianus, qui post ejus depositionem ordinatus fuerat, Episcopalem dignitatem cum eo haberet quasi *ὑποεπίσκοπος*, seu sublinatus, & pro facultatibus ecclesiæ aleretur. Sed hæc omnia ex dispensatione ecclesiastica accipienda sunt. Igitur non sine Nicæni concilii labe & offensa, viventi Episcopo coadjutor

jutor adjungi posse videbatur, cum per hoc duo Episcopi appareant in una eademque ecclesia. Et Augustinus ipse, postquam Valerio Hipponensi Episcopo coadjutor adscriptus, dohuit se necesse concilii Nicani decretum; præter Possidium ejus vitæ auctorem, testis ipse in epist. 110. (al. 213. num. 4.) *Hic adhuc, inquit, in corpore posita beata memoria pater & Episcopo meo sane Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo: quod concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam; nec ipse sciebat.* Ipseque Augustinus, ut hujusmodi lapsus in posterum occurreretur, in concilio quodam legem dici curavit, ut libellus canonum ordinandis traderetur; auctore Possidio ejus vitæ, cap. 9. Est quod miremur, Augustinum nomen sacrarum litterarum, Nicæne fidei defensionem acerrimam, Nicænum istum canonem ignorasse; immo magis est quod miremur nimiam ejus religionem verentis in sua ordinatione tentatum Nicænum canonem! nec enim coadjutor potest videri alter Episcopus, sed unum cum eo cui adjungitur efficit Episcopum: non dividit cathedram, sed unam cum adjutore cathedram implet: non succedit Episcopo, sed accedit, ut de Augustino eleganter scripsit Paulinus in epist. ad Romanianum, quæ inserta est in can. non autem, 7. quæst. 1. *Ita consecratus est, ut non succederet in cathedra Episcopo, sed accederet.* Hoc disciplinae ecclesiasticae genio primum Petrus Princeps Apostolorum adjutores sibi adscripsit Linum & Clerum, de quo Irenæus lib. 3. cap. 3. Epiphan. in Panario, hæres. 27. & Joannes III. in epistol. quæ referunt in can. si Petrus, 8. qu. 1. nemo tamen erit qui dicat, Principem Apostolorum, qui ecclesiæ unionem suo sanguine sancivit, malo exemplo Christi ecclesiam fecidisse. Inde coadjutorum datio multis varia per tempora seculorum comprobatur exemplis. Ante Nicænum concil. sub Severo, Narcisso Hierosolymitano Antistiti coadjutor datus Alexander; Euseb. lib. 6. cap. 1. 8. Zonar. in Sever. Sub Diocletiano Theotecnus Cæsariensis Episcopus Anatolium *ἑταίρον*, id est successorem sibi designavit, & una cum eo administravit, donec is, vita functo Eusebio Laodicensi Episcopo, invitatus in ejus locum electus est; Euseb. lib. 7. cap. 1. 32. quid? a Nicæno concilio sub ipsa tempora Constantini, Maximus coadjutor datus Macario in Hierosolymitano episcopatu; Sozomen. lib. 2. rap. 1. 20. Nicephor. lib. 8. cap. 46. Meletio in Apamienli Episcopatu administrando *συνοπός*, id est coadjutor adscriptus Stephanus. Theodorit. lib. 5. cap. 4. Gregorio patri Coepiscopus & coadjutor accessit Gregorius Nazianzenus filius, quod factum ipse tuetur orat. 8. & in epist. 42. & in carmine de vita sua. Meletio Thebaidis Episcopo coadjuva usus est Petrus Alexandrinus in universi patriarchatus administratione, *ὅτι δι' ἀνάγκης τοῦ ἀποστόλου*. Epiphan. hæres. 1. 68. artic. 1. & Synesius Cyrenensis Episcopus, Pentapoleos & totius Cyrenaicæ Provinciæ curam gessit ex speciali Patriarchæ Alexandrini commendatione, non alio in ea re, quam coadjutoris officio functus; auctorem habemus ipsum Synesium epist. 67. Annon & Patriarchæ CP. adjungi coadjutorem futurum successorem, quem nuncupabant *συνοπός*, quasi diceret confellaneum, & ejusdem cathedræ participem, moris antiqui fuit? Testes Zonar. & Cedren. in Constantino Monomacho, & aliis locis. Tot exemplis, velut auctoritatis instrumentis propolitis, facile ordinationis suæ rationem tueri potuit Augustinus, & merito damnatur quod Paulinus & Possidius dixere, Augustinum novo more, & contra morem ecclesiæ profectum: nec enim a moribus ecclesiæ alienum dici potest quod tot juvatur exemplis varia per tempora subortis: atque ideo cum Augustinus Episcopatum fuscipere recusaret, contra morem ecclesiæ, ut dicebat, vivente Episcopo, id fieri solere ab omnibus qui aderant Episcopis & clericis suatum, & tam transmarinis, quam Africanis ecclesiæ exemplis probatum, narrat ipse Possidius: & quidem ipse Augustinus errorem suum facto emendavit, dum ordinationis suæ exempla propagavit, & Eradium sibi coadjutorem & futurum successorem designavit, accedente

fiducia ex recenti Severi Milevitani Episcopi exemplo, qui vivens coadjutorem & successorem sibi delegerat; Augustin. *epist.* 110. (*al.* 213. *num.* 1.) Denique, ut omnis expungatur scrupulus, quem exemplo & austerioris conscientie nutu Augustinus movere potuit, prælo est Capuensis synodus habita sub Syricio pæne in conspectu ecclesie Romanæ, quæ Basilio Episcopo Senecionem coadjutorem dare non dubitavit: cujus concilii gesta, quæ hodie desiderantur, ad se delata rata habuit Ambrosius; testis ipse in *epist.* 79. (*al.* 56. *in fin.*) ad Theophilum & Anysium: *Legimus etiam, inquit, & omnia percurramus, vel de eo quod fratri nostro & Coepiscopo Basilio in consortium regenda ecclesie datus est Senecio.* Unde nihil est quod dubitemus, superflui Episcopo coadjutorem dari posse, cum res tot exemplis, & conciliorum patrumque auctoritate probetur.

C A P. III.

Quibus ex causis datur coadjutor.

NON una ex causa Episcopo datur coadjutor: adeo enim grave est onus sacerdotii, ut unius hominis operam & vires longe exsuperet, & mortales tot casibus obnoxii sunt, ut quampluribus ex causis coadjutorem dari necesse sit: puta ob valetudinem, ætatem, & alias causas. Ob infirmitatem non remouetur Episcopus, sed ei datur coadjutor, si morbus sit fonticus & perperuus; *can. scripsit, can. quamvis, 7. qu. 1. cap. de rectoribus, cap. ex parte, cap. ult. de cleric. egrot. vel debilitat. cap. pastoralis, eod. tit. in 6.* Ita Tetrico Lingonensi Episcopo, oneri episcopali ob ægritudinem impari, Mundericus assentiente Principe coadjutor & futurus successor datus; ita ut, superstitet Tetrico, is Tornodorense castrum, quasi propriam diocesim, ut archipresbyter regeret; *Greg. Tur. lib. 5. cap. 5.* Pari de causa Maurilius Cadurc. Episcopus adjutorem & successorem sibi designavit Ursicinum, & Domnolus Cenomannensis Theodulphum, quem nactus est successorem; *Gregor. Tur. lib. 5. cap. 42. lib. 6. cap. 9. Aimon. lib. 3. cap. 39.* pariterque ob infirmitatem Rimberto Bremenſi Archiepiscopo, Adalgarium ex monacho Corbiensi coadjutorem datum; testis Adamus Bremenſis, *lib. 1. cap. 39.* & in specie *d. cap. ex parte*, coadjutor datus Arausicensi Episcopo, cui nomen erat Arnulphus, ob diutinum & insanabilem morbum. Æque ob senium & ingravescentem ætatem datur coadjutor, nam senectus ipsa deterrimus morbus est: ob senium Narcisso Hierosolymitano coadjutor datus Alexander: Gregorio ob senium & infirmitatem corporis coadjutor accessit Gregorius Nazianzenus filius: Bonifacio Episcopo Moguntino ob senium adjutorem assumere permissum a Zacharia Ro. Pontifice; *can. petisti, 7. qu. 1. & apud Bonifac. epist. 142.* etiam ob senium Adalgario Bremenſi quinque viciniore Episcopos coadjutores datos; testis Adamus loco supra laudato. Nec non Episcopo, ante iustos ætatis annos promoti, ex indulgentia interim datur coadjutor, ut Hugoni filio Heriberti Veromanduatorum Comitum ad Remensem episcopatum vix pueri provecto, Odalricus Aquensis Episcopus coadjutor datus, ut episcopali fungeretur officio, quoad Hugo ætatis compos factus effet; *Frodoard. in chron. ad ann. 828. & lib. 4. hist. Remens. cap. 18. 20. 22.* & Deodericus Dux Mosellanorum, ut refert Sigebertus *sub ann. Chr. 1009.* post fratrem suum Alberonem, dato Metensi episcopatu filio suo adhuc parvulo tutorem, sic vocat coadjutorem, ei substituit Deodericum, quo genere indulgentiæ aliquando usi Pontifices etiam in minoribus beneficiis: cum Episcopo Conventrenſis in Anglia ecclesias quasdam

con-

concessisset impuberibus, Alexander III. eos ex dispensatione non removit, sed interim ecclesiarum custodiam idoneis clericis commendavit; *cap. ex ratione, de stat. & qual. præficiend.* interdum bene valenti, & optime administranti, adiutorem sumptum invenio ob molem oneris, vel ob periculum & malignitatem temporum, ut Petrus Princeps Apostolorum Linum & Cletum adiutores sibi adscivit, ut exteriora ministrarent, ipse autem verbo, id est verbi prædicationi, & orationi daret operam; *can. si Petrus, 8. qu. 1.* & Maximus post mortem Macarii successurus in episcopatu Hierosolymitano designatus est, ita ut interim episcopali munere una cum Matario fungeretur, ne forte exlincto Macario Arianæ vacantem & indefensam ecclesiam occuparent; Sozomen. & Nicephorus *locis supra adductis*. Item Episcopo ob simplicitatem & imperitiam datur coadjutor, qui ejus vices suppleat; *can. quia frater, 7. qu. 1.* ut in minoribus archidiacono, in quo industria & solertia desideratur, si rerum agendarum expertus sit, ab Episcopo datur coadjutor; *conc. Agathens. can. 18. can. † Episcoporum, 74. dist. & plebanis seu parochis illiteratis & imperitis, si alias honestis moribus præditi sint, Episcopus tanquam delegatus sedis apostolicæ coadjutorem aut vicarium pro tempore dare potest; conc. Trident. sess. 21. de reform. cap. 9.* Quid? Episcopo si sit imperitus lingue vernaculæ, datur etiam coadjutor: hanc ob causam Valerius Hipponensis Episcopus, Latine lingue minus peritus, coadjutorem sibi adscivit Augustinum; Possidio *ejus vis. cap. † 5.* eandemque ob causam ex conc. general. Lateranensi habito sub Innocent. III. si diocesis diversis linguis distincta sit, & in una eademque civitate & diocesi commixti sint populi linguis variis, & Episcopus tot linguarum compos non sit, coadjutorem & vicarium sibi adsciscere debet lingue peritum; *cap. quoniam, de offic. ordinari.* quod statutum est propter Francos, & ceteros Latinos, a quibus occupata Syria & ipsa Constantinopoli, hac occasione passim Latini his partibus infederunt, & pulsus Græculi Latini Episcopi impositi sunt: sed cum hi Græce nescirent, necesse fuit legem dici, ut coadjutores & vicarios hellenismi peritos sibi adsciscerent, ne omnia per interpretem agere cogerentur. Dilapidatori etiam interdicitur administratione temporalium, & coadjutor ei datur in temporalibus; *can. † quia ea, 3. qu. 2.* Hac de causa Cephaladunensi Episcopo coadjutorem adhibuit Honorius III. *cap. venerabili, de offic. delegat.* quod suspecti tutoris exemplo constitutum; *l. eum quem, C. de suspecti. tut.* Ita ex rescripto Gregorii IX. ad abbatem Montis belli apud Mattheum Paris. *sub ann. Chr. 1231.* si a visitatoribus abbas non exemptus nimis negligens & remissus inventus fuerit, a Dioecetano dandus est ei coadjutor usque ad proximum capitulum generale: quod si dilapidator inventus fuerit, a regimine abbatiæ amovetur per Dioecesianum, & interim datur administrator idoneus, qui temporalium curam gerat, donec monasterio de abbate prospectum fuerit: quod & ante sancitum ab Honorio III. *cap. ult. de stat. monach.* Immo & Episcopo, poenitentiae causa sacris absento, datur coadjutor: Genebaldo Laudunensi Episcopo, poenitentiae causa recluso in cellula in septennium, quod uxoris consuetudine usus esset, Remigius Remensis Metropolitanus interim coadjutoris officio functus est, ita ut alternis dominicis missam celebraret Remis, & Lauduni; testis Hincmarus *in vita Remig. apud Surium, 13. Jun.* Præsul capto ab hostibus & barbaris datur quoque coadjutor; *cap. si Episcopus, de supplend. neglig. prelat. in 6. clem. † un. de for. compes.* Sic Ignatius Antiochenus, cum Romam duceretur damnandus ad bestias, Polycarpo Smyrneni Episcopo Antiochenæ ecclesiæ gregem commendavit; Eusebio *lib. 3. cap. † 26.* & hæc sunt fere causæ, propter quas solet dari coadjutor. Nunc videamus ad quem pertineat datio coadjutoris, an ad Metropolitanum, an ad Romanum Pontificem?

C A P. IV.

Ad quem pertinet datio coadjutoris, ad Metropolitanum, an ad Romanum Pontificem?

COADJUTORIS datio suapte natura non ad alium pertinere videtur, quam ad Metropolitanum; nam ut Metropolitanus est confirmare electos, ejusdem esse videtur confirmare designatos coadjutores: & coadjutoris datio magis accedit electioni, quæ est juris communis, & a Metropolitanis confirmanda venit, quam postulationi, vel translationi, quæ non negatur esse de majoribus causis, & pertinere ad sedem apostolicam. Et si antiquiorem usum spectemus, coadjutorum datio vel confirmatio stetit penes Metropolitanum, vixque delata ad sedem apostolicam, ut probatur exemplis ordinationum Alexandri, Anatolii, Gregorii Nazianzeni, & maxime Augustini, qui a Valerio assumptus in coadjutorem, quæsito solo consensu Primatis Episcopi Carthaginensis; teste Possidio ejus tit. cap. § 8. & ipso Augutino *epist.* 110. * (*al.* 113.) sed labente ævo non injuria Pontifices coadjutorum dationem ad se revocarunt, quod pontificii culmen sit dispensare a lege, & coadjutoris datio non sine dispensatione obtineri possit, obitante canone Antiocheno, ne liceat viventi Episcopo successorem designare: tum ut inveterata coarceretur licentia, qua complures Episcopi utebantur assumendi sibi coadjutorem futurum successorem, magis affectu carnis & sanguinis, quam in rem & utilitatem ecclesiæ. Hoc jure Pelagius Joanni Narriensi Episcopo, quod rerum agendarum expertus esset, potestati Constitutum dedit coadjutorem: & Gregorius I. permisit, ut Joanni Justinianæ Primæ Episcopo, ob fonticum morbum daretur coadjutor: ut & Bonifacius Moguntinus Episcopus missionem quam poscebat non obtinuit a Zacharia Pontifice, sed ab eo impetravit jus assumendi coadjutorem, eundem futurum successorem: quæ omnia colliguntur *ex can. scriptis, can. petisti, can. quia frater, 7. qu. 1.* Hoc etiam jure Adalgario Bremensi Metropolitz ob senium, viciniore quinquæ Episcopos a Romano Pontifice coadjutores datos jam memoratum ex Adamo Bremensi. Inde Pontificum in dando coadjutore potestatem passim fere agnovere Metropolitanis. Luculentum ejus rei argumentum extat *in cap. ex parte, de cleric. agrot. vel debilit.* ubi Arelatenis Archiepiscopus aditus ab Arausicensi Principe, ut laboranti Episcopo subveniret, rem retulit ad Innocent. III. Rom. Pontificem, a quo mandatum tulit, ut idoneum ei coadjutorem daret: quo jure usus est & Honorius III. *in d. cap. venerabili*, dum ait, se Archiepiscopo Cusentino demandasse, ut Cephaladunensi Episcopo, si de dilapidatione suspectus esset, coadjutorem daret: nec dum tamen coadjutorum datio palam erepta Metropolitanis, donec a Bonifacio VIII. pronunciatum *in cap. pastoralis, de cleric. agrot. in 6. Et cap. si Episcopus, de suppl. neglig. prelat. eod.* coadjutoris dationem unam esse ex majoribus causis, quæ pertinent ad sedem apostolicam, non obstante, inquit, contraria consuetudine: ex quo certi juris est, coadjutorem ab alio dari non posse, quam a Rom. Pontifice, vel auctoritate apostolica: quam ob rem Joannes Monachus *in d. cap. pastoralis*, coadjutores vocat apostolicos: nec dispari jure constitutum invenio, ecclesiæ cathedrali vacanti procuratorem seu administratorem, quem Græci vocant *procurator*, nostri visitatorem, dari non posse ab alio, quam a Rom. Pontifice; *can. pastoralis, 7. qu. 1. cap. cum nobis, de elect. cap. ult. de suppl. neglig. prelat. in 6.*

CAP.

C A P. V.

Coadjutor non datur invito, nisi urgente necessitate. An duo vel plures coadjutores dari possint? Synelli.

QUA ratione Principi invito non est dandus consors Imperii, ut olim obtestatum Valentinianum narrat Theodorus. *lib. 4. cap. 1. §. 6. & curatore non datur adulto invito, nisi ad litem; §. item invito, inst. de curat. l. 1. C. qui per. sus.* quia ipse capax est administrationis rerum suarum, Episcopo invito non datur coadjutor, qui est vice curatoris; *can. scriptus, can. qualiter, can. quavis, 7. qu. 1. cap. pastoralis, de cleric. agrot. in 6.* Sed si coadjutore indigeat propter valetudinem, vel ætatem, monendus est, ut coadjutorem sibi petat: & hoc est quod ait *d. can. scriptus*, suggerendum esse, ut dispensator illi requiratur: quod si admonitus, ut coadjutorem petat, non acquiescat, tunc invito & non consentienti dandus est coadjutor a Rom. Pontifice precibus capituli. Immo & consentienti non est dandus coadjutor sine consilio & consensu capituli; *d. cap. pastoralis*. In prelaturis, quæ pertinent ad nominationem regiam, puta episcopatu, & abbacia, an consensus Regis desideretur in coadjutore dando? Rebuffus in *concord. tit. de reg. ad prelatur. nominat. §. 1. in verb. sponte factam*, negat, hac ratione, quod ob ætatem, valetudinem, vel captivitatem Episcopi, vel alias causas, propter quas datur coadjutor, non vacet episcopatus, & consensum Regis requiri ait in casu vacationis tantum: sed verius est, coadjutorem non dari absque consensu Principis, ad quem spectat nominatio vacante ecclesia, quia alias per coadjutoris dationem impediretur vacatio, & fraus fieret nominationi regie: & eo jure utimur: & jam olim Gregorius I. in *epist. 4. lib. 9. ad Anatolium diaconum*, quæ refertur in *d. can. scriptus*, aperte insinuat, se moveri ad dandum coadjutorem Joanni Primæ Justinianæ Episcopo, voluntate & præcepto Imperatoris, quem piissimum dominum appellat, urgentis, ut ei ob ægritudinem daretur coadjutor, ne civitas pastore destituta hostium iniuriis pateret. Et vota Principis audienda in dando coadjutore satis intelligi voluit Innoc. III. in *d. cap. ex parte, de cler. agrot. vel debilitat.* cum Archiepiscopo Arelatensi mandavit, ut Arausicensi Episcopo coadjutor daretur, id exposcente Arausicensi Principe. Quin & in minoribus beneficiis, quæ sunt juris patronatus, non est dandus coadjutor cum futura successione sine consensu patroni, ut consentiunt Lambertinus de *jure patronat. lib. 2. part. 1. qu. 6. principal. art. 2. n. 1.* Gonzales in *reg. 8. cancell. gloss. 5. §. 9. num. 18. & alii*. Si quæras quot coadjutores dari possint? olim certa regula non fuit in numero dandorum coadjutorum: sed quo modo unus, duo, vel plures tutores dantur pro modo patrimonii, & onere tutelæ; ita unum, duos, vel plures coadjutores dari mos fuit pro ratione oneris episcopalis. Cletum & Linum adjutores sibi addixit Petrus Princeps Apostolorum, & his tertium superadjecit Clementem, quem successorem designavit; *can. si Petrus, 8. qu. 1.* Priscam, Aquilam, & Timotheum legationis Apostolicæ *overpys*, id est adjutores habuit Paulus, ut ipse innuit in *epist. ad Rom. cap. 16. (3. & 21.)* Plures coadjutores dari posse significat Nicolaus I. in *epist. inscripta Alvino Januensi Archiep. can. Pontifices, 7. qu. 1.* dum Episcopum ob infirmitatem removeri vetat, sed vicinos Episcopos ei adjutores dari: *Vicinorum*, inquit, usque ad recipiendam sanitatem Episcoporum auxilia subrogentur. Adalgario Remensi ob senium quinque viciniores Episcopos a Rom. Pontifice adjutores adscitos jam relatum ex Adamo Bremensi. Constantinopolit.

Tom. IX.

B

Hoc jure Grimoaldus abbas S. Galli Hartmolum sibi addixit vicarium & futurum successorem, assentiente Ludovico P. Raptus de castibus mon. S. Galli cap. 63. apud Godast. tom. 1. rer. Germanic.

Patriarcham nonnumquam plures adjutores, sive syncellos suscepisse, argumentum est, quod protosyncelli meminit Codinus: plures syncellos commemorat Cedrenus, in Romano Agyropoli, *ἰσμεν δὲ συνκάλλας Μετροπολίτας τρεῖς*. Fecit etiam tres syncellos Metropolitans.

C A P. VI.

Coadjutores alii ad tempus, alii cum futura successione. Syncellus coadjutor & futurus successor Constantinopolit. P.

COADJUTORIA, ipso jure est temporalis, non perpetua, & coadjutoris officium expirat morte coadjuti, vel cessante impedimento, quod causam dedit coadjutorie; *can. Pontifices*, 7. qu. 1. cap. 1. *pastoralis*, de clericis. *agros. vel debilis. in 6.* unde coadjutoria non est proprie beneficium ecclesiasticum, cum non sit titulus perpetuus, sed nudum ministerium: ex dispensatione & mera gratia introducta sunt coadjutorie perpetuae, id est ex quibus sunt cum futura successione; quia non vergunt in utilitatem ecclesiae, sed in rem eorum, qui dantur coadjutores, & sunt merae gratiae expectativae: unde coadjutorem cum futura successione solus dare potest Romanus Pontifex: quo jure Bonifacio Moguntino ob senium missionem postulanti a Zacharia Rom. Pontifice permillum, ut successorem sibi deligeret, eundem futurum successorem; *can. petisti*, 7. qu. 1. olim tamen ex usu coadjutores etiam cum futura successione saepe saepius datos citra apostolicam auctoritatem, multis comprobatur exemplis, ut Augustini, Eradii, & aliorum, quae supra adducta sunt: & Constantinopolit. Patriarcha syncellum proprio nutu sibi assumebat, eundem futurum successorem; Zonar. in *Constantino Monomacho* (cap. 35.) ubi legatum a Sultano missum ad Imperatorem refert, quem illi scriphen vocant. *ἔπει, inquit, δ' ἐπεὶ παρ' αὐτοῖς πάσαι ἐν παρ' ὅντων ἡμῶν ὁ λειτουργὸς σύγκαλλας, οἱ γὰρ ὁ σύγκαλλας τῷ Περμάρχῳ δυνάτω, οἱ πὺν ἑκείνῳ ἀποκαθίσταντο, ὅπου καὶ ὁ σερῖος τῷ Καλοῦ δυνάτω τὸν πλεονέκτονα διαδίσκοντο, is est apud eos, qui olim apud nos syncellus; nam ut syncellus Patriarcha defuncti locum occupabat, sic etiam scriphen Calipha defuncto succedebat, quod & Cedrenus eodem loco descripsit; unde & Romanus Lacapenus Theophylactum filium suum minorem a Nicolao Patriarcha syncellum designari fecit, in spem patriarchatus, ut scribunt iidem Zonaras & Cedrenus in *Lacapeno*. Intelligitis quis esset syncellus? aliquando tamen & suffraganei syncellorum nomine audiebant, cancellos corrupte Guillelm. Tyrius lib. 14. cap. 12. Et quoniam iterum eundem Patriarcham oportebat habere praeter supradictos Metropolitanos familiares suffraganeos quos Graeci cancellos vocant. His moribus ante concilium Tridentinum passim coadjutorie cum futura successione concedebantur; sed eo concilio sublatae sunt, *sessio. 25. de reform. cap. 7.* ne in beneficiis ecclesiasticis hereditaria successio admittatur; nisi aliud fudeat urgens necessitas, & evidens utilitas, concessio- ne reservata summo Pontifici. Saue ordinarius potest archidiaconis, vel parochis coadjutores dare ad tempus, & ita accipe *cap. de rectoribus, cap. tua mos, cap. ult. de cleric. agros. vel debilitat.* sed non potest coadjutores imponere in perpetuum, & cum futura successione: argumento est, quod Episcopus non potest cuiquam conferre beneficium sub conditione, ut post mortem ejus alius succedat; *cap. accepimus, de past. cap. audivimus, de collatione detegend. ex concil. Trident. sess. 21. de reform. cap. 9.* parochis illiteratis & imperitis, si alias bonis moribus praediti sint, Episcopus tanquam apostolice sedis delegatus coadjutores dare potest, sed ad tempus dumtaxat.*

CAP.

C A P. VII.

Dignitas & potestas coadjutorum. Tituli coadjutorum de ecclesiis, quæ sunt in partibus infidelium, satis recens inventum. Metropolitanorum cum synodalis de gradu certamen.

QUÆ sit dignitas & potestas coadjutoris in hoc tractatu scire in primis conducit. De jure coadjutor est socius & particeps honoris episcopalis, unde coepiscopus dicitur, ut de Augustino, postquam Valerio coadjutor datus est, proditum est in Paulini epist. *can. non autem, 7. qu. 1. & Valatrid.* Strab. de reb. eccl. cap. ult. Porro sicut Comites quidam missos suos præponunt popularibus, qui minores causas determinent, ipsis majores referant: ita quidam Episcopi coepiscopos habent, qui in rebus sibi congruentibus quæ injunguntur efficiunt. Coadjutor prælati est prælatus, & ut talis curam animarum penes se habet; *gloss. in cap. de rectoribus, de cleric. agros. vel debilit.* Coadjutorem aliquando datum invenio cum titulo Episcopi certi castri, vel partis diocesis, vel etiam cum titulo archipresbyteri, ut Pientio Pictaviensi Eultrapius coadjutor datus cum futura successione, & interim apud Sellense castrum Pictaviensis diocesis Episcopus ordinatus; *Gregor. Turonens. lib. 4. cap. 18.* Tetrico Lingonensi Mundericus coadjutor datus, ita ut interim dum is viveret Tomoderense castrum, nultis *Tonnerre*, ut archipresbyter regeret; idem *Turonens. lib. 5. cap. 5.* Verum ex stilo, quoniam duo non possunt esse in solidum titulares ejusdem ecclesiæ, ne episcopatus sectio induci videatur, coadjutor datur cum titulo Episcopi alicujus ecclesiæ, de his quæ potius sunt in barbarico solo, & in partibus infidelium, ut loquuntur, quod est satis recens inventum, & ab eo tempore introductum, quo Latini Hierosolyma & Syria exciderunt, quasi ad retinendam civilem & festuariam possessionem. De jure coadjutor habet administrationem spiritualium & temporalium una cum Episcopo; *can. scripsit, can. quia frater, 7. qu. 1.* unde dispensator dicitur in *d. can. scripsit*, & habet curam animarum penes se; *d. cap. de rectoribus*: & certe ecclesiæ interest ne coadjutor careat actu, ne ecclesiæ debitis fraudetur obsequiis. Adjutor, inquam, habet administrationem, sed non plenam & liberam, unde in actu & administratione ita se gerere debet, ut obsequium & reverentiam præstet Episcopo, quia naturali ratione adjutor minor est eo, cui adjutor accedit, ut constat exemplo mulieris, quæ subiecta est viro, cui data est in adjutorium: quo argumento usus est Ambros. lib. de parad. cap. 10. (in fin.) Joann. tract. 21. (num. 17.) In eo igitur adjutorium bonum mulieris, quamquam etiam inferior dicatur adjutor, ut & in usu reperimus humano, quia dignitate potiores plerumque adjutores meritis inferioris adsciscunt. Atque adeo adjutor nihil potest agere sine rebus humanæ assensu Episcopi. Sic Augustinus, etsi jam presbyter factus a Valerio prædicandi potestatem accepisset, postquam eidem coadjutor sumptus, non prius motus esset intra septa episcopii, quam impetrato ejusdem consensu; testis ipse Augustinus, vel alius quisquis est ex ejus persona, *serm. 21. ad frat. in exil.* Etenim: *Et quia solus stare non poteram Episcopus, ideo rogavi sanctum senem titur.* Episcopum Valerium, qui mihi jam potestatem prædicandi in populo dederat, ut infra domum Episcopi monasterium clericorum constituerem. Et hoc jure viventi abbati successor designatus non potest attingere administrationem temporalium, saltem absque consensu abbatis; *conc. Cabillonens. can. 12. Si quilibet abbas elegerit successorem, ipse, qui sic eligitur, de facultatibus ipsius monasterii ad regendum nullam habeat potestatem.* Sic Nokterus abbatiz S. Galli apud Hel-

August. in

Joann. tract.

21. (num. 17.)

videmus in

rebus huma-

nis, quia ma-

ior est qui

mittit, quam

ille qui mit-

titur.

vetius investituram accepit per traditionem ferulæ ab Ottone I. ea lege, ut vivo abbate Burkardo, nihil capitale absque ejus nutu ageret; ut narrat Ekkehardus Junior, *lib. de casib. monast. S. Galli cap. 16. apud Goldastum, tom. 2. rerum Alamannicar.* Et coadjutor, etiam jurisdictionis episcopalis compos sit, tamen omnino prohibetur alienare bona ecclesiastica; *cap. pastoralis, de cleric. agrot. in 6.* quod & in visitatore pariter se habet; *cap. is cui procuratio de elect. in 6.* Item coadjutor non potest conferre beneficia sine speciali mandato Episcopi; ut sentiunt Joannes Monachus in *d. cap. pastoralis, Joann. Andreas, in cap. ult. de cleric. agrot. vel debilit.* Oldrad. *conf. 44.* hoc argumentum, quod in mandato generali vicariatus non venit collatio beneficiorum; *cap. fin. de offic. vicar. in 6.* & hoc plus juris est in visitatore, quod confert beneficia, dummodo datus sit a sede apostolica; *cap. ult. de suppl. neglig. praelat. in 6.* Ac ut tutius sciamus quæ sit potestas coadjutoris, spectanda est forma dationis, ut in Lino, & Cleto, hos sibi adjutores Petrus adscivit, non tamen potestatem pontificii, id est plenam potestatem ligandi & solvendi, eis tradidit, sed eos adhibuit, ut exteriora ministrarent; *can. si Petrus, 8. qu. 1.* Si coadjutor detur suspecto de dilapidatione in temporalibus, hoc juris tantum habet, ut Episcopus nihil possit agere in temporalibus sine consilio & assensu coadjutoris; *cap. venerabili, 1. de offic. delegat.* Denique coadjutor de jure habet quidem administrationem, sed hodie in litteris coadjutoris solet apponi clausula, ne coadjutor regimini omnino se immisceat. Utcumque sit coadjutor non habet plenum jus in beneficio, unde promotione ad coadjutoriam non vacant cetera beneficia promoti; *Garcias de benefic. part. 11. cap. 6.* Flam. Parisius de *resig. benef. lib. 3. qu. 1. n. 5. & seqq.* & alii. Syncelli summa erat dignitas post Patriarcham, ob spem successionis: ea tamen numero evilit, & ubi plures fuere cum his de gradu & proedria certarunt Metropolitæ; Cedreus in Romano Argyropoli (num. 347.): *ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸν ἡμῶν πᾶσι ἀγῶσι παρακοῆς παρὰ τὴν διὰ τοῦ πατρίδων, ἐν τῇ λειτουργίᾳ, μὴ καταδικαζόμενοι πᾶσι Μετροπολιτικῶν προεδρίαις αὐτῶν αἰς συγχύσεις ἐν τῇ συνδρίᾳ.* Die pestecoste sacro tumultuatum est ob sessionem in sacro officio, Metropolitæ non reverentibus superiore loco ipsi sedere synellos.

C A P. VIII.

Congrua portio coadjutorum. Episcopis, sede sua pulsis vi hostium, subsidium impensum.

QUISUS de causis vicario parochialis ecclesiæ assignanda est congrua portio de redditibus ecclesiæ, unde commodè sustentari, hospitalitatem exercere, jura episcopalia persolvere, & alia onera debita sustinere valeat; *cap. avaritia, cap. de monachis, de prebend. cap. statuto, §. ubi autem, de decim. in 6. & apud Innoc. III. registr. 13. epist. ult. cum juxta Apostolum, qui altari servit, de altari vivere debeat; cap. cum secundum, eod. tit. de prebend. iisdem prorsus, ubi coadjutor datur Episcopo ob valetudinem vel ætatem, congruam portionem accipere debet de proventibus ecclesiæ, ex qua se alere & tueri valeat; cap. de rectoribus, cap. tua nos, de cleric. agrot. vel debilit. cap. unic. eod. tit. in 6. & constit. Arelitanens. cap. 7.* Sic Odalricus Aquensis Episcopus coadjutor datus Hugoni filio Heriberti Comitis, donatus est abbatia S. Timothei cum prebenda canonica; auctore Frodoardo *locis supra laudatis* æque ac parochis, si detur coadjutor, portionem fructuum eis assignari par est pro modo alimentorum & facultatum ecclesiæ; *d. cap. de re-*

Horibus, & cap. tua nos, & conc. Tridentin. sess. 21. de reform. cap. 7. Coadjutori, inquam, debetur congrua, nisi aliud caveatur in provisione coadjutorie, ut solet apponi clausula, ne quicquam administret, vel de fructibus percipiat. Ita & Episcopus sede pulsus ob viam barbarorum, vel quorumcumque hostium, prebende assignandæ locupletioribus in monasteriis, ex *nov. Alexii Comneni*, quam laudat Ballamio in *can. 19. synod. VII.* A Gothis sede sua dejectus Quintianus Rutenensis Episcopus, benigne susceptus est ab Euphrasio Arvernorum Episcopo, & ipsius ecclesiæ simul ac Lugdunensis opibus sustentatus; teste Gregorio Turonensi *lib. 2. cap. 36.* Gothofredo Episcopo S. Asaf in Wallia, ob infestationem Wallensium migrare coacto, Abendoniensem abbatiam in custodiam, id est commendam, dedit Henricus II. Rex Anglorum, donec ad propriam sedem tutus pateret reditus; Roger. Hoveden. *ad an. 1175.* In Gallia exulavit Thomas Cantuariensis Archiepiscopus, regio sumptu sustentatus, primum in Pontiniacensi cenobio, postea in monasterio S. Columbe apud Senones; auctori chronic. Althysodor. *ad an. 1164.* & Matth. Paris. *ad eund. ann.* Similiter & Ragusienis Archiepiscopus ob suorum insidias in Angliam protusus, beneficium ecclesiasticum, quo se tueretur, accepit ex beneficio Joannis Regis Anglorum: quod comprobatur ab Innocent. III. in *cap. ad supplicationem, de revent.*

C A P. IX.

Chorepiscopi, adjutores & vicarii Episcoporum. Chorepiscopi alii Episcopi, alii presbyteri tantum. Singulorum munia & jura distincta. Chorepiscoporum ordo quando sublevis.

INTER Episcoporum auxilia proxime recensentur chorepiscopi. Sic dicti quasi villani Episcopi, ut indicat Damasus *epist. 4.* a Græco *χωρη*, quod villam significat, quia nimium præerant ecclesiis rusticanis vice Episcopi; *conc. Antiocheni, can. 10.* eisdemque jus erat visitandi & lustrandi vicanas ecclesias nomine Episcopi, quam ob causam forte dicebantur *επισκοπικὸν* circumcuratores, seu visitatores; *conc. Laodiceæ. can. 57. can. non debere, 80. dist.* adeoque dicebantur *οὐλλεπισκοπικοὶ* commissarii; *conc. Neocaesar. can. 14. & aliis locis.* Vicarii Episcoporum; Ferrandus Diaconus in breviatione canon. cap. 79. *Ubi Chorepiscopi, id est vicarii Episcoporum, nec presbyteros, nec diaconos ordinant, nisi tantum subdiaconos.* Et Isidorus: *Vicarii Episcoporum, quos Græci chorepiscopos dicunt.* Quinimmo manus & alæ Episcopi dicuntur in *conc. Nicæno ex Arabico can. 58.* Quidam erant chorepiscopi, qui episcopali ordine erant insigniti, de quibus loquitur can. Antiochenus 10. *ὅτι οἱ καλεῖνται χορηπισκοπικοὶ, οἱ δὲ χορηπισκοπικοὶ αὐτοὶ ἐπισκοπικῶν ἱεραρίων:* chorepiscopos, qui tantum impositionem ab Episcopis acceperint. Alii erant presbyteri tantum, & in hoc ordine primum instituti chorepiscopi: instituti enim sunt ad typum & exemplum 70. discipulorum; *synod. Neocaesar. can. 14.* & de hoc genere chorepiscoporum loquitur Damasus in *epistola supra laudata.* Duos presbyteros Hypatium & Abramium chorepiscopos suspensionis de hæresi purgandæ causâ ad Leonem Papatam misisse se scribit Theodoritus *epist. 113. & 117.* Chorepiscopi, qui essent Episcopi, non poterant promoveri a solo Episcopo, nec minus quam a tribus Episcopis, quia Episcopi nonnisi a tribus Episcopis ordinari possunt; *can. porro, 66. dist. can. 1. seq. dist.* & de hoc genere chorepiscoporum fuit Agobardus, primum chorepiscopus, deinde Episcopus Lugdunensis: cum enim a tribus Episcopis ordinatum, præcipiente Leidrado proprio Episcopo, scribit Ado

Vienensis in *chronic.* Chorepiscopi vero secundi ordinis promovebantur a solo Episcopo, sicut reliqui presbyteri, & de his loquitur supra memoratus *can. Antiochenus in fine*, quando vult, ut chorepiscopus ordinetur ab Episcopo, quod statutum, eo haud dubie consilio, ut chorepiscopi promoti a solo Episcopo, & ad ordinem presbyterorum redacti, arcerentur ab officiis episcopalibus. Etsi vero chorepiscopi ordinem episcopalem acceperint, tamen pontificatus apicem, id est plenitudinem potestatis episcopalis, non habebant, nec poterant presbyteros vel diaconos ordinare, virgines benedicere, ecclesias & altaria consecrare, baptizatos consignare, hereticos & penitentes reconciliare, & formatas litteras tribuere; *conc. Ancyran. can. 13. d. Antiochen. can. 10. & ex epistola Leonis I. ad Episcopos Gallia & Germania 86. can. quamvis, 68. dist. concil. Hispal. II. can. 7.* Lectores, exorcistas, etiam hypodiaconos, eis ordinare licebat; *d. can. Antiocheno 10.* necdum enim subdiaconatus inter sacros ordines celebratur: sed postquam ex Gregorii magni decreto subdiaconatus inter sacros ordines recensitus, lectores tantum & alios inferiores, usque ad subdiaconos, eis ordinare permissum; *conc. Niceni I. VII. can. 14. can. quoniam, I. 69. dist. & synod. Meldens. can. 44. & quod dicitur in conc. Niceno Arabico, can. 55. & in epist. Basilii, qua est 180.* ad chorepiscopos institutionem minorum pertinere, non refertur ad presbyteros, vel ad diaconos, quos *canon 60. ejusdem concil.* ab archidiacono & chorepiscopo examinatos, a solo Episcopo ordinari voluit: sed ad inferiores clericos, quos vult probati in monasteriis antequam ad superiores ordines promoveantur. Præter ordinationem minorum clericorum, ad chorepiscopos pertinebat dispensatio ætatis ecclesiastici, & cura alendorum pauperum, quam ob rem valde spectati & ab omnibus culti fuere; *concil. Neocesar. can. 14.* verum, ut in obsequio continerentur, iterum singulis annis cum læta manu presbyterorum tenebantur accedere ad civitatem ad salutandum Episcopum, & tradendum se ei, & communionem cum eo habendam; *conc. Nicen. Arabici can. 57.* ait ad tradendum se ei, id est ad inflauendam apud Episcopum professionem obedientiæ & reverentiæ, quo professionis genere clerici Episcopo se tradere dicebantur: recentiores dixere vassallos se commendare, pro eo quod est fidem & hominum præstare feudi nomine; Aimon. lib. 4. cap. 64. *Illuc & Tassilo Dux Baiuvariorum cum primoribus gentis sue venit, & more Franco in manus Regis Pipini in vassaticum manibus suis semetipsum commendavit.* Et continuator Aimon. lib. 5. cap. 33. *Filius ejus (loquitur de Wigone filio Salomosis Ducis Britonum) se Carolo commendavit, & fidelitatem coram fidelibus suis illi juravit.* Et præceptum concessionis Ludovici P. Hispanis datum: *Noverint tamen iidem Hispani sibi licentiam a nobis esse concessam, ut se in vassaticum Comitibus nostris more solito commendent.* Honore certabant archidiaconus & chorepiscopus, & uterque adsidebat Episcopo, archidiaconus ad dextram, chorepiscopus ad sinistram ejusdem; *concil. Nicen. Arabici. canon. 57. & 58.* nimirum in conventibus ecclesiasticis sinistra fuit honoratior dextra, unde & in diplomatibus pontificiis a dextra Paulus, a læva Petrus collocatur, ut jam observavit Baronius non uno loco. Tot honorum elatione corrupti chorepiscopi nimium intumuerunt, & quia superbiebant in ipsis Episcopos beneficii auctores, chorepiscoporum ordo sublatu ferri decreto Damasi *epist. 4. can. chorepiscopi, 68. dist.* Scio hanc epistolam viris eruditis suspectæ fidei esse, quod multis post sæculis pateant chorepiscoporum vestigia in ecclesiis totius orbis Christiani: sed non contemnenda ejus fides quod successu caruerit: quandoquidem Joannes III. in *epist. ad Episcopos Gallia & Germania, & patres synodi Metensis*, quæ habita est anno 889. & Sigebertus Gemblacensis in *Chronic. ad ann. 383.* eandem agnoverunt. Nec mihi proficienda videtur epistola Damasi, sed potius caute cum moderamine accipienda, ita ut per eam non sublatum omnino ordinem chorepiscoporum dicatur, sed mo-

modum impositum, & ad presbyterorum gradum redactum, quod jam ante tentatum fuerat: & ut hoc credam, suadent verba epistolæ Damasi, cujus argumentum & scopus est probare, chorepiscopos nihil aliud esse quam presbyteros, quod ad formam & typum 70. discipulorum inscripti sint, & Episcopos non esse, qui a solo sint ordinati Episcopo: quod enim dicitur *in initio ejusdem epistolæ*, chorepiscopos tam a sede apostolica, quam a totius orbis Episcopis fuisse prohibitos, non eo spectat, ut chorepiscoporum ordo penitus sublatu sit, sed tantum ut a pontificalibus officiis remoti sint, ut paulo post memoratur. Multis sæculis laboravit ecclesia in reprimendis chorepiscopis: post Damasum Leo I. episcopalibus officiis eos etiam abstinuit. In Gallia, cum chorepiscopi suis finibus se non continerent, & episcopalia munia tentarent, lex instaurata in *concil. Parisiensi habito sub Ludovico P. sub ann. 829. lib. 1. cap. 27.* ne chorepiscopi modum sacris canonibus præfixum excederent; unde desumptum capitulare regium *lib. 5. cap. 168.* tandemque, cum Episcopis infestiores essent, chorepiscoporum ordo omnino damnatus; capitul. *lib. 6. cap. 119.* *Placuit ne chorepiscopi a quibusdam deinceps fiant:* nec dum tamen desit ordo chorepiscoporum, quorum vestigia multis locis occurrunt. In Remensi ecclesia chorepiscopi officium remanisse, testimonio est opusculum Ebonis Remensis Episcopi de ministris Remensis ecclesiæ, in calce Flodoardi editum a Jacobo Sirmondo, quos inter censentur præpositi, archidiaconus, & chorepiscopus, singulorumque officium & munus describitur. Accedit synodus Meldensis habita ann. 845. quæ chorepiscopos agnovit, dum eis modum imposituit, & eos Episcoporum desidia foveri doluit, Episcopis pontificium onus in ipsos rejicientibus, ut otio suo consulerent. Post decimum vero sæculum exolevit usus chorepiscoporum, & eorum munus accessit archidiaconis, quo deceptus Sigebertus, archidiaconus cum chorepiscopis confudit, his verbis: *Damasus Papa decrevit, ne quid contra Episcopos presumant archidiaconi, qui dicuntur chorepiscopi, id est regionum & villarum Episcopi.* In Oriente vero jam desierat idem ordo chorepiscoporum ætate Balsamonis; testis ipse in *can. 13. synod. Ancy.* Plura de chorepiscopis scire qui volet, consulat Bellarmin. *lib. 1. de cleric. cap. 17. P. de Marca, lib. 2. de concil. regni & sacerdot. cap. 10. & P. Molanum lib. 6. l. de canonic. cap. 32.*

C A P. X.

Archidiaconus adjutor & vicarius Episcopi. Idem oculus Episcopi. Archidiaconi primum munus in cura sacrorum.

CHOREPISCOPI in censu adjutorum Episcopi conjunguntur archidiaconi, sunt enim ipsius administri in solemnibus sacrorum & ordinationum, in dispensatione sacri ararii, & exercitio jurisdictionis episcopalis, & sunt vicarii Episcopi in omnibus; ex ordine Romano, *cap. 1. cap. ad hæc, de offic. archidiacon.* Unde dicuntur oculi Episcopi; Clemens I. ep. 1. ad Jacobum fratrem Domini: *Diaconi ecclesia tanquam oculi sint Episcopi oberrantes, & circumstantes cum reverentia aclus totius ecclesiæ, & perscrutantes diligentius, si quem videant vicinum fieri præcipio & proximum esse peccato, ut referant hæc ad Episcopum;* can. *diaconi ecclesiæ, 93. dist. Et Isidorus Pelusiot. lib. 1. ep. 29. & lib. 4. ep. 188.* utraque ad Lucium archidiaconum: *Ei ἐπιδάκρυσι Ἐπισκόπου συγχάρουσι οἱ αὐτοὶ σπινθηροῦντες διακόνες, οὗ δὲ σπινθὴ κατὰ συγχάρουσι Θεὸ ἀρχιεὺς, ὁ δὲ ἐπιδάκρυς ἐπὶ αὐτοῖς ὑπάρχει:* Si venerandi altaris diaconi Episcopi oculi sunt, profecto cum tu Dei permisso ipsis præstis totus oculus esse debes.

paulo post archidiaconus ingressus admonet pro consuetudine expellat in ecclesia populum, illum ad agenda solemnia debere procedere. Idem Greg. Turonensis lib. 4. cap. 43. Die autem sancto natalitii Episcopo in ecclesiam adveniente, archidiaconus indutus alba adest, Episcopum, ut mos est, civitatis ad altare debere procedere, ac solemnitatem diei sancti opportuno debere tempore celebrare. Nec missa solemne celebrabat Episcopus sine archidiacono, quo pertinent verba Laurentii archidiaconi ad Sixtum, se martyrii socium, ut sacrorum, optantis, apud Ambrosii lib. 1. offic. cap. 41. Quo, sacerdos sancte, sine diacono properas tuo? Numquam sacrificium sine ministro offerre consueveras. . . Cui commissi Dominici sanguinis consecrationem, cui consummandorum consortium sacramentorum, huic sanguinis tui consortium negas? In ecclesia Alexandrina solus archidiaconus legebat evangelium, quod officii alibi commune erat diaconis; Sozomen. lib. 7. cap. 19. *πρωτος δι τω ιερει βιβλος αναγνωσκει ιερδω μιν ο αρχidiaconos, παρ δι αλοι διακονοι*. Hunc vero sacrum codicem hic legit solus archidiaconus, apud alios vero diaconi. Episcopo celebranti archidiaconus duas oblatas offerebat, unam pro se, & alteram pro diacono subministrante; Amalarius Fortunatus, 1. de divin. offic. cap. 19. Deinde suscipit oblationes sacerdotum & diaconorum, quibus licitum est accedere ad altare; accipit etiam ab archidiacono duas, unam pro se, & alteram pro diacono. Archidiaconus sacrum calicem elevabat de altari simul cum Episcopo; idem Amalarius lib. 6. cap. 26. Hunc Joseph ad memoriam ducit archidiaconus, qui elevat calicem de altari, & involvit sudario, scilicet ab aure calicis usque ad aurem, sicut ille diaconus primum tenet inter ceteros diaconos, qui locat calicem cum sacerdote. Denique archidiaconus sacrorum ecclesie officiorum summus erat moderator, qua de causa idem Amalarius lib. 1. cap. 15. Romanum archidiaconum de observantia ritus ecclesiastici se consuluisse ait, velut optimum ejus rei interpretem, & arbitrum: De qua observatione, inquit, interrogavi Romanum archidiaconum: ac ut universae res sacrae erant in manu archidiaconi, ei credita erat custodia reliquiarum sanctorum: a Gregorio, tum archidiacono Pelagii, se reliquias per diaconum petiisse scribit Gregor. Turon. lib. 10. cap. 1. Ab hoc etiam diaconus noster reliquias sanctorum sumpsit dum adhuc in diaconatu degeret. Ejusdem genus erat translatio reliquiarum sanctorum; idem Turonens. de glor. confess. cap. 86. Quod audiens benedictus Agricola Episcopus, misit archidiaconum suum, ut Beatum urbis cameterio deferret. Diaconorum autem erat gestare reliquias diebus solemnibus, ut notum est ex conc. Bracar. III. can. 5.

C A P. XI.

Ad archidiaconum pertinet instructio, examinatio, & presentatio ordinandorum: Ad eundem spectat etiam presentatio in collatione beneficiorum, investitura, & missio in possessionem, installatio abbatum, ecclesie archipresbyteri.

PRÆTER curam sacrorum, ad archidiaconum pertinebat clericorum ordinandorum instructio, examinatio, & oblatio, seu presentatio; concil. Nicen. Arabic. can. 60. concil. Carthag. IV. can. 9. can. ostiarius, 23. dist. Hoc jure in synodo Sueffionensi judicatum est, ordinationem Harduini presbyteri factam per Lupum Catalaunensem Episcopum raram esse, quod facta fuisset vacante ecclesia Remensi, offorente archidiacono Remensi; Flodoard. lib. 3. Remens. hist. cap. 11. Nec non in ordinatione diaconi & presbyteri requirebatur testimonium archidiaconi, id est testificatio apud Episcopum, illum esse idoneum & dignum qui ordinaretur, quod testimonii genus vocant scrutinium;

Tom. IX.

C

cap. 1. de servit. in ord. sac. Hieronymus ad Evagrium, can. legimus, 93. dicit. *Sed dicis, quemodo Roma ad testimonium diaconi presbyter ordinatur?* Quo circa si Episcopus invitum ordinaverit, archidiaconus, tamquam rei conficius; 10. libras auri jubetur inferre ei qui invitus ordinatus fuerit, ex *novel. Majoriani, de episcop. judic.* Hinc & Lucium archidiaconum avaritiæ infamulat Isidorus Pelusiota, lib. 1. *epist.* 29. quod de ordinationibus quæsum faceret. Adeoque archidiaconus, quasi administret ordinationis subdiaconi, & inferiorum clericorum. Subdiaconus enim, cum ordinatur, accipit ab archidiacono utroque ad ministrandum vinum, quod in sacrificio offertur, cum aquamanili & manutergio. Acolythus, cum ordinatur, ab archidiacono accipit ceterofarium cum cereo. Item ostiarius, quando ordinatur, suscipit ab Episcopo claves ecclesiæ ad suggestionem archidiaconi, ex *concil. Carthag. IV. can. 5. 6. & 9. can. subdiaconus, can. acoluthus, can. ostiarius, 23. dist. & apud Amalar. lib. 1. cap. 7. & 11.* & diaconus non ordinatur ab Episcopo, nisi præsentem archidiacono, ut *contrafrat. in archidiacono de quædam dicitur per apostolum, ait Balsamon* (*). 1. *respons. interrog. 40.* Nec solum ad archidiaconum pertinet clericorum examinatio, & presentatio in ordinatione, sed etiam in collatione beneficiorum; *cap. ad hæc, cap. ut nostrum, de offic. archid.* ad eundem spectat investitura ecclesiæ; *cap. in tantum, de simonia, & institutio parochorum; cap. super eo, de offic. delegati,* id est institutio civilis, quam sequitur traditio possessionis: plus est enim possessionem dare, quam investituram concedere; *can. viti, 16. qu. 2.* hoc sensu institutio personarum dicitur pertinere ad archidiaconum Richemundie in universis ecclesiis Eboracensis diocesis; *cap. cum venissent, de instit. ad archidiaconum* itidem pertinet sollemnis installatio abbatum, & abbatissarum; *d. cap. ut nostrum, & missio in possessionem minorum beneficiorum:* quo jure Hunfredus presbyter Henhamiensis apud Jo. Sarisber. *epist. 1.* ad roandam suam possessionem liberam ab omni onere & censu, assererat se per archidiaconum episcopi, ut mos est, in possessionem liberam canonice introductum. Immo & ad archidiaconum pertinet collatio beneficiorum infra fines sui archidiaconatus; *cap. ad aures, de excess. prelat.* quod de consuetudine magis, quam de jure locum habet: nam de jure archidiaconus vel archipresbyter beneficia ecclesiastica conferre non possunt sine judicio Episcopi; *can. nullus 11. 16. qu. 7.* Nec omittendum, quod de consuetudine ad archidiaconum etiam pertinet custodia id est procuratio & administratio ecclesiarum vacantium: hoc jure utebantur archidiaconus Cantuariensis, & archidiaconus Richemundie, Eboracensis ecclesiæ in universis ecclesiis sue quisque diocesis; *d. cap. cum venissent,* cui multam lucem affert Rogerus Hovedenus, in *Joanne ad ann. 1201. & cap. bona memoria, de appellat.* quam ob causam archidiaconus Richemundie merito dicitur apud Matthæum Paris. ad ann. 1256. *Unus de nobilioribus canonicis Eboracensis ecclesiæ.* Nec alio jure, id est de consuetudine, Laudunensis archidiaconus cedit emolumentum jurisdictionis episcopalis, vacante ecclesiâ; auctore Oldrado, *consil. 194.* Præterea electio archipresbyteri, una cum clero, & plebe, competebat archidiacono; ex Isidoro, *can. 1. si in plebibus, 62. dist. verum* ab Episcopo confirmanda erat; Arnulph. Lexov. *epist. 27.* ad Alexandr. III. pro P. Pictaviensi archidiacono: *Idcirco si causa ipsius qualitas inquiratur, id jure se in quodam archipresbyteratu suo contendit habere, quod tam ipsi, quam omnibus aliis archidiaconis, in omnibus archipresbyteratibus suis, vetus ecclesiæ illius consuetudo confirmat: porro supervacua videtur questione vexari, cum sola sit de sola archipresbyteri electione contentio, cum ab archidiacono facta, ad episcopale de consuetudine referatur arbitrium, eamque potest auctoritate sua, nisi fuerit idonea, reprobare. Ceterum si eo invito in archidiaconatu ejus archipresbyter fuerit institutus; plurimum utilitatis ejus & honori constabit esse substatum, cum ei in archidiaconatu suo alius quodammodo archidiaconus agnoscatur.*

De-

Decani, qui idem est cum archipresbytero, electionem archidiacono tribuit & Hincmarus in capit. archidiaconis & presbyter. datis, cap. ult. *Si decanus in ministerio vestro, aut negligens, aut inuicilis, & incorrigibilis fueris, vel aliquis eorum obierit, non inconsiderate decanum elige.*

C A P. XII.

Archidiacono incumbit dispensatio ararii ecclesiastici, cura viduarum, pupillorum, pauperum, & vinclorum.

DIVISIS officiis archidiaconus curabat spiritualia simul & temporalia: penes eum erat custodia & dispensatio sacri ararii, apud eum deponebantur pecuniae viduarum & pupillorum securitatis causa. Hinc Nicostrotum archidiaconum ecclesiae Romanae, de subreptis ecclesiae nummis, & viduarum pupillorumque depositis, & fuga in Africam, vehementer increpat Cyprian. epist. 49. (al. 52.) *Nicostrotum vero, diacono sanctae administrationis amisso, ecclesiasticis pecuniis sacrilega fraude subtrahitis, & viduarum ac pupillorum depositis denegatis, non tam in Africam venire voluisse, quam conscientia rapinarum & criminum nefandorum illinc ab urbe fugisse.* Et Laurentium Sixti archidiaconum, de fide in servandis & dispensandis ecclesiasticis opibus, commendat Prudentius poeta Hispanus, hymn. 2. Peristephan.

*Hic primus e septemviris,
Qui stat ad aram proximi
Levita sublimis gradu,
Et ceteris praestantior,
Claustris sacrorum praerat,
Celestis arcum domus
Fidis gubernans clavibus,
Votasque dispensans opes.*

Archidiaconi, tamquam sacrae gazae praefecti, officium erat suscipere ecclesiae redditus, eosque in clericos distribuere; novell. Justinian. 123. cap. 3. Tertiam, vel quartam rerum, quae in fabricam ecclesiae addicta erat, administrabat archidiaconus, ac de ea rationem Episcopo reddebat; conc. Bazar. I. can. 24. Item placuit, ut de rebus ecclesiasticis tres aequae fiant portiones, id est una Episcopi, alia clericorum, tertia in reparatione vel in luminariis ecclesiae, de qua parte sive archipresbyter, sive archidiaconus illam administrans Episcopo faciat rationem. Et Gelasius Justino archidiacono: *Fabricis vero quartam, quae competet, ad ordinationem Pontificis erogatione vestra decernimus esse pensandam.* Et rursus: *Fabricarum etiam portio Episcopo sciente & disponente vestra erogatione pendatur, can. vobis, can. Wlarsane, 12. qu. 2.* Archidiaconum, utpote sacri peculii custodem, sequebatur onus stipis dispensandi in pauperes; Severus dialog. 2. de vit. S. Martin. *Tunc ille acerisio archidiacono iussu algentem sine dilatione vestiri.* Hujus officii memor Laurentius Sixti archilevita, cum fensisset Imperatorem ecclesiasticis thesauris inhiare, protinus eos egentibus distribuit, ut ei sceleris materiam & praemium eriperet, quod eleganti carmine celebrat Prudentius in ejus agone. Ejusdem erat vinctos in carcere spirituali & corporali pabulo reficere; Ebo Remensis, in opusculo de ministris Remens. eccles. *Archidiaconi officium est vinclorum etiam publice civitatis ex carcere curam in festivitatis solemnibus Domini gerere, & eis obsequia benignitatis corporalia spiritaliaque ex divinis & humanis beneficiis refectorem benedictionis parare.* Id tamen officii commune erat diaconis curam habere egentium, & in primis mar-

tyres, pro fide positos in vinculis, ope & consilio solari; Ciprianus, epist. 11. (al. 15.) *Sicut in præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, ut diaconi ad carcerem committentes, martyrum desideria consiliis suis & scripturarum præceptis gubernarent: & concil. Carthag. IV. can. 43. De Christiano Castolico, qui pro Catholica fide tribulationem patitur, etiam & per diaconum ei vultus administraretur.* Deficiente Episcopo, ut ad archidiaconum redeamus, res ejus per archidiaconum seu archipresbyteri manum, aut juxta defuncti judicium pro ejus salute in elemosynas expendebantur, aut futuro successori incolumes reservabantur, ex conc. Arvernensi habito ab Urbano II. can. de laicis, 12. qu. 2. Apud Anglos collecta census pontificii, quem vocant denarium S. Petri, fiebat per archidiaconum intra suos quemque fines archidiaconatus; cap. ea que, de censibus. Denique summa dispensationis rerum ecclesiasticarum penes archidiaconum erat, idcirco industriam & solentiam in eo requirunt veteres; Hieronymum ad Evagrium: *Diaconi eligant de se, quem industriam noverint, & archidiaconum vocent.* Et Sidonius lib. 4. epist. 25. *Archidiaconus, in quo seu gradu, seu ministerio multum retentus propter industriam.* Archidiacono etiam incumberebat cura viduarum, pupillorum, & peregrinorum; concil. Carthag. IV. can. 17. *Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum, non per se ipsum, sed per archipresbyterum, aut per archidiaconum agat, can. Episcopus 7. 88. dist. Hanc ob causam, ne prius iudices seculares de causis viduarum aut pupillorum cognoscant, quam adhibito Episcopo, vel eo absente archidiacono, vetitum est Concil. Maticensi. II. can. 12. Decernimus, ut iudices non prius viduas & pupillos conveniant, nisi Episcopo nunciatum, ejus sub velamine degunt: quod si Episcopus præsens non fuerit, archidiacono, vel presbytero eisdem ejus, ut pariter sedentes communi deliberatione causis eorum terminos figant.*

C A P. XIII.

*Archidiaconi jurisdictioni, ei competit jus visitationis, jus synodi & synodatici, jus conscribendi gesta munitionum, jus indicendi serias solennes & festivas, obediendi legationes pro Episcopo, prædicandi etiam, ejusdem dispensatio christi-
matris, & alia.*

ARCHIDIACONI officium, ut ejus partes perlustramus, in primis versabatur in his quæ sunt jurisdictionis episcopalis. Jure antiquo, quoniam diaconis præerat, inter eos lites & jurgia componebat; concil. Nicæn. ex Arabico, can. 57. Plenissimam in eos non habebat jurisdictionem, sed de levionibus delictis tantum, graviore vero excessus referebat ad Episcopum; ex Isidoro can. perlectis, 25. dist. habebatque modicam coercionem; Ebo Remensis in opusculo de ministris Remensis ecclesiæ: *Officium archidiaconi est pro neglecta lectione, aut officio gradus sui a diacono usque ad infimum excommunicare, etiam & juvenulos talibus pro excessibus verberibus arcere.* In Orientalibus tamen ecclesiis archidiaconus habuit graviolem coercionem in diaconos, ita ut eos excommunicandi jus habuerit. In concilio Chalcedonensi negavit Ibas Episcopus fe Maram diaconum excommunicasse, sed eum a proprio archidiacono excommunicatum, ut habetur in gestis hujusce concil. act. 10. *μαρὰς δὲ καὶ καὶ ἀναθὴ ἀναμάρτων ἐστὶν αὐτῷ ἰδίῳ ἀρχιδιάκονῳ· ὃς ἰὼν πρὸς τὸν ἀναμάρτων & ἐκείνῳ ὅπως ἀποβίβας δὲ αὐτὸν ἀναμάρτων ἀναθὴ ἐποίησε.* Maras autem secundum veritatem excommunicatus est a proprio archidiacono, non enim a me excommunicatus est, quoniam injuriam fecit presbytero, ob hoc eum a communio-

ne

ne suspendit. Si causa verteretur inter clericum & laicum, ea apud iudicem publicum, seu civilem disceptari non poterat, nisi vocato archidiacono; concil. Aurelianens. IV. can. 20. *Quacumque causato, quoties inter clericum & saecularem veretur, absque presbytero, aut archidiacono, vel si quis esse praepositus ecclesiae dignoscitur, iudex publicus audire negotium non presumat, &c.* Etiam clerici inservientes privatis oratoriis, seu sacellis, quae erant in praedictis privatorum, suberant jurisdictioni & coercitioni archidiaconi: sed cum domini praedictorum non ferrent eis jus dici per archidiaconum, id vetitum est concil. Cabilonens. can. 14. *De oratoriis, quae per villas fiunt, nonnulli ex fratribus & Coepiscopis nostris residentibus nobis in sancta synodo querimonias distulerunt, quod oratoria per villas potentium jam longo constructa tempore, & facultates ibidem collatas, ipsi, quorum villa sunt, Episcopis contradicant, & jam nunc ipsos clericos, qui ad ipsa oratoria deserviunt, ab archidiacono coerceri permittant, quod convenit emendari.* Jure communi archidiaconus non habet propriam & ordinariam jurisdictionem, sed demandatam, ut vicarius Episcopi; d. can. *perlectis*, cap. 1. cap. ad haec, de offic. archidiacon. unde ab archidiacono non appellatur ad Episcopum, sed ad Metropolitanum; cap. *referente*, de praebend. ut ab eo, cui praetor mandavit jurisdictionem, non appellatur ad praetorem, sed ad praefectum urbis; l. 1. ff. *quis & a quo appellat.* ne idem a se ipso appellare videretur: alioquin si archidiaconus propriam jurisdictionem exerceret, gradatim feret appellatio ab ipso ad ipse Episcopum, tamquam ad alium; can. *† antierum*, 2. qu. 6. De usu & consuetudine archidiaconus potest habere jurisdictionem: de consuetudine is suspendit, excommunicat, absolvit presbyteros, ecclesias interdicat, ut proditum est de nonnullis archidiaconis, Ambianens. Senonens. Parisiens. Cantuariens. Conventrens. in Anglia; cap. dudum 54. de elect. cap. dilecto, de offic. archidiacon. cap. *significandis*, de nov. oper. numiat. cap. ad haec, de excess. praelat. cap. licet, de poen. & de consuetudine accipiendi sunt plerique loci hujus juris, qui tribuunt jurisdictionem archidiacono; ut cap. 1. de eo qui surripit. ord. suscepit, cap. *litteras*, de restit. spoliat. Nec aliter quod Polydorus Virgil. lib. 4. rerum Anglic. ait, se honori ducere, quod ante decem & quatuor annos archidiaconus Wellensis factus sit, habeatque in ipsa diocesi Wellensis jurisdictionem: *Qua nos interdum, inquit, meliores reddit.* Et quo casu archidiaconus habet jurisdictionem de consuetudine, habetur pro ordinario, sic vocat Matthaeus Westmonasteriens. ad ann. Chr. 1261. *Prioribus, archidiaconis, & aliis ecclesiarum ordinariis, & habet suum officialem, sicut ipse Episcopus; d. cap. significandis*, cap. Romana, §. *† ab archidiaconis*, de appellat. in 6. cap. Romana, de sent. excom. eod. Matth. Paris. ad ann. 1225. de concubinis clericorum: *Item si pepererint, non purificentur, nisi prius sufficientem praestiterint cautionem archidiacono, vel ejus officiali, de satisfactione in proximo capitulo, post purificationem eorum, faciendam.* Item sacerdotes, in quorum parochiis concubina talium commorantur, si non hoc ostenderit archidiacono, vel ejus officiali, suspendantur. Et in synodo Londinensi apud eundem Matthaeum Paris. ad ann. 1237. *Ne ecclesiarum praelati, & maxime archidiaconi & decani, vel officiales eorum, vel etiam quicumque alii, ad universitatem causarum, vel aliquo negotia ratione jurisdictionis ecclesiastica vel officii spiritualis, ecclesiarum forem contingant, delegati, quum de discordiis vel querelis fiat pariter vel concordia inter partes, presumant aliquatenus impedire: & hoc casu etiam ab archidiacono non appellatur ad Metropolitanum, omisso Episcopo; d. cap. Romana, de appellat.* Jure communi etiam archidiaconus non habet jus visitandi ecclesias, nisi de mandato Episcopi; can. *perlectis*, 25. dist. & ex conc. Cabilonens. can. 15. can. dictum est, 94. dist. sed de consuetudine archidiaconus habet suam diocesim, suumque clerum; cap. *mandamus*, de offic. archidiacon. cap. *pen. de majoris*, & *obediens*, cap. ad haec, de excess. praelat. Hincmarus dialog. de

stat. eccles. Archidiaconatus olim certis terminis distributus non dubitavimus, & visitatio ei competit intra fines sui archidiaconatus, & procuratoris exactio, ratione visitationis; d. cap. dudum, de elect. cap. mandamus, de offic. archidiaconi, cap. auditus, de prescript. cap. cum Apostolus, cap. procuratores, de censib. hoc dispar Episcopo, quod non potest visitare ecclesias suas amplius quam semel in anno; d. cap. mandamus: eodemque jure archidiaconus convocat synodum propriam intra metas diocesis suae; Baldricus Noviomensis Episcopus apud Miracum in codice donationum piarum, cap. 71. Porro si archidiaconus, sive decanus in ecclesia supranominata velle synodum tenuerint. Et Lothar. III. Imp. in privilegio ecclesiae S. Servatii Trajectensis, eodem in codice cap. 87. Et consuetudo est longo usu in habitum conversa, ut presbyter parochia sancti Servatii, & presbyter parochia sanctae Mariae, presidente archidiacono communiter habeant synodum in ecclesia sanctae Mariae. Archidiaconi erat in hujusmodi synodis presbyteros erudire in his quae pertinent ad sacramentorum administrationem. In synodo Londinensi habita anno 1237. apud Matth. Paris. Archidiaconus quoque in decanatu suorum conventibus, sacerdotes maxime in his studeant erudire; docentes eos qualiter circa baptismum, poenitentiam, eucharistiam, & matrimonium, debeant se habere. Eiusdem est convocare synodum episcopalem; capitular. lib. 5. cap. 9. Presbyteris & clericis sic ordinavimus, ut archidiaconus Episcopi eos ad synodum convocet. Et eo nomine archidiacono debetur synodus, id est synodaticum, ut circata, id est procuratio pro visitatione saltem pro parte: de utroque Innocent. III. lib. 2. epist. 73. Archidiaconibus tertiam partem de circatis & synodis. Jo. Saresber. epist. 4. Præterea dicebat se litum injicere super alia ecclesia ab eodem Richardo, qui tam Episcopo, quam archidiacono synodalia & quosdam redditus episcopales moliebatur auferre. Manumissiones in ecclesia fiebant apud Episcopum, ex constitutione Constantinensi; l. 1. c. de his qui in eccles. manumitt. Augustinus, vel alius quisquis est, serm. 53. (al. serm. 356. num. 6.) ad fratres in exen. Tamen de laboribus suis antequam esset clericus emerat aliquos servulos, hodie illos in conspectu vestro manumissurus est episcopalis gestis. Præter Episcopum moris fuit adhiberi archidiaconum, qui manumissionis gesta conscribebat; legis Ripuar. tit. 60. Hoc etiam jubemus, ut qualiscunque Francus Ripuarius, seu tabularius servum suum pro anima sua remedio, seu pretio, secundum legem Romanam liberare voluerit, ut in ecclesia coram presbyteris, diaconibus, seu cuncto clero, & plebe in manu Episcopi servum cum tabulis tradat, & Episcopus archidiaconum jubeat, ut ei tabulas secundum legem Romanam, qua ecclesia vivit, scribere faciat: & hoc munus archidiacono imponit quoque Isidorus in d. can. perlectis, 25. dist. Gesta libertatum ecclesiasticarum archidiacono referre & Ebo Remensis, in opusculo supra laudato, de ministris Remensis ecclesiae: Archidiaconi officium est libertates liberorum cum testibus probare. Archidiaconi partes etiam erant dies jejuniorum & solemniurn lectorum in ecclesia indicare; d. can. perlectis, id munus & officii penes se habuisse archidiaconum monasterii S. Albani in Anglia indicat Matth. Paris. ad annum 1257. Circa eosdem dies... abbas & conventus sancti Albani, perpendentes de inundatione pluviarum immoderata, tam fecerit, quam segetibus suffocationem generalem imminere, prout consuevit in tali fieri periculo, constituturum in capitulo, ut iudicio jejunio per archidiaconum, tam in populo, quam conventu, cum processione solemni seretrum sancti Albani ad sancta Maria ecclesiam, qua de Pratis dicitur, deportaretur. Peculiaris vero erat cura Episcopi Alexandrini, ut diem paschatis denuntiaret universis Episcopis Aegyptiis, quin etiam & sedi apostolicæ, ut constat ex Cassiano collect. 10. cap. 2. & Leone epist. 64. ad Marianum. Episcopus Carthaginensis jure primatus eundem diem paschæ significabat per litteras formatas omnibus Episcopis Africa; concil. Carthag. V. can. 7. can. placuit 24. de consecr. dist. 3. ac tum archidia-

conius

contus in ecclesia episcopali diem paschæ denuntiabat, quo innotesceret per ceteras dioecesis ecclesias. Archidiaconus pro Episcopo legationes obibat. Per Flodegarium archidiaconum, & Arderadum vicedominum legatos, D. Benedictum, ejus sanctitatis fama permotus, adiit Bertigranus Cenomanensis Episcopus; de quo Adevaldus lib. 1. de mirac. S. Benedict. cap. 6. *Eadem tempestate Bertigranus venerabilis viro vir, ac Pontifex Cenomanica urbis, fama percitus probatissimi patris, legatos ad eum direxit Flodegarium archidiaconum, & Arderadum vicedominum suum.* Per Hermen archidiaconum Leonem Papam confuluit Rusticus Narbonensis Episcopus, ex *epist. Leonis* 92. Vivianum archidiaconum urbis veteris ab Alexandro III. legatum destinatum in Angliam, indicat Jo. Saresber. *epist.* 271. *Dimissi sunt ergo nuntii Regis impotens voti, hoc solum impetrato, ut dominus Papa mitteret nuncios, qui pacem procurarent, Gratianum subdiaconum & magistrum Vivianum, urbis veteris archidiaconum, qui munere advocacionis fungi solet in curia.* Denique, in omnibus archidiaconus erat legatus Episcopi, ejusque iussa populo intimabat; Bernard. *epist.* 78. de quodam archidiacono Regis dapifero: *Quis sane non miretur, immo & despectetur unius esse persona & armatam armatum ducere militiam, & alba, stolaeque indutum in medio ecclesia pronuntiare evangelium, tuba indicere bellum militibus, & iussa Episcopi populis intimare?* Episcopus per archidiaconum silentium indicibat; Hieronymus ad Pammachium: *Nonne ante sepulcrum misso archidiacono praecipisti, ut talia disputans convesceret?* quod tamen officii commune fuit diaconi; Gregorius Turonensis lib. 7. cap. 8. *Unde factum est, ut quadam die dominica, postquam diaconus silentium populis ut missa auscultaurentur indicisset. Si omnes archidiaconi partes scire te delectat; archidiaconi erat non modo evangelium legere, sed etiam praedicare.* Hinc Stephanus protodiaconus & martyr, verbi praedicatione in se commovit Judæos, & martyrii palmam nactus est; actuum Apostolor. cap. 7. In gestis Vincentii diaconi legimus, cum evangelii praedicandi officium suscepisse a Valerio Caesaraugustano Episcopo, quo ipse per se ob linguæ vitium fungi nequibat. Hanc curam multis seculis agnovere archidiaconi in Gallia; Ebo Remensis in opuscul. de ministris Remensis ecclesiae: *Archidiaconi officium est, verbum etiam faciendi ad populum in diebus festis providere, & facere.* Et cum indicto bello sacro oratores pontificii missi sunt per provincias, ut populos cohortarentur ad dandum nomen militiæ, aut as conferendum in sumptus expeditionis, archidiaconis mandatum est a Pontifice, ut plebem convocarent, ut orantes pro bello audiret; Matth. Paris. ad ann. 1235. *Habuerunt autem ex mandato apostolico provinciarum archidiaconos, & decanos, qui in locis singulis parochianos, viros & mulieres convenire fecerunt: ita ut nullus remaneret sub pena anathematis, quin eorum predicationibus interesset.* In obsequio & functione archidiaconi erat quoque susceptio chrismatis, & dispensatio per subjectas ecclesias; concil. Antistodor. can. 6. *Ut a media quadragesima presbyteri chrisma petant, & si quis infirmitate detentus venire non poterit, ad archidiaconum suum, vel archisubdiaconum transmittat, sed cum chrismario & linteo, sicut reliquia sanctorum deportari solent.* Hinc avaritie nota perstringuntur archidiaconi, quod pro chrismate nummos ab ecclesiis emungerent; cap. ea qua, de simonia; quod pertinet ad archidiaconos: est enim pars cap. ea qua, de censibus, ubi agitur de modo collectæ denarii S. Petri per archidiaconos faciendæ. Denique archidiaconus necdum Episcopi vicarius potestate utebatur, sacrosque canones observandos suggererat Episcopo, & presbyteris, nec non ipsi abbatibus cum monachis accedentibus ad Episcopum; concil. Nicæn. Arabic. can. 56. Tolet. I. can. 20.

C A P. XIV.

Institutio archidiaconi, ejusdem aetatis, ordo, gradus, & dignitas.

EXPOSITIS his quae essent muneris & officii archidiaconi, ut intelligatis non immerito eum locari inter adiutores Episcopi, non alienum erit subijcere ad quem pertineat electio, seu institutio archidiaconi, & qualis sit eligendus. Primus archidiaconi electio fuit penes ipsos diaconos, ita ut unus ex eorum choro eligeretur; Hieronymus loco supra laudato: *Diaconi eligant de se, quem industrium noverint, & archidiaconum vocent.* Sed ex pontificiis constitutionibus placuit, ut archidiaconus ordinetur ab Episcopo; *can. 1. & seq. 60. dist. & inde deducto jure, collatio archidiaconatus, ut aliorum beneficiorum, pertinet primum ad Episcopum, & eo cessante devolvitur ad Romanum Pontificem; cap. licet, de suppl. neglig. praelat. ubi questio est de archidiaconatu Richemundiae Eboracensis ecclesiae in Anglia: hoc jure jam olim usi Gallicani Episcopi: Aymerico Claromontensi Episcopo, ob collatum W. de Longeio archidiaconatum, gratias agit Hildebertus Cenomannens. episc. 55. Gratas igitur beatitudini vestrae de collato agens beneficio, eundem Willielmum vobis & vestrae commoda ecclesiae, ab ea quam consecratori suo debet obedientia liberum omnino & absolutum, ex abundanti est pro eo intercedere apud vos, quem fecistis ultro, non quolibet membrum corporis ecclesiae, sed oculum.* In Oriente collatio archidiaconatus non pendet ex collatione Episcopi, vel patriarchae, sed deferretur antiquiori ordinationis tempore, & praerogativa ordinis; Joannes Episcopus Citri, 1. responsi. ad Cabasilam**), τὸ ἀρχidiaκονικὸν ὄφφικον οὐ ἐστὶν ἀρχιεπισκοπικόν, ἀλλὰ ἐκ φιλοψυχίας ἀρχιεπισκοπικῆς ὡς καὶ τὰ ἀρχιεπισκοπικά, περιφορὰς δὲ πάλιν ἑλίου συμπίπτουσα. Archidiaconi officium non est magisterium, nec ex liberalitate pontificia, ut magisteria, sed est circumvolutionis multorum annorum terminus. Qualis legendus sit archidiaconus, ex conc. Pictaviens. & Arvernen. habito sub Urbano II. nullum in archidiaconum ordinari fas est, nisi diaconus sit; *can. 1. & seq. 60. dist. cap. 1. de aet. & ordin. presc. dist. cap. cum in cunctis, §. inferiora, de elect.* Archidiaconorum ordo non alius fuit, quam diaconorum, quare cum presbyteri fiebant, archidiaconatu absoluebantur. Joannem archidiaconum Cabillonensem, diu in archidiaconatu detentum, ne aucta dignitate, nempe per presbyteratus ordinem, archidiaconatu amoveretur, testatur Sidonius lib. 4. epist. 25. Archidiaconus, in quo seu gradu, seu ministerio multum retentus propter industriam, diu dignitate non potuit augeri, ne potestate posset absolvi. Labente disciplina, tolerati archidiaconi etiam presbyteri, ut in ecclesia Remensis, Guntarius & Odelhardus archidiaconi presbyteri memorantur ab Hincmaro, in capitulis eis datis anno 877. In eis requiritur aetas 25. annorum; *d. cap. cum in cunctis, §. inferiora:* quin etiam ut archidiaconi, magistri in theologia doctores aut licentii in jure canonico characterē sint insigniti, placuit in conc. Trident. sess. 24. de reform. cap. 12. Quo gradu censendus sit archidiaconus, nimirum inter dignitates ecclesiasticas? Archidiacono inest dignitas; *cap. ad aures, de rescriptis.* quia habet jurisdictionem cum officio conjunctam, ideo rescripta pontificia executioni mandare potest; *cap. ex tevere, de foro compet. cap. in nostra, de procuratorib. cap. cum oporteat, de accusat.* quod est argumentum dignitatis ecclesiasticae; *cap. statutum, de rescriptis. in 6.* Quamvis archidiaconus presbyteris ordine minor sit, tamen officio & dignitate eis praestat, eique deferretur honos confensus post Episcopum ante diaconos, & presbyteros; *cons. Nicen. Arab. can. 58. Hinc synodus VI. in Trullo can. 7. in can. pre-*

cipimus, 93. dist. ubi vetuit, ne diaconus etiam in dignitate, hoc est in officio quolibet ecclesiastico, positus, ante presbyterum sedeat; statim excipit, nisi proprii Patriarchæ aut Metropolitanæ vices gerat, τρι αρι κεραλεις, in synodo seu convenitu ecclesiastico, tunc enim sicut illius locum tenens honoratur: adeoque archidiaconus, tanquam oculus & pars corporis ipsius Episcopi, abbates antistat; Panormitan. in cap. per tuas, de simon. In Anglia tamen archidiaconus locatur post Episcopos & abbates; Scriptores vitæ S. Thom. Cantuariensis, cap. 5. Et ut per experientiam rerum facilius dispensationis ecclesiastica usum consequeretur a prefato Archiepiscopo sanctæ Cantuariensis ecclesiæ, a cujus uberibus coaluerat, archidiaconus constitutus est, ut sic Deo ordinante tempore suo, gradu suo archidiaconus in Archiepiscopum promoveretur: nam post Episcopos & abbates in ecclesiâ Anglorum, hic primus & dignior personatus habetur. Archidiaconus Romanus sedebat ad pedes Pontificis, in concilio apud Barum habito, Urbano II. præside: summi honoris ergo juxta archidiaconum Romanum sedem meruit Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, & in orbe id est circulo pontificio locatus, quasi alterius orbis Pontifex: de quo Willelm. Malmesbur. lib. 1. de gestis Pontif. Anglor. Annis tribusque proximis ad consensum apostolici levatus, sedere jussus juxta Romanum archidiaconum, cui ante Papam sedere moris est: includamus, inquit, hunc in orbe nostro, quasi alterius orbis Papam. Idem narrat Eadmerus, lib. 2. Et ut in omnibus eluceat dignitas archidiaconi, is est individus socius Episcopi, & comes laborum. In synodo vix apparuit Episcopus sine archidiacono. In conc. Nicæno, Alexandro Alexandrino Episcopo adfuit Athanasius ejus archidiaconus; & in eo strenue de fide certavit adversum Arianos; Socrat. lib. 1. cap. 1. 8. Sozomen. lib. 1. cap. 17. Et quandoque in hujus individue consuetudinis argumentum, communis fuit sepultura archidiacono cum Episcopo. Hillidio Arvernensi Episcopo fuit archidiaconus nomine & opere Justus, qui vita migrans magistri tumulo sociatus; ut ait Gregor. Taronenf. lib. 1. cap. 45. ne quos sacre militiæ vinculum, & unum virtutis studium in vita conjunxerat, in morte sepultura divelleret ac dissociaret. Et Chalcedonensi concilio Ætius archidiaconus Constantinopolitanus functus est officio primicerii notariorum, qui exciperent gesta concilii, ut liquet passim ex actis hujusce concilii. Nec omittendum archidiaconis fuisse jus sigilli authenticæ æque ac Episcopis & abbatibus; synodus Londinensis apud Matth. Paris. (ad ann. 1237.) Statuimus, ut sigillum habeant non solum Archiepiscopi & Episcopi, sed etiam eorum officiales. Item abbates, priores, decani, archidiaconi, & eorum officiales. Deuque quæ fuerit ratio hujusce dignitatis ex eo intelligas, quod etiam a natis in regia purpura sprete non fuerit: nimirum memorantur Henricus, & Philippus filii Ludovici Cræfi fuisse archidiaconi Aurelianensis ecclesiæ. Gaudabant olim Episcopi stipatu & obsequio archidiaconorum, & horum exemplo ac æmulatione etiam abbates suos archidiaconos habere studuerunt; In synodo Londinensi apud Matth. Paris. (ad eund. ann. 1237.) Si qui vero abbates archidiaconum vel decanum habent: ex privilegio, vel consuetudine approbata, quod de matrimonialibus causis cognoscant diligenter, &c. Postea res in contrarium versa est, & qui olim fuerant oculi Episcopi, postmodum ei offensiculum facti sunt, de quo proximo capite.

Rufin. lib. 9.
cap. 5. Sed
& Athana-
sius eodem
tempore Alex-
andri dia-
conus Alex-
andrin. E-
piscopi ade-
rat, consiliis
sentem quam
plurimi ju-
vans.

C A P. XV.

Archidiaconorum avaritia, exactiones, & sordes: eorundem typhus, & unde manans: quibus artibus in ordinem redacti archidiaconi.

UT auri & argenti contactu manus fordescent, rei uicinarie cura & tritura facile contaminatus archidiaconorum ordo, & avaritiae ingenium eis subrepsit. Hinc Lucium archidiaconum Pelusiotem avaritiae insinulat Idorus Pelusioti lib. 1. *epist.* 29. & lib. 4. *epist.* 188. Rursus Pankophium Archidiaconum increpat idem Idorus lib. 1. *epist.* 157. & 177. quod studeret Eusebio Episcopo, qui venales habebat ordinationes. Eo turpitudinis lapsi sunt archidiaconi, ut clerici adulteria, & alia qualibet scelera ab eis facile redimerent pretio, vel obsequio; Ambros. in apocalyp. cap. 18. *Est & aliud scelus valde pessimum, quod ab eis qui archidiaconi appellantur committitur; nam ab adulteris presbyteris pretium accipiunt, & tacendo in malum consentiunt, quod per auctoritatem, quam ab Episcopis acceperunt, emendare possent. Sunt etiam alii ex huiusmodi presbyteris, qui timentes se damnari pro sceleribus suis, in servitiis archidiaconorum plus sunt assidui, quam ceteri. Tyrannidis damnati archidiaconi, quod a presbyteris parochianis census exigere; conc. I. Cabilonensi. cap. 15. Dicitur est, quod in plerisque locis archidiaconi super presbyteros parochianos quandam exercent dominationem: quod magis ad tyrannidem, quam ad reformationem pertinet ordinem; can. dictum est, 94. dist. Cum archidiaconorum avaritia ecclesiae esset scandalo, ut Episcopi eorum moribus iuigilarent, & horum sordes cohiberent, imperatum synodo Aquisgranensi can. 25. Statuimus, ut unusquisque Episcoporum super archidiaconis suis deinceps vigilantem curam adhibeat; quoniam propter eorum avaritiam, & morum improbitatem multi scandalizantur, & ministerium sacerdotale vituperatur, & in ecclesiis a sacerdotibus multa propter eos negligantur. Necdum ad bonam frugem redire archidiaconi, quinimo, ut successus sceleris, & ignavia magistratum reos audaciores facit ad peccandum, archidiaconi Episcoporum infestitia & torpore elati non desiere annuis exactionibus clericos urgere, cessantes in solutione ab officio suspendere, ecclesias interdicare, delictorum poenas pretio addicere; quod notat Hincmarus Remensis in capitulis archidiaconis & presbyteris datis, cap. 3. *Ut a presbyteris exenia non accipiantur, quatenus illorum mala fama cooperiatur. Et post hunc Alexander III. in cap. licet, de poenis: Accipimus, quod archidiaconi Conventensis episcopatus, pro corrigendis excessibus & criminibus puniendis, a clericis & laicis poenam pecuniariam exigunt, & pro annua exactione pecunia personas quandoque suspendunt, ecclesias interdiciunt, a vicariis denarias, ut eos in ecclesiis cantare permittant, exigere non formidant, & alia agunt, quae canonum obviant institutis, & de radice cupiditatis & avaritiae prodire videntur &c.* Nefarie occisus Thomas prior S. Victoris Parisiensis, quod illicitas archidiaconi exactiones in presbyteros palam damnaverit; Bernard. *epist.* 158. *Ob illicitas exactiones, quas sibi occasione archidiaconatus in presbyteros minime jam ut consueverat usurpare liceret, beati utique Thomas obtrante zelo, atque industria, utpote iustitia amatoris & defensoris oderat illum, & mortem ei jam ipso odio homicida minitari solebat. Quin & archidiaconi in iura episcopalia, synodaticum, cathedraticum, procuraciones, & alias consuetudines manus injecere; quam ob causam Petrus Blesensis ex Bathoniensi Londinensis archidiaconus factus, acerbe querebatur, se non aquis conditionibus cum aliis archidiaconis uti: Nec ab aliqua ecclesiarum, ajebat ille**

epist.

epist. 151. *synodalia, vel cathedralitium, siue procuraciones, vel auxilia, seu hospitalia, nec aliquas consuetudines debitas archidiaconis possum aliere a subiectis.* Eorundem sordes in iure dicendo perstringit Jo. Sarisber. Polycrat. lib. 5. cap. 16. *Qui decani sunt, vel archidiaconi? nisi illi in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Notantur & archidiaconal de pravis exactiombus pro investitura ecclesiarum; Alexander III. in cap. in tantum, de simon. ad Cantuar. Arch. *Pravam etiam illam consuetudinem de sua provincia studeas abolere, per quam pro ecclesiarum investitura archidiaconi marcam argenti, minores vero decani vacam albam sibi dari postulanti, vel certam solvi pecunia quantitatem.* Eodem fomite, id est sacri aerarii dispensatione, nimium intumescere archidiaconi, adeo ut presbyteris se praeferrent, & in ipsos Episcopos supercilium erigerent: Panlophium archidiaconum, ut mansuetum & humilem se praebeat, admonet Isidor. Pelusiot. lib. 1. epist. 157. ὁ γὰρ, inquit, πολυπλοῦς σου χρηρὶς ἡγεμονίας, τὸν καὶ καμπερ πλεγμαίνουσι· ἀλλὰ δικαιοσύνην ἱερῶν καὶ ἀνδραγῶν: non enim civilem geris praefecturam fastu & pompa summentem, sed ministerium pacificum & tranquillum. Lysardum Parisiensem archidiaconum Episcopo suo gravem & infensum, & cum oculis Episcopi esse deberet, clavum in ejus oculum impactum, notat Fulbertus epist. 34. *Inter quas videlicet adversarios unus est nomine Lysardus, olim quidem archidiaconus, qui cum esse deberet oculis Episcopi sui, dispensator pauperum, catechizator insipientium, apostatare ab omnibus his, & factus est Episcopo suo quasi clavis in oculum, praeo pauperibus, dux erroris insipientibus.* Pari censura archidiaconum Carnotensem gloriosum archilevitam vocat Goffridus Vendocinens. lib. 2. epist. 17. ad Ivonem E. Carnotens. *Indiscrete gloriosus vester archilevita, quasi propheta docens mendacium, solvenda ligat, & solvis liganda:* Et apud Aegidium Anreæ Vallis, de gest. Leodiens. Pontific. cap. 85. *Et ne tibi paternae consolationis penitus mania subtraham, precor archidiaconatus tui moderare gloriosam.* Has ob causas omnibus admotis machinis enisi sunt Episcopi archidiaconos in ordinem redigere, & illorum typhum coercere: hoc consilio Natalis Episcopus Salonicitanus, Honoratum archidiaconum ad presbyterii ordinem invitum promovit, ut specie altioris gradus eum degradaret ab officio & administratione archidiaconatus: de quo graves querelae apud Gregorium I. can. quorundam, can. † Honoratus, 74. dist. Eodem consilio Petrus Blesensis Bathoniensis archid. suadebatur, ne in diaconatus ordine permaneret, & ad sacerdotium ascenderet, sed quas excusationes nesceret, arguit integra ejusdem epistola 123. Nec his artibus solum actum in archidiaconos, sed etiam multi ab ecclesiis penitus explosi sunt, eorumque nomen & officium sublatum: hodie in ecclesia Romana nullus auditur archidiaconus: olim quidem in ecclesia Constantinopolitana, & sacello palatino erat archidiaconus, sed postea ecclesia caruit archidiacono, eumque retinuit solum aedes Palatina; Codinus de offic. Constantin. (cap. 17. num. 38.) καὶ οὐ μὴν οὐ παλαιὸν ἔδει, καὶ ὁ ἐκκλησία ἀρχidiaκων, οὐδὲ δι' ἐνδεῶς, ἀλλ' ἔδει τὸν οὐ καλὸς καὶ βασιλεὺς: *Habuit ecclesia quaque archidiaconum, nunc vero minime, sed cum habet Imperatoris clerus.* Et archidiaconum designavit Imperator ex ordine exocatacelorum; idem Codinus (ibid. cap. 9. num. 6.) ὁ βασιλεὺς, ὅτι προβάλλεται ἀρχidiaκων ἐν τῇ συνόδῳ πρὸς ἱεροσολων καὶ ἄλλων, ὡς ἱεροτέρους τῶν ἄλλων ὄντων προβάλλεται πρῶτον, καὶ ἐν ἄλλοις: *Imperator igitur, quando designat archidiaconum ex exocatacelorum ordine, tanquam ceteris honoratiore, eum designat, nec aliunde assumit.* Eandem ob causam ab ecclesia Colonienſi & aliis provincialibus submotos archidiaconos observat Anselmus Leodiens. de gest. Leodiens. Pontif. cap. 85. *Coepiscopus & archidiaconos ob insolentiam removit ecclesia, unde & his caret usque in praesens metropolis Colonia, & tota provincia.* Ubi mitius aetum in multis ecclesiis, plures instituti fuisse archidiaconi, ut diducta in plu-

res dignitas, numero & rerum tenuitate vilesceret, ac si flumen in plures rivulos dividas, nomen amittat necesse est. Hac arte Richard. Cantuariensis ex uno archidiacono tres constituit; Matth. Paris. ad an. 1176. Eodem anno Richardus Cantuariensis Archiepiscopus in diocesi sua, quæ ab antiquis temporibus uno tantum fuerat archidiacono contenta, ultimis his diebus tres archidiaconos constituit, Savaricum scilicet, Nicolaum, & Herbertum. Et quia archidiaconi habebant suam diocesim, & plures ecclesias sibi censuales, & obnoxias, Episcopi eas a jurisdictione archidiaconorum exemere; Alexander III. in cap. ad hæc, de excess. prelat. Quoniam Episcopus plures ecclesias a consuetudine & obsequio archidiaconorum liberas constituit & immunes, per quod reditus deminuit eorundem &c. Hoc invento adeo diminuti sunt archidiaconi, ut hodie archidiaconatus sit fere nudum & inane nomen dignitatis, & a multis jam sæculis ita obsolevit potestas archidiaconorum, ut ipse Innocent. III. consultus, quid ad officium archidiaconi pertineret, fere hæserit, ut ipse fateretur, in cap. ad hæc, de offic. archid. Sane consuluit nos tua fraternitatis devotio, quid ad officium archidiaconi, debeat pertinere: . . . & nos prout possumus respondemus, &c.

C A P. XVI.

Archipresbyter unus ex adjutoribus Episcopi. Archipresbyteri alii urbani, alii rurales. Munia & jurisdictio archipresbyteri. Major & minor benedictio.

IN Episcopi adjutorum numero archidiaconis subcenturiantur archipresbyteri; etiam enim archipresbyteri sunt ordine majores, unde in his quæ sunt ordinis prius nominantur; can. Salvator 1. qu. 3. tamen dignitate & officio minores sunt, & subjacent jurisdictioni archidiaconi; can. perleclis, 25. dist. cap. 1. cap. ad hæc, de offic. archidiacon. adeoque archipresbyteri electio pertinet ad archidiaconum, una cum clero & plebe, ut modo probatum ex can. si in plebibus, 63. dist. & Arnulpho Lexoviensi: aut saltem, quod est juris recentioris, archipresbyter non potest institui, vel destitui sine mandato Episcopi & archidiaconi, cum utriusque commune officium exerceat; d. cap. ad hæc; & ut archipresbyterum archidiacono cedere intelligas, in decretalibus tit. de officio archipresbyteri, locatur post tit. de officio archidiaconi. Inter adjutores Episcopi merito censetur archipresbyter; nam archipresbyter vices gerit Episcopi, eo absente, in his quæ pertinent ad sacerdotale officium, exceptis prohibitis, id est his quæ sunt episcopalis ordinis; d. can. perleclis, & cap. 2. de offic. & archipresbyt. Archipresbyter præest presbyteris, unde *προπρεσβυτέρως* dicitur apud Socrat. lib. 6. cap. 9. & synod. VII. act. 4. & 7. recentioribus Græcis *προπρεσβυτέρως* ut Codino. Sic & chorepiscopus, in cuius locum successit archipresbyter, *προπρεσβυτέρως* vocat Balsam. in can. 59. Apostolor. & can. Antiochen. 10. fuitque protopapa etiam in sacello Augustali, Cedrenus, (in Zoe Augusta num. 304.) *προπρεσβυτέρως ὡς πατριάρχης μὲν τῶν ἐκείνων ἐκείνων*: *Μισσὸς πρωτοπάπας παλαιοῦ cum venerandis lignis.* Archipresbyter, inquam, est primarius & Princeps presbyterorum, unde jam olim dictus decanus, quod nomen ductum a militia quasi a numero subsectorum; can. in capite, 50. dist. can. nullus Episcopus, & seq. 60. dist. can. nullus omnino, 16. qu. 7. cap. cum apostolus, de censib. cap. 2. ne prelat. vices suas, vel eccles. sub ann. cens. conced. ut in monasteriis fuere decani, qui singulis decuriis monachorum erant præfecti, & in majoribus monasteriis non unus, sed plures erant, quorum senior primas tenebat post abbatem & præpositum; concil. Aquisgranens. can. 12. Inde & de-

decania est tractus, seu territorium archipresbyteri; capitulare Caroli Calvi 5. tit. 3. ex conc. Tolos. haultum: *Statuans Episcopi loca convenientia per decanias, sicut constituti sunt archipresbyteri*. Archipresbyterorum alii sunt urbani, seu civitatenſes, alii rustici & forenſes, quos rurales decanos vocant. Archipresbyter seu decanus urbanus est, qui in urbe constitutus est: is est caput capituli; cap. cum inter univerſas, de elect. cap. post electionem, de concess. prebend. & habet primariam vocem in capitulo; cap. audiis, de elect. ejus officium est curam agere super omnes presbyteros in ordine seu canone positos, & assidue stare in ecclesia; d. can. perlectis, & cap. 1. de off. archipresbyteris; assidue, id est omnibus horis canonicis, horis competentibus; cap. 2. eod. tit. qua loquendi formula assidue vindex dicitur, pro idoneo & locuplete fideiſſimo, qui paratus est res dare ad diem; Quintiliano lib. 5. cap. 10. & Gellio, lib. 16. cap. 10. Archipresbyteri, inquam, est agere curam presbyterorum, & maxime canonicorum; Walafrid. Strabo de reb. ecclesiasticis. cap. ult. Sunt etiam archipresbyteri in episcopis canonicorum curam gerentes, unde decanus habet curam animarum, & ad hoc in eo requiritur ætas 25. annorum, & ut intra annum presbyter ordinetur; can. 1. & segg. 60. dist. cap. cum in cunctis, §. inferiora, de elect. cap. 1. de atat. & ordin. prefic. Absente Episcopo archipresbyter vice ejus missarum solemnia celebrat, & collectam dicit, vel cui ipse injunxerit; d. can. perlectis, & cap. 1. de off. archipresbyter. Collectam intellige solennes preces, quæ post evangelium in ambone seu suggestu ecclesiæ recitantur; Synod. VII. can. 14. can. quoniam videmus, 69. dist. omnia vocant Græci: Joannes Chrysostomus, homil. 77. **) ad Popul. Antiochen. *ἐν δὲ ἀπαρχῇ καὶ τὰς ἐν ταῖς συνάξεσι παύσεις: ὅτι πανταίερα negligentia ἐν collectis*. Et ipsa synodus VII. καὶ ἀναγινώσκοντας ἐν τῇ συνάξει ὡς ἀμύθητον, & in collecta super ambonem legentes. Ejusdem archipresbyteri officium est, observare vitam & ministerium sacerdotum cardinalium; cap. 1. de off. archipresb. id est parochorum civitatis, qui presbyteri cardinales dicuntur, ad differentiam presbyterorum pagensium, & vicanorum, ex epit. Zachar. 7. ad Pipinum: ut ecclesiæ constitutæ in urbe dicuntur tituli cardinales; concil. Melodens. can. 54. & sane presbyteri urbis in tantum dignitate præstant presbyteris ruris, ut presbyteris ruris in ecclesia civitatis non liceat offerre præſente Episcopo, vel presbyteris ipsius urbis; concil. Neocaſar. can. 13. can. presbyteri, ult. §. 95. dist. & conc. Bracar. II. can. 56. Archipresbyteri quoque est fontes benedicere, id est fontes baptismales, infirmum oleo perungere, poenitentem infirmum reconciliare, consulto Episcopo; cap. 2. de off. archipresb. de occultis sc. peccatis poenitentem potest reconciliare jussione Episcopi; can. presbyteri, 26. qu. 6. publicos enim poenitentes reconciliare solius est Episcopi; conc. Carthag. II. can. 3. Carthag. III. can. §. 32. Agath. can. §. 44. can. 1. can. ministrare, can. presbyter 14. 26. qu. 6. & fertur de Petro protopresbytero ecclesiæ Alexandrinæ, quod pulsus sit a Theophilo P. quod mulierem Manichæam, erroribus sectæ nondum defecatam, ad sacra admisset inficere Episcopo; Socrat. lib. 6. cap. 9. in publica tamen poenitentia non vacabant omnino partes archipresbyteri: ad eum enim pertinebat publicos præitantes præſentare Episcopo pro foribus ecclesiæ; concil. Agath. can. 9. can. in capite, 50. dist. Archipresbyteri & officium est, absente Episcopo vice ejus sacrum officium inchoare, benedictiones presbyterales super plebem in ecclesia fundere; cap. §. 3. de off. archipresbyter. ait benedictiones presbyterales: alia enim est benedictio major & solemnior, alia minor, & minus sollemnis: laico neutram facere licet sive parvam, sive magnam, ἡλικίαν μικράν, ἢ μεγάλην, Clemens constit. apostolicæ lib. 3. cap. 10. neque ab hæreticis ἡλικίαι, seu benedictiones omnino accipere licet, quia benedictiones hæreticorum sunt potius maledictiones, quam benedictiones, ex conc. Laodicens. can. 32. & conc. Martini Pape, can.

70. *can. non oportet, can. non licet*, 1. qu. 1. presbyteri minorem id est minus solemnem benedictionem plebi impertiri possunt; *can. ecce ego*, 95. *dist. can. cum ad celebrandas, de consecr. dist. 1.* & hujusmodi benedictionem olim presbyteri & monachi publice & privatim dare solebant; Bede lib. 3. hist. Anglic. cap. 26. *In magna erat veneratione tempore illo religionis habitus, ita ut ubicunque clericus aliquis, aut monachus adveniret, gaudenter ab omnibus tamquam Dei famulus exciperetur, etiam si in itinere peregrus innocebat accurrerant & flexa cervice, vel manu signari, vel ore illius se benedici gaudebant.* Benedicere vero prohibetur presbyteri, si per ignorantiam vetitas nuptias contraxerint: nec enim consentaneum est, ut is alteri benedicat, qui benedictione & expiatione culpe sue indiget: benedictio enim est sanctificationis communicatio; *synod. VI. in Trull. can. 26. & apud Basil. epist. canonica ad Amphiloch. can. 27.* Benedictionem vero solemnem super plebem in ecclesia fundere presbytero penitus non licet, nec alii quam Episcopo, ex *conc. Agath. can. 44. can. ministrare*, 26. qu. 6. & proprium Episcopi munus est solemnis benedictio: ita Chrysostomus ab exilio revocatus, & ad ecclesiam deductus, a plebe rogatus episcopalem sedem capessere, & benedictionem ex more dare, *αὐτὸς δὲ τῶν λαῶν τῶν ἑσπέρων ἐπὶ τῷ αὐτῷ.* Et cum ille diceret, non prius sibi licere, quam sententia Rom. Pontificis ad quem appellaverat restitutus esset, victus populi studio cathedram repetiit, & ex more benedictionem misit in populum, *αὐτὸς δὲ μὴ τῶν ἑσπέρων τῶν λαῶν ἐπαύσατο*, ait Socrat. lib. 6. cap. 1. 26. Adeoque abbates solemnem benedictionem impendere non possunt super plebem, nisi ex speciali privilegio sedis apostolicæ, idque in ecclesiis sibi pleno jure subiectis; *cap. abbates, de privileg. in 6.* solemnis autem benedictio est, quam Episcopus post sacrorum solemnia profundit in populum hæc formula: *Sit nomen Domini benedictum*, &c. Ex quam diaconus ab eo petit pro plebe solemni prece: *Jube domne benedicere*, ut monet Ostiensis, in *summa hujus sit. & gloss. in d. cap. abbates.* Archipresbyteri etiam est curare, ne eucharistia in sacratio desit, neve infirmi e vita migrant sine poenitentia & eucharistia sacramentis; *d. cap. 3. de offic. archipresb.* etiam poenitentibus in extremo vitæ discrimine, ne denegetur communio eucharistia, tamquam sacrum viaticum *πνευματικὸν ἰσχυρὸν*, verat *can. 13. Nicæna synodi.* Archipresbyter, seu decanus, etiam est nomen dignitatis, & exercet vices id est jurisdictionem Episcopi, velut archidiaconus; *can. nullus 11. 16. qu. 7. cap. significavit, de consecr. conjugat.* & de matrimonialibus causis cognoscit; *cap. ex litteris, de consensu. & affinit.* necnon de incantatoribus & maleficis; *ex constit. Caroli M. de pace, cap. 25.* Quinimo eo res lapsa est, ut Episcopi & archidiaconi vices suas, id est exercitium jurisdictionis & ejus emolumenta, sub annuo censu locarent archipresbyteris, seu decanis, quod vetitum fuit *cap. 1. & 2. ne prelat. vic. suas*; alias & decanus habet propriam jurisdictionem de consuetudine; *cap. dilectis, de appell.* & utitur sigillo authentico, ut Episcopus & archidiaconus, ut jam observatum ex concil. Londinensi, apud Matthæum Paris. Item archipresbyter seu decanus habet jus visitandi ecclesias tractus sui, & procurationem exigendi eo nomine; *cap. cum apostolus, de consil.* Archipresbyter enim habet suum clerum & suas plebes; *cap. ult. de offic. archipresb.* & quoties res pergit, non debet procedere sine aliquo ex suis clericis, ut testem habeat conversationis; concil. Turonens. III. can. 20. *Quotiescumque archipresbyter seu in vico manserit, seu ad villam suam ambulaverit, sive lector canonicorum suorum, aut certus aliquis de numero clericorum cum illo ambulet.* Quæ fuerit dignitas archipresbyteri intelligere juvat ex eo, quod Petrus protopresbyter ecclesie Romanæ, tamquam unus ex legatis sedis apostolicæ, præfuit synodo VII. ut patet ex ejus gestis: & Mundericus Terrico Lingonensi Episcopo coadjutor & futurus successor datus, interim satis sibi habuit, ut Tor-

no-

nodorensis castrum archipresbyteri nomine regeret, ut jam a me observatum ex Gregor. Turonensi. Non alius quam archipresbyter fuit Claudianus, frater Mamerci Viennensis Episcopi, qui dicitur antistes secundi ordinis, Sidonio lib. 4. epist. 11.

Antistes fuit ordine in secundo

Fratrem sacra levans episcopali.

Merito enim archipresbyter dicatur antistes secundi ordinis, quia presbyteri constituti sunt in secundo ordine post Episcopos. Nec serendus Savaro, qui hunc locum voluit accipi de archidiacono; quia archidiaconi sunt in gradu diaconorum, qui sunt tertii ordinis, & ita Joannem ex archidiacono Cabillonensi, jam secundi ordinis sacerdotem, hoc est archipresbyterum fuisse, cum in Episcopum electus est, scribit ipse Sidon. epistol. 25. ejusd. libr. *Lector hic primum, sic minister altaris, idque ab infantia post laborum temporumque processu archidiaconus, in quo seu gradu, seu ministerio multum retentus propter industriam, diu dignitate non potuit augeri, ne potestate posset absolvi. Attamen hunc jam secundi ordinis sacerdotem, dissuas inter partium voces collegam sibi consecraverit.* Ruralis archipresbyter rure degit, imperitiz plebis sollicitudinem gerit, & presbyterorum, qui per minores titulos, id est vicinas ecclesias, dispositi sunt, vitam & mores observat, ut de his Episcopum doceat; *cap. ult. de offic. archipresbyteri*: ejus officium erat colligere dispensam, quæ a presbyteris debebatur Episcopo, eidemque inferre, ex supra laudato *capitulato Caroli Calvi*.

DISSERTATIONUM
JURIS CANONICI,
 LIBER SECUNDUS.

C A P U T I.

*Episcopus sibi vicarium assumere debet. Qualis esse debet vicarius. Officium
 & potestas vicarii, ejusdem dignitas.*

ARCHIDIACONUS & archipresbyter sunt vicarii & administratores Episcopi; sed hi sunt vicarii nati, ut loquuntur, constituti a canone, jure dignitatis & officii, non ab Episcopo; *cap. 1. cap. ad hoc, de offic. archidiacon. cap. 1. cap. officium, de offic. archipresbyter.* Præter hos, Episcopus alium vicarium sibi constituere potest, debetque; *can. cum simus, 9. qu. 1. 3. can. in 1. nona, 16. qu. 7. cap. quoniam in plerisque, de offic. ordinari. cap. Romana, & tot. tit. de offic. vicari. in 6.* Nec cauetur Episcopus se non indigere vicario, quasi ipse sufficiat muneri; quia etiam valde idoneus sit, decet tamen, ut sua onera partiat cum alio, ut de archipresbytero dictum est; *cap. ult. de offic. archipresbyter.* Quod si Episcopus moram faciat in assumendo vicario, ejus datio devolvitur ad Metropolitanum; *cap. ult. de suppl. negl. prelat. in 6. & conc. Trident. sess. 24. de reform. cap. 16. & hoc exemplo magistratuum civilium comparatum, ut Episcopus sibi vicarium assumat; nam præfecti prætorio, & alii majores magistratus, sive urbani, sive provinciales, suos habuere vicarios; l. 1. & 2. C. de offic. vicari. & apud Calliodor. 6. vicari-*

riar. epist. 15. & passim in notis. utriusque imperii; ut in Gallia fuerit vicarius Comitum; concil. Cabillonens. II. can. 21. & capitular. lib. 2. cap. 28. & apud Walafrid. Strabon. cap. ult. de reb. ecclesiast. Vicarius est, qui vices alterius genti; l. vicarius, ff. de legationib. *transmissis* Græci appellant; *nov. Justin. 8. cap. 4. & nov. 131. cap. 1.* & hoc significatu Episcopi ipsi dicuntur vicarii Domini, tanquam successores Apostolorum; Augustin. vel alius quisquis est, sermon. 37. ad frat. in eremo: *Non intras per ostium ad ecclesiam, qui per laicalem portam intras; non enim laici spiritualia dona tradidit sunt, sed Domini vicariis.* Vicarii Domini sunt, qui vicem Apostolorum tenent. Labente tamen imperio vicarii dicti rectores provinciarum, qui alium supra se non haberent, ut de vicario Hispaniarum prodit Severus, lib. 1. hist. sacre: *Hispaniarum vicario, non jam proconsulem habere desierant.* Ergo Episcopus vicarium sibi adiungere debet, qui dicitur & officialis; *cap. ex frequentibus, de instit. cap. in tantum, de simon. cap. 1. cum in generali, de offic. v. car. in 6.* Idemque vocitatur missus Episcopi; *cap. 1. de frigid. & maleficiis, ad differentiam missorum dominicorum, qui diriguntur ex comitatu Principis; de quibus intelligendum est cap. 2. de regularib. non ut glossa stulte voluit de vicariis seu officialibus Episcopi.* Idem etiam vicarius Episcopi dicitur creditus Episcopi: sic Guntramus Boso ad Magnericum Treverensem Episcopum apud Greg. Turon. lib. 9. cap. 10. *Nequaquam, inquit, sed transmissis abbas, & creditos tuos, ut hac qua legior exponam.* Quo sensu dicuntur & creditari, id est missi Principis; in Vita Ludovic. Pii, & apud Aimon. Continuatur. lib. 5. cap. 10. *Fideles ac creditarios a latere suo misit.* Dixi vicarium dici & officialem, ratio est, quia indivisa erat jurisdictio episcopalis, & vicarius Episcopi utramque, id est spirituales & temporalem, judicalem & extrajudicalem exercebat: sed hodie alius est vicarius ab officiali, nam vicarius penes se habet jurisdictionem spirituales, extrajudicalem, non contentiosam: officialis vero exercet jurisdictionem contentiosam, quæ in jure judicioque versatur. Porro vicarii duplicis sunt generis: alius est vicarius principalis, seu generalis, qui plenam habet jurisdictionem per universam diocesim in spiritualibus & temporalibus; *cap. si Episcopus, de suppl. neglig. prelat. in 6.* ac hujusmodi vicarium sibi elegisse Balduinum Treverensem Archiepiscopum, scribit Albertus Argentinenfis in chronica. *Balduinus Archiepiscopus, cum quadraginta duobus annis ecclesiam suam laudabiliter rexisset, ac propter senium & tenacitatem nihil amplius proficeret, Joannem de Liechtenberg valentem & providum in spiritualibus & temporalibus administratorem & vicarium ecclesie sue deputavit.* Alius est vicarius foraneus, qui foris id est extra civitatem constitutus est in certa regione, seu parte dioceseos; de quo in *cap. Romana, de offic. ordinari. in 6. & element. c. si principalis, de rescript.* sic foraticos presbyteros dixit Martinus Bracarenfis, in collect. *can. oriental. can. 56.* pro pagensibus & vicariis presbyteris. Qualis autem esse debet vicarius Episcopi? Nimirum clericus esse debet, non laicus; *concil. Chalced. can. 2. & d. can. in 1. nona, 16. qu. 7.* laici enim ecclesiastica negotia administrare prohibentur; *can. indicatum, 89. dist. cap. ad nostram, de consuetud. cap. decernimus, de judic.* Immo vicarius Episcopi presbyter esse debet, ex constitutione regia, idemque debet esse doctor, vel licentiatum in jure, vel theologia, ex *conc. Trident. loco modo laudato*: nec modo clericus secularis, sed etiam monachus, vel religiosus creari potest vicarius Episcopi; *gloss. in can. de presentium, 16. qu. 1.* Jo. Andreas in *cap. ult. de cleric. agrot. vel debilitat.* Hoc jure jam olim Theophilus Alexandrinus Episcopus duos monachos ex eremo invitos accevit, & postquam eos in clericos ordinasset, administrationem ecclesie illis concedidit, *καὶ τῶν κληρικῶν ἁγία ἀρχὴν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πράξεων*, ut auctor est Socrates, lib. 6. cap. 7. Hoc jure abbas Lobienfis

Tom. LX.

E

† V. si facit.
Et adde *nov. 17. cap. 10. nov. 128. cap. 20. & nov. 134. cap. 2.*

est vicarius Leodiensis Episcopi; Agidius de gest. Leodiensium Pontificum, cap. 62. Abbas Lobensis vicarius est Episcopi Leodiensis in ecclesia Leodiensi & Lobensi. Etiam Episcopus potest eligi vicarius Episcopi, ut in casu cap. quoniam in plerisque; de offic. ordinat. si eandem diocesim inhabitent populi linguis variis & discrepantes, & Episcopus utriusque lingue peritus non sit, Episcopus alium sibi vicarium adiungere debet lingue peritum. Immo Londinensis Episcopus est vicarius natus Archiepiscopi Cantuariensis, & hoc iure in inauguratione Henrici I. Regis Anglorum Londinensis E. Cant. Archiepiscopi vices functus est; Matthæus Westminster. ad annum 1100. In hac autem coronatione non est derogatum ecclesie, vel antistiti Cantuar. quia London. Episcopus Archiepiscopi Cantuar. immo totius Anglie decanus, vices ejus in hoc officio exercebat, & hoc charta ipsius testificatur. Itemque Sabinenfis Episcopus est vicarius Rom. Pontificis in urbe in episcopalibus; chronica. Normanor. ann. 1151. Successit ei Conradus Sabinenfis Episcopus, apostolica sedis in urbe dumtaxat in agendis episcopalibus, dum Papa deest, ex antiqua consuetudine pro dignitate loci sui vicarius. Quomodo autem constituitur vicarius Episcopi? Non aliter creari potest, quam in scriptis, id est solenni & publico instrumento: nec prius munus suum exercere potest, quam ejus littere insinuatæ sint apud gesta episcopalia, ut omnibus innotescant: sic & Judex delegatus non prius mandatam jurisdictionem exercere valet, quam doceat de mandato; cap. cum in iure, de offic. delegat. & sedes apostolica non consuevit legatos fuscipere absque signatis apicibus; can. nobilissimus, 97. dist. Denique gesta ecclesiastica non fiunt sine scriptura, propter fidem & auctoritatem rerum gestarum; ut Episcoporum electio sit decreto manibus omnium eligentium roborata; ordinatus a suis ordinatoribus litteras accipere jubetur: & excommunicatio, vel restitutio sit per libelli inscriptionem: & excommunicatus sine commendatibus litteris in communionem non recipitur; can. legum, 2. qu. 1. can. miramur, 24. qu. 1. quod ex parte sumptum ex concil. Milevitano, II. can. 19. & African. can. 56. pariterque collatio beneficiorum probatur per litteras, non per testes; cap. ordinarii, de offic. ordinat. in 6. Quæ vero sit dignitas & potestas vicarii scire in primis conducit. Sane vicarius Episcopi habet dignitatem quatenus Episcopi vices gerit, & est quasi Coepiscopus, unde antistes secundi ordinis dicitur: sic Claudianum Mamerci Viennefis Episcopi fratrem vocat Sidonius loco superius laudato, quem idem paulo ante consiliarium in iudiciis, vicarium in ecclesiis, procuratorem in negotiis, villicum in prædiis, tabellarium in tributis, quibus, amabo, quid aliud signat, quam vicarium generalem in spiritualibus & temporalibus? Nec immerito vicarius Episcopi dicatur antistes secundi ordinis, quia & in civilibus muneribus vicariæ dignitas præstat. Aliud est enim beneficium: portionem obtinet; d. l. 1. C. de offic. vicar. & ex Cassiodor. loco supra laudato. Vicarius etiam Episcopi dignitate coruscet, quatenus rescripta pontificia executioni mandare potest, quoties ad eum dirigitur; & hoc præstat vicario foraneo, qui hujusce potestatis expertus est; d. clem. est principalis. Non idem tamen vicario debetur honor, qui Episcopo: vicarius enim Episcopi non præcedit canonicos in choro & capitulo, sed in actibus dumtaxat, qui ad ejus officium pertinent; can. præcipimus, 93. dist. & Ballam. in can. 18. syn. Nicæna. Vicarius Episcopi habet propriam & ordinariam jurisdictionem; DD. in d. cap. quoniam in plerisque, gloss. in cap. licet, verb. officiales, de offic. vicar. in 6. quia datur ad universitatem causarum, & semel datus ab Episcopo, jurisdictionem & potestatem accipit a lege, seu canone; ut legatus proconsulis dicitur habere propriam jurisdictionem, etsi non potest eam exercere, nisi prius sibi a proconsule mandata sit; l. legatus, ff. de offic. procons. l. pen. ff. de offic. ejus cui mandat. est jurisdic. quia scilicet legati non eligebantur ab ipso proconsule, sed ei dabantur a senatu, ut observatur ex Vopisco

Alia est potestas domini, alia ministerii; Augustinus in Joan. tractat. 5. Aliud est enim beneficium aliud baptizare per potestatem. Baptisma enim tale est, qualis est ille, in cuius potestate datur non qualis est ille, per cuius ministerium datur.

in Probo, & Capitolino in Gordian. Vicarius Episcopi, inquam, habet ordinariam jurisdictionem, & ob hanc causam a vicario Episcopi non appellatur ad Episcopum, sed ad Metropolitanum, quia unum & idem tribunal habet cum Episcopo; cap. 2. de consuetud. in 6. cap. Romana, de appell. eod. sed ne aberret, vicarius Episcopi habet ordinariam jurisdictionem in his quæ veniunt ex generali mandato, de cetero habet delegatam in his quæ indigent speciali mandato. Vicarius Episcopi potest omnia, exceptis prohibitis, seu quæ requirunt speciale mandatum; cap. 2. de offic. vicar. in 6. puta non potest coarctare beneficia sine speciali mandato Episcopi; can. nullus 11. 16. qu. 7. cap. ult. de offic. vicar. in 6. quia collatio beneficiorum est in fructu, & meræ gratiæ: potest tamen vicarius Episcopi ex mandato generali confirmare electiones, instituire præfatos, quia utrumque est munus necessarium; cap. ex frequentibus, de instit. gloss. in d. cap. ult. de offic. vicar. in 6. Potest etiam vicarius Episcopi conferre beneficia ex causa permutationis; gloss. in d. cap. fin. quia hujusmodi collatio est necessaria; clement. un. de rer. permutat. cap. unic. eod. tit. in 6. Vicarius Episcopi non potest conferre ordines, quia Episcopus non potest mandare ea, quæ sunt ordinis episcopalis, inferioris gradus clericis; cap. pen. de consecr. ecclæs. vel altar. sed dat dimissorias ad ordines: eundem etiam est dare litteras dimissorias Romam euntibus religionis seu poenitentiae causa: ne cuiquam enim liceat adire limina Apostolorum sine licentia Episcopi, vel ejus vicarii, vetat Concil. Saeleuntiad. can. 16. *Decrevit quoque sancta synodus, ut nullus Romam eat, nisi cum licentia Episcopi, vel ejus vicarii*: quod statutum, ut coerceretur poenitentium abusus, qui omisso suo Episcopo, spe facilius obtinendæ absolutionis, ad Rom. Pontificem properabant, vel etiam ut evagationis occasio tolleretur, quia nimium frequens erat usus peregrinationis Romana; Beda lib. 5. hist. Anglic. cap. 7. *Succesit in regnum Hun de stirpe regia, qui cum triginta & septem annis imperium tenuisset gentis illius, & ipse resistit regno, ac junioribus commendato, ad limina beatorum Apostolorum profectus est, quod his temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobilesque, laici, & clerici, viri, ac seniores certatim facere consueverunt*. Etiam vicarius pro ordinario habeatur, non potest tamen alium substituere; cap. clericos, de offic. vicarii, quia inspecto initio est delegatus, & delegatus non potest subdelegare: excipitur nisi vicarius datus sit ab initio cum potestate substituendi alium; cap. 1. eod. tit. in 6. Adde & vicarium Episcopi posse revocari ad nutum; clem. etsi principalis, de rescript. quia vicariatus est nudum mandatum, quod nuda voluntate revocatur.

C A P. II.

Officialis, vicarius Episcopi in jure dicundo. Ordo & gradus officialis. Ejusdem jurisdictio & potestas. Officialis habet modicam correctionem, custodias, quæ decanatus, multa distinem. Officialis an sportulas capere possit? Præter electiones officialium.

VICARIO Episcopi accedit officialis, qui commune officialis nomen usum suum fecit: vicarium enim Episcopi & officialem dictum, jam observatum, quod nomen e civili militia ad sacram translatum, ut pleraque alia: officiales enim dicti apparitores & cohortales præsidum, & aliorum majorum magistratum; l. præsidis 34. ff. de reb. credit. Tertullian. de idolatr. *ceterum quid facient servi, vel liberi fideles, item officiales sacrificantibus dominis, vel patronis, vel præsidibus suis adherentes* Et Augustin. sermon. 22.)

E ij

188. de tempore: *Interpella ergo hunc iudicem, ubi nullas tabellarius conturbat, nullus officialis removet.* Et Salvian. lib. 3. de gubernat. Dei: *Quid autem aliud est cunctorum negotiorum vita, quam frus, atque perjurium? quid aliud curialium, quam iniquitas? quid aliud officialium, quam calumnia?* Et idem lib. 3. ad eccles. Catholic. *Officialium, atque apparitorum gratiam, severamque meretur.* Alias iidem officia, qui & officiales dicuntur; Augustin. serm. de tempore, **) 130. *Non solum res, sed & officia, que nihil sibi conscia sunt.* Inde officium annonæ, id est officialis præfecti annonæ, in l. ult. ff. de pignor. acti. & officium tribunalis sacri dicuntur angeli Salviano, *cod. lib. 3. ad eccles. Catholicam;* & cavere apud officium, nihil aliud est, quam datis fideiussoribus cavere apud officialem prædis; l. cum pro quo, ff. de in ius vocand. Officialis autem est vicarius Episcopi in his quæ pertinent ad forenses jurisdictionem episcopalem: is præsit juri dicundo, & ordinariam jurisdictionem exercet: quamvis enim inspecto initio sit iudex delegatus, tamen mandata semel jurisdictione, eam quasi propriam & ordinariam exercet, & habetur pro iudice ordinario, habetque unum & idem tribunal cum Episcopo, ita ut ab eo non provocetur ad Episcopum, sed ad Metropolitanum; cap. 1. de offic. ordin. in 6. Officialis utpote vicarius Episcopi debet esse clericus, nec ferendus esse laicus: laici enim arcantur a iudiciis ecclesiasticis, maxime de rebus spiritualibus; cap. decernimus, de iudic. In synodo Chalcedonen. acti. 3. (in secunda vocatione Dioscori) cum Dioscorus Alexandrinus Episcopus, de multis reus factus, iudicium, id est legatorum Principis, qui in concilio adebant, præsentiam in iudicio requireret, Episcopi responderunt: *νεωτεροι γαρ ειναι ουκ εστιν, οτι ειναι κληρικος, οτι ειναι ανθρωπος, οτι ειναι ανθρωπος, οτι ειναι ανθρωπος, οτι ειναι ανθρωπος.* Quando enim quadam regularia tractantur, neque iudices, neque aliquos alios laicos interesse oportet. Unde in cap. 3. de consuetud. damnatur consuetudo, quæ in Pictaviensi direxerat inoleverat, ut in iudiciis ecclesiasticis, audita utraque parte, exciperentur sententis præsentium, sive litterati, sive illiterati essent: & hoc merito: in iudiciis enim voces populi non sunt audiendæ, nec vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine absolvi, aut innocens condemnari deciderant, ut dicitur in *Labeurionum* 12. C. de pur. Apud Justin. Mart. apolog. 2. († al. r. cap. 69.) superest rescriptum Adriani, ut Christiani damnassentur causa cognita pro tribunali, non petitionibus, & vociferationibus populi, *οτι οχι απο βουλης ενοχλησιν, οτι οχι απο βουλης ενοχλησιν, οχι οχι ενοχλησιν, οχι οχι ενοχλησιν.* Quandoque tamen milites damnati acclamatione militari; Tacit. 1. annal. *Stabant legiones pro consone districtis gladiis, reus in suggestu per tribunal ostendebatur, si nocentem adclamaverant, præcepto datus trahebatur, & gaudebat cadibus miles tamquam semel absolveret.* Et in vita Ludov. P. *Adclamatione porro militari post urbem captam, Gotselinus Comes, itemque Senila Comes, nec non Madalimus vassallus dominicus capite pleni sunt.* Quæ sit jurisdictio officialis? nimirum est cognoscit de actionibus personarum, civilibus, & criminalibus inter clericos; nov. Just. 123. cap. 21. cap. clericis, de iudic. cap. si diligenti, cap. significasti, de for. compet. De actionibus in rem, sive de dominio, sive de possessione agatur, questio disceptatur apud iudicem secularem, etiam inter clericos; cap. ex transmissa, *cod. tit. & cap. causam quæ, qui fil. sint legit.* Augustin. lib. de eccles. & synag. (init.) *Lege agatur, quia de possessione contentio est.* Officialis, seu iudex ecclesiasticus habet modicam coercionem & castigationem virgarum, dummodo ad sanguinis effusionem usque non ferriatur; cap. in archiepiscopatu, de raptor. hoc poenæ genere usos Episcopos testis Augustin. epist. 159. (al. 133. num. 2.) ad Marcellinum Comitem, de emendatione circumcellionum: *Sed virgarum verberibus eruiisti. Qui modus correctionis & a magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus, & sape etiam in iudiciis soles ab Episcopis adhiberi.* Unde

Ejusdem re-
scripti memi-
nit Euseb.
lib. 4. hist.
cap. 9.

de haufus *can. circumcelliones*, 23. *qu. 5.* Episcopis jus animadvertendi per flagella concedit concil. Eliberitarum, ex Burchardo, *can. 10.* *Decretis sancta synodus*, ut Episcopi, ac ministri Episcoporum pro criminibus colonos flagellare cum virgis potestatem habeant. Quod repetitur in conc. Sueffionensi habito anno Christi 853. Flagrorum castigationem intra modum triginta & novem ictuum in juniores clericos, & custodie poenam ad tempus in majores distringit concil. Matisconens. I. *can. 8.* *Quod si quicumque clericus hoc implere distulerit, si junior fuerit uno minus de quadraginta ictus accipiet; si certe honoratus triginta dierum inlusione multetur:* Et hujusmodi jam ante flagellandi modum non excessisse Cæsarium Arelatensem, eodem post tempus repetito, si atrocius delictum esset; auctor est Cyprianus in eius vita apud Surium, sub august. 27. *Solebat vero sanctus vir id accurate observare, ut nemo ex illis, qui ipsi parebant, sive servi illi essent, sive ingenui, si pro culpa sua flagellandi essent, amplius triginta novem ictibus ferirentur: si quis vero in gravi culpa deprehensus esset, permittebat quidem ut post dies paucos iterum vapularet, sed paucis: contemebaturque ecclesia presbiter, si quis juberet quempiam diutius flagelli, & ea verbera illi mortem afferrent, ut is homicidii reum se sciret.* Judex ecclesiasticus etiam jus habet coercendi custodia temporali & jejunio; concil. Turonens. *can. 20.* *Illi vero archipresbyteri, qui talen cautelam super juniores suas habere voluerint, & non eos habuerint studio distringendi ab Episcopo suo in civitate retrudantur in cellam, ibique mense integro panem cum aqua manducent.* Jure civili Episcopus habet jus conjiciendi in carceres, seu custodias, quas Justinianus decaneta vocat; *nov. 1. 79. cap. 3.* sic dicta a Græco *δυναστεία*, quod clerici his continerentur; qua ratione Suidas *δυναμ* appellat, quasi *δυναμ*, quædam sepulcra in agro Laconico, quod tyndaridas susceperint: non recte Cujac. ea confundit cum diaconiis ecclesiarum, nec enim diaconium est carcer, seu custodia, sed secretarium, seu sacrum ecclesie, ex *conc. Laodicens. can. 21. can. non oportet 26. 23. dist.* id est locus, ubi conveniebant clerici, mox processuri ad sacra obeunda. Hodie judex ecclesiasticus non habet jus prehendendi, nisi adhibita manu regia, quia non habet territorium, sed nudam audientiam. Judex ecclesiasticus habet multe dictionem, quod & Pontifici maximo juris fuit temporibus idololatriæ & superstitionis: hoc pontificalis auctoritatis jure usus est P. Licinius Pontifex M. in G. Fabium flaminem Quirinalem; Livius lib. 37. *Imperia inhibita ultra citroque, & pignora capta, & multa dicta, & tribuni appellati, & provocatum ad populum est; religio postremum vicit, ut dicto audiens esset flamen Pontifici, & multe ex jussu populi remissa.* Eodem jure usus & C. Servilius Pontifex M. in Dolabellam duumvirum; idem Livius lib. 40. *De Rege sacrificulo sufficiens in locum C. Cornelii Dolabellæ contentio inter C. Servilium Pont. Max. suis, & L. Cornelium Dolabellam duumvirum novalem, quem ut inauguraret Pontifex magistratu sese abdicare jubebat, recusantique id facere, ob eam rem multa duumviro dicta a Pontifice.* Eodem jure Crassus consul & Pont. Max. multam dixit Flacco collega, & flamini Martiali; M. Tullius Philipp. 11. (8.) *Crassus consul & Pontifex Maximus Flacco collega flamini Martiali multam dixit, si a sacris discessisset, quem multam populus remisit, Pontifici tamen flaminem parere iussit.* Hoc exemplo judex ecclesiasticus jus multam dicendi habuit, non solum in clericis, sed etiam in laicos certis casibus, ut ob fraudem commissam in oblationibus vel decimis; Anastasius in *can. statuimus*, 16. *qu. 1.* *Statuimus, ut si quis oblationes ecclesie, vel decimas, quas populus dare debet, tenere contenderit, vel extra baptismalem ecclesiam dare voluerit præter conscientiam Episcopi. . . bannum nostrum componat, & communione privetur.* Bannum episcopalem vocat multam pecuniariam, quæ infligebatur ab Episcopo: alius erat bannus dominicus seu regalis, qui erat 60. solidorum & major multa, ex *capitul.*

Carol. M. lib. 3. cap. 67. lib. 4. cap. 1. 7. 22. & passim ex conc. Pistens. Ob injuriam factam clericis Episcopus etiam laicis bannum episcopalem indicabat; concil. apud Theodonis Villam: Si quis subdiaconem calumniatus fuerit, vel. ueneruerit, vel debilitaverit, & convoluerit, quinque quadagesimas sive subditis annis paniteat, & trecentos solidos cum sua compositione, & episcopaliibus annis componat. Idem ob sacrilegium; Joannes VIII. in cau. quinquis, 17. qu. 4. Quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, Episcopis, vel abbatibus, sive personis, ad quas querimonia sacrilegii iuste pertinerit, triginta libras exanimati argenti purissimi componat. In Gallia invaluerat consuetudo, ut Episcopi & Comites, incestuosos vel decimas non solventes capitis wadiis, id est pignoris, coercerent, vel presbyteros ob leviores culpas, & pecuniam inter se dividerent, quod vetuit synod. Cabillonensis II. can. 18. Dicitur est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, wadios accipiant, & a presbyteris pro quibusdam negligentis, & inter se pecuniam dividant, quod penitus abolendum decrevimus. Hodieque iudex ecclesiasticus clericos ob reatum multandi ius habet, sed multam suis usibus aut mensæ episcopali addicere non potest, quia ecclesia flicum non habet, alioquin ab abusu provocatur. Officialis vero, vel alius iudex ecclesiasticus, non potest exigere sportulas more iudicum secularium; cap. cum ab omni, de vit. & honest. cleric. concil. Tarraconens. can. 10. Observandum quoque decrevimus, ne quis sacerdotum, vel clericorum, more secularium iudicum, pro impensis patroniis munera audeat accipere; can. observandum, 15. qu. 2. & Concil. Veronens. can. 25. Ut nullus Episcopus, nec abbas, nec laicus propter iustitiam faciendam sportulas contradiclas accipiat, quia ubi dona intercurreunt, iustitia evanescit. Bene & sapienter canones, nec enim iudices ecclesiasticos decet sacram jurisdictionem secerari: idcirco nundinarios sui temporis officialium questus dannavit Petrus Blesensis, episc. 25. Officium officialium hodie est, iura confutare, suscitare lites, transactiones rescindere, immutare dilationes, suppressere veritatem, ponere mendacium, questum sequi, aequitatem vendere, iniuriare exactionibus, versutias concinnare. Freedam inter Episcopos, & eorum officiales prada societatem subnotat Jo. Sarisberienis Policratic. lib. 5. cap. 16. Et quidem nescio quomodo notem & penam omnem evadant, qui exercitationem totius calumniosi questus, sibi ad minus bessem vendicant, nam ad solidum essent usurpabant sibi, aut & multum trident dumtaxat archidiaconis, & aliis officialibus.

C A P. III.

Episcopus proprius dispensator rerum ecclesiæ. Ex concilio Chalcedonensi constitutus œconomus in singulis ecclesiis episcopaliibus. Officium & potestas œconomi.

INTER adjutores & administratos Episcopi locandus est & œconomus, id est dispensator rerum ecclesiæ: is enim est vicarius Episcopi in temporalibus: ab initio Episcopus res & bona ecclesiæ per se administrabat, ut patet ex can. Apostol. † 37. concil. Gangrens. can. 7. Antiochen. can. 24. & 25. can. Episcopus, 12. qu. 1. Aurelian. III. can. 5. Tolet. IV. can. 32. can. novemint, 10. qu. 1. hoc iure collectæ, id est æra, quæ quisque conferebat, deponerentur apud Episcopum, quæ is pupillis, viduis, peregrinis, & aliis egentibus erogabat; Justin. Martyr. apolog. 2. (al. 1. cap. 67.) οἱ ἐπισκοπικοὶ δὲ καὶ ἀρχidiaconoὶ καὶ πραιποσίτοι ἱερεῖς & αὐτοὶ αὐτῶν τὸ βιβλίον διδόναι, καὶ οὐ συνταγόμενοι

καὶ τῶν ἐπομένων ἀντιθέτων, καὶ αὐτοὶ ἀντικατὰ ὁμοιωτοὶ αὐτοῖς καὶ χρίσται, καὶ αὐτοὶ
 διακόνται, καὶ διὰ αὐτῶν ἀντικατὰ ἀντιθέτων, καὶ αὐτοὶ ἐν διακόνταις διακόνται, καὶ αὐτοὶ ἀντικατὰ
 ἀντιθέτων διακόνται, καὶ αὐτοὶ ἀντικατὰ ἀντιθέτων καὶ χρίσται διακόνται γινώσκαι: Ceterum quā
 locupletiores sunt, & volumus, pro arbitrio quisque suo quod visum est contribu-
 unt, & quod ita colligitur apud antistitem deponitur, atque ille inde opacula-
 tur pupillis & viduis, & his qui propter morbum, aut aliquam aliam causam
 egent, quique in vinculis sunt, & peregre advenientibus hospitibus, & in sum-
 ma indigentium is omnium curator est. Quare Zeno distractis prædiis pecuniar
 dispensationem reliquit Alexandro Antiocheno Episcopo ὡς διακόνται, ut di-
 vino quaestori, ait Theodorit. in Philotheo, cap. 12. Nec solum oblationes fide-
 lium, sed etiam ex quo ecclesia dotem suam habuit, id est decimas & præ-
 dia, decimas & redditus prædiorum in sua potestate habuit Episcopus, ita ut ex
 his quarum partes fierent, quarum unam sibi seponeret, secundam clero, ter-
 tiam pauperibus, quartam fabricæ impenderet; *can. videntes*, 12. qu. 1. *can.*
vobis, *can. Witerana*, 12. qu. 2. Denique dos ecclesiæ omnino fuit in potestate
 Episcopi, nullo jure fundatori manente in ejus dispensatione; *can. sic qui-*
dā, *can. decretum*, *can. moverint*, 10. qu. 1. unde & in limine foundationis
 conditor ecclesiæ debet obsequium offerre Episcopo, per donationem, id est
 traditionem chartularum, confirmatum ex *concil. Wormat. can. 4.* Ab initio, inquam,
 Episcopus ipse fuit œconomus & dispensator rerum ecclesiæ, & eo nomine
 commendantur Paulinus Nolanus, & Hilarius Arelatenfis Episcopi, quod suis
 facultatibus ipsarum in pauperes, res ecclesiæ studiose curarunt; Prosper lib. 2. de
 vit. contemplativa, cap. 9. Denique sanctus Paulinus, ut ipsi melius nostis,
 ingenia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogavit: sed cum factus
 Episcopus esset non contempsit ecclesiæ facultates, sed fidelissime dispensavit. Et
 mox: Quid sanctus Hilarius? nonne & ipse omnia bona sua, aut parentibus
 reliquit, aut vendita pauperibus erogavit? is tamen cum merito perfectionis suæ
 fieret ecclesiæ Arelatenfis Episcopus, quæ illa tunc habebat ecclesiæ, non solum
 possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hereditatibus ampliavit. Episco-
 pus habebat plenam & liberam administrationem rerum ecclesiasticarum, neque
 rationes reddere tenebatur, ei enim credita est administratio rerum ecclesiæ, ut
 eam exerceat quasi Deo intuenti, ὡς Θεὸς ὁρατῶν, ait prædictus *can. Apostol.*
 † 37. non redditurus rationem hominibus, sed Deo, quem semper præ oculis
 & iudicem & testem habiturus esse intelligitur: & absurdum visum rationes
 rei pecuniaræ ab eo exigere, cui credita est cura animarum hominum, quæ
 longe pretiosiores sunt. Et hac ipsa ratione Episcopum, ἀρχιεπὸν, & a red-
 dendis rationibus liberum esse voluit Clemens, lib. 2. cap. † 35. ἐχὺν γὰρ
 λογιστὰν κύριον & Θεόν: habet enim ratiocinatorem Deum. Episcopus tamen ita
 rerum ecclesiasticarum potestatem habebat, ut eas dispensaret in usus congruos
 sui & clericorum, pauperumque: quod si eas converteret in rem suam, vel in
 cognatos erogaret, de his cogebatur rationes reddere synodo provinciali; *d. concil.*
Antiochen. can. 25. quia Episcopus rebus ecclesiasticis uti debet, non ut
 dominus, sed ut procurator & dispensator; August. epist. † 50. al. 185. ad
 Bonifac. Comitem, cap. 9. Si autem privatim, quæ nobis sufficiant, posside-
 mus, non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procuracionem quodammodo ge-
 rimus, nec proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus. Et idem epist.
 (225. al. 126. num. 9.) ad † Albinam: Deus testis est, istam omnem rem
 ecclesiasticarum procuracionem, quæm credimus amare dominatum, propter
 servitutem, quam debet caritati fratrum & simori Dei, tolerare me,
 non amare, ita ut ea, si salvo officio possum, carere desiderem. Ac Episco-
 pus res ecclesiæ attingere debet, non ut proprias, sed ut commen-
 datas, id est depositas; *concil. Cabillonens. II. can. 6. Res ecclesiæ, qui-*
bus Episcopi uti debent non ut propriis, sed ut commendatis uti debent,

*prelia sunt peccatorum, patrimonium pauperum, stipendia fratrum in commune visionum: ideoque electus, ante consecrationem rerum suarum descriptionem, id est inventarium, conficere solebat, ne post episcopatum quaesita, ecclesiae subducerentur; can. de Syracusana, 28. dist. Sed ingravescente onere episcopatus, aucto numero fidelium, & censu sacrarum facultatum, ne Episcopi a rerum spiritualium cura, temporalium studio, avocarentur, vel ne omnia essent in potestate Episcopi absque arbitrio, vel quia ipsi Episcopi res administrabant per laicos, ut onus levarent, placuit in synodo Chalcedonensi, can. 26. ut singuli Episcopi oeconomum sibi constituerent de proprio clero, ne sine testimonio esset gubernatio rerum ecclesiasticarum; can. quia in quibusdam, 89. dist. can. quoniam in quibusdam, 16. qu. 7. Ordinatio oeconomi pertinebat ad Episcopum, etiam ante Chalcedonensem synodum, ut liquet ex 10. actione ejusdem synodi, in qua Ibas Episcopus Edesienus spondidisse memoratur, quod res & redditus ecclesiae suae juxta ritum Antiochenae deinceps gubernarentur per oeconomos ab eo de clero ordinatos; idemque comprobatur 14. actione ejusdem synodi, in qua conquestus est Athanasius Perrenorum Episcopus, se a quibusdam clericis pulsum episcopatu, & oeconomos ecclesiae ab eisdem propria auctoritate constitutos, ejectis prioribus: & forte hac occasione editus est canon hujusmodi synodi, de ordinandis per Episcopum oeconomis: & cum imperfecta lex esset, & in eam committentes non coereret, accessit can. 11. synod. Nican. II. ut si Episcopus neglexerit sibi assumere oeconomum, jus eligendi devolvatur ad Metropolitanum; can. cum sumus, 9. qu. 3. Sed ex consuetudine oeconomum Constantinopolitanae ecclesiae moris fuit designari ab Augusto, ante Isaacium Comnenum, qui primus potestatem illam, & jus omne Patriarchae restituit; Zonar. in ejus vit. (cap. 4.) *μὴτερον οὐκ ἐπὶ μεγάλῃ ἀπορίᾳ προηγουμένη παρὰ τῷ Βασιλεὺς, ἀλλὰ μὲν τῷ ἐκκοροφῶντι, καὶ τῷ δὲ τῷ αὐτῷ, ὑπὸ τῷ Πατριάρχῃ ἰδίῳ ἔχοντι, ἀποξενῶντι αὐτοῖς τὸ δικαίωμα*: Nam cum ad id usque tempus & magnus oeconomus, & *σεραφύλας* ab Imperatore designari solet, utrumque id munus Patriarcha potestati subiecit a mota publica auctoritate. Ex synodo Chalcedonensi oeconomus fuit eligendus e clero, non ex laicis: quod confirmatum in concil. Hispalensi. II. can. 9. adjecta ratione, quod non deceat laicum esse vicarium Episcopi, & seculares in ecclesia judicare; can. in 1. nona, 16. qu. 7. Idemque placuit Gregorio I. ne oeconomi ecclesiae adsumantur ex laicis, sed ex clericis tantum, alia ratione quod hi, ut subditi, facilius cogi possint ad rationes reddendas, & si suspecti viderentur removeri, vel coerceri; can. indicatum, 89. dist. Et Episcopi ut plurimum clericis usi sunt in oeconomatu ecclesiae; in breviario Liberti, cap. 23. memoratur Pfolus diaconus, & oeconomus ecclesiae Alexandrinae, sub Paulo Episcopo; & in sess. 14. conc. Chalced. Fronto presbyter, & exoeconomus. Et ideo oeconomus tamquam unus ex canone, id est ex ordine clericali, per pecuniam ordinari vetatur, ejusdem synod. Chalced. can. 2. can. si quis Episcopus, 1. qu. 1. cujus veluti commentarius est can. Salvator, 1. qu. 3. oeconomus non prius attingit res ecclesiasticas, quam juramentum fidelitatis praestiterit apud Episcopum, ut colligitur a contrario ex decreto Urbani II. quo Episcopus non potest exigere juramentum fidelitatis a clericis suis, nisi quibus rerum ecclesiasticarum dispensatio commissa fuerit; can. ult. 22. qu. 1. 5. cap. nullus, de jurejurand. & hoc nomine archidiaconum, tamquam dispensatorem sacri ararii, fidelitatem jurasse Episcopo, insinuat Fulbert. epist. 34. cum Lyfardi archidiaconi Parisiensis in suum Episcopum se iactantis, perfidiam exaggers: Quid dicemus, inquit, de juramento fidelitatis, quod iis contaminat, ut Episcopo suo non corde, nec verbo, nec opere fidelis existat? Et Honorius III. in cap. gravem, de excess. pralat. archidiaconum Ambianensem per iudices datos ab ecclesia in perpetuum abscindi vult, si appareat eum contra fidem ho-*

homagii præstiti, ac debitam reverentiam Episcopum suum esse dominum negat. Officiū œconomi est res ecclesiæ gubernare; *l. jubemus* 14. *C. de SS. eccl'es.* Res ecclesiæ & ejus reditus administrabit magnus œconomus Constantinopolit. *auctore Codino.* Ejusdem est annonas præbere clericis, & quod superest erogare in pauperes; *nov. Just. 3. cap. unde œconomus ecclesiæ dispensator pauperum vocatur; l. omnes qui, §. hoc nihilominus, C. de Episc. & clericis.* Et Idorus Pelusiota, *lib. 1. epist. t. 269.* Maronem œconomum ecclesiæ Pelusiensis notat de furacitate bonorum pauperum, & officii eum admonet, ex nominis etymo, *ἐκονομῶν γὰρ εἰρητὴν τὰς πόλεις ἀποκαταστήσει καὶ τὸν πτωχὸν ἐκτρέψει.* *œconomus enim hic dicitur episcopus, quod pauperibus, quæ ipsorum sunt, tribuat.* Ad eundem pertinet actiones ecclesiasticas movere, & exipere; *l. hoc clericis, d. l. omnes qui, §. præterea cum in provinciis, §. hoc nihilominus, C. de Episc. & clericis. nov. Just. 132. cap. 28. cap. Imperatorum, de jurament. column. cap. 2. de capell. monach.* Et œconomus in iudicio convenitur non satisdæ judicatum solvi, immo & clerici lite pulsati non alium dant adjuvessorem, quam ipsum œconomum; *d. l. cum clericis, §. 1. & d. §. præterea l. omnes qui.* Defuncto, vel deposto Episcopo, œconomi est inventarium rerum ecclesiæ conficere, ut futuro successori incolumes conferrentur; *can. caritatem, 12. qn. 2.* œconomus tamen non potest res ecclesiæ alienare, nisi certis ex causis, & his causis non licet eas emere per se, vel per interpositum perionam; *d. l. jubemus, & auct. quibuscumque, C. de SS. eccl'es.* Sicut vero œconomus ecclesiæ ordinatur ab Episcopo, ita & eidem rationes actus sui reddere tenetur: & hoc est quod ait Synod. Chalced. *d. can. 26.* œconomum debere administrare res ecclesiasticas, *κατὰ γινώσκον τοῖς ἱερεῖς Ἐπισκόπου, de sententia sui Episcopi.* Nec satis mirari valeo Gregorii Nazianzenii fiduciam aut contemptum rerum temporalium, de quo scribit Gregor. presbyter ejus vite auctor, (num. 30.), quod rerum & reddituum ecclesiasticorum rationes a curatorem ecclesiæ non repetit, capuonum id verius, quam ecclesiasticorum, opus esse iniquis, præfectorum, non Episcoporum, *καταλείποντες μόνον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀνδρὶ καὶ τῷ ἱερεὶ καὶ τοῖς ὑπακούουσιν, καὶ ἀγρότοις, καὶ ἐκτετακτοῖς.*

C A P. IV.

Vicedominus vicarius Episcopi in temporalibus, praest jurisdictioni temporali: Olim assumebatur e clero, postea ex laicis. Vicedomini insolentes coerciti.

P RÆTER econonum, Episcopus & vicedominum sibi consilium debet, quo adiutore & administro utatur, ut Paschalius Episcopus vicedominum sibi habere voluit Gregor. I. in can. volumus, 89. dist. Volumus, ut frater noster Paschalius vicedominum sibi ordinet, & maiorem domus, quatuor passu vel hospitibus superuenientibus, vel casus que eveniunt, idemque & paratus existere. Vicedominus, vel vicedominus, est vicarius Episcopi in temporalibus; caput. Carol. M. lib. 3. cap. 26. Mandat Comes vel Episcopus, vel abbas, vel vicedominus, vel illi quicumque locum Episcopi, vel abbatis tenuerit, ut ei reddat reum. Sic dicitur, quod vices gerat Episcopi, qui honoris ergo dicitur domus, ut cum ei per diaconum occurrat, iube domum benedicere, Gal. 1. videmus. Officium vicedomini est res episcopatus tueri & defendere: hac de causa Carolus Calvus mandanti Adriano Pontif. ut Genedalbus Laudunensis Episcopus Romam dirigeretur de obiectis fere purgatus, & interim res episcopatus in Regis potestate consisterent, rescripit per eam quæ extat inter Hincmari epistolæ, quæ a Jacobo Sirmondo editæ sunt, regium non esse Re-

ges esse vicedominos Episcoporum, quia Reges Francorum ex regio genere nati, non Episcoporum vicedomini, sed terra domini hactenus fuimus computati. Vicedominus multa sane communia habuit cum œconomo, ut in quibusdam ecclesiis fuit curator xenodochii, & dispensator pauperum, ut in Bremensi; Adamus Bremens. lib. 4. cap. 22. Et tunc quidem vicedominus noster, quasi fidelis dispensator & prudens, ad custodiendas pauperum elemosynas deputabatur. Hoc tamen dispar vicedominus ab œconomo, quod œconomi proprium fuit gubernare rem prædariam, & reditus ecclesiasticos percipere & dispensare: vicedomini vero fuit regere & ordinare domum Episcopi; Gregor. I. in can. diaconum, ead. dist. 89. Vicedominum enim eum constituimus, ejus arbitrio episcopium commissum disponendum. Unde & idem Pontifex in d. can. volumus, vicedominum majorem domus appellat: quo sensu haud dubie Diedericus Comes, major domus ecclesiæ Trevirensis vocatur; Lambertus Scafnaburg. lib. de reb. gest. German. Erat tum temporis major domus ecclesiæ Trevirorum Diedericus Comes. Inde vicedominus erat præpositus officialibus & ministris Episcopi: hoc jure, capto ab hostibus Episcopo Argentinenfī, vicedominus officiales Episcopi fidei & obsequii erga dominum juramento eos obtrinxit; Albertus Argentinenf. de gest. Bertoldi Episc. Argentinenf. Rodolphus autem de Andehelch, vicedominus Episcopi, crastino captivitatis incepit ab officialibus Episcopi, & munitionibus, quod sibi parerem tempore captivitatis recipere juramentum. Vicedominus denique summam rerum episcopi tenebat post Episcopum; Siegbert. in chron. ad ann. 537. Theophilus vicedominus tam prudenter & utiliter secundas partes ecclesiasticæ dispensationis sub Episcopo agebat, ut mortuo Episcopo omnium ore dignus episcopatu esse acclamaretur. Et hac imitatione præfecturam domus augulæ, seu palatii, vicedominatum, & summam rerum vocat idem Adamus d. lib. 4. cap. 24. Metropolitanus tandem post triennium expulsiōis suæ voti compos effectus, in pristinum gradum curiæ restitutus est; moxque succedentibus prosperis, summam rerum, quod est vicedominatum, jam septies consul meruit. Et præfectos provinciales Angli vicedominos vocitarunt; Ingulphus in chron. Croyland. ex charta Beotredi Regis Merciorum: Confirmo prædicto monasterio de dono Normanni quondam vicedomini in Sultim duas carrucas terras. Et idem ex charta Alfredi Regis: Præfectus vero provinciarum, qui antea vicedomini, in duo officia divisit. Nec modo vicedominus rem economicam Episcopi curabat; sed etiam res publicas, puta legationes, si quando opus esset pro Episcopo obibat, ut Arderadum vicedominum Cenomanensem, una cum Flodegario archidiacono, legatum missum a Bertigrano suo Episcopo ad Benedictum abbatem, jam ex Adrevaldo observatum. Nec non vicedominus temporalem sive feudalem jurisdictionem Episcopi nomine exercebat; capitul. Carol. M. lib. 3. cap. 11. De advocatis, vicedominis, vicariis, & centenariis pravis, ut tollantur, & tales eliguntur, quales & sciunt, & velint juste causas discernere, & terminare. Et aliud capitular. lib. 5. cap. 120. Et si iudex publicus servum ecclesiæ super furto non presumenssem, sine audientia vicedomini, aut archidiaconi, aut deimere, aut injuriare presumpserit, anno integro ab ecclesiæ limine arceatur. Laudunensis vicedomini iudicium in mulierem ob homicidium narrat Siegbert. in chron. ad ann. 1094. Quo audito parentes hominis occisi properantes nuntiaverunt vicedomino Laudunensi, jubente vicedomino vocata mulier venit, & qualiter hominem occidisset nequamum celavit; iudicatum est igitur eam ignibus debere concremari. Hac occasione forte in vicedominum Sabinenfem super causa de jure patronatus compromissum legitur in cap. examinata, de judic. & cap. examinata, de consum. util. quod is jurisdictionis expert non esset. Vicedominus pariter, atque œconomus, ordinabatur ab Episcopo; sed si Episcopus moras necteret in eo eligendo, electio devolvebatur ad clerum; d. can. volumus. Etque & vicedominus eligens.

dus erat e clero, non ex laicis, ideoque tamquam unus ex clericis per pecuniam ordinari prohibebatur; *can. Salvator, 1. qu. 3. & cap. consulere, de summon.* Et Protalium Aquisgranensem Episcopum ante episcopatum curam vicedomini gessisse in Arelatenſi ecclesia, auctor est Gregor. I. *lib. 5. epist. 55. ad eundem.* Sed labente ævo, ecclesia opibus & latifundiis aucta, laici passim ut quæstuosum ambiere vicedominatum episcoporum, ut Dedericum Comitem Majorem, id est vicedominum, Trevirensis factum jam prænotatum. Temporibus Conradæ Salici, Ludovicus cognomine Barbatus, Gisela Auguſtæ gratia per Bardoneſem Archiepiscopum Moguntinum vicedominus Thuringiæ constitutus; auctore Paulo Langio *in chronico Citiſenſi*. In Gallia jam a multis sæculis notæ sunt id genus vicedomini ſæculares, ut Carnotensis, Ambianensis, Cenomanensis, & Remensis, & luculentis ab Episcopis beneficiis ditati. Stephanus, dum in ſæculari militia verſaretur, vicedominus Carnotensis, inde abbas S. Joannis de Valle, ac demum Patriarcha Hierosolymitanus laudatur, Guill. Tyrio *lib. 13. cap. 25. Cui ſubſtitutus eſt vir quidam ſecundum carnem nobilis, ſed vita & moribus multo nobilior, Stephanus nomine, abbas S. Joannis de Valle, qui locus in urbe Carnotenſi habetur: hic ejusdem civitatis ante converſionem ſuam, in equeſtri ordine, & habitu ſuevit vicedominus, &c.* Inter hæc tamen tempora meminit Petrus Cellenſis, *lib. 5. epist. 5.* Hildoini vicedomini & canonici ſanctæ Mariæ Remensis. Et ut ſanctiores res ſequiore uſu corruptumpant, vicedomini in ſolatium Episcoporum inſtituti, eis oppido graves & eccleſiæ damnoſi exiſtereunt. Idcirco inſtaurati canones, ut Episcopi probos & idoneos Vicedominos ſibi haberent; Concil. Moguntin. *can. 50. Omnibus igitur Episcopis, abbatibus, cunctoque clero continuo præcipimus, vicedominos, præpoſitos, advocatos, ſive deſenſores bonos habere, non malos, non crudelis, non cupidus, non perjurus, non falſitatis amans, ſed Deum timentes, & in omnibus juſtitiam diligentes.* Et conc. Remenſ. *can. 24. Ut præpoſiti & vicedomini ſecundum regulas vel canones conſtituantur, quos canones ſua in capitula tranſludit Carolus M. & ne effectu carerent, miſſos direxit per univerſas provincias ditionis ſuæ, quo inter alia caverent, ut Episcopi bonos & idoneos vicedominos & advocatos haberent; auctore Flooard. lib. 2. Rem. hiſt. cap. 18. Nec dum vicedomini ad debitum obſequium rediere, aut ſaltem non diu meſſores diſciplinæ, in bonis eccleſiæ ut ante graſſati ſunt, eamque novis cenſibus, velut proprios villicos, & colonos, attrivere: qua de re tandem damnaſſi decreto Lucii III. *cap. præterea 23. de jur. patronat. Preſenti decreto ſtatui-mus, eos, ſive advocati, ſive patroni, vel vicedomini, ſive cuſtodes, vel guardias habentes, ſeu quocumque alio nomine cenſeantur, a gravaminibus eccleſiarum ceſſare, nihilque in ipsis præter antiquos & moderatos redditus a locorum Episcopis inſtitutos exigere.**

C A P. V.

Ecdicus, ſeu deſenſor eccleſiæ. Ejus poteſtas. Deſenſores eligebantur e clero per Episcopum. Iniquiores temporibus ab Imperatore poſſulati. Deſenſores patrimonii S. Petri.

IN recenſione adiutorum Episcoporum non prætermittendi deſenſores, qui Græcis *ἐκκλησιαστικοὶ* dicuntur; non modo enim Episcopis necesse fuit æconomos conſtituere, qui res & prædia eccleſiæ adminiſtrarent, ſed ne inanis eſſet ratio æconomatus, eadem cura dignum eis viſum eſt deſenſores eccleſiaſticos creare, qui eccleſiam, & res ejus, & plebem ſibi creditam a potentiorum injuriis tue-

ventur. Hoc consilio defensores, seu ecclii ab Episcopis ordinati, hique ex clericis assumpti sunt, vel certe ejusdem juris fuisse quo sacri ordinis viri, & ecclesiastici magistratus: quare in concil. Chalcedonens. *can. 2.* vetitum ne defensores, non secus ac clerici, per pecuniam ordinarentur; *can. si quis Episcopus*, 1. *qu. 1. can. salvator*, 1. *qu. 3.* quod constitutione Justiniani comprobatum; 1. *omnem* 42. §. *præterea* 9. *C. de Episc. & clericis*, & aliis locis. Defensorum ordo refertur inter minores ordines ecclesiasticos; Gelas. *epist. 1.* ad Episc. Lucanæ: *Monachus vero novitius, si morum honestate fulcitur, continuo lector, vel notarius, aut certe defensor effectus, post tres menses existat acolythus, can. monachus*, † 77. *dist.* Nonnumquam tamen ex ordine presbyterorum defensores legebantur. Juliani defensoris presbyteri nœminit Gregorius Turonens. de vita patr. cap. 7. apud Surium: *Nam cum Julianus defensor presbyter a quarto typo correptus graviter cruciaretur.* Et si quando defensores ecclesiarum ex laicis assumebantur, erant plerumque qui aspirarent ad sacros ordines, ad quos tamen promoveri non potuerunt, nisi servatis interdictis; Zosimus *epist. 1.* ad Ilychium: *Defensores etiam ecclesiarum, qui ex laicis sunt, supradicta observatione teneantur, can. in singulis, ead. 77. dist.* Hujusmodi defensorum munus fuit ecclesiam, & clerum, plebemque ab injuriis, & violentiis tueri: monachos in urbem confluentes, & passim turbas cientes ejicere, & compellere, ut ad sua redirent; *concil. Chalced. can. 23. & decreto Pelagii, can. † quidam monachi, can. Probinus*, 16. *qu. 1.* eorumdem fuit judicare de causis libertatum, nec non de causis tenuiorum, qui injuriis affiebantur a potentioribus: ut & de causis eorum, qui præsidii causa confugerant ad ecclesiam; ut docet Bassam. in *can. 75. synod. Carthag. & in respons. tit. de chartophylac. & procedere.* Consuetudo etiam irrepleat, ut testamenta insinuarentur apud defensores ecclesiarum: sed hoc vetitum constit. Justiniani; quia turpe est clericis, si peritos se velint offendere rerum forensium; 1. *repetita* 41. *C. de Episc. & clericis. & 1. consulta* 23. *C. de testament.* quæ ratio etiam insinuat quod modo dictum, defensores lectos ex ordine clericorum. Verum quia inermis, & episcopali auctoritate tantum sepra defensorum potestas, non satis valebat ad compescendam majorum tyrannidem, placuit in *concil. Carthag. V. can. 9.* ut defensores ecclesiarum ab ipso Imperatore peterentur; *can. ab Imperatoribus*, 23. *qu. 3.* quo securior esset ecclesia, principali simul & pontificiæ tutelæ commendata: & ne per imperitiam juris & legum defensorum officium enervaretur, in *concil. Milviano II. can. 16.* additum est, ut ab Augusto peterentur periti defensores scholastici, id est advocati forenses, qui in actu essent, vel in officio defensionis causarum ecclesiasticarum, more sacerdotum, & haberent facultatem pro negotiis ecclesiarum, quoties necesse esset, ingredi secretaria judicium. De hoc genere defensorum meminit Possidius vitæ Augustini. cap. 12. *De qua re, ne pacis ecclesia amplius impediretur professus, defensor ecclesia inter leges non filius.* Aliud fuit genus defensorum ecclesiasticorum, qui erant missi pontificii patrimonii S. Petri in Sicilia, Corica, & aliis regionibus curandi causa, & habebant eurationem conjunctam cum jurisdictione in clericis; ut liquet ex Gregorio *lib. 1. epist. 1. lib. 9. epist. 32. can. valde necessarium*, 94. *dist. can. pervenit*, † 11. *qu. 1.* & aliis locis.

CAP.

C A P. VI.

Episcopi proprium munus est docere verbum Dei. Conciones habita e suggestu; domino potissimum die. Auditorum plausus & acclamationes in concionibus scripto excepta ab auditoribus conciones. Presbyteris quando permixtum predicare. Monachi interdixit predicationis officio. Ecclesiastes adjutor Episcopi in predicationis munere.

IN eadem linea adjutorum Episcoporum censetur & ecclesiastes: is enim in predicationis officio vices gerit Episcopi: præcipuum namque munus Episcopi est docere, & verbum Dei apud populum prædicare: idcirco ne Episcopus rem familiarem per se gerat, sed lectioni, orationi, & verbis predicationi totus incumbat, jubet concil. Carthag. IV. *Episcopus nullam rei familiaris curam ad se revocet; sed lectioni, & orationi, & verbis predicationi tantummodo vacet; can. Episcopus 6. 88. dist.* Ideoque Episcopus, qui docendi curam insuper habet, excommunicatur, & si diutius in ea culpa torpuerit deponitur; *can. Apostolor. † 57.* unde Episcopus dicitur Clementi, lib. 2. cap. 26. *λόγος διδάσκει, γράμματα γυμνάξ, παρ' αὐτοῦ Θεοῦ καὶ ὑμῶν: Minister verbi, scientie iustus, mediator Dei & hominum.* Quæ essent partes Episcoporum non latuit ipsos paganos imperatores. Christianæ religioni, velut externæ, & peregrinæ superstitioni reseros: quo edicto Gallienus persecutioni iulitium indixit, Episcopos agnovit prædices verbi Dei, *ποις αὐτὸν λόγος ἀποστόλων,* apud Euseb. lib. 7. cap. † 13. Hoc jure Episcopus tum aliis diebus, cum maxime dominicis, clerum & populum docere debet; *concil. VI. in Trullo, can. 19.* id moris fuisse locuples testis Augustin. sermon. ***) 30. de verb. Apostoli: *Nunc autem cum die dominico, debito reddendi sermonis recitarietur eadem lectio, divinitus mihi inspiratum esse credidi, ut inde tractarem.* Et idem sermon. de tempor. ***) 33. *Sed quia in sacratissimo die reddendum expectationi vestra est sacerdotalis sermonis officium.* Idem etiam in Joannem tract. 47. (viam. 9.) *Frater, quæramus hoc paulo attentius. Non nos artat hora qua solet, die dominico: vacat nobis, hoc tunc tenet qui ad verbum Dei etiam die hodierna conveniunt.* Ambrosium singulis dominicis orantem se audisse affirmat ipse August. 6. confess. cap. 3. (num. 4.) *Et eum quidem in populo verbum veritatis recte tractantem, omni die dominico audiebam.* Episcopi e suggestu verbum faciebant pro gradibus altaris, intra cancellos, qui clerum a plebe dividebant; idem August. 22. de civit. Dei, cap. 8. (num. 22.) *Quod cum ex dominico pasche die tertio fieret in gradibus exedra, in qua de superiore loquebar loco, feci stare ambos fratres.* In concionibus passim audiebantur plausus auditorum, passim videbantur pugillares scriptorum, qui orantis sermonem scripto excipiebant; Gregorius Nazianzen. orat. 32. (num. 90.) *qua ultro abdicato episcopatu Constantinopolitano extremum vale dixit cathedra & populo: χαίρειτε πάντες ὡς ἄνθρωποι ἰσχυροὶ, καὶ δρόμοι, καὶ εὐσθρομαί, καὶ γραφίδες φανερὰι, καὶ λαοὶ ἀνέσονται, καὶ ἡ βυσσοῦς κυκλῆς ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν λόγον ἀδελφικῶν.* Valet sermonum meorum amatores, & cursus, & concursiones, & calamit tam perspicui, quam oculi, atque hujus suggesti cancelli, a multitudine compressi hominum audiendi studio sese mutuo protrudentium. Quam frequens esset plausus auditorum in sacris concionibus testatur Chrysostomus multis locis, ut homil. 2. (cap. 4.) ad popul. Antiochen. *ὁ μοι πᾶν πρόσωπον ὁρατὸν ὦσαν; ὁ δὲ πᾶν ἐνέστην καὶ πᾶν θρόνον; ἔτασαν ἱμοί, οὐ δὲ πᾶν ἵσχυον ὑμᾶς ἐπιδύσαι αὐτοὺς ἀπ' αὐτῶν.* Qua mihi horum plausuum utilitas? qua laudum, & tantumtum?

bas facerent, & prædicandi licentiam sibi arrogarent, ne ea uterentur vetuit Leo I. epist. 63. ad Theodorum Episcopum Cyr. *Adjicimus illud etiam, quod nobis propter improbitatem quorundam monachorum religionis vestra verbo mandatis per vicarios vestros & hoc specialiter statuentes, ut præter Domini sacerdotes, nullus audeat prædicare, sive monachus, sive laicus ille sit, qui casus libet scientie nomine gloriatur.* Et idem epist. 82. ad Julianum Coenitem Episcopum: *Ut autem imperialis est potestatis tumultus publicos ac seditiones facerilegas severius coercere; ita auctoritatis est sacerdotalis monachis prædicandi aliquam contra fidem licentiam non præbere, & omni virtute resistere, ne ea quæ ad sacerdotes pertinent sibi audeant vindicare.* Serius in Gallia prædicandi potestas presbyteris tributa, hoc jure manente penes Episcopos. Primum presbyteris prædicandi evangelii, & his deficientibus diaconis homilias patrum recitandi, licentiam dedit Conc. Valens. II. can. 2. *Hoc etiam pro adificatione omnium ecclesiarum, & pro utilitate totius populi nobis placuit, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis verbum faciendi daremus presbyteris potestatem, ita ut si presbyter aliqua infirmitate prohibente per se ipsum non poterit prædicare, sanctorum patrum homilia a diaconibus recitentur.* Inde secutus can. 10. conc. Arelat. IV. *De prædicatione providimus enim pro adificatione omnium ecclesiarum, & pro utilitate totius populi, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis, presbyteri ad populum verbum faciant, & ut bene vivere studeant, & populo sibi commisso prædicare non negligant.* Ac demum Episcopi, cum ob varias occupationes per se non sufficerent ministerio verbi Dei, viros idoneos sibi adsumplerunt in sacre functionis administratores, ut saviente persecutione Vincentius Martyr partes evangelii prædicandi suscepit a Valerio Cæsaraugustano, quas ipse lingue vitio per se obire nequebat, & adulta jam pace ecclesie, Augustinus presbyter factus a Valerio Hipponensi Episcopo, & in partem laborum & dispensationis verbi vocatus. Ita & Flavianus Antiochenus Episcopus in conventibus ecclesiasticis minime concionatus est, quod dicendi facultate minus valeret; illis tamen, qui id muneris ejus vice obibant, copiam argumentorum & sententiarum e sacris litteris suppediavit; auctor mihi est Theod. lib. 4. cap. 1. 25. His exemplis in ecclesia Constantinopolitana institui concionatores *διδασκάλους*, id est doctores, Græcis dicti, qui Patriarchæ vice populum docerent, eisque ex novella Alexii Comneni decreta annonæ, & proximus gradus post quinque officiales patriarchæ, quos exocatacelos vocabant, ut refert Balsamo in d. can. 19. *synod. Trull.* & ex conc. Lateranensi habito sub Innocent. III. constitutum, ut Episcopi tam in cathedralibus, quam in collegiatis ecclesiis, idoneos viros sibi eligerent in adjuutores & cooperatores in prædicationis officio; *cap. inter cetera, de officio ordinarii.*

C A P. VII.

Episcopi munus est docere sacras litteras. Scholæ in ecclesiis. Scholasticus, seu magister scholarum. Ei successit cancellarius.

EPISCOPI proprium munus est docere, cujus partes aliæ sunt in prædicatione verbi Dei, de qua modo dictum est, aliæ in docendis sacris litteris. Sed quia & istud onus gravius fuit, quam ut Episcopus huic per se sufficeret, jam ab ipso ortu ecclesie Episcopi scholas instituere, & magistros impoluerunt, qui sacras litteras & liberales artes docerent. Hac ratione doctores instituti in ecclesia Antiochena jam ab ipsis Apostolorum temporibus; *act. 13.*

Ex hujus scholæ magisterio prodiiit Malchion, qui Paulum Gænosatenum Antiochenum Episcopum palam erroris coarguit; teste Eusebio *lib. 7. cap. 1. 29.* Ab eadem ætate in ecclesia Alexandrina per celebres fuere sacrarum litterarum scholæ, in quibus claruere Pantænus, Clemens, Origenes, Heraclas, & alii quos memorat Eusebius *lib. 5. cap. 10. 11. lib. 6. cap. 1. 6. 19. & ipse Origenes post discessum ab Alexandria eodem docendi munere functus est, tam in Cæsariensi, quam in Hierosolymitana ecclesia, ex speciali Antistitum utriusque civitatis permissu; testem habemus eundem Euseb. lib. 6. cap. 1. 27.* His exemplis Galliarum Episcopi litterarum studia velut religionis nostræ fomites excoluere, & scholas posuere in ipso matricis ecclesiæ ambitu, quibus lectos præficeret magistros: hoc pacto Etherius Lexoviensis Episcopus clericum quendam morti addictum viginti redemit aureis, cui, proficenti se doctorem esse litterarum, scholas commisit; Gregorius Turonensis *lib. 6. cap. 36. Gavissus auditu sacerdos pueris civitatis collegit, ipsique delegat ad docendum, quod & narrat Aimoin. lib. 3. cap. 53.* Ut scholæ, per singula episcopia instaurarentur, iussit Carolus M. capitul. *lib. 1. cap. 72. Ut scholæ legentium puerorum fiant, psalmos, notas cantus, computum, grammaticam, per singula monasteria, vel episcopia discant.* Unde depromptus can. 3. concil. Cabillonens. II. *Oportet etiam ut, sicut dominus Imperator Carolus præcepit, Episcopi scholas constituent, in quibus & litteraria selectior disciplina, & sacra scriptura documenta discantur.* Episcopis vero segnius se habentibus in cura scholarum, ut diligentius scholas curarent, & ut scholasticos suos provinciali concilio sisterent, ut eorum merita & studia paterent, iussit concil. Parisiens. can. 30. *Et quando ad provinciale Episcoporum concilium venum fuerit, unusquisque lectorum scholasticos suos eidem concilio adesse faciat, ut suum solus studium circa divinum cultum omnibus notum fiat.* Rursus intrepescens Episcoporum studium in scholis instaurandis, excitavit conc. Valentinum, can. 18. *Ut de scholis tam divine, quam humane litteraturæ, nec non & ecclesiasticæ canonicæ, juxta exemplum prædecessorum nostrorum aliquid inter vos tractetur, & si potest fieri statuatur atque ordinatur, quia ex hujus studii longa intermissione plerique ecclesiarum Dei loca & ignorantia fidei & totius scientiæ impii invasi.* Per hæc tempora Eugenius II. legem dixit universis orbis Christiani Episcopis, ut in ecclesiis suis, aliisque idoneis locis scholas litterarum constituerent, canones Gallicanos haud dubie secutus; can. de quibusdam, 38. dist. *De quibusdam locis ad nos refertur, neque magistros, neque curam inveniri pro studio litterarum.* Idcirco in universis episcopis, subjectisque plebibus, & aliis locis, in quibus necessitas occurreret, omnino cura & diligentia adhibeatur, ut magistri & doctores constituentur, qui studia litterarum, liberaliumque artium dogmata assidue doceant; quia in his maxime divina manifestantur atque declarantur mandata; Melioris disciplinæ instaurandæ studiosius Fulco Remensis Archiepiscopus duas scholas canonicorum, & ruralium clericorum pene collapsas restituit, & Remigium Antistiodorensium liberalium artium magistrum, ut tempora terebant doctissimum, eis præposuit; Flodoard. *lib. 4. cap. 9. Prefatus denique præsul honorabilis Fulco, sollicitus circa Dei cultum, & ordinem ecclesiasticum, amore quoque sapientiæ fervens, duas scholas Remis, canonicorum scilicet loci, atque ruralium clericorum, jam pene delapsas restituit, & evocato Remigio Antistiodorensi magistro, liberalium artium studii adolescentes clericos exerceri fecit, ipsæque cum eis lectioni ac meditationi sapientiæ operam dedit.* Hoc instituto passim in Gallia & Germania surrexerunt clariores scholæ in ecclesiis episcopalibus; Albertus Krantzius *lib. 3. metropol. cap. 43. Apud insignes ecclesias ab antiquo docti viri forebantur, qui publicas scholas sustinerent, priusquam publica litterarum gymnasia, quæ nunc multa florent per Christianismum, erigerentur.* Ut in ecclesia Osnaburgensi jam a Caroli M. temporibus utriusque lin-

guz

gue scholas institutas, & insignes doctores præfectos scribit idem Krantrius, lib. 1. metropol. cap. 2. Et qui hujusmodi scholis præfuerit doctores, dicti sunt scholastici, vel magistri scholarum; conc. Paris. d. can. 30. cap. cum dilecta, de rescript. cap. licet, de t. suppl. neglig. pral. cap. cum t. apostolica, de iis que sunt a pral. sine consens. capitul. cap. veniens, de regul. Sigebert. ad ann. 1045. Franco scholasticus Leodicensium & scientia litterarum, & morum probitate claret. Baldricus Noviomensis chron. Camerac. lib. 3. cap. 61. de Lietbertio scholastico Cameracensi, per Gerardum Episcopum facto: Et ut amplius eum in scientia confirmaret, regendas scholas sancta Maria matris ecclesia ei commisit, qui honor, propter laborem varus, nobilibus committitur; sed quanto rarior, tanto magis honorabilior comprobatur. Et mox; Cognita vero Episcopo scholastici industria, separavit eum a puerorum doctrina. Jo. Sarisber. epist. 174. ad Pictav. Episcopum: Et si vos ipsi huic petitioni meæ vacare non potestis, precor attentius, ut magister scholarum eam cum omni diligentia & festinatione exequatur. Scholastici ipsi ea ætate docebant sacras litteras, & auxiliares sub se habebant qui liberales artes docerent; Idem Krantr. lib. 5. metropol. cap. 26. de Bemmone, ex scholastico Hildesheimensi, Osnaburgensi Episcopo: Dabant enim illa ætate scholastici sacras litteras, & habebant qui subdocerent in trivialibus. Idem clericos & scholares egentes gratis docebant, & ob id, stipendii vice præbendam capiebant; cap. 1. & tot. tit. de magistr. Scholasticis de medio actis, plerisque in ecclesiis cancellarii eis succedere, ut in ecclesia Mediolanensi; cap. ut nostrum, ut ecclesiast. benef. sine diminut. confer. Defecto usu docendi, cancellarii munus fuit tenere sigillum ecclesiæ. Ideoque investituram cancellariæ Mediolanensis per traditionem sigilli ab Episcopo factam scribit Innocent. III. lib. 2. epist. 403. Adjecit autem unus vestrum prædictorum, quod postquam ad te mandatum nostrum pervenerat, & ipse H. jam Bononia rediisset, ita ei solemniter & publice tradidisti se vidente sigillum, mandans ei, ut cancellarii officium exerceret. Cujus epistolæ pars extat in cap. ut nostrum, de appellat.

C A P. VIII.

Episcopi proprium est penitentiam publicam indicare, penitentes reconciliare: Presbyteris id non permixsum, nisi ex mandato Episcopi, vel in modis criminis. Penitentiarum officium. Penitentia publica usus sublati.

MElioribus ecclesiæ temporibus proprium Episcoporum munus fuit penitentiam publicam indicare, & penitentes reconciliare, seu absolvere; concil. Carthag. 2. can. 3. *Ut crisma, vel reconciliatio penitentium, nec non & puellarum consecratio a presbyteris non fiat.* Concil. Agathensi. can. 44. *Benedictionem quoque super plebem in ecclesia fundere, aut penitentem in ecclesia benedicere presbytero potius non licebit, can. si jubet, can. ministrare, 26. qu. 6.* Hoc jure presbyter non potest penitentiam publicam admittere, nisi ex mandato Episcopi, vel eo absente, propter necessitatem in extremo vitæ criminis; concil. Carthag. 3. can. 32. *Presbyter inconsulto Episcopo non reconciliat penitentem, nisi absente Episcopo ultima necessitas cogat, can. presbyter ult. 26. qu. 6. cui congruit can. 46. synod. Carthag. apud Balsamon. & concil. Eliberit. can. 32. Si quis gravi lapsu in ruinam mortis inciderit, placuit agere penitentiam non debere, sed potius apud Episcopum, cogente tamen infirmitate, necesse est presbyterum communionem præstare debere, & Diaconum si ei iussueris sacerdos.* Lamponiano injuriarum damnato & ecclesiastica communione acto,

Tom. IX.

G

ejus absolvendi potestatem ad se revocavit Synesius, & presbyteris suis tantum permisit, ut eum in communionem reciperent imminente mortis periculo; testis ipse episc. 67. *τὸ δὲ λόγῳ τῷ αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῶν καὶ δὲ ἀντι-
πρὸς τοῦτον δὲ ἡμεῖς συνήρουν, ἡ ἀποστολὴν ἡμεῶν τὸ χρίμα,
ἡ ἡμεῖς παρὶναι δὲ πᾶσι τοῖς τότε παροῦσιν ἐπισκοπῶν καὶ
αὐτῶν μετὰ δὲ: Remissi autem auctoritatem solvendi ad cathedram episcopa-
lem, tantum igitur mihi sumpsit, si accederet Lamponiano mors, & si certus
dies mortis videretur adesse, quod permiserim omnibus, qui tum aderunt, presby-
teris, ei communionem impertire.* Ab eo tempore quo Novatiani ecclesiam per-
turbarunt, penitentiam id est post naufragium tabulam abnegantes, in singulis
ecclesiis episcopalibus institutus est presbyter penitentiarius, qui exomologeses
audiret, & penitentiam publicam admitteret; Socrates, lib. 5. cap. 19. *ὁ
ἐπίσκοπος τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων τὸν προῦπτον τὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπο-
στολὴν ἐξομολογῶντα πᾶσι ἁμαρτίαις. Ἐπίσκοποι penitentiarium presbyterum
alio ecclesiastico adiecerunt, ut qui post baptismum lapsi essent, coram presby-
tero, ad eam rem constituto, delicta sua confiterentur.* Diu duravit institutum
penitentiarii in ecclesia Constantinopolitana, donec is exauctoratus a Nestario
ob stuprum matronæ penitenti a diacono in ecclesia illatum, & inde peniten-
tiæ publicæ usus de medio sublatus; auctor est Socrates, loco laudato.
Sozomen. lib. 7. cap. 16. & Nicephor. lib. 12. cap. 27. In ecclesiis occidentalibus,
maxime in ecclesia Romana, in hunc diem superest est penitentiarius, ea digni-
tate, ut ex ipso cœtu Cardinalium assumatur, & ejus officium sit perpetuum,
nec morte Pontificis expiret; clem. ne Romani, h. eo tamen proviso, de elect. apud
numeris cum laude functus Raymundus de Pennaforti collector decretalium idem
Gregor. IX. adeoque necessarium visum est penitentiarii officium in opem Epi-
scoporum, ut in concil. Lateranensi habito sub Innocentio III. lex dicta sit
Episcopis, ut in ecclesiis cathedralibus vel collegiatis idoneos viros sibi adsci-
kerent, qui confessionibus audiendis & penitentiis injungendis præsent; cap.
inter cetera, de offic. ordinat. & in plerisque ecclesiis Galliæ penitentiarius unus
est ex primoribus canonicis, ut in ecclesia Lemovicenli; cap. proposuit, de
cleric. excommun. ministrant. in Anglia quoque confessores generales, id est pen-
itentiarii, in singulis ecclesiis cathedralibus instituti; ex concil. Londinensi ha-
bito anno 1237. Præside Othone Cardinali, & legato sedis apostolicæ; apud
Matthæum Paris. In ecclesiis vero cathedralibus confessores institui præcipimus
generales. Idem voluit concil. Trident. sess. 24. de reformat. cap. 8. ut in
omnibus cathedralibus ecclesiis penitentiarius cum unionem præbendæ proxime
vacaturæ ab Episcopo instituitur.

C A P. IX.

*Episcopi munus est lustrare diocesim. Περιουσις, circuitor, vistor, ejus of-
ficium & propria diocesis. Circitor in monasteriis.*

EPISCOPUS officium est lustrare & visitare diocesim: hujus instituti ty-
pus & exemplum proponitur Christus, de quo scriptum est Luc. 10. quod
Iuxta epistolam & caltra circuitret populi docendi causa, vel ut plura loca vesti-
gis consecraret, ut ait Nazianzen. orat. 31. *ἵνα τὸν τοῦ ἀγίου πλῆθος.* Domi-
ni & apostoli exemplo Petrus civitates circuiffe memoratur, ut fideles confir-
maret; act. 9. & 10. annuæ visitationis munus Episcopis imponit, & per an-
tiquum institutum agnoscit concil. Tarracoen. can. 8. *Decrevimus, ut anti-
que*

qua consuetudinis ordo servetur, & annis vicibus ab Episcopo dioceses visitentur, & concil. Tolet. IV. can. 35. Episcopum per cunctas dioceses, parochiasque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat quo unaquaque basilica in reparatione sui indigeat, can. decrevimus, can. Episcopum, 10. qu. 1. Jure canonico Episcopum circumire diocesim dixit synod. Sueffionens. Quando jure canonico Episcopus circumit parochiam ad confirmandum populum, abbates, & presbyteri parati sint ad suscipiendum Episcopum in adiutorium necessitatis. Si ecclesie ulum spectemus, toti in visitationis officio fuisse Basilium Cæsariensis, & Gregorius Nazianzenus, de utroque testis Socrates, lib. 4. cap. § 26. διδούς, loquitur de Basilio, γὰρ μὴ πῶς Ἀριανὴ κακοτομία, ἧς οἱ κατὰ τὸν Πόντον ἐπιμαρτυροῦντες ἔταρχαι, δρομαῖς ἐνὶ οἷ ἐκὼ μὲν διδόντων· ἐκὼ σὺ ἀσκαρῶν συσκευαστοῖς, ἢ παροχῶσαι τὰς ἀδελφὰς αὐτῶ διδουκάμους, τὰς ἀσκαρῶν ἐνέριξαι. Γρηγόριος δὲ οἱ Ναζιανζῶ πάλαις ἐπιστολῇ ἐν Καππαδοκίᾳ, δι' ἣς ὁ αὐτὸς πατὴρ πρὸς τοὺς ἐκκλησίαις προΐεν, κατὰ οἱ αὐτοὶ τῷ Βασίλειῳ διενεργήσαντο· περὶ οὗ γὰρ ἡ αὐτοῖς οἱ πόλις, τὰς παροχὰς περὶ τὸν πόντον ἀνέστηναι: Magnopere veritas de nova Arianorum doctrina, ne per provincias Ponti serperet, celeriter ad eas partes proficiscitur. Ibi quoque monasteria constituens, & homines sua doctrina preceptis informans, vacillantes confirmavit. Gregorius autem Nazianzenus urbis Cappadocia preexiguae, cui etiam pater ipsius ante praefatus, Episcopus constituitur, idem quod Basilius praestitit, urbes quippe perlustrans laqueantes in fide confirmavit. Frequentissime diocesim visitavit Augustinus: testis ipse epist. 15. in append. Sed quoniam visitandarum ecclesiarum ad meam pertinetur curam necessitate profectus sum, nec per me ipse debitum continere reddere potui. Et idem in visitationis decursu saepius insidias passus a circumcellionibus; Possid. ejus vit. cap. § 12. Aliquoties vero etiam vias armati iidem circumcelliones contra famulum Dei Augustinum obsederunt, dum forte iret rogatus ad visitandas instruendasque & exhortandas Catholicas plebes, quod etiam ipse frequentissime faciebat. Visitationis officium studiose exegerunt Gallicani Episcopi; de se ipso testatur Sidonius Arvernorum Episcopus, lib. 4. epist. 13. Nuper rogatus Germanici spectabilis viri Cantillensem ecclesiam inspexi. De Papulo Lingonenii Episcopo, testis Gregor. Tur. lib. 5. cap. 5. Anno octavo Episcopatus sui, dum dioceses ac villas & ecclesias circumiret, quadam nocte dormienti apparuit illi Beatus Petrus vultu minaci. De Trojano Santonensi Episcopo, idem Turonensis lib. de glor. confess. cap. 59. Hic fertur dum esset in corpore, si novum ut adsolet amphibolum induisset, cum quo processurus diocesim circumiret. Proprium igitur munus est Episcoporum circumire & lustrare diocesim: sed cum hi universas diocesis partes observare non valerent ob ampliores ejus fines, & varias occupationes, ab Episcopis instituti sunt periodontes, id est circitores, seu visitatores, qui vicinas & pagenses ecclesias circumirent, de quibus can. 57. conc. Laodicens. οὗ δὲ δὲ ἐν ταῖς κύμαις, ἢ ἐν ταῖς χώραις κατὰ ἀδελφὰς Ἐπισκοπῶν, ἀλλὰ περιδοντοῖς: Quod non oportet in vicis & pagis Episcopos constitui, sed periodontes, hoc est circumcursatores. περιδοντοῖς dicti, quod vicinas Ecclesias circumirent, nec propriam sedem haberent. Ita eos accipit Zonaras in d. can. 57. syn. Laodicens. περιδοντοῖς δὲ λίγους διὰ τὸ περιέρχεται, ἢ καθαρὰ τὰς πόλεις, μὴ ἔχοντες καθίδρυμα δικαιοῦς: Periodontes vero dicuntur, quod circumirent, & perficiunt fideles, non habentes propriam cathedram. Ita & veteres glossae, περιδοντοῖς, circitor, lustrator. Periodontes non habebant jus vagandi per universas ecclesias quae essent in agro, sed eorum minus certi tractus ecclesiis circumscriptum erat, ut ostendit Theodorus in Philotheo, cap. 26.**) ἢ πάλιν, loquitur de Symeone Stylite, τὸν βασιλεὺς μακρὸν βάσανον, οἱ ἀντικατὰ πάλαις περιδοντοῖς κύμας τοῖς κατὰ κύμας ἱερῶν ἐπισκοπῶν μὴ δὲ ἰδὼν μὴν κατελπίεν: Suadet itaque admirando Basile, qui tunc temporis multos viros circumidat, vicinis praesidens sacerdotibus, ut intus nihil

relinquat. Non desunt viri eruditi, qui credunt, periodevtas eisdem fuisse cum chorepiscopis: sed verius est eos construere proprium & peculiare officium ecclesiasticum. A chorepiscopo separatur periodevta duobus locis in l. omem 42. §. *præterea* q. C. de *Episc. & cleric.* Alexandrum presbyterum periodevtem a patribus Chalcedonenſis concil. missum ad Marcianum Augustum ob causam monachorum, narrant gesta ejusd. conc. act. 4. (in actione de Canoso &c.) ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἀρχιεπίσκοπος ἡ περιόδευσις Ἀλέξανδρου ἀποσταλῆς παρὰ τοῦ ὑμῶν βασιλέως πρὸς τὸν ἐπισκοπεύοντα, ἡ φιλόχρητος βασιλεὺς τοῦ μοναχικοῦ ἵκεται. Reverendissimus presbyter, & circuitor Alexander missus a sanctitate vestra ad piissimum, & Christi amantem Imperatorem nostram, monachorum causa. Et periodevtem novissimum inter officia ecclesiastica, quæ presbyteris congruant, numerat Jo. Citri in responsi. ab Cabasilam.**) εἰσι δὲ ἡ ἵερα ὀφείκη, ἑπὶ μαθητικὰ τοῖς ἱερέσιν ἐπιβήσων, ὁ ἐνὶ τῷ κατηχέσων, ὁ ὁρανοτρόφος, οἱ σισυραὶ ἡδύων, ὁ ἀρχὼν τῶν ὁσίων, ὁ θυμωδότης ἡ ὁ περιόδευσις: Sunt autem & alia officia, quæ presbyteris maxime congruunt, catechista, orphanotrophus, quatuor defensores, luminarius, nummidator, & circuitor, seu visitator. In monasteriis fuit & circuitorum gradus, qui monachorum cellulas circumibant, eosque signo evocabant; Ekkeard. Junior de calib. monaster. S. Galli, cap. 3. Et ecce primo signo ad vespertas pulsato circuitor fratres collecturus aſino pro religione infidens ofſio domus hospitii jam dicti, quasi aliquem & ibi quaſiturus appropiat. Et idem cap. 6. At tertia feria exaltoribus, quos circuitores vocamus, culpas eorum magistro rememorantibus, omnes exuere jubentur: Circuitores dicti a verbo circare, quo uſus est Tibullus lib. 1. eleg. 3. pro circuire.

Tantalus est illic, & † circuitat flagna.

† In lib.
meo, circum
flagna.

C A P. X.

Episcopus curator pauperum. Matricula pauperum in ecclesiis. Matricularii. Xenodochia in ambitu ecclesiarum. Xenodochus. Xenodochia non debent fundari absque assensu Episcopi.

AD Episcopum in primis pertinet cura pauperum, quod bona ecclesie, quorum is primævus dispensator est, sint bona pauperum: eo nomine collectæ, seu stipēs deponabantur apud Episcopum, qui eas in egenos erogabat. Præter Justinum martyr. loco supra laudato, Chrysostomus lib. 3. de sacerdot. cap. † 16. πάλαι ἐν δὲ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οἱ μὲν πλεονέχων, μὲν ἱερέων τοῖς ἐκκλησίαις τῶν περιούτων. ἀλλὰ πάντα μὲν σκαπίζων ταχέως τοῖς δομοῖς καὶ πολεμήματι ἐν δὲ τοῖς τῶν ἀρχιεπίσκοπων φορητοῖς συνάγειν τοῖς ἐκκλησίαις τοῖς διασπαύει: & mox, οἱ αὖ τῶν ἱερῶν ὑποδοχῆς, καὶ οἱ αὖ ἀδυνάτων διατροφῆς μὲν οὖν διὰ δίδου χρημάτων δαπάναι: Magna provisio opus est, ecclesie substantiam, neque redundare, neque deficere, sed qua ecclesia erogantur continuo indigentibus disperienda, ceterum in subditorum animis ecclesia thesaurus collocandus, enimvero suscepciones hospitum, & curationes egrotorum quantis pecunia egere existimas? Et in singulis ecclesiis episcopalibus aliunde habebatur matricula, in qua inscripti erant pauperes invalidi, qui ecclesie sumptu alebantur, unde & matricularii dicebantur; Gregor. Thronens. lib. 7. cap. 29. Nonnulli etiam matriculariorum, & reliquorum pauperum, pro scelere commisso teſtula cellula conantur exortere. Et idem lib. 1. mirac. cap. 37. Celebratisque vigiliis, mane pauperibus, qui ad matriculam illam erant, cibum potumque proutit. Idemque lib. 2. de mirac. S. Martin. cap. 31. Cum ad matriculam illam, quam sanctus suo beneficio devotorum elemosynis pascit, quotidie a fide-

libus necessaria tribuantur. Et Flodoard. lib. 1. hist. Remens. cap. 18. *Pauperibus duodecim in matricula positis, ante fores ecclesie expectantibus silem, duo solidi, unde se reficiant, inferuntur.* Pauperes ecclesie dixit Turonensis, lib. 5. cap. 26. *Post hac Chilpericus Rex de pauperibus & junioribus ecclesie, vel basilica bannos iussit exigi, pro eo quod in exercitum non ambulassent.* Nonnullis in ecclesiis, ut in Aurelianensi, fuit canonica, seu prębenda, ascripta in alimoniam pauperum, de qua restituenda scribit Gregor. VII. Rainerio Aurelianensi Episcopo, lib. 3. epist. 17. *Pręcipimus etiam, ut canoniam concessam alimoniam pauperum, quam ab eo usu substractam diceris vendidisse, ad eundem usum restituas.* Hoc pietatis studio certatim Episcopi xenodochia, seu ptochia suscipiendis peregrinis, & pauperibus in ecclesie ambitu collocare solebant; Epiphani. hær. 75. (artic. 1. in fin.) ubi de xenodochiis: *οἱ κούροι γάρ ἦσαν κατωκνούμενοι κατὰ φιλοξενίας, καὶ τοὺς λαλοῦσιντες, καὶ ἀδυνατοὺς ἐκείνοις τοῖς κούροις, ἐπιχορηγοῦσι κατὰ δυνάμιν οἱ αὐτοὶ ἐκκλησίαις προστάται.* Ejusmodi quippe domicilia pro amore erga hospites ab ecclesiarum antistitibus excitari solent, in quibus mutilatos & imbecilles collocant, usque ad victum necessaria pro virili suppeditant. Ita Basilii Cæsariensis Episcopi ingens ptochotrophium edificavit, quod Nazianzen. orat. 20. (num. 91.) vocat *τὸ αὐτὸ εὐσεβίου κούριον, τὸ κοινὸν αὐτῶν ἐξ ὁρίων διασώζοντα*; pietatis promptuarium, commune atrium. Ita & Paulinus Nolanus Episcopus suum xenodochium posuit, & opibus suis largiter dotavit, quod & ipse non tacuit, epist. 12. (al. 32.) ad Severum conterraneum suum: *Faciamus istic tecta, inquit, qua nos illic tegant. Pascatur istic pauper, ubi me divite eget; ut me illic pascat, ubi me egente saturabitur; videte commercium spiritale, & si potestis negare nos evaros, qui terram vendimus & tributum, ut inumanitatem regni cum aternitate coenamus. Fragilem arenam jacimus, ut domum fundemus æternam, & de vilibus atingamus æstra cæmenis.* Denique xenodochium passim videre erat tamquam naturalem accessionem ecclesie, unde & laudatur Placilla Augusta, quod ecclesiarum xenodochia religionis causa inviseret, & agris decumbentibus ministraret; Theodoret. lib. 5. cap. 19. *ὅσοι ἄντι οὐκ ἐκκλησίαις τοὺς ἐξ ὁρίων περισσοῦται, τοὺς κλινόμενους δὲ ἰατροῦ ἐπιδόκουν.* Similiter ecclesiarum hospitium visens, ægrotis in lectulo decumbentibus per se curationem adhibuit. Verum cum Episcopi ob majores sacri ordinis occupationes pauperum curę per se non sufficerent, matriculariorum curam vicariis & ministris devandant; Hincmarus Remens. epist. 17. cap. 55. *Unde necesse est, ut per singulos annos ministri Episcoporum inquirent, quid parcat in singulis ecclesiis de parte decima, qua juxta sacros canones ecclesie competit; sed & de matriculariis per singulas ecclesias juxta facultatem & possibilitatem loci curam adhibeant, ne presbyteri pro locis matricula xenia accipiant.* Et xenodochium, id est xenodochii pręfectum, iustituerunt, qui eorum vices subiret, ut Eulasthius, Sebastius Episcopus factus, Aerium olim in monasterio sodalem presbyteram ordinavit, una & xenodochii curatorem; auctor est Epiphani. loco proxime laudato (immediate supr.) *ἰδὼν δὲ ἀρχιερεὺς ὁ Εὐστάθιος τὸν Ἀέριον ἀντίστα δεῦρος καθιεῖν τῶν πρεσβυτέρων, τὸ αὐτὸ εὐνοδῆμα αὐτῷ ἐμπόσαν, ὅπως ἂν τῷ Πάτρι καλῶς πτοχοτροφῆται.* Et quidem Eulasthius Aerio plurimum indulgere, & addictus esse visus est. Nam & presbyterum hunc postea creavit, & xenodochii, quod ptochotrophium in Ponto vocatur, curam ei commisit. Ildori presbyteri & xenodochii Alexandrinę ecclesie meminit Palladius hist. Lausiac. cap. 4. *ἰδὼν δὲ πρεσβύτερον ὄνα ἐξ ἐκκλησίᾳ οὐκ Ἀλεξανδρινῶν ἐκκλησίαις.* Post economum, & ecclesie eclicum, seu defensorum, inter officia ecclesiastica numerantur xenodochus, & nosocomus, vel ptochotrophus; l. omnem 142. §. *præterea sancimus q. C. de Episc. & clericis.* Hac ratione clerici in ptochiis constituti, sunt in ditione & potestate Episcopi; concil. Chalced. can. 8. *can. quidam monachorum, 18. qu. 2. & hoipi-*

alia ipsa pertinent ad sollicitudinem Episcopi, nec condi solent præter ejus sententiam; *cap. de xenodochiis, cap. ad hæc, de religiof. domib.* ut xenodochium a Childeberto Rege & Ultrogotha ejus conjuge Lugduni fundatum, non sine assensu antistitum Galliz; conc. Aurelianenſi. V. can. 15. De xenodochio vero quod piſſimus Rex Childobertus, & conjugalſ ſua Ultrogotha Regina, in Lugdunenſi urbe inſpirante Domino cœdiderunt, cujus inſtitutionis ordinem, vel eſcriptionem petentibus ipſis manuum noſtrarum ſubſcriptione firmavimus, viſum eſt, &c.

C A P. XI.

Episcopi eſt velare virgines, eademque curare. Curator virginum conſtitutus ab Episcopo. Ad Episcopum pertinet & cura viduarum: ea reſecta in archidiaconum, vel archiprebyterum.

EPISCOPO in primis incumbit & cura virginum Deo dicatarum. Episcopi ſolus eſt virgines velare & conſecrare; concil. Carthag. II. can. 3. *Us chrisma, vel reconciliatio penitentium, nec non & puellarum conſecratio a prebyteris non fiat, can. ſi jubet, 26. qu. 6.* Hoc jure præcipuo Germanus Aſtiſiodoreniſis Episcopus Genoveſam virginem inauguravit, & numo areo ſigno crucis inſigni velut annulo pronubo ſubarrhavit; auctor eſt Conſt. preſbyt. lib. 1. vit. S. Germani cap. 21. apud Surium. Et jam olim ipſi Donatiſtæ Pſeudo Episcopi ſuas virgines obvelarunt; Optat. Milevit. lib. 2. *Supramemoratus Felix inter crimina ſua & ſacimora nefanda ab eo comprehenſa puella, cui miſeram ipſe impoſuerat, a qua paulo ante pater vocabatur, neſarie inceſtare minime dubitavit.* Igitur præcipuum eſt Episcopi benedicere virgines, & quamvis chorepiscopis multa ſint communia cum Episcopis, chorepiscopis non licuit conſecrare virgines; Damal. epiſt. 4. Leo epiſt. 86. can. *quævis, can. chorepiscopi, 68. diſt. conſ. Hiſpal. II. can. 7.* Preſbyteris non omino vetitum virgines conſecrare, ſed tantum conſulto Episcopo, id eſt præter ſententiã Episcopi; concil. Carthag. III. can. 1. 36. can. preſbyter 3. 26. qu. 6. Ut vero Episcopi negotium eſt conſecratio virginum, ejusdem provincia eſt cura virginum. Hanc inter gravioreſ moleſtias episcopatus reſert Chryſoſt. lib. 3. de ſacerdot. cap. 17. *ἐν τῇ τῆς αἰῶνος ταπεινότητι ἐνταυθα, πρὸς τὴν μακάριον ὁμορφίαν, ὅπου καὶ τὸ χρίμα ἐπιτίθεται:* Sed quod ad virginum curam ſpectat, tanto certe major inibi timor inſeſt, quanto virginitatſ donum pretioſius. Ideo Episcopi, cum in varias episcopaliſ muneris partes diſtracti, regendis virginibus non ſufficerent, idoneoſ ætate & moribus viro� virginum choro præfecerunt. Ut qui ſacris virginibus præponendus eſt, ab Episcopo loci comprobetur, ſtatuit can. qui religioſiſ, 18. qu. 2. quem Gratianuſ male laudat ex concil. Carthag. IV. nec enim ibi quicquam conſonum invenies: ſed verius eum repetas ex Concil. Hiſpal. II. can. 1. 11. cujuſ priora verba hæc ſunt: *Ut monaſteria virginum, in provincia Batica condita, monaſtorum adminiſtratione ac præſidio gubernentur, quæ referuntur can. in derima, 1. 18. qu. 2.* rum vero additur: *Sane iſ, qui ab abbate proponitur, judicio ſui Episcopi comprobetur.* Quæ eſt ſententia can. qui religioſiſ, iſdem ſere verbis, nonnulliſ interpolatiſ tantum. Nec impune fuit clericicſ cujuſque ordinis curam virginum ſibi aſſumere inſcio Episcopo. Glyceriuſ diaconum protervitatſ arguit Nazianzen. epiſt. 205. quod cœtum virginum privata auctoritate ſine Episcopo collegiſſet, Patriarchæ, id eſt patris ſpiritualiſ virginum & nomen & habitum aſſectans: *οὗτοι οὐκ ἐπὶ τῷ ὀνόματι, ἀλλ' ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἐπισκόπου.* Qualis autem virginibus rector præponendus ſit,

is nimirum qui ætate, & continentie laude omnem suspicionem a se removeat. Monasterium virginum ad trecentas usque congregavit Elias asceta, quarum curam gessit per tempus, sed libidinis ætù tentatus clam secessit in solitudinem, ut fuga sibi consuleret, nec prius rediit ad virgines, quam ab Angelus in somnis novacula excidit omnem voluptatis sensum amisit: ex quo securus per quadraginta annos in virginum gubernatione consenuit; auctore Palladio, *Laujac. hist. cap. 35.* Ad Episcopum pertinebat & cura viduarum inopum, qua se magnopere gravari non negat idem Chrysostomus. *d. lib. 3. de sacerdot. cap. 16.* quod viduarum genus semper sit querulum & inextinguibile: has in album id est matriculam ecclesie referri moris erat, & ecclesie opibus sustentari; concil. Carthag. IV. can. 103. *Vidua, qua stipendio ecclesie sustentantur, tam assidue in Dei opere esse debent, ut & meritis & orationibus suis ecclesiam adjuvent.* Et Chrysostomus loco modo laudato: *ὁ σὺν χερσὶν διακονεῖς δόκω μὴ μίχρη σὺν τοῖς χρηματικῶν διακονεῖς τοῖς τιμιωτέροις ἀποὶν παρὶς τοῖς ἐκ τοῦ ὀνόματος, καὶ διὰ τὸ τοιοῦτον ἔχει, ἀλλὰ τοιαύτη δὲ καὶ ἡ τοιοῦτη οὐκ ἐστὶν ἐκ τῆς ἐκκλησίας.* Viduarum quidem cura videtur haud aliam quam pecunie sumptus sollicitudinem iis qui eis præstuntur asserre; id autem non ita se habet, nam & hic quoque magno examine opus est, quoties illas deligere oportet. Et Flodoard. *lib. 1. Remens. hist. cap. 9.* ex testamento Benagii Remens. Episcopi: *Sanctimonialibus & viduis in matricula positis solidos tres.* Sed quod viduarum cura nimiam sollicitudinem faceret Episcopis, placuit, ut viduarum curandarum provinciam rejicerent in archidiaconum, vel archipresbyterum. Idem concil. Carthag. IV. can. 17. *Episcopos gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum, non per se ipsum, sed per archipresbyterum, aut per archidiaconum agat.*

C A P. XII.

Episcopi alter alterius adjutores. Vicinior Episcopus per querelam adiri potest. Negligentia ordinarii suppletur per vicinum Episcopum. Inquisitores hæretici pravitatis. Testes synodales.

QUOT adjutoribus egeat episcopatus negotium adhuc ex eo velim intelligat, quod etiam vicinis Episcopis licet nonnullis casibus emendare factum, vel supplere negligentiam ordinarii, tamquam unus sit episcopatus, & Episcopi invicem sibi adjutores & correctores dati sint: ut si clericus non jure a suo Episcopo damnatus sit, per querelam ei licet adire vicinos Episcopos, ut ejus causa audiat, ac per ipsos suo Episcopo reconcilietur; concil. Sardicenf. can. 17. Carthag. II. can. 8. *Agathens. can. 3. can. si Episcopus 4. can. si quis presbyter, can. Episcopi, 11. qu. 13.* Episcopi proprium munus est inquirere in hæreticos, & omnibus studiis diocesim expurgare labe hæreseos; *cap. excommunicamus 13. §. adjicimus, de hæretic.* quod si Episcopus in eo opere negligens & remissior inventus fuerit, monendus est a vicinis Episcopis: & si convectus intra sex menses populos lapsos ab errore non receperit, tunc huiusmodi loca cedunt priori occupanti & vicinis Episcopis, qui poterit ea lucifacere, nisi appareat occupantis negligentiam electam ab hæreticis, ut impune eis sit; concil. African. can. 88. *can. placuit 15. 16. qu. 3.* cui concinit *can. 24. & 25. Milevit. & can. 122. Carthag. apud Balsam.* Unde & delibata videtur constituit. Friderici II. ex qua si dominus temporalis monitus per ecclesiam, intra annum ditionem suam hæresis tabe expurgare neglexerit, terra illius conceditur primo occupanti, qui hæreticos inde depulerit; *auth. si vero, C. de hæretic.* Sed quia nec vicini Episcopi proposito præmio, nec proprii Episcopi

scopi fati movebantur, poenæ metu, & damno episcopatus ad oppugnandam hæresim quo par erat animo, & latius in dies serpebat hæresis, negligentia præfulum, quod in diocesi Tolofana contigisse dolet Innocent. III. in *cap. in causis, de elect.* a sede apostolica instituti sunt inquisitores hæretice pravitatis, qui cum Episcopis procederent in hæreticos: nec enim horum delegatione derogatum est potestati ordinariorum; *cap. ut officium, cap. ut commissi, cap. per hoc, de hæretic. in 6.* Præter hos aliud fuit genus inquisitorum, qui a Metropolitano in synodo provinciali deligebantur, ut per singulas dioceses investigarent quæ correctione & reformatione egerent, & ea perferrent ad Metropolitanum & suffraganeos in proximo concilio; *cap. sicut olim, de accusat.* & juramento adigebantur in synodo, se ex fide pro veritate denunciaturus quæcumque ad synodales causas pertinentia ad eorum notitiam pervenissent; *can. Episcopus, 35. qu. 6.* ubi formula solemnis eorum juramenti exponitur. Unde & testes synodales dicuntur *cap. præterea, de testib. cogend.* quod a synodo lecti essent, & vice synodi procederent, ut de iudicibus delegatis in synodo, ait Ambros. epist. 79. (al. 56.) *Vicem enim synodi recepistis, quos ad examinandum synodus elegit.*

C A P. XIII.

Canonici duo adhibiti socii Episcopo. Συγκλητοι. Concellanæ Episcopi. Canonici adjectores & consilarii Episcopi.

INTER adjuutores Episcopi non incongrue refero & duos e canonicis matricis ecclesiæ, qui jure communi addicti sunt obsequio Episcopi. Sicut sponsus non solet in conspectum venire absque paranympo; ita & Episcopus, qui est sponsus ecclesiæ, publice aut privatim sine diacono esse non debet, ut idoneum conversationis testem semper habeat; Epiphanius. hæres. † 75. artic. 5. *ἀνὴρ δὲ διακόνος Ἐπισκόπου ἀδύνατος εἶναι.* Sive diacono Episcopum esse non posse. Et vero ex antiquiori disciplina diaconi septem esse debent, qui adieunt Episcopo prædicanti, ut tutus sit ab insidiis hostium, vel detractioe maledicorum; *can. diaconi 11. 93. dist. & constitutione Lucii* cavetur, ut duo presbyteri & tres diaconi omni loco præsto sint Episcopo, propter testimonium ecclesiasticum; *can. jubemus, de consecr. dist. 1.* Huc pertinet *can. 20. concil. Turonens.* 11. ne archipresbyter procedat in villam, sine aliquo e clericis. Symmacho fatio nota effectus adulterio calumniam passio, hac occasione in Romana synodo omnes Episcopi & Augustini pi & presbyteri iussi concellaneos seu cellulos habere, ut patet ex episcopolib. 2. quæst. pali ea de re præcepto, apud Ennodium Ticinensem: & in synodo Romana in exod. cap. habita sub Gregorio I. lex repetita, ut Episcopi clericos vel monachos legatos 19. Testificatos contubernales haberent, idoneos vitæ & secretorum arbitros, ad amolitionem ergo das inferorum calumnias; *can. cum pastoris, 2. qu. 7.* Hac ætate clericis usi sunt Episcopi in privato famulatu & ministerio, quos Græci vocabant *συγκλητίζοντες* si- quædam significari vo- luit in veste sacerdotali, qua utique si- tionem Sophronius (similiter in ejus libello) alter ex accusatoribus Diofiori pe- gnificatur ec- tit in medium adduci Agerastum unum ex conciliis scelerum, *συγκλητίζοντες* adu- cleja per hac òne. Adeoque famæ studuere Episcopi, ut etiam nocturnæ quietis testes adhi- berent, quasi innocentie excubatores: de Etherio Lexoviensi Episcopo narrat ut nota sit Gregorius Turonensis lib. 6. cap. 36. *In stratum suum quiescit, habens circa lectum suum multos lectulos clericorum.* Neque ea propter solum Episcopus cle- ricos

ricos in contubernio habere debet, ut pudori consulat; sed etiam duos e canonicis matricis ecclesie ei evocare licet, quorum ministerio & obsequio utatur in rebus ecclesie; *cap. de cetero, cap. ad audientiam, de cleric. non residentib.* quia canonici cathedralis ecclesie sunt assessores Antistitis, & eis constat senatus ecclesie; Clemens Romanus constit. lib. 2. cap. 28. *τοῖς δὲ ἀρχιερεῦσι αἱ αὐτῶν κάθηραι, παρὶ τὸν θ' διδασκαλίας λόγον δέχοντο, καὶ αὐτοῖς ἀπορρίψαντες αἱ σὺμβουλοι αὐτῶν Ἐπισκοπῶν, καὶ οἱ ἐκκλησιαὶ εὐχαριστοῦντες, ἵνα γὰρ συνίδρουν, καὶ βλάψαι ἐκκλησιαί: Presbyteris autem si assidue in studio docendi verbum Dei laboraverint, seponatur dupla portio . . . tamquam consiliiarii Episcopi, & ecclesie corona; sunt enim consilium & senatus ecclesie.* Et Hieronymus ad Rusticum: *Ecclesia habet senatum, ceterum presbyterorum.* Ideoque duo illi canonici, qui sunt in obsequio Episcopi, fructus præbendarum lucrificiunt, quia pro præsentibus habentur; *d. cap. de cetero, & d. cap. ad audientiam.*

C A P. XIV.

Missi episcopales. Catechista.

IN assem adiutorum Episcoporum veniunt & speciales missi, qui potestatem accipiunt ab Episcopo docendi & prædicandi per vicos & villas, unde nomen eis missi, vel missionarii. Apostoli jure communi multos in univerſas orbis partes divini verbi præcones emiserunt: ut Petrus Marcum, laborum socium Roma, misit in Ægyptum, ecclesia Alexandrina conditiorem futurum, & alios in alias orbis partes. Creditur Paulus in Hispaniam pervenisse, & Arelate Trophimum, Viennæ Crecentem ad prædicandum reliquisse. His exemplis Episcopi, qui Apostolorum locum tenent, multos per varia tempora evangelii doctores in Barbaricas orbis partes ablegarunt. A Demetrio Alexandrino Episcopo, Pantanus evangelii primicerius in Indiam missus; Euseb. lib. 5. cap. † 10. Hieronym. *de scriptorib. ecclesiast. cap. 36.* Rufus ab Athanasio Frumentius Episcopus ordinatus, cum eadem legatione in Indiam; Sozomen. lib. 2. cap. † 24. Socrat. lib. 1. cap. † 19. Temporibus Valentis Moses Monachus ab Ægyptiis Orthodoxis Episcopis, spreto Lucio incubatore Alexandrinæ ecclesie, Episcopus ordinatus, ad Saracenos recens conversos perdocendos in fide; eidem Socrat. lib. 4. cap. † 36. Rebus ecclesie compositis Episcopi suis se hiibus continuare, nec docendi per se vel per alios licentiam extra diocesim suam tentarunt: neve Episcopus in aliena civitate publice doceret vetuit *can. 20. synod. VI. in Trullo.* Inde Lateranensi synodo constitutum, ut Episcopi populos subiectos per se docerent, vel per lectissimos viros, quibus congrue necessaria ministrarent; *cap. inter cetera, de offi. ordin.* Hoc munere summa cum laude functi olim Fulco presbyter Parisiensis, Joannes de Nivella, & alii viri pii, & prædicationis officio malos Parisiensium mores composuerunt, meretrices a turpi quaestu removerunt, alias elocando dote dicta ex aze collaritio, alias penitentium ergastulo includendo, & univerſas Gallie & Germanie provincias prædicando lustrarunt, consensu scilicet harum regionum Antistitis, de quo Jacob. a Vitrico *hist. Occident. cap. 6. & seqq. & Auctarius Ostionis Frisingens. cap. 47.* Hæc propria illius sæculi laus, quod Galliarum Episcopi plerique pæne intermortuam hujus instituti memoriam suscitarent, & lecta doctorum manu instructa sanioerem doctrinam per amplas dioceses eorum opera circumferre cœperunt, tanto studio, ut hujusce instituti magis auctores, quam instauratores videantur. Hi, ne hoc omittam, prope successere catechistis, quorum fuit catechumenos elementis seu rudimentis Chri-

Tom. IX.

H

stianæ religionis initiare, eosque instruere in his quæ pertinent ad fidem & bonos mores, unde catechumenorum institutio catechesis dicta; Joannes Chrysostomus homil. 21. ad Antiochenos (al. catechesis 2. ad illuminandos), *ὅτι αὐτοὶ καὶ κατὰ τοὺς λόγους ἡμῶν, ὁ λόγος ἡμῶν ἀναχθῆναι ταῖς διανοίαις: Propterea & catechesis dicitur, ut & absentibus nobis sermo noster mentes vestras instituat.* Plerumque diaconorum cura fuit catechumenos instruere; Augustinus lib. de catechizand. rudibus (init.): *Petis a me, frater Deo gratus, ut aliquid a te de catechizand. rudibus, quod tibi usui esset, scriberem.* Dixisti enim quod saepe apud Carthaginem, ubi diaconus es, ad te adducuntur, qui fide Christiana primis imbuendi sunt, eo quod existimeris habere catechizand. uberem facultatem, & doctrina fidel, & suavitate sermonis. Immo catechistas inter inferiores ordines locat Balsamo in can. 10. Antiochen. Synod. *ὑποδιακόνες καὶ ἐξοριστὰς ἄλλοι κατωχρηστές.* Subdiaconos & exoristas, sive catechistas. Tamen catechistæ officium proprium fuit Episcopi, vel presbyterorum: baptizandos symbolum discere, & quinta feria ultimæ hebdomadis Episcopis, vel presbyteris reddere iussit can. 46. Laodiceen. concil. repetitis in synod. Trullens. can. 78. quos canones interpretatur Balsamo, de presbyteris, qui dicuntur *κατωχρησται*. In singulis ecclesiis catecheses a presbyteris fieri ex usu ecclesiæ Romanæ voluit Nicolaus I. in can. *catechismi, de consens. dist. 4. Catechismi baptizandorum a sacerdotibus unicuiusque ecclesiæ possunt fieri, sicut in sancta hac Romana ecclesiâ solemniter fieri comprobantur.* Eodem jure in Orientis ecclesiis catechistarum munus fuit inter sacerdotalia officia; Joannes Cicti in respons. ad Cabasilam *), *οἱ δὲ καὶ ἐν τῇ ὁδοῦ, ἀπὸ μάλιστ' αὐτοῖς ἱερουργεῖν ἀναγκαῖον, ὁ ἐν τῇ κατωχρηστικῇ, ὁ ὁρμητορὶος οἱ πνευματικοὶ ἱδρυτοὶ, ὁ ἀρχὴν πᾶν ὄντος, ὁ ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ὁ περιουσιαστικῶν. Sunt autem & alia officia, quæ sacerdotibus maxime congruunt, catechista, arphanotrophus, quatuor defensores, luminarius, nummidator, & circitor.*

C A P. XV.

Visitator vacantis ecclesiæ parsonis, a quo constituendus. Munus hujusmodi visitatoris.

INTER adjutores Episcoporum non incongruum erit & accensere visitatores vacantium ecclesiarum, vel vicarios capituli, sede vacante: hi enim sunt adjutores sedis episcopalis, quæ, non secus ac hereditas jacens, sustinet vicem & personam defuncti. Vetus scilicet ecclesiæ consuetudo fuit, ut cum vacaret sedes episcopalis, Metropolitanus ejus curam demandaret viciniori, vel alii quem mallet e provincialibus Episcopis, donec Episcopus eligeretur; Ambros. Mediolanensis Episcopus, epist. 44. (al. 2. num. 27.) ad Constantium Coepiscopum: *Commendo tibi, fili, ecclesiam, quæ est ad Forum Cornelii, quo eam de proximo intervifas frequentius, donec ei ordinetur Episcopus. Occurritus dictus ingruentibus quadragesimæ, tam longe non possum excurrere.* Hoc jure & Hincmarus Remensis Metropolitanus, veteris disciplinæ tenacissimus vindeus, vacantibus ecclesiis suffraganeis, nempe Morinensi, & Tornacensi, visitatores dedisse memoratur apud Flodoardum lib. 2. cap. 23. & hujusmodi visitator vacantis ecclesiæ dicebatur *parsonis, intercessor, mediator; concil. Carth. V. can. 8. can. constitutum, 7. qu. 1. conc. Carth. can. 77. apud Balsam.* Aliquando & Romani Pontifices vacantibus ecclesiis visitatores submittebant, maxime in regionibus Italiæ, & viciniorum provinciarum, ut patet ex epistolis Pelagii, & Gregorii I. quas Gratianus contextuit in can. obitum, can. Cati-

mensis, can. ult. 61. dist. 8. & ex aliis ipsius Gregorii epistolis, nempe 79. lib. 1. & 29. lib. 2. Ac tandem constitutione Bonifacii edictum, ne vacanti ecclesie cathedrali visitator ab alio derur, quam a Rom. Pontifice; *cap. is cui procuratio, de elect. in 6. cap. ult. de suppl. neg. pral. eod. quo jure deinceps usi Pontifices, ut exemplis probat Trithemius in chron. Hirsang. ad ann. 1328. & in chron. Spanheim. ad ann. 1330.* Orto schismate inter Symmachum Papam, & Laurentium, Theodoricus Rex Gothorum, Italie incubator, schismatis dirimendi causa, Petrum Alkinensem Episcopum visitatorem sedis apostolicæ instituit, ut utroque amoto is sedem teneret: sed in synodo Romana explosus visitator, victore Symmacho; de quo Ennodius Ticinensis in libello defensorio Symmachii, Anastasius, in ejus vit. & Siebert. ad ann. 496. quæ Theodoricum contra canones id tentasse recte scribit. Hujusmodi visitatorum partes erant curare, ut quanto ocyus Episcopus eligeretur, hortari clerum & plebem, ut idoneum Antilitem eligerent, formam electionis eis prælegere, ne quid per ambitum, aut per fraudem fieret: secuta electione, decretum ipsius omnium subscriptione roboratum mittebat ad Metropolitanum, vel Pontificem, qui electum confirmaret & consecraret; ut patet ex prædictis locis Pelagii, Gregorii, & Flodoardi: ideoque ipse visitator eligi non poterat, quibusvis populorum studiis, vel turbis, sed electionis mediator & quasi conciliator erat: quapropter si intra annum non efficeret, ut Episcopus eligeretur, post annum removebatur, & alius in ejus locum intercessor dabatur; *d. can. constitutum.* Ejusdem visitatoris erat clericos ordinare, monasteria in diocesi constituta sub sua cura & dispositione habere; *ex eisdem Gregorii I. epistolis.* Denique is, cui vacantis ecclesie procuratio & administratio credita erat, liberam rerum administrationem habebat tam in spiritualibus, quam in temporalibus; *cap. cum nobis, de elect. & omnia poterat quæ sunt episcopalis jurisdictionis, excepta bonorum immobilium alienatione; d. cap. is cui procuratio, eod. tit. in 6. & d. cap. ult. de suppl. neglig. pralat. eod. libr.* Alias vacante sede episcopali, capitulum, tamquam pars corporis Episcopi, fungitur vice defuncti, & succedit in omnibus quæ sunt jurisdictionis ordinariæ; *cap. his quæ, cap. eum olim, de majoris. & obediens. cap. un. eod. tit. in 6. cap. Albericus, de rebus.* Unde capitulum, sede vacante, solet unum e collegio vicarium instituere, episcopalis jurisdictionis exercendæ causa: quo jure, vacante sede Faventina, clerum & populum hortatur Petrus Damian. lib. 5. epist. 10. ut Episcopi electionem usque ad Imperatoris adventum, a quo illius ecclesie status componendus esset, a Pontifice differri curent, ac idoneum presbyterum eligant, qui interim vicariam episcopatus curam gerat: Unde, inquit, & dominus noster Papa rogandus, ut Episcopum vobis modo non ingerat, sed ecclesiam vestram interim vacare, & vos sub sua benedictionis umbraculo manere decernat. Quia vero per Dei misericordiam industrius inter vos clericos, ac prudentes & litteratos habetis, si placet unus ex vobis eligatur, qui ad exequendum hoc negotium utilis invenitur, cui nimirum cura ac sollicitudo totius episcopatus possit imponi, ac per eum omnia necessitatis ecclesiæ negotia debeant ministrari. Nec alio jure Albert. Argentinens. de gestis Bertoldi Episcopi Argentinensis, narrat, vacante sede ipsius morte, Joannem de Lampertheim officialem a capitulo vicarium generalem in spiritualibus & temporalibus electum, per quem orbatæ ecclesie consulereetur. Notandum est, vicarium capituli, sede vacante, succedere in his quæ sunt jurisdictionis ordinariæ, non succedit autem in his quæ sunt jurisdictionis delegatæ, nec in collatione beneficiorum; *cap. illa, ne sed. vacante, cap. t. unic. h. cum vero, eod. tit. in 6. cap. 1. de instit. eod. libr.* quia collatio beneficiorum est in fructu, fructusque relevantur futuro successori; *cap. quia saepe, de elect. in 6.* Hæc exceptio locum habet in collatione libera, minime in necessaria: capitulum enim sede

vacante potest confirmare electos, & instituere presentatos; *d. cap. cum olim, & d. cap. 1. de instit. in 6.* Ut & nominatis & graduatis beneficia suis mensibus vacantia conferre potest, quod sunt collationes necessariz. Custodia minorum ecclesiarum vacantium ex consuetudine pertinet ad archidiaconum, ut jam a nobis observatum, ex *can. † si in plebibus, 63. dist. & cap. bona memorie, de appellat.* Quod si ecclesia, quæ est juris patronatus, diutius vacet, quod patroni dissentiant in presentando, vel non idoneum presentent, interim Episcopus reconomum in ea instituere potest, qui fructus percipiat, eosque in ecclesiz utilitatem expendat, aut futuro successori reservet; *cap. cum vos, de offic. ordinar. & si nondum patroni conveniant, tunc Episcopus sacris interdicat ecclesiz, donec patroni ad concordiam redeant, ex concil. Tribur. can. 32. can. si plures, 16. qu. 7. cap. 1. de jure patron. & ex concilio Cabillonensi. II. can. 26. quem perperam collectores laudant ex conc. Mediolanensi, cap. 1. eod. tit. de jur. patronat.*

DISSERTATIONUM
JURIS CANONICI,
LIBER TERTIUS.

De sacris censibus.

C A P U T. I.

Census descriptio personarum & rerum, pro cujus modo tributum indicitur. In de census pro tributo. Census alius capitum, alius pradiorum. Census fiebat in loco originis. Pana fraudati census.

E sacris censibus dissertationem exorsurus, prius vocis, census, significatio exploranda videtur, ut a notatione nominis facilius ad rerum notitiam perveniamus. Census est hypographe, seu descriptio possessorum, tam capitum, seu personarum, quam rerum, ut pro modo census, id est pro facultatibus cujusque, tributum indiceretur; Theophilus §. ult. *instit. de libert. nuncios de censib. ἡτοι χάριτος ἰσθια Πομαίοι ἀπὸ τῶν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος περὶ τῆς ἐκείνων, ἐν τῷ ἐν τῷ πολεμῶν, καὶ τὸ μὲν τῶν αἰῶνι ἐκείνων, ἡτοι χάριτος ἰσθια* par; Census tabula fuit, seu charta, in qua Romani suas facultates describebant, ut tempore belli pro modo substantiæ quisque conferret. Ita Suidas censum definit, τῶν ἐκείνων τῶ Πομαίων πᾶσι. Recensionem Romani populi. In censum referebantur personæ, & prædia cujusque, eorumque nomen, situs, fines, dotes, seu qualitates; l. forma censuali, ff. de censib. & apud Dionys. Halicarnass. lib. 4. Census, inquam, fiebat personarum & rerum, ut pro modo substantiæ cujusque tributum imponeretur: unde census accipitur pro tributo & ve-

atigali, vel qualibet publica pensitatione; l. 1. 2. & 3. C. *sine cens.* vel reliquum comparari non posse, l. *liberto*, 21. §. *ult. ff. de ann. legat.* & hoc significatu Suidæ κένος dicitur τὸ ῥίσιον αὐτοῦ τῆς τοῦ. Nummus annuum tributum, & Matthæi 22. (17.) census est nummus ipse, qui tributum nomine solvitur, ῥίσιον τὸ κένον. Unde Augustinus homil. 48. (al. ferm. 86. in append. num. 3.) *Maiores nostri, inquit, ideo copis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant. Modo autem quia discessit devotio Dei, accessit inditio fisci.* Capita & res censabantur, & tributum personis imponebatur propter prædia, unde census prædarius dicebatur capitiatio; l. *si minor*, C. *de act. empr.* Censum agrorum, & capitum agnoscit Tertullian. in apologet. cap. 13. *Agri tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa ignobiliora.* Censum vero, id est professio censualis, a quoque fiebat in loco originis, non domicilii. Ideo cum Augustus censum egit in universo orbe Romano, Maria & Joseph Nazareto, ubi habitabant, Bethleemum, qui erat locus originis, censendi gratia profecti sunt, ut recte animadvertit Epiphani. *hæres.* 51. Hujus instituti forte ratio fuit, quia potior est causa originis, quam domicilii, quod mutari potest: unde cives origo, incolae domicilium facit; l. *cives*, C. *de incolis*. Fraudati census pena erat servitus & publicatio bonorum; Halicarnass. loco modo laudato, M. Tull. pro Cæcin. Ulpian. *lib. regul. tit. de tutel.* §. 11. & l. *† vix certis ex causis* 53. §. *de judic.* Simili locutionis genere, census nomine veniunt pensiones, quæ præstantur Deo, & prælati ecclesiæ in signum subjectionis; cap. 2. *de censib.* de quibus paulo fufius dicendum est.

C A P. II.

Census alii dominici, alii canonici. Census dominici sunt oblationes, primitiæ, decimæ. Oblationes a fidelibus offerebantur singulis dominicis. Imperator non accedebat ad altare sine oblatione. Oblationes per diaconos altari imponebantur, & a presbytero benedicebantur. Oblationes offerebantur post lectionem evangelii. Fideles non communicabant sine oblatione. Oblata.

INTER sacros census alii sunt dominici, qui Deo pensantur, quales sunt oblationes, primitiæ, decimæ: alii canonici, qui summo Pontifici, vel Episcopis, & inferioribus prælati perfolvuntur, de singulis dicemus suo ordine: ac primum de oblationibus. Oblationes dicuntur quæcunque de propriis, & licitis rebus, ecclesiæ a fidelibus offeruntur; cap. *causa Carpentis*, cap. *cum inter*, de verb. significat. Oblationes sunt voluntariæ & spontaneæ, unde sic dicitur, quia ex voluntate offerentium descendunt: tamen fideles pia ex consuetudine, a primis ecclesiæ cunabulis recepta, vix die dominico, vel alio solemnissimo ad altare accedebant sine oblatione, primævam Dei legem obaudientes: *Non apparebis in conspectu meo vacuus*: tum pastorum & Regum exemplo edocti, qui primi mortaliem Christum Deumque in cunis latentem non sine donis & muneribus adorarunt. Harum oblationum usum elanguescentem suscitavit concil. Matisiconense II. can. 4. *Decernimus, ut omnibus dominicis diebus altaris oblatio, ab omnibus viris & mulieribus offeratur, tam panis, quam vini, ut per has immolationes & peccatorum suorum fascibus careant, & cum Abel, vel ceteris iuste offerentibus, promoveantur esse consortes*: unde delibatum capitulare Caroli M. lib. 6. cap. 107. Veterum oblationum ritum agnovit, & pari studio commendavit Gregor. VII. in synodo Romana, can. 13. *Omnis*

Chri-

suetudo exactiōi locum daret, ne quidquam communionis causa exigeretur, vetuit synodus VI. in Trullo *can. 23. can. nullus Episcopus* 100. 1. qu. 1. ubi Balsamo notat consuetudinem sua aetate inoliram apud plebeculam, sacerdoti offerendi, sacrae communionis gratia, panes ex ovis confectos & saltas carnes, & alia efculenta, unde id genus liba, quae Deo sanctivse offerre solebant, vulgus Latinorum oblatas appellavit; Hio Sangallensis, lib. 2. de miraculis S. Othmari, apud Surium: *Sub capite autem & circa pectus viri Dei quadam panis rotula, quae vulgo oblata dicuntur, illeſe, atque ab omni corruptione extraneae ab eodem Episcopo inveniebantur.* Burkard. de casib. Monast. S. Galli, cap. 6. apud Goldastum: *Fratres amavist, praebandam adauxit, in hebdomada paschali etiam in meridie vinum & oblatas fratribus dare constituit.* Et Joannes monachus, lib. 1. hist. Gaudredi Ducis: *His panibus, quos oblatas vocant, idiotismus, obliis.*

C A P. III.

Oblationes spicarum & uvarum, vel olei ad luminaria. Oblatio lactis & mellis semel in anno. Oblationes palliarum, seu palliorum altaris. Oblationes cereorum. Cereus paschalis. Oblatio pulvis, panis, & vini.

QUENAM res vel species offerendae essent, non quaecumque, sed idoneae, & licitae, id est lege vel consuetudine ecclesiastica permittae: ne quae species altari offerantur praeter spicas, vel uvas recentes suo tempore, vel oleum ad luminaria, vel incensum, sive thus adolendi causa tempore sanctae oblationis: in primis ne lac, vel mel offeratur, vetat *can. Apostolicus* 3. ex quo libati sunt & alii canones, nimirum *can. 24. concil. Carthag. III. & can. 28. & 32. synod. VI. in Trullo, can. in sacramento, can. didicimus, de consecration. diss. t. 2.* Vetabatur oblatio lactis & mellis, nisi in sacro solemni, quod fiebat pro infantibus semel in anno; conc. Carthag. can. 40. Apud Zonaram: *ἀπαγορεύεται δὲ ἡμεῖς μὲν, ἡμεῖς γὰρ οὐκ ἔσμεν ἀποστόλων ἐν μὲν ἡμεῖς ἰδίῳ αἷσι καὶ οὐκ ἑτέρων μυστήριον.* Primitiae autem sive mel, sive lac offerantur uno die consueo ad infantium mysterium. Qua de causa illud sacrum, & in eo mellis & lactis oblatio fieret pro infantibus, nihil certi ausus est affirmare Zonaras hoc loco: quidam mel & lac pro infantibus offerri solitum putant, ut ea parvulis sacrorum mysteriorum loco praeberentur, quod ipse non probat: alii vero lac pro infantibus offerri solitum, quasi primitiarum nomine, quod ii solo lacte alantur: ego vero mel & lac pro infantibus offerri nihil miror, nam & baptizatis post egressum e lavacro poculum melle & lacte mixtum porrigi moris erat, in symbolum infantilis innocentiae; Tertull. de coron. milit. cap. 4. *Dehinc ter mergitatur, inde suscepti lactis & mellis concordiam prae gustamus:* & Africani filii amulus Hieronymus, adversus Luciferianos: *Nam & multa alia, quae per traditionem in ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scripse legis usurpaverunt, velut in lavacro ter caput mergitare, deinde egressos lactis & mellis prae gustare concordiam ad infantiam significationem.* Illud vero solemne sacrum factum crediderim pro salute infantium, adversus larvas & daemones, quos etiam parvulis infestos esse agnovit Augustinus lib. 6. contra Julian. cap. t. 21. num. 27. *Huc accedunt quidem illa, quae non quidem omnes parvulos, sed tamen plurimos cernimus perpeti multa & varia mala, usque ad demonum incursum.* Offerri solebant pallia, id est pallia altaris, oleum vel cera ad luminaria; Augustin. sermon. 3. de tempore: *Sunt enim multi qui verent, alius pallam, alius oleum, alius ceram ad luminaria vocatis.*

Etiā

Etiā ad tumulos sanctorum cerei & funalia offerebantur; Gregor. Turonens. lib. 1. de miracul. cap. 51. *Ad hoc ergo beati (loquitur de Benigno Divionensi) sepulcrum, quidam dum exinde multa beneficia perciperet, cereum detulit, quo accenso domum rediit.* Et Fortunatus in vita S. Hilarii Episcopi Pictaviensis apud Surium, ubi de colono villæ Remensis ecclesiæ: *Sicque sanctis dubus, candelam in manu habens, ad basilicam sancti Remigii properavit, quo pervenies de pane & carne, ac cervisia matricularios parvi, candelam ad sepulcrum sancti posuit, & ejus auxilium contra opprimentes se fiscalinas expetiit.* Eadem religione peregrinantes, antequam iter caperent, cereum altari offerebant pro felici sacre expeditionis eventu, vel ad fores ecclesiæ suspendebant; Flodoard. in chron. ad annum 820. *Remis in monasterio sancti Petri ad portam basilicarem cereus, quem ibi posuerant bi cives, qui Romam ad visitanda Apostolorum limina profecti fuerant, accensus est etiam ter igne caelesti.* Idemque narrat idem auctor lib. 4. *Remens. histor. cap. 46.* Milites etiam, cum militare cingulum assumbant, cereum altari offerebant: quo die Willelmus Comes Saresberienfis cingulo militari donatus, cereum ante altare divæ Virginis jugiter arsurum dicavit; Mathæus Paris. ad ann. 1225. *Siquidem Willelmus Comes fapeditus, die qua primo donatus cingulo fuerat militari, cereum unum ante altare beatissimæ matris Dei assignavit, ut ad missam, quæ diebus singulis in honorem ejusdem Dei genitricis cum bonis canonicis devote solet decantari, jugiter arderet, & pro lumine temporali lucem commutaret æternam.* In sabbato paschæ parochiani solemniter more cereum offerebant in honorem Dominicæ resurrectionis; Aimoinus Floriac. lib. 4. de mirac. S. Benedicti, cap. 1. *Cum responsum esset, nihil cera illic haberi præter paschalem cereum in honorem videlicet Dominicæ resurrectionis a parochialibus solemniter oblatum more, jubet eum propterea offerri.* Et ex instituto Zozimi Papæ cereus iste paschalis benedicebatur per archidiaconum; de quo Sigebertus ad ann. 417. & Raban. Maur. lib. 11. de instit. cleric. cap. 38. *Quin & ipsæ mulieres puerperæ e partu surgentes ad aras non accedunt sine oblatione cerei: cui mori alludens Gvilelmus senior Rex Anglorum, cum audisset Philippum I. Regem Francorum per ludum dixisse, eum Rothomagi lecto decumbere, quasi puerperam: Cum ad missam, inquit, post partum iero, centum millia candelas illi illuminabo; auctor est Mathæus Weimonafter. ad ann. 1080. Pari ritu presbyteri diocessani circa pentecosten conveniebant ad matricem id est episcopalem ecclesiā, & certum ceræ pondus, vel attimationem, altari offerebant ad luminaria; conc. Calatenf. habitum anno 1080. apud Orderic. Vitalem, lib. 5. Presbyteri scilicet in anno circa pentecosten cum processionibus suis ad matrem ecclesiā veniant, & de singulis domibus cera denarata, vel idem valens ad illuminandam ecclesiā altari offerant.* In Africa offerri solebat puls, panis, & vinum; unde cum Monica piissima mater Augustini Mediolani ex patria consuetudine hæc offerre voluisset, his abstinuit vetante Ambrosio, quod ejusmodi oblatio esset quasi parentalium Gentilium imago; testis ipse Augustin. 6. confession. cap. 2. *Itaque cum ad memorias sanctorum, sicut in Africa solebat, pulvis & panem & merum attulisset, atque ab offitio prohiberetur, ubi hoc Episcopum venisset cognovit, tam pie atque obedienter amplexa est.*

C A P. IV.

Oblationes pro defunctis. Oblationes pro desponsatis. Sapius clerici vel monachi tempore ordinationis, se sua Deo offerbant.

OBLATIONES solemnes in primis fiebant pro defunctis in solatium animæ, & levamen peccatorum; & pro natalitiis, id est in festo sanctorum martyrum, exque anniversariæ; Tertull. de coron. milit. *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Unde & anniversarias viduarum oblationes pro viris defunctis commendat idem Tertull. lib. de monogam. *Enimvero & pro anima ejus orat, & refrigerium interim adposulat ei, & in prima resurrectione confortium, & offeri annuis diebus dormitionis ejus.* Damna-
torum post mortem poena fuit, quod pro illis defunctis non orabatur, neque oblatio fiebat: hac de causa ne pro Victore, qui Faustinum presbyterum testamento tutorem dederat, missæ sacrificium & oblatio fieret, vetat Cyprian. epist. 66. (al. 1.) ex concil. Carthaginensi: *Ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur.* Pro defunctis sacrificia, & oblationes, seu elemosynas in adjumentum mortuorum, & solatium vivorum, fieri eleganter ait Augustinus enchirid. cap. 109. *Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificia Mediatoris offeruntur, vel elemosyna in ecclesia sunt.* Et mox: *Cum ergo sacrificia sive altaris, sive quarumcumque elemosynarum, pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt, pro non valde malis propitiationes sunt; pro valde malis etiam si nulla sunt adjumenta mortuorum, qualescumque vivorum consolationes sunt.* Et idem Augustinus vel alius quisvis est, serm. 44. ad fratres in eremo: *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, & elemosynam dare, carnem affligere, & opera caritatis exercere, & peregrinationes facere, ut a peccatis solvantur.* Pro defunctis sacra fieri & oblationes offerri jubet capitulare Caroli M. lib. 7. cap. 317. *Quod pro Catholicis defunctis sint memorie scienda, & oblationes Deo offerende.* Et qui oblationes pro defunctis relictas abnegant, tamquam pauperum necatores excommunicantur; Carthag. concil. IV. can. 95. Valsens. I. can. 11. Agathens. can. 4. can. qui oblationes, 10. & 11. can. clerici, 13. qu. 2. Concil. Arelatens. II. can. 47. Valsens. II. can. 4. Aurelian. III. can. 22. Et ut pii instituti seriem per tempora inoffensam observemus: ecclesie Remensis vineam testamentum legavit Remigius, ut singulis dominicis & diebus festis inde pro eo offerretur oblatio, ut patet ex ipsius testamento apud Flodoard. lib. 1. hist. Remens. cap. 18. *Vineam, quam Bebrimodus facit, tibi ea venis & derelinquo, ut diebus festis, & omnibus dominicis sacris altaribus mea inde offeratur oblatio.* Pro salute matris tricenarium missarum, & refectunculam 12. pauperum ab universis Cluniacensis ordinis professis petit Petrus Cluniacensis lib. 2. epist. 16. *Oras ego & per filium matrem, & pro matre filium, ut tricenarius missarum ei per loca ubi possibile fuerit persolvatur, & 12. pauperes reficiantur.* Hinc oblationum nomine continentur anniversaria, id est pia relictâ, quæ ecclesie collata sunt pro defunctis; l. sancimus 46. §. si vero aliqua, C. de Episc. & cleric. cap. cum inter, de verbor. signif. cap. final. de testament. cap. unic. de cleric. non resident. in 6. & id genus anniversaria pro memoria defunctorum, dote dicta, instituere, jam olim fidelibus acceptissimum fuit. Pro salute Elisabethæ conjugis annua & perpetua sacra, non sine interventu Mauricii Parisiensis Episcopi, fundavit

davit in ecclesia matrice Philippus Augustus; testis Rigordus in ejus gestis ad ann. 1189. Eodem anno obiit Elisabeth Regina, uxor Philippi Francorum Regis, quae sepulta est in ecclesia beatissima Virginis Mariae Parisiis, pro cuius memoria venerabilis Mauricius Parisiorum Episcopus in eadem ecclesia altare creavit, & Christianissimus Rex semper Augustus, intuitu pietatis, pro remedio animae illius, & omnium praedecessorum suorum, duos sacerdotes perpetuo ibidem instituit, unicuique 15. libras Parisienses singulis annis pro victualibus perpetuo assignans. Pro desponsatis etiam oblationes dabantur, felicitis auspicii causa; Evastus epist. 1. ad Episcopos Africae: *Aliter legitimum non sit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam feminam dominationem habere videntur, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus & propinquiorebus sponsetur, & legibus i. dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus a sacerdote benedicatur.* Et Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum can. 3. de solemnibus nuptiarum: *Et primum quidem in ecclesia Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per sacerdotis manum, statuuntur; sicque demum benedictionem, & velamen caeleste suscipiunt; can. aliter, can. noster, 30. qu. 5. unde & in oblationum censu connumerantur ea, quae pro desponsatis dantur; d. cap. cum inter.* Nec solum in carnalium nuptiarum scdere oblationes offerebantur, sed & in spiritualis conjugii solemnitate, id est in ordinatione, scriptis presbyteri & Episcopi, qui ordinabantur, se & sua Deo & ecclesiae offerebant; Tertullian. de praescript. advers. haeretic. cap. 30. *Marcion quidem cum ducentis sectariis suis, quae ecclesiae intulerat, movissime in perpetuum disfidium relegatus.* Partem bonorum Deo consecravit Basilius, cum ordinaretur in Caesariensem Episcopum: cuius pii facinoris multos sequaces habuit; Gregorius Nazianzenus orat. 20. (num. 18.) in ejus funere habita, *ἀπὸ μοῖρας καὶ σπέρματος ὧν καὶ διαδοχῆς, πρῶτον ὅτι πάλαι σπουδαζόμενον, ὅσως νῦν ἀνέσθῃ, καὶ ἡ ἀμύνη ἐκ τῶν πρώτων ὑποδείκνυται:* Bonorum porro Deo consecrata, quae res nondum tunc multis studio erat, ut nunc ex primis exemplis adaustra, cultraque est. Hoc pietatis exemplo Paulinus, unus e nostris proceribus Aquitaniae, votis populi ad sacerdotium adactus, se & sua omnia obrulit Deo, & distinxit in pauperes. Hujus facinoris testis, idemque praeco Ambrosius, epist. 36. (al. 58.) Ipse vero Paulinus modestius de se cogitans, se sua non tam Deo obrulisse, quam accepta restituisse iniquat, epist. 5. (al. 11.) ad Severum: *Et quoniam bonorum nostrorum ipse non indiget; nos vero omnium illius indigemus, nostro tantum bono nobis bonus cupit nostra quae sua sunt, & tamen ea juris sui non vult, ut quasi nostra nobis accepto ferat: cum nihil habeamus nisi acceperimus.* Hoc dispar Leontius seuior, cum ordinatus est in Burdegalensem Episcopum, facultates universas erogavit ecclesiae, ut quasi sponsus ipsam donaret; Fortunat. lib. 4. cap. 9.

Ecclesia totum concessit in ordine censum,

Et tribuit Christo quod fuit ante suum.

Et ut monachismi professio est sacrae militiae genus, ingressi monasterium ipso ingressu se & sua Deo dedicabant, ita ut de his testari nequirent, utpote nec domini rerum; *auth. ingressi, C. de sacros. eccles.* sed id juris non tenebatur in Gallia, quin proflentibus alciacen ante professionem libera est testandi de suis rebus facultas.

quam se monachorum subiectum futurum promissit. Et cum Robertus nepos D. Bernardi a Cisterciensi ordine transisset ad Cluniacensem, hac suasionem, quod olim infans a parentibus Cluniacensi monasterio oblatum esset, Bernardus omni studio nixus est eum revocare, & hoc consilio ad eum scripsit elegantem epistolam 1. in qua oblationem nullam & irritam contendit, quod minus solemniiter facta esset, sine petitione, absque testibus, nec involuta manu palla altaris: *Quamquam*, inquit, *dubium non sit, promissum illum fuisse, non donatum; non enim petito, quam regula precipit, pro eo facta fuit a parentibus, nec manus illius cum ipsa petitione involuta palla altaris.* Ac ne puer oblatum gravis esset monasterio, non sine donatione alicujus pradii a parentibus offerri solebat: de Burkardo a parentibus oblato monasterio S. Galli, testis Ekkeard. Junior. de casib. Monast. S. Galli, cap. 9. *Pater illum tandem nutricis sinu abductum, Gallo, ut cum matre viveret, super aram ipsius ponens, cum terris in Noefen, & decimis multum matrem plorans initiaverat.* De Wachiperto, monasterio Cassinensi oblato, Leo Ostiensis, in chron. Cassinensi lib. 1. cap. 16. *Quidam etiam vir dives Waco nomine Beneventanus, in expeditione constitutus, obtulit monasterio filium suum nomine Wachipertum, cum XX. possessionibus suis, variis in locis constitutis.* Adeoque donatio & traditio fundi fuit inter solemnia oblationis, ut in praedicta caula Roberti, Cluniacenses, ut eum tamquam merito suum vindicarent, pradium ostenderent, quod cum ipso a parentibus monasterio oblatum fuerat, ut fateretur ipse Bernardus in praefata epist. *Ostendit deinde, inquit, terra, qua cum illo, & pro illo dicitur data fuisse: sed si cum terra eum receperunt, cur non & cum terra eum retinuerunt?*

C A P. VI.

Oblationes de rapina repellenda: ut & oblationes excommunicatorum, energumencorum, facinatorum, hereticorum.

NON de quibuscumque, sed de propriis, & licitis rebus tantum oblationes offerri debent; ne de spoliis pauperum oblationes accipiantur, vetat Ecclesiastic. cap. 34. *Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi qui victimas filium in conspectu patris sui, can. immolans, 14. qu. 5. Sceleratos, qui de rapina offerunt, & Deum quasi in partem praedamque vocant, detestatur Augustinus homil. 2. (al. ferm. 53. in append. num. 2.) Deum, quia non statim patris ultorem, vis tenere participem, & tamquam corruptum iudicem prae se socium vis habere. De multis qui rapuisti parvas eleemosynas faciens, & adhuc peccata non deferens.* Ne oblationes ab indignis accipiantur, puta a furibus, proflibulis, excommunicatis, vetat Clemens Romanus lib. 3. cap. 8. *Et si forte contingat, ut ab impio per errorem aut vim oblata accipiantur, in ligna & carbonibus impendi, igni consumenda, non in cibum piorum, voluit idem Pontifex lib. 4. cap. 9. Diffidentium fratrum oblationes, neque in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur, suadet concil. Carthagin. IV. can. 93. can. 93. oblationes, 90. dist. penitentium etiam oblationes recipi vetatur; Nicolaus I. in epist. ad Frotharium Archiepiscopum Burdegalem: Tertio vero anno ecclesiam Dei ingrediantur, & inter audientes adstent sine oblatione, can. de viro, 12. qu. 2. idemque de oblationibus excommunicatorum, & energumencorum; concil. Eliberitan. can. 28. & 29. Episcopum placuit ab eo qui non communicat munera accipere non debere, energumenum, qui ab erratice spiritu exagitatur, huius nomen neque ad altare cum oblatione esse reci-*

piendum, neque permissendum, ut sua manu in ecclesia ministret. Fœneratorum oblationes, tamquam de turpi & nefario quæstu partas, omnino respuit concil. Lateranense habitum sub Alexandro III. *cap. quia in omnibus, de usur.* Augustin. sermon. 35. (al. 113. num. 2.) de verbis Domini: *Nolite velle elemosinas facere de favore, & usuris.* In primis ne ab hæreticis *uxoribus*, id est benedictionem, seu oblationes accipiantur, prohibuit syn. Laodic. *can. 31. & concil. Martin. Papæ can. 70. can. non oportet, can. non liceat, 1. qu. 1.* Denique iniquorum oblationes omnino rejiciuntur, ne ecclesia videatur sociâ aut fautrix scelèrum, pretii participandi causa. His de causis Cistercienses pretium redemptionis Richardi Regis Anglorum, nefarie capti, dum e sacro bello rediret, ab Henrico VI. Imper. sibi legatum respondere: nec nou fratres minores pannos laneos sibi oblatos ab Henrico III. Rege Anglorum, scientes eos a mercatoribus raptos; testes Mathæus Paris. & Math. Westminsteriensis *ann. 1196. & 1252.*

C A P. VII.

Oblationum depositum apud Episcopum, vel super altare, vel in manu sacerdotis, vel apud matricularios. Oblationum distributio. Oblationes jure communis debentur parcho: ex fundatione vel consuetudine Episcopo, vel patrono, & aliis. Semel Deo oblata non possunt revocari ad usus profanos. Oblationum redemptio.

OBLATIONES a fidelibus deponerantur apud Episcopum, quas ille erogaret in pauperes, viduas, pupillos, & peregrinos; præter Justinum martyrem loco jam supra laudato, Clemens Romanus lib. 2. cap. 25. *οἱ ἐπισκοποι ἵτι ἀποδοῦναι πρέπειν ἐκείνῃ χάριτι ἐκπορεύονται* subaudiatur Episcopus, *ἀποδοῦναι, καὶ χήραι, καὶ ὁρφανῶν, καὶ ἑστῶν ἀποκαταστῆναι, οἱ δὲ ἕκαστος ὅσον δύναται ἐκείνῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἡγορησάμενος αὐτῷ πτωχῶν καὶ ἐκπορεύεται:* *Qua causa pauperum sponte offeruntur, distribuas decenter in pupillos, in viduas, in afflictos, & calamitosos, & in hospites egentes, tamquam qui Deum habeat harum rerum ratiocinatorem, quatum procuratorem ei commiserit.* Et oblationes a fidelibus Episcopo offerebantur, vel per se ipsos, vel per diaconos; idem Clemens eod. lib. cap. 27. *προσέτιναι δὲ καὶ ὑμεῖς ἀδελφοὶ τοῖς θυγατέρας ὑμῶν ἑαυτοὺς προσφορὰς πρὸς ἑκαστὸν προσέτιναι, οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ δὲ ἱερεῖς, οἱ δὲ διάκονοι, οἱ δὲ λαὸς:* *Oportet igitur, ut & vos fratres sacrificia vestra, id est oblationes, Episcopo, utpote Pontifici, aut per vos ipsi, aut per diaconos offeratis.* Alias ex consuetudine oblationes altari offerebantur, vel in manum sacerdotis; concil. Aurelian. I. *can. 16. & 17. can. de his, can. antiquior, 10. qu. 1. Synod. VI. in Trullo, can. 28. can. didicimus, de consecr. dist. 2. & d. cap. cum inter, de verb. signif. Augusti. veter. testam. quæst. 46. Ipse enim semper dicitur offerre, cujus oblationes sunt, quas super altare imponis sacerdos.* Aimoinus Floriac. lib. 3. de mirac. S. Benedicti. cap. 3. *Minutam, sibi a vicario ejusdem vici Ermenfredi nomine, obtentu transmissam elemosynam altario superponere cupiens, sensit suos reserui nervos. Cumque circumspiceret qui sibi auxilium ferret, a matriculario ecclesie elevatus scamellos quidem suorum cancellis sanctuarii, munus vero haud fecus quadrante illius evangelicæ viduæ Christo acceptabile altari imposuit.* Et Victor Uticens. lib. 2. de persecut. Vandalic. *Procedit ad altare cum Eugenio, sicut moris, qui fuerat cæcus, sua salutis oblationem Domino redditurus, quam Episcopus accipiens altari imposuit.* Nec non oblationes deponerantur apud matricularios, seu reddituos ecclesie; concil. Altiussiodorens. *can. 3. Non licet*

licet compensas in domibus propriis, nec vigilas in festiuitatibus sanctorum facere, nec inter senes, aut arbores sacros, vel ad fontes vota exsoluere; sed quicumque votum haberit, in ecclesia vigilet, & matricule ipsum votum aut pauperibus reddat. Ita Clodovæus rebus feliciter gellis in Aquitania, & Gothorum regno una cum Alarico extincto, equum, quem voverat, si e Gothica expeditione victor domum rediret, Martino Turonensi obtulit, & voti redimendi causa centum tradidit matricularis ecclesie, & cum equus loco moveri non posset, sentiens numinis religionem, alia centum adjecit, & hinc sine vi ulla equum abduxit, cujus rei miraculo gavisus: *Martinus*, inquit, *bonus in auxilio, carus in negotio*, rem narrat Abbas Urpergensis, in chronica pag. 159. Cumque interfecto Alarico reverteretur cum victoria, veniens ad eandem ecclesiam pro solvendo voto, dona obtulit plurima; pro equo vero quem ibi dimiserat dedit matricularis ecclesie centum solidos, ut eum reciperet, &c. Idem Siebert. ad annum 509. Otto Frising. 3. *chronic. cap. 32.* Harum oblationum pars cessit Episcopo, ut se suosque aleret: sed ea fuit varia pro rerum specie, & consuetudine provinciarum. Nempe olim dimidia, vel tertia maxime in Hispania; *can. de his, can. antiquos, can. decrevimus, 10. qu. 1. can. placuit, ead. caus. qu. 3. can. constitutum, 16. qu. 1. & frequentius quarta; can. t uobis, can. Wulterana, can. de redditibus, 12. qu. 1. 2. cap. de quarta, de preceptis, cap. conquerente, de offic. ordinar.* Jure communi oblationes parochianorum debentur parochio, quia sustinet personam ecclesie; *cap. pastoralis, de his que sunt a prelat. sine consens. capitul. Panormitan. & Felin. in cap. dilectus, de offic. ordinar.* atque si capella construatur in finibus parochialis ecclesie, oblationes, quæ obveniunt illi capellæ, cedunt parochiali ecclesie; *cap. ad audientiam 3. de eccles. adifiran.* Ita ut si quis oblationes vel decimas extra baptismalem ecclesiam dederit, bannum, id est multam, componat, & communione privetur; *can. statumus, 16. qu. 1. Capit. Carol. M. lib. 7. cap. 5.* Oblationes tamen, quæ certis diebus solemnibus offeruntur, puta die dedicationis ecclesie, vel die festo martyris, aut sancti tutelaris ecclesie, debentur Episcopo ex lege fundationis, vel consuetudine. Aliquando & oblationes dividuntur inter parochum & monachos, quibus ecclesia concessa est; *can. nec minus, 10. qu. 1. 2. can. Eleutherius, 18. qu. 2. Ivo Carnotensi. epist. 175. si facit.* Qui cum die statuto ad causam venissent, dixit abbas Vindocinensis, se oblationes parochianorum, qui morantur in municipio, quod appellatur Mons Fauni, per viginti annos seve tenuisse, &c. Oblationes non debentur patrono, nisi ex lege fundationis, idque intra congruum modum; *concil. Bracar. II. can. 6.* Si quis basilicam, non pro devotione fidei, sed pro questu cupiditatis edificat, ut quidam ibidem de oblatione populi colligitur, medium cum clericis dividat, eo quod basilicam in terra sua questus causa condiderit, quod in aliquibus locis usque modo dicitur fieri, hoc de cetero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili viro consentiat, nec basilicam, qua non pro sanctorum patrocinio, sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare. Atque ita ne patronus quicquam de ecclesia exigit, præter antiquos & moderatos redditus ab initio institutos, vetatur *cap. præterea 23. de jure patronat.* De cetero laici sunt impotes oblationum ecclesie; *can. quia sacerdotes, can. hanc consuetudinem, 10. qu. 1.* Semel vero oblata Deo, ne hoc omittam, perpetua religione tenentur, nec possunt revocari ad usus laicorum, ut monasteria semel dedicata, non amplius sunt κοινὰ κληρικῶν, secularia habitacula; *concil. Caled. can. 24. synod. VII. can. 13. can. que semel, can. quoniam 19. qu. 1. 3.* Nec a Gentilibus absuit eadem religio: hujus rei argumentum est, quod scuta in templis suspendebantur, ἀνὰ τὸν ὅμιλον, sine loris, ne amplius usui esse possent, ut observo ex Aristophane in *Equitibus*. Oblationes pecunia redimi solitas jam observatum exemplo Clodovæi: aliud ecce subdicio. Fortuna-

tus in vita S. Germani Episcopi Parisiensis, apud Surium: *Tunc balneum quo cingebatur* (loquitur de Nicasio Comite) *ac spatham pro munere beato Dei viro contradiidit, quod tamen ipse dato pretio post redemit.*

C A P. VIII.

Primitiæ frugum offeruntur Deo. Primitiarum usus notus paganis. Primitiarum modus.

OFFERUNTUR & Deo primitiæ, vice census dominici, in usus sacerdotum ob sacrum ministerium. Primitiæ sunt partes fructuum, quæ primum tolluntur, & Deo offeruntur, Græcis ἀπαρχαί. Hesichius, ἀπαρχή, προσφορά. ἀπαίσιμα. Primitia, oblatio, quod tollitur, id est delibatio fructuum. Et hoc dilant primitiæ a primogenitis, quod primogenita sunt primi fructus qui sumuntur de fundo ipso, & Deo offeruntur. Primitiæ autem sumuntur de fructibus jam redactis, id est collectis; Augustinus lib. 4. quaest. in numeros, cap. 38. Hæc igitur tria ista discernuntur, quia πρωτόγονα sunt primitivi animalium status etiam hominum. πρωτογενήματα vero primi fructus de terra sumpti, vel de arbore, vel de vine. Primitia autem de fructibus quidem, sed jam redactis ab agro, sicut de massa, de lacu, de dolo, de capa, quæ primitus sumebantur. Ab ecclesiæ cunabulis primitiæ novarum frugum & uvarum recentium Episcopo & presbyteris offerebantur; can. Apostolor. 3. & 4. Primitias & decimas Episcopo, ut Dei homini, id est auctori & dispensatori tribuit Clemens Romanus, lib. 2. constit. apostolic. cap. 25. οἱ διδόμενα καὶ ἰσχυροὶ Θεῷ τῶν δεξαμένων, καὶ τῶν ἀπαρχῶν, οἱ Θεῷ ἀνδραγαθῶς ἀναδισκίτων: Quæ secundum Dei mandatum tribuuntur, decimas dico & primitias, infusam Episcopus ut homo Dei. Primitiæ a fidelibus Deo offerebantur, & sollemnis per Episcopum fiebat oratio pro primitiis oblatiis, quæ legitur ejusdem Clementis lib. 8. cap. 60. Adulta jam ætate ecclesiæ non dederunt usus primitias offerendi, quinimmo primitiæ sanctiores, Deoque jucundiores visæ ob celeritatis gratiam; Ambrosii lib. 2. de Cain & Abel, cap. 2. Primitia etenim fructuum sancta secundum legem; quia in his optimum festina fidei sacrificium est: sed sunt sancta devotione, non tempore, † quia non proventus sanctificat, sed devotio. Et idem in eandem sententiam, epist. 22. (al. 35. cap. 9.) Alia sunt primitia, alia decima: primitia majoris gratiæ sanctificationis observantissima. Ideo placuit Abel, quia non est suum munus moratus, qui de primitivis ovium obtulit. Licet aliqui distantiam velint esse inter primitias & primogenita, id est quæ primo nascuntur; eo quod collectis seminibus, quasi ex omnibus initiis offerantur † aræ: tamen de messe quod primum tollitur, id offertur Domino. Ante hæc tempora Julianus Christianæ religionis inimicus, simul & insensibilis osor, cum primitiarum oblationem sua ætate apud Christianos summo studio frequentari teneret, ad Paganos eam transferre conatus est, ut adumbrata parvis cultus imagine, Ethnicismi ludibrium tolleretur. Hoc consilio epistolam scripsit ad Arsacium Galatiæ Pontificem, quæ integra extat apud Sozomenum lib. 5. cap. † 16. διδωσκας δὲ καὶ συνισφίρειν τοῖς Ἑλλήσις οἱ τοῖς παλαιῖς λαογραφίαι, καὶ τοῖς Ἑλληνικαῖς καίμας ἀπαρχὰς τοῖς τοῖς τοῖς κατὰ τὸν Θεόν: Quare doceto Gentiles in ejusmodi ministeria pecuniam conferre, & pagos Gentilium ex fructibus diis offerre primitias. Primitiarum tamen oblationem non modo Græcis & Romanis, sed & Barbaris non ignotam fuisse palam est. Apollini Delphico a Græcis offerebantur frugum primitiæ, quarum equam partem Pythiæ oraculo acceptit Pindarus vates; Pausanias in Boeoticis, (cap. 23.) οἱ πλείονες δὲ τοῖς ἱεροῖς ἀνέ-
στα

τὴν Διὶ ποιεῖ ὁσόντων ἀπαρχήν το τῷ Ἀπόλλωνι, μοῖραν δὲ Πυθιάδῃ τῷ ἱερῷ ἀπαρχὴν ῥίον: Ad summum glorie eundem evexit vox Pythia, qua Delphi jussi sunt equam omnium qua Apollini deferrentur primitiarum partem Pindaro tribuere. Novas fruges Romani non attigere prius quam sacerdotes primitias libassent; Plinius lib. 18. cap. 2. *Ac ne degustabant quidem novas fruges aut vina, antequam sacerdotes primitias libassent.* Quid? Hyperborei ipsi, gentes barbaræ, ab ultimo Aquilonis recessu primitias frugum ad Apollinis templum, quod erat apud Prasfenes in Attica, per manus missitantur; Pausanias in Articiis (cap. 31.) *Εὐ δὲ Πρασινῶν Ἀπολλωνίος ἱερὸν ναὶ, ἀπὸ τοῦ οὗτος Τραπεζοῦν ἀπαρχὴν ἱερῷ δίδεται:* In Prasfensibus Apollinis est templum, quo Hyperboreorum primitias missi tradunt. Primitiarum vero modus non est certus, sed relinquitur arbitrio offerentium, vel pendet ex consuetudine præscripta: olim in erat modus primitiarum, ut non esset minor sexagesima fructuum, nec major quadragesima; cap. 1. de decim.

Augst. in c. † 78. epist. ad Rom. *Ex de primitiis vini libabant gentes simulacris suis, & quasdam in ipsis vicularibus sacrificiis faciebant.*

C A P. IX.

Decima Deo reservata in signum universalis dominii. Decimarum usus ex quo pax reddita ecclesie. Decima debentur matri ecclesie. Singulis ecclesiis manus ascriptus. Editum Philippi Augusti, ne ecclesia quid possideat præter decimas.

INTER census dominicos quam merito inscribuntur & decimæ, quas Dominus in signum universalis dominii sibi reservavit; cap. cum non sit, de decim. Ideo decimas & primitias possessiones Dei appellat Hieronym. in Malach. cap. 3. *Si quando famēs & penuria, & rerum omnium egestas opprimunt mundum, sciamus hoc ex Dei ira descendere, qui in pauperibus si non accipiant elemosynam fraudari se loquuntur, & suas possessiones possimus decimas & primitias interpretari, can. revertimini, 16. qu. 1.* Decimas jam a primis ecclesie facultis Deo & sacerdotibus pensitari moris fuisse constat; Clemens Romanus lib. 2. constit. apostolic. cap. 25. *τὴν δὲ δέκατον καὶ τὴν ὅλην ὅλην δέκατον, ἢ τὴν ἀπαρχὴν ὡς ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀνακτόρου:* Que secundum Dei mandatum tribuuntur, decimas dico & primitias, insinuat Episcopus, ut homo Dei. A Constantino jam pace data ecclesie, decimæ tamquam sacrum vestigialissimum præstabantur. Christianos ad solvendas ex animo decimas hortatur Augustinus. homil. † 48. al. serm. 86. in append. num. 2. *Majores nostri ideo copis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cesari censum reddebant.* Modo autem, quia discessu devotio Dei, accessit indictio fisci. Nolumus partiri cum Deo decimas; modo autem totum solvitur. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus, cau. majores, 16. qu. 7. Et idem August. serm. 219. de † tempore: *Decimæ tributa sunt egeniis animarum. Quod si decimas dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis & anima consequeris.* Non igitur Dominus Deus premium postulat, sed honorem. Deus enim noster, qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatus est recipere, non sibi, sed nobis sine dubio prostruam, cau. decima, 16. guntur pau. qu. 1. Herminium Comitem, quod lubens decimas frugum persolveret, compliser immunitatem. Pelusios lib. 1. epist. 217. *Καὶ τὸν καὶ τὴν ἀπαρχὴν, καὶ τὴν ὅλην δέκατον, καὶ τὴν ἀπαρχὴν καὶ τὴν ὅλην δέκατον, καὶ τὴν ἀπαρχὴν καὶ τὴν ὅλην δέκατον.* Præclare Dominum ornas, cum nobis fructuum tuorum primitias tribuis, decimamque partem ex uberitate terre tue ei, a quo eam accepisti, pendis. Non solum de ut per Graecibus prædiorum decimæ solvebantur; sed etiam de quatuor militæ, negotianum in cau. decima.

Tom. IX.

K

† Al. 277. in append. In quo laudata Verba lepta pau. tata, variis tamen ex locis collecta, ut per Gratianum in cau. decima.

tiationis, vel cujuslibet indultrix; Augustin. loco proxime laudato: *De militia, de negotio, de artificio redde decimas*. Idem in psalmum 146. (n. 17.) *Præcidit ergo aliquid, & deputate aliquid fixum, vel ex annuis fructibus, vel ex quotidianis quaslibet vestris. . . . Decimas vis? decimas exime, quamquam parum sit*. Et idem, vel alius quisquis, sermon. 64. ad fratres in eremo: *Et si aliquis est laborator, qui terram colat, de fructibus suis & ex eis omnibus, quæ Dominus ei donat, in decima ecclesiam non defraudet, & de particula sua pauperibus dare non negligat. Si negotiator est, & in hoc laborat, & ipse Deo non servit de suo labore, vel decimam reddere noluerit, & de sua particula pauperibus ministrare non curaverit, ad nihilum ipse una cum pecunia sua redigetur. Et quacumque arte Dominus alicui personæ ingenium lucrandi donaverit, unde se & suos nutrire ac vestire poterit, & cum hoc superlucrari aliqua post decimam, ex ipsa sua particula, quæ sibi remanet, pro redemptione animæ suæ ac suorum pauperibus hilariter donet. Atatis vitio elanguescente zelo Christianorum fere in deluetudinem abiit decimarum præstatio, ideoque tot conciliis defudatum a patribus pro decimis instaurandis; concil. Matisconense II. can. 5. Unde statuimus ac decernimus, ut mos antiquus a fidelibus reparetur, & decimas ecclesiasticis famulantibus ceremoniis populus omnis inferat, quas sacerdotes aut in pauperum usum, aut captivorum redemptionem prærogantes, suis orationibus pacem populo ac salutem impetrant. Et concil. Moguntinum, can. 38. Admonemus atque præcipimus, ut decimas Deo omnino dari non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit; quia timendum est, ut quisquis Deo debitum suum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua: quem canonem aliis verbis laudat Gratianus, can. decimas 6. 16. an. 7. Eadem ætate etiam potentiorum injuria factum, ut decimæ suis ecclesiis adimerentur, & ad nova oratoria, vel ecclesias transferrentur, quod verius idem Concil. Moguntin. I. can. 41. Ecclesie antiquitus constituta nec decimis, nec aliis possessionibus priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur: quem canonem Gratianus perperam laudat ex concil. Cabillonensi, can. ecclesiæ, 16. qu. 1. Pari etiam morum corruptela irrepsit turpis consuetudo, ut decimæ non sine alicujus muneris redemptione præstarentur, quod damnavit Capitulare Caroli M. lib. 5. cap. 46. *De decimis, quas populus dare non vult, nisi quilibet munere ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est ne fiat*. Quem canonem etiam Gratianus secundo, & nimium frequenti lapsu, laudat ex concil. Moguntino, can. decimas 7. 16. qu. 7. Decimas impensiori studio præcepit piissimus Princeps. Non prius ab eo Saxones toties victi in fidem recepti, quam Christianam religionem suscipere, & decimas sacerdotibus se daturos depacti sunt; Helmoldus hist. Slavorum lib. 1. cap. 3. Porro ea conditio a Rege proposita, & ab ipsis suscepta est, ut abjecto demonum cultu, Christianæ fidei sacramenta susciperent, essentque tributarii & subjugales Domini Dei, omnium jumentorum suorum, & fructuum cultura, seu nutritura suæ decimas sacerdotibus legaliter offerentes. Præter decimas & oblationes singulis ecclesiis manus unus, id est fundus, tributus liber & solutus omni censu & servitio, præterquam ecclesiastico; Conc. Wormac. can. 50. *Sancitum est, ut unicuique ecclesie unus mansus integer, & absque ullo servitio tribuatur: & presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus, non de domibus, neque de areis, vel de hortis juxta ecclesiam positis, neque de prædicto manso aliquid servitium faciant, præter ecclesiasticum, can. sancitum, § 23. qu. 8. cap. 1. de censib.* Unde ipsis verbis repetita constitutio Caroli M. lib. 1. capitul. cap. 91. Verum cum prædictis & latifundis nimium augerentur clerici, Philippus Augustus sub initia Principatus edixit, ne clerici præter decimas & oblationes quid possiderent; de quo ipse apud Guillelm. Briton. lib. 10. Philippid.*

*Illo quippe die, quo me diademate primum
Reddidit infignem patrum pater imperiali,
Hanc promulgavi legem, in scriptisque redactam
Iussi per totum servari firmiter orbem:
Ecclesie decimas, oblatque munera tantum
Possideant, villas nobis, & pradia linquant.
Vrui & hinc populus, habebatque stipendia miles.*

C A P. X.

Elemosyna in pauperes quasi vestigal Deo. Collatio elemosynarum in pauperes, & dispensatio per diaconos. Elemosyna in pauperes transmarinos. Elemosyna in perpetuum dicta.

INTER census dominicos non immerito locum suum obtinet & elemosyna, quatenus Deo in persona pauperum velut vinctigil flos penditur; Augustin. in psalm. 146. (num. 17.) *Sudet elemosyna in manu tua, quoniam invenias iustum cui des? Numquam hoc facietis, nisi aliquid de rebus vestris spoliatum habueritis, quod cuique placeat pro necessitate rei familiaris sua, tamquam debitum quasi flos reddendum.* Unde honor pro elemosyna acceptus: quia per eam Deus honoratur & colitur; Hieronym. ad t Agerechiam: *Hoc autem in presertiarum, vel pro elemosyna, vel pro munere accipitur.* Quod fuerit studium in pauperes si labet observemus. Jam ab ipsis nascentis ecclesie cubanalis stipēs passim a fidelibus conferebantur in alimentum pauperum; præter Iustinum martyrem loco jam laudato, Tertullian. apologetic. cap. 39. Etiam si quod arca genus esset, non de ordinaria summi quasi redemptæ religionis congregatæ, medicam unusquisque stipem mensura die, vel quam vellet, & si modo vellet, & si modo possit apponit; nam nemine compellitur, sed sponte conferi: hæc quasi depota pietatis sunt; nam inde non epulis, nec potaculis, vel ingratis vorarunt dispensantur, sed egenis alendis humanandis, & puris ac puellis et ac parentibus destinant, famule domesticis senibus, item naufragis, & si qui in metallis, & si qui in infimis, vel in custodiis duxantur ex causa Dei scilicet alumni confessionis sue sunt. Perfectionem patientes pro fide, publica pietate adiutos iam auditi ex Tertulliano. Diaconorum in hanc rem ministerium & operum illustrat can. 43. concil. Carthag. IV. de Christiano Catholico, qui pro catholica fide tribulationem patitur, etiam & pro diacono ei victus admittitur. Huiusmodi stipēs, quia ex collatione fidelium redegebantur, elemosina id est, collectas vocat Basiliius epist. 398. οὐ γὰρ ἐστὶν αἱ ἐκκλησίαι οὐ καίματος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πίστεως τοὺς ἀποκεκολλημένους, ὅτε σὺ τίμηται, μικροὺς συμβουλεύουσιν ἐρωτᾷσθαι οὗτοι εἰ δὲ ἔχουσιν ἐκκλησίας ἀναδοῦναι πάντας πατέρας, καὶ ἀδελφοὺς κοινωνοὺς. Hæc erat illa olim ecclesiarum gloriatio, cum cunctius ecclesie, quantum terrarum sitae fratres, ab uno orbis ad alteram extremitate exiguis insensibilibus collectis peregrinati, patres ubique fraterres suos reperirent. Ac de his intelligendus can. 55. Laodicen. concil. cum vetat, ne clerici & laici conviviat peragant ex uxorebus, ex collatione: quid enim aliud signat, quam abusum clericorum, & laicorum, qui satisfacte iam ab eo tempore zelo fidei, pecuniis collatis in solatium pauperum & peregrinorum abutebantur ad epulas & delicias proximas? Nec omnitempus que esset ratio illarum collationum, nimirum deponerantur apud Episcopum, qui eas pro se dispensabat, ut iam observavimus ex Iustino Martyre; vel proprio dispensatori distribuendas in pauperes credebant; Hieronymus ad Nepotianum: Gloria Episcopi est pauperum opibus providere

Act. Apostol.
4. Paul. ad
Rom. 15.
August. in
epist. ad Ga-
lat.

Et infra: *Sciat Episcopus, cui commissa est ecclesia, quem dispensationi pauperum curaque praeferat. Nec pauperum curam omilere ipsi Imperatores inter arma, & graves imperii sollicitudines, quinimmo pauperes, veluti Christi alumnos, de proprio fisco foverunt. Primus Constantinus ecclesiae Alexandrinae congiarium, id est annonam, in perpetuum, pauperum in sumptum legavit; qua de re Athanasius falso ab Arianis iniimulatus, quod id stipendii pauperum subripuisset; auctore Socrat. lib. 2. † cap. 17. Laudatur a nostris Carolus M. quod pauperes non modo provinciales, sed etiam transmarinos de fisco sustentaret; Eginart. in ejus vita: Circa pauperes sustentandos, & gratuitam liberalitatem, quam Graeci elemosynam vocant, devotissimus, quam non in patria sua solum, & in suo regno facere curaverit, verum transmaria, in Syriam, & Aegyptum, atque Africam, Hierosolymas, Alexandriam, atque Carthaginem, ubi Christianos in paupertate vivere compererat, penuria eorum compatiens pecuniam mittere solebat. E redditibus ecclesiarum & monasteriorum Galliae seponi solebat elemosyna in transmarinos pauperes: ut e Cella sancti Judoci monasterio Ferrariensi adjecta, qua militibus in beneficium data a Carolo Calvo, elemosynam sublatam dolet Lupus Ferrariensis. episc. 71. ad eundem Carolum: Quae omnia nobis ex praedicta cella ministrabantur, in qua intermissam transmarinorum curam, aliorumque pauperum, & neglectam sui cultum, nitium vobis Deus non imputet. Laudanda & veterum pietas, qui certas & solemnes elemosynas in perpetuum, legati vice pauperibus constituerunt, ut Adalgottus Magdeburgensis Episcopus; de quo Albert. Krantzius, lib. 5. metropolis, cap. 32. Ejus institutum, ut quotannis per quadragesimam singulos dies, centum pauperibus, singulis panes, cum singulis oleribus tribuantur. Singulos pauperes pro talute Caroli M. & aliorum benefactorum in monasterio Laurishamensi altos scribit auctor chronic. Laurishamensis: Quorum magnificam fide decutionem pater Udalricus digne remunerans, constituit eis sicuti Karolo M. & duobus Ludovicis singulos pauperes in cena Domini ad mandatum fratrum perpetuo assignari. Duodecim pauperes in Floriacensi monasterio in honorem duodecim Apostolorum sustentatos tradit Aimon. Floriacens. lib. 2. de miracul. S. Benedicti cap. 12. Cujus precibus Richardus abbas annuens, in numero 12. egenorum eum haberi instituit, quos diligens boni antiquorum cura patrum, in hoc nostro Floriacensi cenobio, ob duodenarium Apostolorum numerum communibus stipendiis diatim ali ac vestiri sancivit. Denique secunda religionis pars fuit misericordia in pauperes, & omnino damnatus error manichaeorum, qui eam ut rem hostilem explodebant; Athanasius ad solitarios, (num. 61.) τὰ μὲν Μανιχαίων γὰρ ἰδοὺ ἐκ τῆς αἰνῆς καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει αἰνῆς τοῦ ἰδίου τῆς αἰνῆς: Apud Manichaeos misericordia non est, & pro re hostili habetur pauperum commiseratio.*

C A P. XI.

Census ab exemptis, vel commendatis monasteriis praestatur sedi apostolica in signum exemptionis, vel protectionis.

HACTENUS census exegimus qui Deo & Domino nostro dependuntur: nunc transeamus ad census canonicos, qui Romano Pontifici, & aliis praelatis, suo cuique jure debentur. Ac primum agamus de censibus pontificiis. Alii sunt ecclesiae, quae censum praestant sedi apostolicae in signum acceptae libertatis: alii in signum tuitionis, & protectionis: solet enim summus Pontifex, cum ecclesiam ab ordinarii jurisdictione absolvit, vel in tutelam recipit, certum sibi censum excipere in signum datae libertatis, vel protectionis; cap. constitu-

tus, de religioſ. domib. cap. recepimus, de privileg. cap. ſi Papa, cod. vii. in 6. Solebant & conditores eccleſiarum lege fundationalis, exemptionis demerenda cauſa, eccleſiam ſedi apoſtolice commendare, & ultro certum cenſum offerre: & ideo Innocent. III. in *d. cap. conſtitutus* ait, non inſolitum eſſe, nec novum, ut Pontifices, cum tabulas libertatis vel protectionis aliquibus eccleſiis indulgent, gratis accipiant cenſum gratis oblatum: ita Gvilelmus Pius Dux Aquitania Cluniacenſe monaſterium condidit in proprio alodio, & ſedi apoſtolice commendavit, conſtituto cenſu annuo decem ſolidorum in ſingula lutra; auctor ipſe in teſtamento fundationis, quod legitur in bibliotheca Cluniacenſi: *Per quinquennium autem Roma ad limina Apoſtolorum, ad luminaria ipſorum concinnanda decem ſolidos preſati monachi perſolvant, habentique tuitionem ipſorum Apoſtolorum, atque Romanum Pontificem deſenſorem.* Sic & Geraldus Comes Aureliacenſis cœnobium D. Petro poſuit in proprio fundo, & cenſum ſedi apoſtolice dixit; Odo Cluniacenſis lib. 2. vit. ejusd. Gerald, cap. 4. *Romanum proſectus eſt, & Aureliacum inſigne prædium beato Petro Apoſtolorum Principi, ſolito ſolemniter teſtamento, delegavit, cum tantis videlicet appendiciis, quæ monachis, quos ibidem congregare diſpoſuerat, ad omne ſtipendium ſufficere poſſent: cenſum quoque delegavit, qui ad urnam beati Petri annuatim redderetur.* Nec omittendum, quod cenſus a piſſimo Comite Romam ſecundo quoque anno deferri ſolebat, ut ſcribit idem Odo infra cap. 17. *Hanc ſibi legem præfixerat, ut ſecundo ſemper anno ad ſepulcrum Apoſtolorum recurreret, decemque ſolidos ad proprium collum dependentes, tamquam ſupplex ſervus Domino ſuo quaſi cenſum deferret.* Sic & fundator Viſtodenſis monaſterii 12. ſolidos per annos ſingulos B. Petro cenſus nomine pendi voluit; Goſfrid. Viſtodenſis abbas, lib. 1. epiſt. 9. *Tempore prædeceſſorum noſtrorum Romana eccleſia vel debitum cenſum duodecim ſcilicet ſolidos per annum vix inde habere potuit.* Sic & Vezeliacenſe monaſterium a Gerardo Comite & Bertha conjugibus fundatum, & B. Petro traditum ſub cenſu annuo libræ argenti; Innocent. III. lib. 1. epiſt. 150. *Ad indicium autem, tam juridiſtionis Romanæ eccleſiæ, quam libertatis veſtræ, libræ unam argenti nobis noſtrisq; ſucceſſoribus annis ſingulis exſolvatis.* Hirſaugienſe monaſterium in Germania conſtruxit Adelbertus Comes, ac exemptionis beneficium pro eo impetravit, conſtituto eccleſiæ Romanæ cenſu annuo unius nummi Byzantini, uti reſert Trithemius, in chronie. Hirſaugienſ. ex tabulis Henrici IV. anni 1076. *Super hæc omnia Comes ſæpe dictus apoſtolicum privilegium acquiſivit, & conſtituit, ut unus aureus, quem Byſantium dicimus, ſingulis annis Romam ad altare S. Petri ab abbate prædicti monaſterii in paſcha perſolvatur.* Sic & Comites de Hurmingen monaſterium S. Michaeli poſuerunt in Elſatia, cui nomen Huguez Chonem, & a Sixto Papa libertate donari curaverunt, excepto cameræ apoſtolice annuo marmotino, hoc eſt denario aureo, ut narrat Albertus Argentinenſ. in chronie. Denique eccleſiæ exemptæ, alix alios cenſus præſtant eccleſiæ Romanæ, ut plurimum velle unciz auri: quam ob rem abbas Malmeſburienſis, ut ſcribit Petrus Bleſenſis, epiſt. 68. *Viles, inquit, ſunt abbates & miſeri, qui poteſtatem Episcoporum prorsus non exterminant, cum pro annua auri uncia plenam a ſede Romana poſſunt aſſequi libertatem.* Non omnes tamen eccleſiæ exemptæ annuum apoſtolice ſedi cenſum exſolvunt: nec omnes eccleſiæ, quæ ſunt cenſuales eccleſiæ Romanæ, eo ipſo ſunt exemptæ: ſolutio enim cenſus, quæ fit eccleſiæ Romanæ in ſignum protectionis, non ſolvit poteſtatem ordinarii, ſed ea tantum quæ fit in ſignum acceptæ libertatis; *d. cap. recepimus.*

C A P. XII.

Census ab Anglis oblati ecclesie Romana in signum devotionis . Primum Romæ factus dictus, postea denarius S. Petri . Hujus census collecta facta per archidiaconum . Idem census genus tentatum in Gallia a Gregorio VII.

ALIOS census & ecclesia Romana recipit in signum devotionis, alios in signum subjectionis: non alio quam pietatis obsequio Angli per multa sæcula annuatim in singula capita Romanæ sedis censum exsolverunt: idque genus census primum ultro institutum ab Iua & Otta Regibus Anglorum: unde primum dictum est *Romescot*, quasi Romanum vestigal; Mathæus Westmonasteriensis ad ann. 727. *Statutum est generali decreto, per totum regnum occidentalium Saxonum, in quo prædictus Iua regnabat, ut singulis annis de singulis familiis denarius unus, qui Anglice Romescot appellatur, beato Petro & ecclesie Romana mitteretur.* Et Anselmus Cantuariensis lib. 3. epist. 85. ad Gundulfum Roffensem Episcopum, qui Cantuariensis ecclesiæ res eo exulante curabat: *De debitis quæ solvisti, si & debita de Romescot in his sunt, gaudeo: & mox. Sed sciote, quia ego nec litteras, nec ullam legationem ab Apostolico habui, postquam a vobis discessi, nisi quod per Tiberium mihi mandavit verbis & litteris, ut eum de Romescot adjuvarem.* Vestigialis nomine venit pensitatio ista, etiam inspecta origine nuda & simplex fuit elemosyna, seu oblatio: unde elemosynam Regis vocat Rogerus Hovedenus ad ann. 1066. *Hoc anno Etheltem Comes Wilulmensum elemosynam Regis Elfredi detulit Romanam.* Eundem censum posterior ætas denarium sancti Petri vocitavit, ut observo ex epistola optimatum Angliæ ad Innocentium IV. apud Matthæum Paris. ad ann. 1245. *Esse quidem non potest immemor mater illa illius gratitudinis, quam ei a longe retroactis temporibus regnum Anglicanum impendit; concedendo eidem, ad exaltationem suam, & conservationem majorem, subsidium decens, & non modice fructuosum: ut per hoc inter ecclesiam ipsam & regnum prædictum sacras dilectionis firmitus iniretur.* Quod quidem subsidium processu temporis *B. Petri denarius* existerit nuncupatum. Quæ fuerit ratio hujusce census hoc argumento intelligi potest, quod olim Petri cathedra divisa in tres Pseudopontifices, & divisis redditibus, Gratianus presbyter Romanus eos, ut loco cederent, persuasit, uni eis, Benedicto nomine, Tusculani Comitis filio, tamquam digniori, redditibus Anglicanis relictis; Otto Frisingensis lib. 6. chron. cap. 32. *Hunc miserrimum statum ecclesie religiosus quidam presbyter Gratianus nomine videns, zeloque pietatis, matri suæ compatiendo, animadvertens, præfatos viros adiit, eisque a sede sancta cedere pecunia persuasit, Benedicto redditibus Angliæ, quia majoris videbatur auctoritatis esse, relictis.* Hujusce census pars cedebat Romano Pontifici in proprios sumptus, pars scholæ Anglorum, qui Romam religionis causa adibant, ut indicat Alexander II. epist. 8. ad Guillelmum I. Regem Anglorum, quæ ad eum scripta est pro exactione denarii S. Petri: *Nam, ut bene nesci, donec Angli fideles erant, pie devotionis respectu ad cognitionem religionis annuam pensionem apostolica sedis exhibebant, ex qua pars Romano Pontifici, pars ecclesie sanctæ Mariæ, quæ vocatur schola Anglorum, in usum fratrum deferrebat. Studuerunt Pontifices, ut census iste bona Principis gratia colligeretur, ideoque Gregorius VII. eidem Guillelmo Regi commendavit res D. Petri in Anglia, lib. 1. epist. 70. Rebus vero S. Petri, quæ in Anglia colliguntur, sic te ut tuis invigilare admonemus, sic liberalitati tuæ sua committimus, ut pium & propitium debitorem Petrum reperias.* Quan-

to studio fuerit Regibus ipsis, ut census iste persolveretur, abunde testatur epistola Canuti Regis, quæ extat apud Willelmum Malmesbur. 2. de gest. Reg. Anglor. & Ingulphum in chronico. Croyland. Nunc igitur obtestor omnes Episcopos meos & regni præpositos, per fidem quam mihi debetis, & Deo, quatenus faciatis, ut antequam Angliam veniam, omnia debita, quæ secundum legem antiquam debemus, sint persoluta, scilicet elemosyna pro aratis, & decima animalium ipso anno procreatorum, & denarii quos Romanæ ad sanctum Petrum debetis, sive ex urbibus, sive ex villis. Hibernia, Angliæ regno adjecta, eundem censum indixere Pontifices, eamque a barbaris, armis evindicandam Henrico II. Anglorum Regi concessit Adrianus III. salvo denario S. Petri, ut ait ipse, scripta ea de re epistola apud Matthæum Paris. ad ann. 1155. Insulam illam ingrediatis, & qua ad honorem Dei & salutem illius terra spectaverint exequiatis: & illius terra populus te recipiat, & sicut Dominum veneretur, jure ecclesiarum illibato & integro permanente, & salva beato Petro de singulis domibus annua unius denarii pensione. Et cum Joannes Anglorum Rex mille marcas sterlingorum annui census nomine promissit ecclesiæ Romanæ, hoc actum est, salvo & illibato denario S. Petri: Ad indicium autem, ait ipse apud Matth. Paris. ad ann. 1213. hujus nostre perpetuæ obligationis & concessionis volumus & stabilimus, ut de propriis & specialibus redditibus nostris prædictorum regnorum, pro omni servitio, & consuetudine, quæ pro ipsis facere debemus, salvis per omnia denariis B. Petri, ecclesiæ Romana mille marcas sterlingorum percipiat annuatim. Collectio autem denarii S. Petri solebat fieri per archidiaconos in quaque diocesi. Ideo ne occasione hujusmodi collectæ ecclesiis graves sint, eos hortatur Alexander III. cap. ea quæ, de censib. Cum autem propter B. Petri visitationem denariorum collectam per archidiaconatus vestros feceritis, ecclesias, vel parochias non gravetis. Eandem ob causam Wigornienfis Episcopus excipiebat, se interrupisse præscriptionem jurium episcopaliū adversus abbatem Eveshamiensem per receptionem, & procuracionem archidiaconi, nec non per solutionem denariorum S. Petri, in valle de Evesham; cap. auditis, de præscript. quod scilicet solutio denarii S. Petri fieret archidiacono. Sed quia archidiaconi segiores erant in curanda re ecclesiæ Romanæ, missus est quæstor seu collector in Angliam ex parte Pontificis, qui D. Petri censum colligeret, idque officii in Anglia functus Polydorus Virgilius, postea Wellensis archidiaconus, ut ipse de se testis est, lib. 4. hist. Anglic. Omnia Anglia hoc tempore istud vestigal pietatis & religionis causa Romano Pontifici pendit, domesticatim collatam, & nummi illi argentei vocantur, vulgo denarii Petri, quos pontificius quæstor, quem non infrequentem collectorem nuncupant, exigat: nos hanc olim quæsturam aliquot per annos gessimus, ejusque minoris obediendi causa primum in Angliam venimus. Sed hodie, prohi dolor! Angli longe avitam erga Romanam ecclesiam, & suos Reges fidem profius expungere, & trilli exemplo, sublati Rege regnoque, docuere quam lubrica sit fides subditorum erga Principem, quæ semel erga Deum & ecclesiam Romanam defecit. Tentavit & Gregorius VII. idem census genus stabilire in Gallia, & ne novum videretur, id repetiit a Carolo Magno: quæ de re extat ejus epistola ad legatos missos in Gallias, quæ est 23. lib. 8. Dicendum autem est omnibus Gallicis, & per veram obedientiam præcipiendum, ut unaqueque domus saltem unum denarium annuatim solvas B. Petro, & eum recognoscat patrem & pastorem suum, more antiquo. Nam Carolus Imperator (sicut legitur in tomo ejus, qui in archivo ecclesiæ B. Petri habetur) in tribus locis annuatim colligebat mille & ducentas libras ad servitium apostolicæ sedis, id est Aquisgranum, apud Podium S. Mariæ, & apud sanctum Egidium; excepto hoc, quod unusquisque propria devotione offerebat. Sed res effectū caruit, & Gallia, ecclesiæ Romanæ alumna devotissima, ejusdem censualem se videri non tulit.

Idem Matth.
Westmonast.
ad eund. ann.
Gvill. Brito,
lib. 9.
Philipp. An-
tonin. part.
3. tit. 19.
cap. 1. §. 5.

C A P. XIII.

Hispania, Bohemia, Polonia, Sicilia, Neapolis, Anglia censuales ecclesie Romanae. Velligal a Byzantinis Imperatoribus solvi solitum ecclesia Romana, sublatum a Leone Iconomacho.

IN signum devotionis & quamplures Christiani orbis Principes se & sua commendarunt ecclesie Romanae, & certam pecuniam census nomine sponderunt. Hispaniae Principes, ut quaeque a Saracenis armis receperunt, pro partis sedis Romanae censum perfolverunt, ut testatur Gregorius VII. lib. 1. epist. 7. ad legatos sedis apostolicae in Hispania exsistentes: *Non latere vos credimus, regnum Hispania ab antiquo proprii juris sancti Petri fuisse, & adhuc licet diu a paganis sit occupatum, lege tamen iustitiae non evacuata, nulli mortalium, sed soli apostolica sedi ex aequo pertinere.* Hoc jure Alphonsus Dux Portugalliae, Lucio II. cathedram Petri tenente, se beneficiarium ecclesiae Romanae constituit, pacto censu annuo unciae auri quatuor: & postquam Regis titulum accepit ab Alexandro III. novum censum sibi & posteris imposuit, centum Byzantinorum, uti docet Innocent. III. lib. 1. epist. 59. ad Sancium Regem Portugalliae: *Serenitatem Regiam volumus non latere, nos in regibus bonae memoriae Lucii II. Romani Pontificis reperisse, quod recolendae memoriae A. pater tuus quatuor auri uncias annuatim Romanae ecclesiae constitueret censuales, ad quorum solutionem se, & heredes suos in posterum obligavit. Ceterum cum idem pater tuus usque ad tempora felicitis memoriae A. Papae predecessoris nostri, Dux esset nomine appellatus, ab eodem meruit obtinere, ut tam ipse, quam ejus heredes Regio nomine vocarentur. Ut autem idem pater tuus sacrosanctam Romanam ecclesiam matrem suam honore debito praeveniret, & ut devotionem, quam circa ipsam habebat, ostenderet in effectu, centum Byzantios annuatim Romanae ecclesiae constituit censuales.* Eodem jure & Berengarius Comes Barcinonensis, Taracone a Mauris recepta, ea obtulit ecclesiae Romanae, moxque oblatam recepit, constituta pensione annua librarum argenti centum, uti ex diplomate prodidit Baronius tom. 11. annal. ad ann. 1091. num. 7. Non alio jure Uratislaus Dux Bohemiae, memor beneficii, quod ab Alexandro II. acceperat, nempe juris mitrae, quod laico dari non conluevit, census nomine centum marcas apostolicae sedi persolvit, testatur Gregor. VII. lib. 1. epist. 38. & lib. 2. epist. 7. Quid? Casimirus Princeps Poloniae, ex monacho Cluniacensi, dispendante Pontifice, in Poloniae Regem creatus, ea lege, ut Poloni in gratiam accepti beneficii in singula nobilium capita, singulis annis apostolicae sedi numum exolverent, & comam in orbem instar monachorum attollerent, & diebus solemnibus palmarum lineam fasciam in stola modum collo dependentem gesserent, ut narrat Cromerus lib. 3. Olim & a Byzantinis Imperatoribus templo Petri & Pauli Romae talenta tria cum dimidio de fisco solvebantur, quod census genus patrimonium Apostolorum vocabatur, & sublatum a Leone Iconomacho, auctor est Cedrenus in ejus gestis (num. 215.) Τα δὲ ταλάνητα πατριμονία τῶν ἐν Ρώμῃ καὶ τῶν ἐν Ἀγίῳ, ἢ Κορνηλίῳ Ἀποστόλων ἐκταταὶ πάλαι, πάλαι τε τρία ὄμιον, πρὸ δημοσίου λόγῳ πάλαι δὲ προτίθεον. Πατριμονία quoque templorum Romae Principibus Apostolis consecratorum, quae olim pendebantur talentum trium & semis, in aerarium publicum conferri iussit. Alio jure Siciliae & Neapolis regnum censum praestat ecclesiae Romanae, nempe clientelae, & obsequii feudalis nomine: utrumque est feudum, & beneficium ecclesiae Romanae, utriusque investituram, cum nomine & ornamentis regis

regis ab Innocent. II. extorsit Rogerus; auctore Ottone Frisingensi *lib. 1. de gest. Frideric. cap. 28.* Constantiz, & Friderico ejus filio, Siciliz, & Neapolis regna confirmavit Innocent. III. sub onere hominii ligii & annuo censu mille iquistorum ecclesiz Romanz pensando; testis ipse *lib. 2. epist. 445.* & ante Gvilelmus I. Rex Siciliz, cum in extremis ageret, 60. millia Florenorum census nomine sedi apostolicz dedit. Et Gvilelmus II. ejus filius & successor totidem milit, statim atque regni gubernacula cepit; Joannes Saresber. epist. 159. *Obiit quoque Willelmus Rex Siculus, cui successerunt filii sui, alter in regnum, alter in ducatum Apulia, & in extremis agens, 60. millia florum Johanni Neapolitano tradi fecit ad usum domini Pape, filius quoque qui ei successit in regnum totidem misit.* Unde Innocent. IV. in *cap. ad apostolica, de sentent. & re judicat. in 6.* scribit, Siciliz regnum esse speciale patrimonium B. Petri. Et Clemens VI. in *clem. pastoralis, eod. tit.* Siciliz Regem ait esse suum ligium & vassallum. Regnum Angliz ecclesiz Romanz censuale constituit Joannes Rex, in poenam nefariz cardis Arturi ex fratre nepotis, & mille marcas sterlingorum prater denarium S. Petri annuatim se & heredes deinceps ecclesiz Romanz exsoluturos spondit; auctores sunt Mathaus Paris. & Mathaus Weltmonaster. *ad ann. 1213.* Gvilelm. Brito. *lib. 9. Philippid. & alii.*

C A P. XIV.

Annata fructus majorum beneficiorum primi anni in usum Rom. Pontificis: A quo inventa. Annata ex privilegio vel consuetudine Episcopis & archidiaconis tributa, quod jus deportum vocant. An annata sine simonia labe exigi possint. Annata quando damnata in Gallia.

CELEBRATUR & vestigialis pontificii genus, quod vulgus annatam vocat: id tale est, ut primi anni fructus episcopatus, abbacie, seu alterius beneficii, cedant sisco apostolico. Recens satis inventum, tamen, quod mireris, de auctore ambigitur: alii enim hoc adscribunt Bonifacio IX. alii altius repetunt abs Joanne XXII. ait Platina in Bonifacio IX. Antiquius esse indicat Otthensis, in *cap. inter cetera, de offic. ordinari.* ubi scribit etate sua (is autem vixit circa annum 1260.) de annatis saepe reclamatum fuisse. Hoc jure usi sunt Pontifices, maxime in Anglia, nec modo in episcopatibus, & abbatibus, sed & aliis in minoribus beneficiis. De Clemente V. auctor est Mathaus Westmonasteriensis ad annum 1305. Ipse vero Papa, videns insatiabilem quorundam Episcoporum Anglia avaritiam importune postulantium primas vacantes ecclesias per annum in suis diocesis sibi concedi, advertensque quia quod postulatur inferior, potest & superior, appropriavit sibi ipsi per biennium omnes proventus de primo vacantibus ecclesiis in Anglia, videlicet de primo anno primos fructus, tam de episcopatibus, abbatibus, prioratibus, prebendis, rectoriis, & vicariis, quam de ceteris minutis beneficiis. Hanc consuetudinem Anglos in solis episcopatibus concessisse, in ceteris beneficiis non adeo subdit Platina, loco supra laudato. Prater Romanum Pontificem, etiam Episcopi, elicitis in eam rem pontificis rescriptis, beneficiorum vacantium fructus ad tempus, puta biennium, vel longius tempus sibi retinere, ex justa & necessaria causa, puta aris alieni solvendi, & egestatis ecclesiz sublevande gratia, idque jam a temporibus Innocentii III. *cap. ut nostrum, ut ecclesiastic. benefic. sine diminut. confer. cap. sua nobis, de verb. signif. cap. si propter, de rescript. in 6. cap. si tibi concessio, de prebend. eod.* Hoc jure Tarraconensi Archiepiscopo, ne intra septem-

Tom. IX.

L

nium vacatura beneficia conferrentur, sed eorum reditus in aris alieni luicionem converterentur, permittit Innocent. III. decretali epistola, quæ est 126. lib. 1. Anno Christi 1246. Innocent. IV. Bonifacio Cantuariensi Archiepiscopo fructus prioris anni beneficiorum per septennium vacaturorum in provincia Cantuariensi concessit, in solutionem aris alieni Cantuariensis ecclesiæ; rem fufius narrat Matthæus Westmonasteriensis, paucis Matthæus Paris. Item in universorum & singulorum patronorum ecclesiarum Angliæ præjudicium non modicum, & gravamen, his diebus domino Cantuariensi concessum est, ut obventiones, sive fructus unius anni beneficiorum, quæ vacare contigerint in provincia Cantuariensi, eidem domino Cantuariensi conferantur. Secutis temporibus fuisse & quamplures alii Episcopi Angliæ, qui fructus primi anni vacantium beneficiorum, quasitis pontificiis rescriptis, sibi adscripserunt: & his exemplis Clementem V. pari jure usum in rem suam jam auditis ex Matthæo Westmonasteriensis. Archidiaconi quoque ex privilegio vel consuetudine fructus prioris anni minorum beneficiorum suos faciebant, quod jus deportum vocabant. Ex privilegio etiam vel consuetudine Episcopi, abbates, & alii prælati regulares, velculares, fructus beneficiorum vacantium jure caduci occupabant; de quo videtur cap. præfati, de offic. ordinari. in 6. An vero annata sine simoniz labe exigi possint dubitatum, quia ex Lateranensi concilio beneficia ecclesiastica sine diminutione conferri debent; d. cap. ut nostrum. Et hoc jure canonici, & alii clerici fructus præbendarum seu beneficiorum statim a die adeptæ possessionis lucrificiunt; Innocent. III. lib. 2. epist. 256. de canonico quodam Virundenfis ecclesiæ: Ipsa vero die in vestitura possessionem præbendæ habuit, ita quod recipit stipendia, & in officio ministravit. Sed ex consuetudine eas ferendas dici potest, quia jam olim in ecclesia Constantinopolitana, etiam ordinandus quicquam ordinatori dare vetaretur, tamen ordinantis ministris quasdam consuetudines præbere ei licebat, dummodo unius anni emolumenta non excederent; nov. Justinian. 123. cap. 16. Verum id genus vespitalis damnatum in concilio Basilienfi, unde secuta pragmatica sanctio in Gallia.

C A P. XV.

Jus caduci in bonis clericorum vindicatum a summo Pontifice, & Episcopis.

VECTIGALEM sibi fecere & Romani Pontifices intestatam clericorum hereditatem, & eorum bona jure peculii occuparunt. Hoc jure in Anglicanum clerum investus est Innocentius IV. Matthæus Westmonasteriensis ad ann. 1246. Misit etiam dominus Papa Marium ad ulteriora, ut scilicet bona sine testamento decedentium, sine Principum injuria, & jactura in gremio sua avaritia amplecteretur, etiam si infirmus propter imbecillitatem non potens, vel molens loqui pro se relinqueret testatorem, quæ injuria & leges dicitur contrariæ. Durum id visum est, & valde invidiosum: plerumque tamen Episcopi & clerici suum heredem habuere ecclesiæ, & Cæsareæ ipsæ constitutiones, motuque mibi riente Episcopo vel clerico sine herede ab intestato, bona ecclesiæ detulere; hac regula est. I. si quis presbyter, C. de Episc. & cleric. & nov. 131. cap. 13. Accessit synodus Agathensis can. 33. Episcopus, qui filios aut nepotes non habuerit, alium hujusmodi quam ecclesiæ non relinquat heredem, can. Episcopus 12. qu. 2. inde ducto retinenda; ut jure Eboracensis Archiepiscopus in Angliâ intestatorum clericorum hereditatem quicquid eo sibi vindicavit, comparato in eam rem pontificio privilegio; Matthæus Paris. ad ann. 1181. Eodem anno Rogerus Eboracensis Archiepiscopus diem clausi sulci possidentem premium 12. kalendas decembris, qui adhuc vivens a Papa Alexandro privilegium ejus sue-

gium impetraverat, ut si clericus sua jurisdictioni suppositus, agens in extremo testamentum conficeret, & propriis manibus bona sua moriens non distribueret, Archiepiscopus haberet facultatem injiciendi manus in bona defuncti. Ex consuetudine in Cadurcenſi diocesi, morientium clericorum bona Episcopus omnino sua faciebat, donec Bego unus ex Episcopis id juris remiſit, reſento annuo cenſu pro jure teſtandi, qui in hunc diem annuatim in ſynodo exigitur. Eodem jure utebatur & Episcopus Tolofanus, ſed id pacto dimiſit; auctores mihi ſunt Benediſt. in cap. Raynuius, in verb. & uſorem, num. 264. & Gvillev. de Cruce agnatus & conterraneus noſter in geſſis Episcoporum Cadurcenſium.

C A P. XVI.

Legatis & nunciis apoſtolice ſedis procuraciones debite viſitationis nomine: Nonnullorum legatorum acerbitas in exigendis procuracionibus; aliorum contententia.

LEGATIS & nunciis apoſtolice ſedis, eccleſias intra legationis provincias luſtrantibus, debentur procuraciones, quæ cenſus nomine comprehenduntur, id eſt annonæ ratione viſitationis; cap. accedentes, de preſcripti. cap. cum inſtantia, cap. procuraciones, de cenſib. Hæc vero procuraciones debentur in annonis, ſeu victualibus, non in pecunia: ſed legatorum avaritia & ſordibus effectum, ut paſſim procuraciones in nummarias exactiones converterentur, & legationis officium nihil aliud fere eſſet, quam pecunie collectio, & quaſi turpe commercium. Hoc quaſi jure Walo legatus quondam Innocentii III. in Anglia, a ſingulis eccleſiis cathedralibus, & regularibus procuracionis nomine 50. ſolidos exegiffe fertur; Mathæus Pariſ. A. C. 1216. Eodem tempore Walo legatus exegit procuraciones per totam Angliam ab eccleſiis cathedralibus, & domibus religioſis; pro ſingulis ſcilicet procuracionibus quinquaginta ſolidos. Ita & Otho ejusdem Pontificis legatus in Anglia, a ſingulis conventualibus eccleſiis duas marcas argenti procuracionis nomine emunxit; auctor idem Mathæus Pariſ. A. C. 1226. Tunc idem Otho cepit ab omnibus eccleſiis Anglia conventualibus, nomine procuracionis duas marcas argenti. Cifterciënſibus non pepercit Otho iſte, quibus quiritantibus vevit Gregorius IX. ne a Cifterciënſibus procuraciones pecuniarias exigeret, ſed cibarias tantum. Rem narrat Mathæus Pariſ. A. C. † 1241. Ipſoſque anno legatus, ut pecunia plus emungeret, appoſuit & manum, ut a monachis Cifterciënſis ordinis ſua avaritiæ ſatiſficeret, procuraciones inſtanter exigendo. Sed ipſi viriliter contradicendo, curiam Romanam, privilegiis ſuis inſidentes, ut contra hanc improbitatem imperarent, adierunt, litteras eidem legato ſub hac forma reportantes. Gregorius Episcopus &c. Legato Oſtoni &c. Licet tibi, ſi bene meminimus, nuper direxerimus ſcripta noſtra, ut liceat tibi de monaſteriis Cifterciënſis ordinis procuraciones exigere moderatas, indulgentia conceſſa eidem ordini non obſtante: quia ſamen non eſt inſententia noſtra, nec credimus eſſe tua, ut contra ipſorum indulgentiam procuraciones ab eis pecuniaria exigantur: mandamus quatenus cibus regularibus contentus, abſque eſu carnum, cum ad eos acceſſeris, prout in prædicta indulgentia continetur, procuraciones pecuniarias occasione litterarum hujusmodi non patiaris exigi ab eisdem. Quid? Martinus aliquot poſt annis legatus pontificius in Anglia, aut verius exactor, non argentum modo, ſed & paleſtridos, id eſt nobiliores equos, a prælatis extorſit, & morantes in præſtatione ſuſpendit; idem mihi teſtis Mathæus Pariſ. A. C. 1244. Circa idem tempus miſit domi-

L i j

nus novus Papa. (Is fuit Innocentius IV.) *quemdam novum in Angliam pecunia extortorem, magistrum videlicet Martinum, authenticum papale deferentem, & hanc potestatem excommunicandi, suspendendi, & multipliciter voluntati suae resistentes puniendi. Qua reboratus potestate suspendit prelatos Angliae a collatione beneficiorum, donec voluntati papali satisfactum fuisset, reditus ad opus clericorum suorum, & consanguineorum postulanti. Indignum tamen judicabat aliquem reditum suscipere, nisi triginta marcas, aut supra valentem, ne quisquiliis colligere tantus vir videretur. Cepit igitur dictus magister Martinus munera, praecipue palefidos concupiscibiles, imperiose exigere & extorquere a prelatiis, maxime a religiosis, praecipiens per litteras districte illi abbati, vel illi priori, ut ei equos, quales decebat specialem domini Papae clericum insidere, transmitterent. Contradictentes autem, & excusationes & causas venationis protendentes, etiam rationabiles, (utpote abbatem de Malmesburia, & priorem de Meriona, suspendendo usque ad plenam satisfactionem) graviter punivit. Ante Willelmus Eliensis Episcopus, Angliae cancellarius, & procurator regni, Richardo I. in expeditione transmarina agente, idemque apostolica sedis legatus, quam gravis fuerit ecclesiis Anglicanis vix dici potest: procedebat mille & amplius equorum stipatu, majoribus ab ecclesiis & monasteriis hospitium exigebat, a minoribus redemptionem hospitii pecuniariam; Willelmus Neubrigenfis lib. 4. cap. 14. *Procedebat cum mille equis, & plerumque etiam numerosius. Legationis suae nomine hospitia a cunctis per Angliam exigit monasteriis. Et a minoribus quidem, quae pondus hospitii forte non poterant, certa, id est octo vel quinque marcarum summa, redimi hospitii censuit: majoribus vero incumberebat velut locusta. De quo & Matthaeus Paris. A. C. 1191. Ideo Hugo Conventrensis Episcopus in epistola, quam scripsit de dejectione praedicti Willelmi, non inisipide ludens in crucem, quam is legationis jure per Angliam praeferebat, crucem illam signum redemptionis Anglicanae vocitat, apud Rogerum Hovedenum, eodem anno: Et Cantuariam properavit, inquit, ut ibi, sicut decebat, crucem acciperet peregrinationis, & deponeret crucem legationis, quam per annum & dimidium anni post mortem Papae Clementis in praedictum Romanam ecclesiam, & detrimentum Anglicanae portaverat: omnes enim ecclesias Angliae crux illa redemit, id est ad redemptionem coegit, nec suis aliquis immunis, qui crucis illius stigmata non sentiret: & si forte aliquis Episcopi domum intravit, ab eo scire poteritis, quod centum, vel ducentarum marcarum pretio sua consistit: ita procuratio. Quam graves de se excitavit querelas & legati sedis apostolicae missi in Galliam ob rerum suarum potius, quam ecclesiarum curam, peridoneus testis est Ivo Carnotensis. epist. 109. ad Paschalem II. Cum enim, inquit, a latere vestro missiis ad nos Cardinales vestros, tamquam filios uterinos, quia in transitu apud nos, sicut non possunt curanda curare, sed nec curanda prospicere: inde est quod multi prepositorum sacra gladio lingua ferire cupientes, dicunt sedem apostolicam non subditorum querere sanitatem, sed suam, aut lateralium suorum querere commoditatem. His de causis legatos sedis apostolicae, tamquam flagellatores ecclesiarum, acerbiori stilliculo perstringit Joannes Saresburiensis, Policratic. lib. 5. cap. 16. Sed nec legati sedis apostolicae manus suas excutunt ab omni munere, qui interdum in provinciis ita debacchantur, ac si ad ecclesiam flagellandam egressus sit Sathan a facie Domini, concutunt angulos domus, ut prosterneant filios, & filias ejus, qui languores, & dolores animarum curavit in cruce, commoverent & conturbarent terram, ut videantur habere quod sanari oporteat. Non desuere tamen quanta multi hoc saeculo qui pontificis legationes summa cum laude gesserunt, & puras omni labe manus e legationis suae provinciae reportarunt. Laudatur Martinus presbyter Cardinalis, apostolicae sedis legatus in Dacia, quod e legatione adeo egeus redierit, ut vix haberet sumptum & equos unde domum rediret.**

Lau-

Laudatur & Gaufridus Carnotensis Episcopus, & legatus sedis apostolicæ in Aquitania, quod legationis officium omnino suo sumptu exercuerit, & vel viliora munuscula rejecerit; oculatus auctor est Bernardus Claravallensis, lib. 4. de considerat. ad Eugenium: *Dignum nunc ad medium venire soletum dulcis memoria Martini nostri. Nosti hoc, sed an memineris ignoro. Is Cardinalis presbyter sanctus aliquando legatione in Dacia, tam pauper remeavit, ut pane expensis & equis deficientibus vix perveniret Florentiam.* Et mox: *Episcopum loquor Gaufridum Carnotensem, qui legationem in partibus Aquitania propriis sumptibus strenue administravit, idque annos plures, rem loquor quam vidi ipse: eram cum eo in terra illa, cum a quodam presbytero presentatus illi est piscis, quem vulgo vocant sturgionem, percunctatus legatus quanti venierit: non accipio, inquit, nisi receperis pretium, & resignavit solidos quinque invito & verecundo.* Et hæc de censibus, spectantibus ad summum Pontificem, vel legatos apostolicæ sedis.

DISSERTATIONUM
JURIS CANONICI.
LIBER QUARTUS.

C A P U T I

Episcopi a quo tempore crevere opibus. Entheca quid sit. Opum potandarum studium notatur in Episcopis. Episcopi paupertatis amantes. Episcopalis dignitas hodie pauperiorem ferre non valet.

ACTENUS de censibus pontificiis egimus, nunc transeamus ad census episcopales. Sicuti enim episcopatus est apex & culmen dignitatum, & Episcopis incumbit cura totius sacrae plebis, nec non viduarum, orphanorum, & ceterorum egentium; reipublice valde interest, ut necessariae opes eis suppetant, quibus dignitatem tueri, ne paupertate vilescat, hospitalitatem in clericos, & caritatem in egenos colere valeant. Pace semel parata ecclesiae, ea brevi opibus abundavit, certatim confluentibus donis Principum & privatorum fidelium. Hujus rei praesens inter alia argumentum, quod in Ariminensi concilio, Aquitani, Galli, & Britanni, qui interfuerunt Episcopi, annonas & cellaria, id est metata, seu hospitia, quae a Constantio Augusto offerebantur, respuerunt, & suo sumptu se suosque alere maluerunt, adeoque tribus e Britannia Episcopis, qui tenuiores erant, pecuniam obtulere. Severus 2. sacrae hist. Ita missis per Illyricum, Italiam, Africam, Hispanias, Galliasque magistris officialibus, acciti aut coacti quadringenti & aliquanto amplius Occidentales Episcopi Ariminum convenere, quibus omnibus annonas & cellaria dare Imperator praeceperat: sed id nostris, id est Aquitanis, Gallis, ac Britannis, indecens visum, repudiatis fiscalibus, propriis sumptibus vivere maluerunt: res tantum ex Britannia inopia proprii, publico usi sunt, cum oblata a ceteris collationem respuissent: sanctius putantes fiscum gravare, quam singulos. Jam

Jam a temporibus Augustini opibus affluebat Hipponensis ecclesia, unde ipse Augustinus Episcopus factus, etsi propriis bonis distractis, & pretio in pauperes elargito, non tam se opes dimisisse, quam de paupertate ad divitias pervenisse videri scribit epist. 5. ad Albinam in append. Ego quippe, secundum multorum sensum comparantium semetipsos sibi metipsis, non divitias dimisisse, sed ad divitias videor venisse: vix enim vigesima particula res mea paterna existimari potest, in comparatione pradiorum ecclesia, qua nunc ut dominus existimor possidero. Sed absit, ut Episcopi sacerdotium, sortem domini, apostolicam munus in quaestu ponant. Absit, ut de quarendis opibus solliciti sint, ac de alio, quam de animorum lucro cogitent. Noverint Episcopi se esse dispensatores rei ecclesiasticae, non seneratores, ne habeant entheciam Episcopi, id est pecuniam custodie causa, & gazze vice sepelitam; Augustinus sermon. de commun. vicer. cleric. *Entheciam vobis habere non licet. Non enim Episcopi est servare aurum, & a se revocare mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi gemunt, tam multi inopes nos interpellant, ut plures tristes relinquamus, quia quod possimus dare omnibus non habemus. Non habeamus ergo entheciam, can. 10. 12. qu. 1.* Alias entheca accipitur pro loco ipso ubi pecunia vel fruges, quae de sumptu superfluit, subsidii causa deponuntur; Gelasius in epist. ad Justinum archidiaconum, & Faultinum defensorem: *Si quid forte sub amma remanebit expensa, electo idoneo ab utraque parte custode, tradatur entheci, ut si major emeritis fabrica, sit subsidio, can. 1. vobis, 12. qu. 2.* Hinc Episcoporum studium & insaniam in colligendis opibus acriter reprehendit Nazianzen. orat. 1. n. 18. cum in eos invehitur, qui episcopatus captant quaestu causa: *ὡς περ ἐκ ἀπορίας τῶν πονηρῶν ἀπὸ ἀποπέλει βίῃ: Non ut virtutis exemplum, sed occasionem paranda substantiae.* Quam iusto calculo damnatus Paulus Samolatenus Episcopus, quod e paupere & mendico ad immensas opes provectus foret, ex quaestu episcopalis jurisdictionis, & muneribus quae a litigantibus accipiebat, hoc addito elogio in epistola Episcoporum hac de re scripta ad Dionysium Episcopum Romanum, quae extat apud Eusebium lib. 7. cap. 1. 30. quod his artibus divitias parasset quantum ducens pietatem; *πορισμὸν ἐργαζόμενος τῶν δωρεῶν.* Nonne Georgius Alexandrinus Episcopus meritis avaritiae & sordium poenas luit, cum a plebe camelo tota urbe traductus, & fustibus necatus, qui vilissimis quibusque ex rebus lucrum captabat; ita ut nitrarias omnes officinas redimeret, una cum papyri, calamiq; paludibus, nec non & salinaria omnia stagna conducere, & lecticarium ad efferranda mortuorum cadavera certum numerum institutum haberet, & pro sepultura vestigial exigeret, dum per alios non liceret mortuos efferre, peregrinos maxime, ut narrat Epiphanius *haresi 76.* Jam olim auro fulsit ecclesia, suos tamen paupertatis amantes habuit Episcopos. Illustri paupertatis alumnus Basilius Caesariensis Archiepiscopus, cui virtutis insulae fuisse una penula, unum pallium, & stratus humi lectulus, obsonium panis & aqua; testem habemus Nazianzenum, orat. 20. in ejus funere habita. Non alium censum habuit Chrysanthus Novatianorum Episcopus Constantinopoli, vir bonus, nisi esset Novatianus, quam duos panes ex eulogiis, id est oblationibus quae fiebant ecclesiae defunctis, per singulos dies Dominicis; Socrates, lib. 7. cap. 1. 12. *ἀπὸ τοῦ πέντε ἐκκλησιῶν ὑπὲρ ἰδίου, πλὴν κατὰ χριστιανὸν δύο ἄρτους πᾶν ὑπόστατον ἐλάμβανεν:* ab ecclesiis nihil omnino accepit, praeter duos panes benedictionis singulis dominicis diebus. Quid? Hibernus quidam Episcopus non aliud stipendium habuit, quam lactis copiam e tribus vaccis, quas ei plebs ministrabat; chronicon Archiepiscoporum Brementium: *In supradicto concilio Laterani erant a Papa consecrati Episcopi duo Anglici, & duo Scoti, unus solo equo venerat, alter pedes cum solo pedite; erat ibi etiam Hibernicus, qui Henrico scholastico Brementensi restitit, se non habere alios reditus, praeter tres vaccas lactantes, quas in defectu lactis peregrini sui per alias innovabant.* Ego

inter hæc extrema medium tenere velim Episcopos, ut caveant divitiarum luxum, & paupertatis contemptum. Exaltorem Episcopum non sero, sed iusta censuum episcopaliū obsequia lubens ei concedo; tamquam necessaria episcopalis dignitatis solatia, maxime inter iniqua tempora, quibus ecclesia sine abjectionis periculo paupertatem ferre non potest. Quam ob causam ne Tornacensis ecclesia a Noviomensi episcopatu abscinderetur, & proprium reciperet Episcopum, dissuadet Ivo Carnotensis, epist. 238. *Præterea, cum dignitas episcopalis paupertatem his diebus honeste ferre non valeat, providendum est, ne ista divisione uterque Episcopus fiat pauper.*

C A P. II.

Census episcopales, in his modus habendus. Episcopi non domini, sed prepositi. Jura canonica, panis canonicus. Jura episcopalia lege diocesana debita. Lex diocesana quid sit.

EPISCOPI debentur certi census, ut se suosque alere, & hospitalitatem colere possint: sed in his iustus modus tenendus, nec tributi vice, & tamquam jure dominiū *αὐτὸ διαποικῶν*, eos exigere licet, sed quasi subsidii vice: ne Episcopo turpis questus gratia ab clericis vel monachis aurum, vel argentum, vel ullam speciem exigant, sed comiter eos pascant, memores præcepti apostolici, non ut dominantes in clero, sed forma, id est exemplum, facti gregis, decernit synodus Nicæna II. can. 4. *ὁρίζοντες μὲθ' ἑαυτῶν ἀλλήλους ἐν ἀγαπῇ πάντων, χριστῶν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὁ ἱερεὺς εἰς ὃ, μὴ ὑπὸ αὐτοῦ ἀλλήλους Ἐπισκόπους, ὁ κληρικὸς, ὁ μοναχὸς:* Statuimus ne turpis lucri gratia Episcopus excogitet, & querat excusationes in peccatis, ut aurum, vel argentum, vel ullam aliam speciem ab iis, qui sibi subsunt Episcopis, vel clericis, vel monachis exigat, can. *predicator*, 16. qu. 1. ut Episcopi magis quasi oblata accipiant, quam ut vestigal more fisci exigant, jubet concil. Cabillonens. II. can. 14. *Curandum est, ne cum Episcopi parochias suas peragrunt, quandam damnosam erga subditos, seu erga socios tyrannidem exercent, nec, quod absit, cum caritate, sed cum quadam judicaria invectione stipendia ab eis exigant, can. curandum*, 10. qu. 3. eadem lex dicitur archidiaconis, ne super presbyteros sui tractus dominatum exercent, & ab eis censum exigant, quasi jure dominiū; can. 15. ejusd. conc. *Dicitur est, quod in plerisque locis archidiaconi super presbyteros parochianos quandam exercent dominationem, & ab eis censum exigunt: quod magis ad tyrannidem, quam ad rectitudinis pertinet ordinem &c. can. dictum est*, 94. *dist.* Denique Episcopo presbyteros talliis & exactionibus gravare prohibentur, sed potius ut eos paternam caritate foveant, admonentur; Alexander III. in cap. 1. de excess. pralat. Cum autem presbyteros, quasi filios, & fratres benigne, ac fraterna debetis caritate fovete: mandamus quatenus in eos tallias & exactiones indebitas exercere nullatenus presumatis. Eodem jure ne Episcopi servile obsequium a clericis exigant vetatur; Ambros. 2. officior. cap. 27. *Episcopus ut membris suis utatur clericis, & maxime ministris, qui sunt vere filii: quem cuique viderit aptum muneri, ei deputet.* Et Hieronym. ad Nepotianum: *Sta subiectus Pontifici tuo, & quasi anima parentem suscipe, sed Episcopi sacerdotes se esse noverint, non dominos: honorent clericos quasi clericos, ut ipsis a clericis quasi Episcopis honor deferatur, can. † esto subiectus*, 95. *dist.* Serviles operas, ne clericis imponant Episcopi, vetat concil. Bracar. II. can. 2. *Similiter & parochiales clerici servili more in aliquibus operibus Episcopo servire non cogantur, quia scri-*

scriptum est, neque ut dominantes in clero. Et Gregor. VII. lib. 6. epist. 5. Nullus Episcopus gravamen, seu servile servitium ex usu contra ecclesiasticam normam abbatibus, seu clericis suis imponat, can. nullus Episcopus, 1. qu. 1. In primis ne monachis ut veredariis, id est cursoribus, utatur Episcopus, ad mandata huc atque illuc perferenda, prohibet concil. Meldens. can. 57. Monachos etiam nec Episcopus, nec abbas, vel quilibet alius, veredariorum more in missis instantur transmittat. Hinc jura episcopalia non proprie veniunt census nomine, quæ vox pertinet ad indictiones fisci, sed magis dici amant jura canonica; can. quam sit necessarium, 18. qu. 2. ut alio loco panis, qui præbende vice distribuitur canonicis matricis ecclesie, dicitur panis canonicus, in vita S. Rigoberti Remensis Episcopi apud Surium, 4. januar. Ante enim illius pontificatum non dabatur eis panis, ut vocant canonicus, nec erant ut sunt hodie canonici. Quæ vero Episcopis præstantur stipendia, eis debentur lege diocesana; qualia sunt quarta decimarum & mortuorum, synodaticum & cathedralicum, procuratio, seu jus visitationis, & caritativum subsidium, & alia, de quibus in cap. conguente, de offic. ordinar. & aliis locis. Lex diocesana autem est pars episcopalis jurisdictionis, quatenus separatur a lege jurisdictionis; cap. dilectus, eod. tit. alias lex diocesana latius sumpta complectitur universam jurisdictionem episcopalem; ut in cap. auditis, de præscript. cap. quod super his, de majorit. & obediens. cap. ex parte, de regularib. cap. ad abolendam, in fin. de hæretic. cap. veniens, de verb. signif. in 6. & apud Matthæum Patris lib. an. 1109. Episcopo Lincolnienfis subtrahit, huic novo Pontifici lege diocesana subijciuntur comitatus.

C A P. III.

Legē diocesana Episcopo debetur portio canonica oblationum & decimarum, & mortuorum: ea est tertia, vel quarta pro consuetudine regionum. Monasteria soluta a lege diocesana quoad oblationes.

LEGE diocesana Episcopo debetur portio oblationum, decimarum, & mortuorum; d. cap. conguente, de offic. ordinar. Olim scilicet oblationes, & decimæ deponabantur apud Episcopum, tamquam rei ecclesiasticæ dispensatorem, & certæ ex his partes fiebant, quarum unam sibi retinebat Episcopus, ea fuit tertia, vel quarta pro consuetudine regionum: & in Hispania ex consuetudine antiqua, oblationum & decimarum tres fiebant partes, quarum una cedebat Episcopo, altera clero, tertia fabricæ; concil. Tarracoenf. can. 8. can. 4. decrevimus, 10. qu. 1. concil. Bracar. I. can. 25. Sane ubi ecclesie tenuiores erant, tertia illa oblationum conferebatur Episcopo, & convertebatur in refectionem ecclesie, & usum luminarium; concil. Bracar. II. can. 2. can. placuit, 10. qu. 3. Postea tertia oblationum & decimarum abscisse restituta Episcopo; concil. Tolet. IV. can. 32. can. constitutum, 16. qu. 1. Nec non licuit Episcopo eandem tertiam relinquere sacre adi unde declumebatur, vel in alterius usum transferre; concil. Tolet. IX. can. 6. can. Episcopus, 12. qu. 3. Concil. Emeritensis, can. 14. tertia oblationum aque manfis penes Episcopum, altera penes presbyteros & diaconos, & tertia, quæ olim destinata erat fabricæ, relicta est subdiaconis & minoribus clericis, ejusque dispensatio mandata primicerio, qui erat rector subdiaconorum & juniorum clericorum. Tandem vero, ut tutelæ sacrarum ædium consuleretur, Episcopo permiffum tertiam tollere, ea lege, ut facta testā haberet; concil. Emeritens. can. 16. can. prifis, 10. qu. 3. Tolet. XVI. can. 4. can. mio, ead. caus. & qu. In

Tom. IX.

M

aliis partibus usus obtinuit, ut decimarum quatuor partes fierent, quarum una eederet Episcopo, secunda clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus; *can. vobis, can. Vulterna, can. concessio, can. quatuor, can. de redditibus, can. cognovimus, can. mos est, 12. qu. 2. can. ad hoc, 16. qu. 1. & hæc decimarum partitio manavit ex instituto ecclesiæ Romanæ, ut indicat Gregorius I. in d. can. mos est: mos est, inquit, apostolica sedis, ordinatis Episcopis præceptum tradere, ut de omni stipendio, quod accedit, quatuor fieri debeant portiones: una videlicet Episcopo & familie ejus, propter hospitalitatem & susceptionem: alia clero: tertia vero pauperibus: quarta ecclesiæ reparandis. Et eodem de fonte, ut quarta decimarum singulis annis pertineret ad Episcopum, vel solidum quarto quoque anno, haurit concil. Aurelianense I. can. 17. Decime autem, secundum quosdam, singulis annis tertia pars, aut in tertio tota: sed tamen nos sequentes Romanos, singulis annis quartam partem, aut in quarto anno totam Episcopi recipiant. Inde secutus can. 31. concil. Paris. sub Ludovic. & Lothar. lib. 1. Statuimus etiam, ut tempore congruo unusquisque parochiam suam circumbeat, & quamquam auctoritas canonica doceat, ut quarta pars decimarum & reddituum ex oblationibus fidelium in usus Episcoporum cedat, ubicunque tamen Episcopus sua habet, suis contentus sit. Oblationum alia fuit ratio: earum enim semissem, vel tertiam tulit Episcopus, nempe semissem oblationum quæ fierent matriæ seu cathedrali ecclesiæ, & tertiam oblationum quæ fierent parochiis; ex ejusdem conc. (Aurelian. sc.) can. 16. & 17. quos Gratianus intextuit in *can. de his, & can. antiquos, 10. qu. 1.* Sane de oblationibus, quæ sunt monasterio, nulla portio debetur Episcopo, quia monasteria in ea parte sunt soluta a lege diocesana; conc. Ilerdense, can. 3. Ea vero, quæ in jure monasterii de facultatibus offeruntur, in nullo diocesana lege ab Episcopis contingantur, *can. cum pro utilitate, 16. qu. 1.* sed in oblationibus vel decimis, quæ perciperentur ab ecclesiis, vel capellis monasteriis subjectis, canonicam deberi Episcopo, constat ex *d. cap. conquirente*. Ut vero decimarum, & oblationum, ita & mortuorum, id est legatorum piorum, quarta debetur Episcopo; *d. cap. conquirente, & cap. requisisti, de testament.* quæ dicitur quarta testamentorum; Innocent. III. lib. 2. *registr. epist. 429.* ita & canonica fune-rum, quæ debetur ecclesiæ parochiali, est dimidia, tertia, vel quarta, pro more regionum; *cap. 1. certificari, de sepultur. clem. dudum, eod.* Nec omittendum, quamvis episcopalem decimarum præscriptionem tolli posse; *cap. de quarta, de præscript.**

C A P. IV.

Lege diocesana Episcopo debetur procuratio visitationis nomine. Procuratio est annona, seu curatio corporis, alias piaculare sacrificium. Dispen-sa, circada, procuratorum & exactionum modus. Jus procurationis quando receptum.

LEGE diocesana, Episcopo lustranti seu visitanti diocesim, debetur procuratio visitationis nomine. Procurationis voce usi sunt Pontifices, pro annona, seu ciborum copia, quæ ministratur Episcopo, quod sit curatio corporis: unde procurandi verbum Latinis melioris ævi usu notum, pro eo quod est epulis excipere; L. Accius, apud Macrob. 1. Saturnal. cap. 7.

Exercant epulis lati, famulosque procurant

Quisque suos.

Et inde Virgilius 9. Æneid. (147. & seq.)

Quod superest, lati bene gestis corpora rebus
Procurant, viri.

Et

Et eodem sensu, ne clerici commatres procurent, dixit Augustin. vel alius quisquis est ad fratres in eremo sermone. 36. *Non enim debet qui animarum curam gerit transire de domo in domum, non frequentare forum cum vastis, non mercantias adquirere, non commatres procurare.* Et legatos procurare; Ekkardus Junior de calib. monast. S. Galli cap. 10. apud Goldastum: *Inito tandem consilio injungitur Ruodmanno legatos regios in locis nominatis euntes procurare & redeuntes.* Ita & procurator sumitur pro eo qui ministrat sumptum & annonam; Robertus Montensis in chronico. ad ann. 1180. *Huic solemnitati interfuit junior Rex Anglorum, cum magno comitatu equitum, qui tanta secum ex jussu patris sui tulit, ut nullius nec in ipsa festivitate, nec in ipso itinere susceperet procuratorem.* Alias & procuratorem sumptum scio pro lustrali, seu piaculari sacrificio; M. Tullius, 1. de divinat. (45.) *Scriptum a multis est, cum terra motus factus esset, ut sue plena procuratio fieret, vocem ab ade Junonis ex arce extitisse.* Et Aulus Gellius 4. noct. Atticar. 6. *Ut terram nulli nuntiari solet, eaque res procuratur.* Et mox: *Ejus rei causa senatusconsultum factum est, ut M. Antonius consul hostiis majoribus Jovi & Marti procuraret.* Et latius procurationis nomen pertinet ad sacrificia, ludos, ceterosque deorum cultus, quasi his dii curentur; Arnobius 7. advers. gentes: *Quod utique non fieret, si sacrificia, si ludos, ceterosque aspernarentur dii cultus, neque se honorari eorum procuratibus dicerent.* Igitur, ut ad institutum redeam, procuratio est id modicum, quod debetur Episcopo propter visitationis officium. Dispensam vocat capitulare Caroli Calvi, tit. 11. cap. 3. conc. Ticinense habitum anno 855. Alii circadam a circando; Fulbert. epist. 110. *Jubes, inclyse presul, nos dare tibi circadas de ecclesiis nostris, quæ sunt in episcopo tuo.* Et Ivo Carnotens. epistol. 286. *Nec non & ecclesiam de Mondonis villa liberam a synodo & circada.* Et ante Hincmarus Remensis, epistol. ad Ludovicum Balbum, cap. 8. *Ut ecclesie in isto regno per occasionabiles circadas, & per indebitas consuetudinarias exactiones ante annos viginti impositas non affligantur.* Et quidem melioribus ecclesiis temporibus vix Episcopi diocesim obeuntes quicquam exegere ab ecclesiis diocesanis ex causa visitationis, tum memores exempli Pauli Apostoli, qui proprio labore suis necessariis consulebat, ne ecclesiis gravis esset, cum præcepti Dei, a quo missus ad Samaritanos Propheta vetitus ne quicquam ab his attingeret. Hoc apertius innuat Augustinus lib. contra Donatistas post collationem, cap. 20. *Quod ergo jussus est quidam Propheta, nec panem manducare, nec aquam bibere in Samaria quo missus fuerat, ut corripere eos qui vacas constituerunt adorandas more idolorum Ægyptiorum: hoc omnino facere debuit quod præceperat Dominus, cui tunc eo modo illor corripere placuit, ut nihil ibi alimentorum tangeret Propheta quem miserat: numquid enim in ecclesia non sit quotidie, quando eos quos acius corripimus, etiam si in eorum possessione sumus, nihil ibi apud eos contingimus, ut sentiant quantum eorum peccata dolemus.* Sed labente zelo veterum patrum ecclesie, Episcopis diocesim lustrantibus clerici & abbates iussi sunt sumptum & annonam suppeditare; conc. Emeritens. can. 11. *Placuit huic sancto concilio, ut tam a presbyteris, quam ab abbatibus, seu etiam a diaconibus, Episcopo honor debitum impendatur, ut a nullo contumeliam pati videatur: & quodcumque contigerit eum juxta canonicam sententiam visitare suam parochiam, & si quæ eum suscipiant, & prout habuerint, aut ratio permiserit, illi præparent quæ fuerint necessaria.* Et concil. Sueffionense habitum sub Pipino anno Christi 744. *Et quando jure canonico Episcopus circumit parochiam ad confirmandum populum, abbates, vel presbyteri parati sunt ad suscipiendum Episcopum in adiutorium necessitatis.* Episcopis vero nimium ecclesias visitationis sumptu onerantibus, modus impositus, & ne judiciaria cum investigatione, id est conventionem per executores, sed cum caritate iusta stipendia exigant, cavit concil. Ca-

billonenſe II. can. 14. *Cavendum ſane eſt, ne cum Episcopos parochias ſuas peragranti, quandam damnosam erga ſubditos, ſeu erga ſocios tyrannidem exerceant: nec, quod abſit, cum caritate, ſed quadam judiciaria inveſtione ſtipendia ab eis exigant, can. cavendum, 10. qu. 3.* Ne Episcopos per parochias hoſtilem in modum deſerviant, neve clericos angariis, & indictionibus exhauriant, ne potius exactores quam Pontifices eſſe videantur, vetuit conc. Tolet. III. can. 20. *can. quia, ead. cauſa, & quaſi.* nec non expulſantibus Gallie Narbonenſis preſbyteris, quod procedentibus Episcopis ingenti eorum ſtipatu & ſatellitio pragrarentur, ſynodus Toletana VII. can. 4. (id enim temporis, imò Gallie Narbonenſis Episcopos Toletanum Episcopum quaſi Primatem agnoſcebant, & ad Toletana coibant concilia, nondum extincto in his partibus Imperio Gothico) ſtatuit, ne Episcopos diaceſim luſtrans quinquaginta eveſtionum modum excedat, neve præter diem ſingulis locis immoretur; *can. inter cetera, 10. qu. 3.* unde concil. Lateranenſe habitum ſub Alexandro III. Archiepiſcopis, Episcopis, & aliis minoribus antiliſibus parochias viſitantibus, certum eveſtionum numerum tribuit, nempe quadraginta vel quinquaginta Archiepiſcopis, viginti vel triginta Episcopis, Cardinalibus viginti quinque, archidiaconis quinque vel ſeptem, decanis ſubjectis Episcopis duarum; *cap. cum apoſtolus, cap. procuraciones, de cenſib. ut in cauſis regularium concil. generale Lateranenſe, habitum ſub Innocent. III. edixit, ne abbates vel priores plurium quam ſex cum eveſtionum numero proficiantur ad capiulum; cap. pen. de ſtat. monachor.* adeoque modum eveſtionum Lateranenſi concilio conſtitutum obſervari placuit, ut Episcopos ſi eum modum exceſſerint impune reſiſſi poſſit; *cap. cum ad quorundam, de exceſſ. pralat.* Eveſtiones proprie ſuerunt litteræ, ſeu codicilli, ſine quibus non licebat curſu publico uti; *l. † 3. C. de curſ. public.* Hieronymus in Hilarione: *Secreto ab Imperatore eveſtionem petiit.* Auguſtin. lib. 5. confeſſ. cap. 13. *Itaque poſteaſque miſſum eſt a Mediolano Romano ad præfectum urbis, ut illi civitati rhetorica magiſter provideretur, imperitiæ etiam eveſtione publica.* Idemque epiſt. 55. (al. 117.) *Frater Zenobius magiſter memoria factus eſt, & miſit nobis eveſtionem cum annoniſ.* Symmach. lib. 1. epiſt. 15. *Accepi eveſtiones quatuor, immane quantum commodas in excuſus & reſuſus meorum.* Et idem lib. 4. epiſt. 6. *Eveſtiones impetraſſe me gaudeo.* Nec non Gregorius Turonenſ. lib. 9. cap. 9. *Datis litteris, & pueris deſtinatis cum eveſtione publica.* Poſterior vero ætas eveſtionum verbum accipit pro equis iſtis & jumentis, quorum uſus erat veſturiæ cauſa, ut locis modo laudatis: unde equitaturas vocat clementina, ad noſtram, de cenſib. quod Toletanum, & Lateranenſe concil. ante eveſtiones dixere. Ne lautiores & ſumptuoſiores epulæ Episcopis diaceſim viſitantibus parentur, ſed pro mediocritate cujuſque loci, conſtitutum decreto Pelagii, quod pertinet ad Episcopos Sicilia; *can. ult. 10. qu. 3.* Multo diligentius dein cautum, quis modus panis, vini, & ceterorum Episcopis miniſtrari deberet viſitationis nomine; capitulare Caroli Calvi conditum apud Tolofam cap. 2. *ut unum modum frumenti, & unum modum hordei, atque unum modum vini, cum meſura, qua publica & probata, ac generalis, ſeu legitima per civitatem & pagum, atque vicinitatem habetur, Episcopos a preſbyteris accipiant, & ſriſchingam ſex valentem denarios, aut ſex pro eis denarios, & non amplius exigant.* Et concil. Ticinenſe modo laudatum, can. 15. *Statuimus etiam, ne Episcopos quando pro confirmando populum parochias circumeunt, archipreſbyteros ſuos gravent, ut hujusmodi diſpenſa contenti ſint, panes centum, ſriſcingas quatuor, vini ſextarias quinquaginta, pullos ſeptem, ova quinquaginta, agnum unum, porcellum unum, annonam ad caballos modios ſex, mel, oleum, cera quod ſufficit.* Verum ævi corruptela inolevit uſus, ut Episcopos, etiam ceſſantes a viſitationis officio, preſbyteros compellerent ad pretio redimendum manſionum onus: unde duplex la-

be

bes erupit, negligentiae & avaritiae, quam detestatur conc. Tolet. IV. *can. 15.* seu Triburienſe, *can. relata*, 10. *qu. 1.* & ne Episcopi quicquam visitationis nomine exigereint, nisi visitationis officio actu defungerentur, vetuit concil. Valentin. III. *can. 22.* *Ut de servitio presbyterorum erga Episcopos suas consuetudo valde reprehensibilis amputetur, ut scilicet quoties Episcopus statuto tempore visitationem & predicationem per eosdem sacerdotes & populos non exeret, nequaquam ab eis pro solito servitio pecunias exigat, quod repetita lege sancitum concilio Lateranensi; cap. procuraciones, de censib. cap. Romana, §. procuraciones, cod. tit. in 6.*

C A P. V.

Episcopi procuracionem debent etiam monasteria, & civitates ecclesiae: oratoria non item. Procuraciones debentur non modo Episcopis, sed & Archiepiscopis, & legatis apostolice sedis. An summo Pontifici procuraciones quoque debeantur. Archidiaconis & decanis procuraciones item debentur ex lege fundationis, vel consuetudine.

EPISCOPUS non modo parreciales ecclesias, sed etiam monasteria ipsa potest visitare, & ab iisdem procuracionem exigere; *cap. sopita, de censib. cap. Romana, §. deinde liceat, cod. tit. in 6. cap. cum ex officio, de praescript.* quod illustratur supra laudatis concilii Emeritenſis & Sueffionenſis canonibus. Unde crebre inter Episcopos & monachos quaestiones varia per tempora emerſerunt: ut ea quae fuit inter Archiepiscopum Ravennatem, & monasteria Bononienſia, re disceptata apud Lucium III. Ro. Pontificem. Archiepiscopus Ravennas affirmabat, in aliis provinciis suae monasteriis procuracionem sine controversia sibi praestari, & eandem decessoribus suis a Bononienſibus monasteriis exhiberi solitam per testes probabat: causa cognita Pontifex, quod constaret Archiepiscopum jure communi & consuetudine nisi, sententiam dixit, ut Bononienſia monasteria procuracionem Archiepiscopo Ravennati pro facultatibus cuiusque persolverent: quae est summa *d. cap. sopita*. Rem gestam in synodo Veronenſi anno 1184. Gerardo Ravennate Antistite, narrat Hieronym. Rubens, *lib. 6. hist. Ravennat.* idemque subneſcit, confirmationis hujusce penſitationis tabulas per Albertum Ravennatem Archiepiscopum ab Innocentio III. impetratas. Monasteria, inquam, teneantur procurare Episcopum, nisi speciali privilegio sedis apostolice fuerint exempta; *cap. 1. & ult. de censib. in 6.* Hoc jure cum Eustachius Londinenſis Episcopus procuracionem visitationis nomine depolceret ab abbate & cenobio Westmonasterienſi, illico obsequi suhterfugendi causa provocatum ad Romanum Pontificem; Mattheus Paris. anno 1221. *Eustachius Londinenſis Episcopus petiit ab abbate Willemo & conventu Westmonasterienſi processione, procuracionem, visitacionem, & univmodam jurisdictionem: propter quae ad Papam suum appellatum.* Denique omnes ecclesiae ex causa visitationis debent procuracionem, nisi privilegio sedis apostolice vel episcopalis sint exemptae; *d. cap. sopita in 2. collectione, cap. cum infantia, cod. tit. de censib. cap. accedentes, de praescript. cap. constitutus, de religioſ. domib.* Etiam civitatenſis ecclesia visitanti Episcopo procuracionem praestare debet, etsi sine sumptu visitationis munus expediatur; *cap. venerabili, de censib.* quia procuratio exſolvitur, non solum ob visitationis operam, sed etiam in signum & professionem subjectionis: Procuracionis onere vacant oratoria, quae habentur in grangiis, seu praediis monachorum: ratio est, quia non visitantur; *cap.*

ult. ead. tit. Et procuratio est onus visitationi annexum. Olim procuraciones poterant recipi in pecunia numerata; *d. can. relata*, 10. *qu. 1. medio jure* procuraciones in edulis, seu victualibus præstandæ fuerunt, non in pecunia numerata; *cap. Romana*, §. *procuraciones*, *cap. felix* † 3. *de censib.* in 6. nisi a volentibus; *d. cap. felix*. Hodie Tridentinum concilium *sess. 24. de reform. cap. 3.* rem reliquit optioni eorum, qui visitantur, pecuniam solvere visitationis nomine, vel annonam, seu victualia. Procuraciones autem ratione visitationis debentur non modo Episcopo, sed etiam Archiepiscopo provinciam perulstranti; *cap. cum Apostolus*, *cap. sopita*, *cap. cum nuper*, *de censib.* *cap. cum ex officio*, *de prescript.* *cap. cum a nobis*, *de arbiur.* Procuraciones etiam debentur legatis, & nuntiis apostolicæ sedis pro visitatione; *cap. cum instantia*, *cap. procuraciones*, *de censib.* *cap. accedentes*, *de prescript.* Unde Joanne presbytero Cardinali legato in Syriam missio ab Alexandro III. nondum sopito schismate inter eum, & Victorem pontificatus æmulum, divisit Episcoporum votis an susciperetur, nec ne, Balduinus Rex Hierosolymitanus non admittendum suadebat, ea maxime ratione, ut ecclesiarum & monasteriorum sumptibus & expensis consulereetur; Gvilelm. Tyrius lib. 18. de bello iacr. cap. 29. *Præterea nec legatio esse in regno, qui ecclesias, & monasteria gravet impensis, extorsionibus attenuet.* An procuraciones ipsi Romano Pontifici visitationis nomine debeantur per provincias orbis Christiani, si quas; certe ipsum ecclesiæ Principem iniquioris conditionis quam ceteros autillites esse nequaquam par est: nihil tamen hac de re expressum in concilio Lateranensi, vel aliis locis: haud dubie consulto, ut apud omnes constaret, Romanos Pontifices non laborare de suis commodis, nec libi, sed ecclesiæ leges dicere. Unus, quod sciam, Joannes VIII. cum in Galliam venisset, ab Episcopis regni procuraciones & stipendia exegit; Aimoini Continuator lib. 5. cap. 37. *Ludovicus autem mittens ei quosdam Episcopos petiit, ut usque Treas veniret, ibique ab Episcopis istius regni stipendia sibi dari fecit.* Hic Pontifex Treas synodum habuit, ad quam inter alios Isaacium Lingouensem Episcopum vocavit, & ab eodem petiit, ut congrua sibi per diocesim hospitium pararet; auctor ipse Pontifex epist. 96. *Quapropter Domino auxiliante apud Treas synodum sumus celebraturi, ad quam sanctitatem tuam volumus omnino adesse: prius tamen venerabilitas tua nobis missas Cavilonam dirigere studeat, qui iter nostrum recto tramite ad prædictum dirigat locum, & per parochiam vestram nobis congruas mansionaticas preparare.* Sed quibus in angustiis positus esset iste Pontifex satis notum est. Præter hos, procuraciones ex causa visitationis debentur & archidiaconis & decanis jus visitationis habentibus; *cap. procuraciones*, *de censib.* *cap. mandamus*, *de offic. archidiaconi.* Hincmarus in capitulis, quæ dedit archidiaconi, cap. 1. *Ei vos quando rusticanas parochias vobis commissas, vel mecum, vel per vos circuitis, sicut & ego, non graves sitis presbyteris in paratis quærendis, neque ducatis superflue vobiscum homines vel vestros proprios, vel propinquos vestros, per quos illos graves in cibo & potu, & sudore ad caballor. Non omitendum hoc loco, alias esse procuraciones quæ debentur lege fundationis, vel ex consuetudine; can. Eleutherius, can. servitium*, 18. *qu. 2. cap. quando, de censib.* quod integrum extat apud Innocent. III. lib. 1. epist. 135. Huiusmodi procuraciones ex consuetudine præstat ecclesia etiam laicis fidelibus, quod comprobari potest ex *can. possessionis*, 16. *qu. 1.* Solemnnes procuraciones municipibus suis ex consuetudine pendebat abbas Cluniacensis, donec eas sustulit Walterius abbas; Robertus Montensis, in chronico. *Walterius Cluniacensis abbas fecit & aliud mirabile, quia septies viginti procuraciones, quas Burgenſes ex consuetudine habere solebant ex domis abbatum, penitus deleuit.*

CAP.

C A P. VI.

Synodus diocesana, synodaticum. Ejusdem tertîa tribuitur archidiacono. Cathedralium. Monasteria exempta onere cathedralitici. Synodaticum, & cathedralium promissæ accepta.

MORIS perantiqui est, Episcopum quotannis diocesanam synodum cogere, ecclesiasticæ disciplinæ fovendæ gratia, & presbyteros officii rationem reddituros ad eam convocare; *can. Episcopus, can. annis singulis, 18. dist. can. quando, 38. dist. can. Episcopus, 35. qu. 6. cap. sicut olim, de accusat.* Ad id synodi convenere non modo plebani, sed etiam abbates diocesanî; *d. can. Episcopus, d. can. annis singulis, cap. quod super his, de major, & obediens.* Unde abbatem vel archipresbyterum deponi, vel in locum ejus alium ordinari ab Episcopo, nisi factò concilio tam abbatum, quam presbyterorum, vetat concil. Turonens. II. can. 7. *Ut Episcopus nec abbatem, nec archipresbyterum sine omnium suorum compresbyterorum & abbatum consilio de loco presumat eicere, neque per pramia alium ordinare, nisi factò concilio, tam abbatum, quam presbyterorum suorum.* Interdum tamen synodum abbatum aliam fuisse a synodo presbyterorum constat; conc. Aurelian. I. can. 19. *abbates... semel in anno, in loco ubi Episcopus elegerit, accepta vocatione conveniant, can. abbates, 18. qu. 2.* Et Antissiodorensis, can. 7. *Ut medio majò omnes presbyteri, ad synodum in civitatem veniant, & kalendis novembris omnes abbates ad concilium conveniant.* Eo nomine presbyteris coeuntibus ad synodum annua pensio indicta ab Episcopo, quam synodum vel synodaticum appellarunt, quod synodi causa, & in synodo solveretur; Fulbert. epist. 57. ad Lexoviensem Episcopum: *Presbyteri canonicorum nostrorum ex ecclesiis quas habent in episcopatu vestro venerunt ad nos, dicentes, quod vos interdixistis eis ministerium suum, ideo quod de ipsis ecclesiis non serunt vobis synodum.* Et Ivo Carnotens. epist. 286. *Dedimus & ecclesiam beati Stephani, & omnia ad eam pertinentia, altare scilicet de Morentiaco, cum parte synodi ad altare pertinentis; nec non & ecclesiam de Mundonis villa liberam a synodo & circada.* Et synodus Caletensis habita anno 1080, apud Odericum Vitalem, lib. 5. *Presbyteri, qui ad synodum venire neglexerint similiter, & qui synodum & circadam statutis terminis non reddiderint similiter.* Et Innocent. III. lib. 2. epist. 182. *Ecclesiam sancti Petri de Calvo monte, cum tribus capellis sibi adjacentibus, ecclesiam de Sergiaco, quæ nec synodum, nec circadam persolvunt.* Et ut archidiaconus in partem munii episcopalis vocatus est, nonnullis in locis archidiaconus fertur, vel aliam partem synodi & circadæ, ex privilegio, vel consuetudine: ut in ecclesia Sagienfi; idem Innocent. III. epist. 72. ejusd. lib. *Archidiaconibus tertiam partem de circatis & synodis.* Et Jo. Saresber. epist. 4. *Præterea dicebat, se litem injicere super alia ecclesia ab eodem Richardo, qui tam Episcopo, quam archidiacono synodalia & quosdam redditus episcopales moliebatur auferre.* Præter synodaticum, excogitatum est aliud pensionis genus, nomine cathedraliticum, quod annuatim Episcopo persolvitur pro honore cathedrae, & cujus modus fuit duorum solidorum, ex constitutione Pelagii, & concil. Bracar. II. can. 2. *can. placuit, & can. ult. 10. qu. 3. cap. ecclesiis, de censib.* Hartuicum Archiepiscopum Bremensem, exhaustis redditibus episcopalibus in stipendia militum, de cathedralitici, & ecclesiarum consecrationis questu vitæ subsidium quaesivisse, scribit Arnoldus abbas Lubecens. lib. 3. histor. Slavor. cap. 21. *Episcopus vero ex his quæ de cathedralitico, vel ecclesiarum consecrationibus consequi poterat*

suffentabatur. Jure communi omnes ecclesie, quæ sunt positæ in diocesi, debent cathedralicum Episcopo: & concessione ecclesiæ remissum non censetur jus cathedralicum; *cap. pastoralis, de donat.* ab ejus onere eximuntur monasteria; concil. Tolet. VII. *can. 4. can. inter cetera, 10. qu. 3.* quia monasteria exempta sunt a lege diocesana, ad quam pertinet cathedralicum. Unde non licet Episcopo cathedram collocare in monasteriis; *can. Luminoso, 18. qu. 2.* Interdum cathedralicum, & synodaticum promiscue accipiuntur, & utrumque simul duobus solidis æstimatur, ut in *cap. conquerente, de offic. ordinar. Synodum, & synodatici, seu cathedralici nomine duos solidos*. Tamen alias cathedralicum & synodaticum sunt jura diversa, & hoc commune tantum habent, quod utrumque solvatur in synodo, sed vario nomine. Hodie vero Episcopi in Gallia non habent jus exigendi cathedralici, nisi nitantur titulo vel consuetudine præscripta.

C A P. VII.

Eulogia Episcopis, & archidiaconis offerri consuevit. Moderatum auxilium, quod caritativum subsidium vocant. Aurum oblativum. Ex quibus causis caritativum subsidium peti potest. Id subsidium non amplius quam semel peti potest. Consuetudo de secundis auxiliis sublata.

PRÆTER solemnia jura, puta procuracionem, synodaticum, & cathedralicum, quæ proprie dicebantur episcopalia, moris erat, ut parochi ventitante in synodum Episcopo offerrent eulogias, seu benedictiones, quas ultro offerri suadet concil. Meldense, *can. 45. Docet presbyteros cum voluntariis eulogiis tempore congruo visitare & venerari suos Episcopos*. Ex erant parva xenia, & munuscula, quæ honoris & cultus gratia offerebantur Episcopo, vel aliis viris dignioribus; Paulin. *epist. 1. (al 5.) ad Severum: Panem Campanum de cellula nostra tibi pro eulogia misimus*. Et idem *epist. 45. (al 5.) ad Alypium: Panem unum sanctitati sue unitatis gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur. Hunc panem eulogiam esse tu facies diguacione sumendi*. Eulogiaz dicebantur & epulæ, quæ ab Episcopo vel aliis ecclesiæ præpositis diebus solemnibus offerebantur fidelibus; Gregor. Tur. lib. 8. *hitt. cap. 2. Surrexi gavisus, fator, ad occursum ejus, & data oratione deprecor, ut in mansione mea eulogias beati Martini dignaretur accipere*. Et idem lib. 10. *cap. 15. De convitiis ait, loquitur de abbatissa monasterii virginum S. Crucis Piclavienfis, se nullam novam fecisse consuetudinem, nisi sicut actum est sub domna Radegunde, se Christianis fidelibus eulogias obtulisse*. Ne eulogiaz ab invitis exigenterentur, ne a frequentatione synodi avocarentur, vetuit Leo IV. *epist. ad Episcopos Britanniz, cap. 3. De eulogiis ad sacra concilia descendis nihil invenimus a majoribus terminatum: sed sicut unicuique presbytero placuerit. Nam si constitutum fuerit illo in tempore benedictiones offerri, forsitan minus libenter ad synodos occurrent: & magis venire obtrahant. Quæ, ut adivor, non sunt rationabiliter quærenda; nec ultro delatæ respondæ, can. de eulogiis, 18. dist. Solebant & archidiaconis eulogiaz offerri in synodo, sed ultro oblatas accipi, nequaquam vero exigi posse præcepit Hincmarus Remensis, in capitulis archidiaconis & presbyteris datis, anno † 877. *cap. 5. Nolite quasi pro aliquo adiutorio ad quancunque rem denarios apud presbyteros possuleis: neque quanto ad synodum vel pro inquisitione ministerii sui, seu pro chrismo accipiendo venerint eulogias exigatis: sed si cui forte commodum fuerit pro sua voluntate, & communitate aliquid gratis offerre, cum gratiarum actione accipite*. Et si monasteria a lege*

a lege diocesana exempta sint, tamen aliquid eulogiarum nomine Episcopo ut offerant voluit Pelagius in can. Eleutherius, 18. qu. 2. *Si vero nil tale constituerit, mediante se quid Episcopo ipsi nomine eulogia offerri debeat, inter ipsos monachos & presbyterum volumus desiniri.* Moris etiam fuit, ut parochi solemnioribus anni diebus ad episcopalem ecclesiam procederent, non sine oblatione, ut in festo pentecostes, & aliis; synodus Caletensis habita anno Dom. 1080. apud Orderic. Vitalem, lib. 5. *Presbyteri semel in anno circa pentecosten, cum processionibus suis ad matrem ecclesiam veniant, & de singulis domibus cera denariata, vel idem valens ad illuminandam ecclesiam altari offerant.* Et Anselmus Leodiensis, de gestis Leodiens. Pontific. cap. ult. *Cum nedom in episcopali cathedra, sed etiam in rusticana qualibet parochia illud jus sibi mater ecclesia defendat; ut in majoribus solemnitatibus filiarum suarum frequentialius visitetur, & honoretur; quod si neglectum fuerit, iudicio suorum synodali in sua synodo vindicetur.* Ex concil. Lateranensi habito sub Innocent. III. præter procuracionem, & alia jura ordinaria, Episcopus potest extra ordinem, ex justa & necessaria causa, deposcere moderatum auxilium, quod vocant caritativum subsidium; cap. conquirente, de offic. ordinari. cap. cum Apostolus, §. prohibemus, de censib. extravag. vas electionis, eod. tit. inter communes, clem. unic. de excess. prelat. Inde dictum, quod cum caritate petendum sit, non judiciaria cum invectione, ut ait can. 14. concil. Cabillonens. II. can. cavendum, 10. qu. 3. id est captis vadiis, seu pignoribus: quo pacto etiam ne presbyteri pro culpa, seu delicto, ab Episcopis coerceantur, vetat can. 18. ejusdem concilii: *Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestibus, & ab his, qui decimas non dant, vadiis accipiant, & a presbyteris pro quibusdam negligentis, & inter se pecuniam dividant, quod penitus abolendum decrevimus.* Non dispari formula oblativum aurum dicebatur, in codice Theodosiano, quod non canonis, vel indictionis, sed oblationis genere quodam a senatoribus exigebatur, & oblatio quæ ineunte anno quasi ex voto Principi offerebatur; l. un. C. de oblat. votor. lib. 12. uti & oblata dicuntur minuta æra, quæ census nomine a colonis domino offeruntur, popularibus, oblat. Caritativum vero subsidium potest peti ab Episcopis ex gravi causa, puta urgentis æris alieni solvendi gratia, si aliunde solvi nequeat ex rebus ecclesiæ, vel pro sumptu itineris ad comitatum Principis, vel ad limina Apostolorum. Peregrinationis tamen obtentu, ne domini a rusticis census exactissent, prohibet synodus Cabillonensis II. can. 40. *Sunt quidam potentum, qui acquirendi census gratia sub pretextu Romani, sive Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt, & quod sola cupiditate faciunt, orationum, sive sanctorum locorum visitationis causa se facere videri affectant.* Non amplius vero quam semel hoc subsidium peti potest; quia est onus superindictitium & subsidiarium; unde consuetudinem de secundis auxiliis fuitlit Thomas Archiepiscopus Cantuariensis, acerrimus vindex libertatis ecclesiasticæ; auctor ipse epist. 49. apud. Jo. Saresb. *Domino vivimus inter cetera, quod consuetudinem de secundis auxiliis, quam frater noster archidiaconus ecclesiis imposuit, destrueremus, ab ea relaxantes, liberantes ecclesias, sub anathemate prohibuimus, ne ulterius ab aliquo exigantur.*

C A P. VIII.

Donationibus in monachos modus impositus. Ne ecclesie, & decime monachis dentur sine consensu Episcopi. Ne monachi ecclesias regant per se, sed per vicarium, statuta ei congrua portione. Redemptio altarium, ea damnata in concilio Claramontensi.

TOT censuum genera parochis & clericis imponere Episcopi, ut ipsa minimum copia pene exhausta sit, & Episcopi in prætendendis honestis for-
dium suarum titulis laborarint. Eo ingenio institutum quoddam vestigialis ge-
nus, quod redemptionem altarium, seu ecclesiarum vocarunt, cujus origo ea
fuit. Virtutis gratia, dum disciplina viguit, ingentes a monachis opes partæ,
cum ex fidelium donationibus, cum ex spoliis ecclesiarum. Quam multa vi-
suntur monasteria ab Episcopis ipsis condita de censu matricum ecclesiarum? Patribus displicuit insanum Episcoporum studium in monachos, & eis donandi
modus impositus. Ne quis Episcopus, si forte monasterium adificaret, amplius
quam quinquagesimam rerum ecclesiarum in dotem monasterii cavere valeat, con-
stituit synodus Toletana IX. *can. bona rei*, 12. *qu. 2.* Ac ne Episcopo liceat
monasterium exadificare in eversionem propriæ ecclesiæ, *ἐν τῇ κατὰ πόλιν αὐτῆς ἰδί-
ας ἐκκλησίᾳ*, vetuit synodus Constantinopolitana, habita sub Adriano II. quæ
dicta est I. & II. *can. 7.* Ita & laici ecclesiarum incubatores decimas & ec-
clesias, si quando a se abdicarent, lubentius etiam monasteriis donabant, quam
suz matrici redderent: idcirco, ne decimas & ecclesias monachi a laicis luscipe-
rent sine consensu Episcoporum, edixit Urbanus II. *can. congregato, can. deci-
mas 39. 16. qu. 7.* Idemque Pontifex legem dedit, ne monachi per se eccle-
sias regerent, sed per vicarium, cui congrua & idonea de redditibus ecclesiæ
portio dependeretur; *can. sane*, 16. *qu. 2.* & apud Ivonem Carnotens. *epist. 69.*
Hujusmodi ecclesias monasteriis datas, altaria vocabant, denominatione sumpta
a digniori & nobiliori parte: & Episcopi erat in his vicarium instituere, quem
personam vocabant, quia personam ecclesiæ sustinebat; Jo. Saresber. *Policratie*.
lib. 7. cap. 17. *Utiq; & insignis prudentia, si quis tot quocumque modo con-
quirrit altaria, ut quasi ritu memphitico quotidianas hostias novis possit altaribus
immolare: nolant tamen sacerdotio dominari, aut servire altario, qui de altario
vivunt, ne, ut populus arguit, dicam luxuriantur, sed personatus quosdam in-
troduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referuntur emolumenta.* Et
idem epist. 1. *Illos vero, a quibus monachi se præfatam quantitatem recepisse di-
cebant, asserere jam dictæ ecclesiæ non fuisse personas, sed conductos sacerdotes.*
Unde & nonnullæ dignitates ecclesiasticæ personatus dicuntur; *cap. ad aures*,
de script. cap. de multa, de præbend. Verum inde secunda, & simoniæ labis non
expers, consuetudo obrepit, ut Episcopi novi census occasionem nacti et jure in-
stitutionis, cedente, vel decedente vicario, non aliter alium instituere, quam
certo pretio numerato, quod redemptionem altarium vocabant; Ivo Carnotens.
epist. 12. *Multa enim inordinata fieri video in domo Dei, quæ me torquent,*
*maxime quod apud nos, qui altari non serviunt, de altari vivunt, a quo sacri-
legio cum eos absterre velim monendo, increpando, excommunicando, altaria a
me redimere volunt sub nomine persona, sicut a prædecessoribus meis ex prava
consuetudine redemerunt.* Et hanc redemptionem altarium jam ante stilo nota-
vit Gregor. VII. lib. 4. *epist. 22.* ad Hugonem Dionsensem Episcopum, & le-
garum sedis apostolicæ in Gallia: *Illud vero commune malum pene totius terre,*
videlicet quod altaria venduntur. Altarium redemptio dicebatur id genus cen-
sus,

fus, quod Episcopo offerebatur pro vicarii institutione, quia hoc censu redime-
 batur potestas ministrandi: eodem sensu redemptionem capitis & secte, id est
 penitentionem pro commeatu Christianae professionis inauditam dixit Tertullianus,
 quod dicitur de fuga in persecut. cap. 12. *Tanta cotidie erario augendo prospiciuntur reme-*
ditia censuum, vestigialium, collationum, stipendiorum, nec unquam usque adduc *Et per omnem*
ex Christianis tale aliquid propositum est, sub aliquam redemptionem capitis & terram pos-
sessile redigendis. Ita verba, redimere, pro temere promissi poenam luere, di-
 fessionis ve-
 xit Seneca 4. de benefic. 36. *Si exiguum est: dabo, non quia dignus es, sed sine mercedem*
quia promisi. Nec tamquam munus dabo, sed verba redimam, & aurem mihi dabitur ter-
pervellam: damno castigabo promittendi temeritatem. Et Paulus, tempus redi-
 mere, Ephes. 5. *Redimite tempus, quoniam dies mali sunt, quod explanans dices habent,*
 Augustinus de verb. Apollol. sermon. 26. † *Redimere, inquit, tempus, hoc est redemptionem*
 quando aliquis tibi infert litem, perde aliquid, ut Deo vaces, non litibus, dabitur terra,
 perde nummos, ut emas tibi quietem. Et redemptionis nomine, pro exactione quam lectio-
 pecuniaria non semel usus est Rogerus Hovedenus, in Richardo I. *Omnes enim* *nemagnoscit*
ecclesias Anglia erax illa (loquitur de cruce, quam praeferebat Willelmus Eli-Augustinus
enlis Episcopus, & legatus pontificius in Anglia) redemit, id est ad redem- *91. & 92. in*
ptionem coegit. Et rursus: Interdum Richardus Rex Anglia peractis negotiis levitic. &
fuis in Pictavia pro voluntate sua, rediit in Andegaviam, & redemit omnes
baillivos suos, id est ad redemptionem coegit. Hanc redemptionem altarium, Septuaginta,
 simoniz damnavit Urbanus II. in concil. Arvernensi, ipsaque altaria monaste-
 riis confirmavit, si ea per 30. vel 40. annos possederent; can. *questum, l. qu. on. c. 28.*
 3. cujus ecce verba: *Quoniam est de Episcopis, qui altaria monasteriis data*
frequentur redimi compelluntur pecunia: quia quidam simoniaca pravitate usus † *Verba haec*
in Galliarum partibus jam diutius inolevit, ut ecclesia, vel decime, qua vul-
gari vocabulo apud eos altaria nuncupantur, monasteriis data, sapienter ab Epi-
scopis sub pallia avaritia vendantur, mortuis nimirum seu mutatis clericis, et
quos personas vocant. Nos, auctore Deo, venalitatem omnem tam ex rebus, quam homil. 10. al.
ex ministeriis ecclesiasticis propellentes, hoc ulterius fieri auctoritate apostolica, ferm. 111. in
prohibemus; sicut etiam prebendas omnes venundandas interdiximus. Porro que-
cunque altaria, vel decimas ab annis triginta & supra sub hujusmodi redem-
ptione possedisse monasteria noscuntur, quiete deinceps, & sine molestia qualibet
eis possidenda firmamus. Hujus instituti locupletem testem habemus Goffridum
 Vindociensem, qui interfuit concilio, lib. 3. epist. 12. ad Ulgerium Andega-
 vensem Episcopum: sed quamprimum concilii sanctio ab Episcopis Gallicanis
 delusa, vice redemptionis altarium, vicariis annuo censu indicto, sub nomine
 redemptionis vicariorum, de quo Episcopus acerbè increpat Vindociensis, eod-
 dem loco: *Annuntiastis, ut dicitur, presbyteris vestris, & personis ecclesia*
vestra, quod dominus Papa Urbanus in Arvernensi concilio praeceperat, ut Epi-
scopi annuum censum habeant a monachis pro redemptione altarium: bene novis
prudencia vestra non esse bonum, quod apostolica sinceritate disponitur, per con-
trarium predicare: bone Domine, vos illi non adjussistis concilio, & ego interfui,
qui hujus rei cognosco veritatem: redemptionem ecclesiarum, quae vulgari vocabu-
lo altaria nuncupantur, beatus vir ille simoniacam pravitatem vocavit, & apo-
stolica auctoritate damnavit. Illa tamen magica & simoniaca pecunia aliquando
in triginta, aliquando vero in quadraginta, aliquando etiam in sexaginta annis
solvebatur Episcopis: qui autem redemptionem altarium, quae in pluribus annis
nonnisi semel per vicarios fieri solebat, haesim vocavit, & condemnavit sub no-
mine annui census pro redemptione vicariorum sive altarium, annuum pecuniam
extorqueere dedocuit, non praecepit: immo quacumque abbates & monachi in ec-
clesiis sub redemptione vicariorum tenerant, ut quiete deinceps, & sine cujus-
libet exactione pecunie possiderent, beatorum Apostolorum Petri & Pauli aucto-
ritate firmavit. Unde dubitandum non est, postrema illa verba, quae leguntur

in calce canonis *quæsitum* : *salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt, esse adjecta commento Episcoporum, qui peccandi titulum & auctoritatem quærebant.* Ne dubites, pravam hanc consuetudinem quæ inoleverat, ut ecclesiæ monasteriis data annua districtione proscriberentur, id est annuo censu redimerentur, adhuc exagitavit Alexander III. in concil. Turonensi: *Nec prioratus, vel capellanie quolibet monachorum aut clericorum annua districtione vendantur; cap. non satis, de simonia.* Nec pecuniarius fuit hæc labes Episcoporum: sed & malo exemplo archidiaconi & decani suam fecere, & a vicariis censum annum pro redemptione ministerii emuixere; Jo. Saresber. epist. 69. *Meminimus autem vos per Alanum de Wilva archidiaconis & decanis, officialibus Conventrensis ecclesiæ scripta nostra mississe, ad convellendam pestiferam radicem simoniace pravitatis, quæ in episcopatu Ciceriensi de novo dicitur germinare: nam vicarii, ut in ecclesiis admittantur, singuli 12. denarios coguntur exsolvere, & hanc redemptionem quodammodo sacrificii licentia annuam ministris potius satiana, quam ecclesiæ solvere pensionem.* Hoc autem amplius fieri sub anathemate prohibuimus, &c.

C A P. IX.

Vestigal pro introitu sacerdotii, ἱερωσύνη. Cæna aditialis seu adjicialis, ἱερουργία. Thronus sedes episcopalis.

VIx ulla pars fuit muneris episcopalis, census & lucri expert. Jam olim a clericis Episcopo exsolvebantur consuetudines, quæ dicebantur, *ἱερωσύνη*, quod *ἱεὺς* ἢ *ἱερωσύνη* pro insinuatione, seu admissione novi clerici præbentur, quæ in ecclesiâ Constantinopolitana tantum feruntur, in ceteris veantur; nov. Justin. 56. & 123. cap. 16. In ecclesiâ Carnotensi non dispar fuit consuetudo, ut canonici pro ingressu aliquid æris persolverent decano & cantori, quam ægre tulit Ivo Carnotensis Episcopus: sed frustra eam convellere studuit, quod illi Romanæ consuetudinis exemplo sese tuerentur; testis ipse, epist. 133. *Si quæ autem adhuc sunt, quæ pro consuetudine antiqua publice exigant decanus & cantor, & alii ministri ab his qui canonici sunt, me contradicente & persequente, Romana ecclesiâ consuetudine se defendunt, in qua diæni, cubicularios & ministros sacri palatii multa exigere a consecratis Episcopis, vel abbatibus, quæ oblationis, vel benedictionis nomine palliantur, cum nec callamus, nec charta gratis ibi, ut ajunt, habeatur.* Solebat & apud Gentiles pecunia prælitari pro introitu sacerdotii; Sueton. in Claudio cap. 9. *Sextertium oblatio pro introitu novi sacerdotii coactis impendere.* Solemne & epulum a canonicis pro institutione dari solitum, pascus vel pastelli nomine, quod veritum can. nullus abbas, 1. qu. 2. can. si quis objecerit, can. ult. 1. qu. 3. cap. Jacobus, de simonia. Solebant & pascus seu prandia pro ingressu religionis ex statuto, vel consuetudine exhiberi, quæ sublata ab Urbano IV. in extravag. sane, de simon. & hæc etiam a Paganismo est quod repetamus: celeberrimi enim moris fuit, ut initio sacerdotii festiva cæna Pontificibus præberetur, aditialis dicta, quod in aditu & auspicio honoris pararetur; Plinius lib. 10. cap. 20. *Peronem cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortensius aditalem cænam sacerdotii.* Et idem lib. 29. cap. 4. *Genita & Mana catulo res divina fit, & in canis Deum etiamnum penitur catulina, aditalibus quidem epulis celebrem suisse, Plauti fabula indicio sunt.* Alii adjicalem forte quod habeatur quasi adjectio & accessio muneris; Seneca epist. 95. *Et tricies tamen H. S. adjicialis cæna frugalissimis viris constituitur. Eadem res si gula deus turpis est: si ho-*

nupt

non reprehensionem effugit. Non enim luxuria, sed impensa sollemnis est. Quam sumptuose essent initiales epulae Pontificum ex hoc loco intelligis: idem & ex ipsi Pontificum tabulis insinuat Macrobius lib. 3. Saturnal. cap. 9. Ante diem nonum kalendas septembris, quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, domus ornata fuit, triclinia lectis eburneis strata fuerunt, duobus tricliniis Pontifices cubuerunt. Ex consuetudine etiam Episcopi ipsi Patriarchae persolvebant *tributus*, ut *tributus* pro ademptione throni; d. nov. 123. cap. 3. nam sedes episcopalis thronus vocatur; Clemens Romanus lib. 2. constit. cap. 57. *αὐτὸν δὲ μιστὸς ἐστὶν ἡ ἐπισκοπικὴ θρόνος*: in medio positus sit Episcopi thronus.

C A P. X.

Episcopalis jurisdictio, & ecclesia sub annuo censu concedi solita. Idem in baillivis & praepositis regis.

AE T A T I S vitio moribus in pejus labentibus mala etiam consuetudo inolevit, ut Episcopi vices suas, id est episcopalem jurisditionem, decanis seu archiepiscopis sub annuo censu mandarent: quod mercatura genus, ut illicitum & simoniacum fuisse Alexander III. repetita sanctione in Lateranensi & Turonensi concil. cap. 1. & 2. ne praelat. vic. suas. Optima ratione, ea nimirum, quod ecclesiastica jurisdictio, cum sit spiritualis, & in rebus spiritualibus ac inter personas spirituales versetur, non cadit in commercium, & annui census redemptionem ferre non potest. Ex eodem traduce subortum, ut Episcopi decanatus, & archidiaconatus, & alia jurisditionis ecclesiasticae ministeria, ejusdemque proventus tamquam praediariorum fructus ad firmam, id est sub certo & fixo reditu, locarent, quae districte vetuit, concil. Londinense habitum anno 1237. praeside Othone, Apostolicae Sedis Legato in Anglia, apud Matthaeum Paris in haec verba: *Quare statuendo districtius prohibemus, ne dignitates vel officia, puta decanatus vel archidiaconatus, sive proventus, ex ecclesiastica vel spiritualis jurisditionis exercitio, sive ex penitentia, vel altari, seu aliis sacramentis quibuscumque venientes, ad firmam de cetero nullatenus concedantur.* Unde haec labes in ecclesiam exilierit, si quaeris, nempe e republica, ut pleraque alia vitia sive contagio e republica in ecclesiam irreperire. Eadem scilicet aetate baillivae & praepositurae forenses passim a Principibus sub annuo censu redimi seu locari solebant; Rogerus Hovedenus in Richardo: Interim Richardus Rex Anglia peractis negotiis suis in Picardia, pro voluntate sua, rediit in Andegaviam, & redemit omnes baillivos suos, id est ad redemptionem coegit: nec hanc faciam luem effugit Gallia, ut intelligitur ex legibus, quas dedit Ludovicus IX. anno 1256. post reditum ex transmarina expeditione, studiis conversis ad componendas res Galliae, quae extant apud Willelmum de Nangis: *Jurabunt, quod etiam in venditionibus baillivarum, redituum, vel aliarum rerum nostrarum, partem non habebunt.* Ejusdem seculi proprium & vitium fuit, ut Episcopi ecclesias passim non in titulum idoneis personis conferrent, sed eas ad firmam darent sub annuo censu: quod vetuit concil. Turonens. cap. quoniam, d. tit. ne praelat. vices suas. Eo res erupit, ut nedum ecclesiae sub annuo censu locarentur, sed etiam amoto priore, alii plus licenti addicerentur; Continuator Bedae lib. 3. cap. 25. *Regnat adhuc & in dies augeat hujusce dederis calamitas, ut & villa, & ecclesia pensionibus supponantur, & ne hoc quidem perpetua exactorum fide, sed quicunque plus obulerint, statim pactis irritis prioribus, palmam habeant.* Aliquando & callido consilio habenti unam ecclesiam in titulum, alia dabatur ad

firmam perpetuam, alii ut titulari depaſſo modico cenſu annuo, ne vacationi locus fieret, ob incompatibilitatem duorum beneficiorum, ſi utrumque haberetur in titulum; Matthæus Pariſ. ex Londinenſi concilio modo laudato: *Alicubi audivimus contigſſe, quod vacante pingui eccleſia, quam quidam optabat habere, nec tamen audebas eam recipere ut perſona; ne aliis ipſo jure beneficiis que obtinuit privaretur; callide procuravi, ut eccleſia illa ſibi ad firmam perpetuo traderetur; ita quod modicum quid inde ſolveret alii nomine perſonatus, ſibiſque totam reliquum retineret. Quo dante cauſam edito ſtatuimus, ut in ſota vel in portie ad firmam alicui ſub quocumque colore in beneficium conſeſſetur, caſſum & inane fore penitus decernentes, ſi contra fuerit attentatum.*

C A P. XI.

Eccleſia ab Episcopis conceſſa monaſteriis & aliis locis piis ſub annuo cenſu. Eccleſiaſi novus cenſus imponi non poteſt, vel antiquus augeri. Matriſ eccleſia cenſus debetur a filialibus eccleſiis: hanc pro cenſu, vel pro ſeudo. Prioratus regulares præſtant cenſum majori monaſterio.

ECCLESIAE ſolent & ab Episcopis concedi monaſteriis & aliis locis piis ſub certo annuo cenſu; nec ex eo contrahitur ſimonia, quia is cenſus non compendii cauſa imponitur, ſed in ſignum ſubjectionis; *cap. conſtitutus, ſap. cum venerabilis, de religioſ. domib. cap. paſtoralis, de denat.* Verum conſtituto ſemel cenſu, novus non poteſt imponi, vel antiquus augeri; ex concil. Lateranenſi, *cap. prohibemus, de cenſib. cap. præterea 9. de tranſacti. cap. paſtoralis, de hiſ que ſunt a prelat. ſine conſenſu capitul. cap. tua nos 11. de jurejurand. & apud Innocent. III. lib. 2. epiſt. 105.* Et rector eccleſiæ non poteſt eccleſiam ſuam conſtituere cenſualem, ſine conſenſu dioceſani Episcopij; *cap. præterea, cap. cum clerici, de cenſib.* quia ſervitutem eccleſiæ imponere non poteſt, qui nudum miniſterium & nudam rerum eccleſiæ procuracionem habet; *can. ſi privatum, 12. qu. 1.* Novellæ etiam eccleſiæ in ſinu ſeu finibus matriſ eccleſiæ ex cauſa ædificari poſſunt, ita ut competens in ea honor, pro facultate loci, matriſ ſervetur; *cap. ad audientiam 3. de eccleſ. ædificand. id eſt ut modicus cenſus ſuper ea reſervetur matriſ, in argumentum ſubjectionis, ut recte interpretatur gloſſa hic: non incongrue honor pro cenſu & penſione accipitur, quod non modo utilem præſtationem, ſed etiam honorem & obſequium contineat.* Unde & paſſim ſeudum honor vocatur; Robertus Monteniſ in chronico. *Caput autem ſui honoris, ſcilicet Ambaſiam tenebat de Rege Henrico.* Et Goſfridus Vindocinenſis lib. 5. epiſt. 27. *Deus, qui permixtiſ vos honorem Credonenſem habere.* Et latiori ſignificatione honor, pro elemoſyna, vel pro munere, aut ſtipendio canonico; Hieronymus ad 1 Aggeruchiam: *Honor autem in præſentiarum, vel pro elemoſyna vel pro munere accipitur, ut eſt illud: præbyteri duplici honore digni habeantur: quod ſumptum eſt ex priori epiſtola Pauli ad Timotheum.* Nec novum eſt, ſiliales eccleſias matriſ, e cujus ſinu delibatz, cenſum præſtare: ita Theodorico Monafterienſi Episcopos in Germania, eccleſiam S. Pauli exædificavit, & novem eccleſias adjecit, ea lege, ut matriſ cenſum ſolverent; de quo Albertus Krantzius lib. 8. metropol. cap. 5. *Fundavit eccleſiam S. Pauli, dedique fratribus novem eccleſias, denique ab ipſo conſerendas, ſed quæ cenſum ſolverent matriſ & capitulo.* Et Adelodus Turonenſis Episcopos oratorium poſuit in villa eccleſiæ regio beneficio datæ, in Remenſi dioceſi, non ſine aſſenſu Hincmari Remenſis Episcopij, ea conditione, auctor eſt Flodoardus, lib. 3. Remenſ. hiſt. cap. 21.

21. ut antiqua villa ipsius ecclesia, vel presbyter ejusdem, nullum privilegii sui propter hoc detrimentum patiatur. Nec modo, qui matrici servandus est honor, pertinet ad censum pecuniarium, sed etiam alia jura honoraria comprehendit, qualia sunt jus praesentationis, ut constat ex ipso cap. ad audientiam, & honor processionis, & litaniz, qui matrici debetur in argumentum subjectionis; cap. auditis, de praescript. cap. cum inter, de sentent. & re judicat. Anselmus Leodiensis de gestis Pontif. Leodiens. cap. ult. Cum nedom in episcopali cathedra, sed etiam in rusticana qualibet parochia illud jus sibi mater ecclesia defendat, ut in majoribus solemnitatibus filiarum suarum frequentia visitetur & honoretur: quod si neglectum fuerit iudicio suorum synodali in sua synodo vindicetur. Eodem jure prioratus regulares, quos cellas seu obedientias vocant, monasterio ex quo pendent annuum censum praestant in signum subjectionis, ut Cluniacense monasterium, quod e cella Gigniacenſis surrexit in caput ordinis, a Bernone abbate Gigniacenſis fundatum ea lege, ut Gigniacenſi monasterio censum annuum decem & duorum denariorum persolveret; Siebertus in chron. ad ann. 912. Berno abbas moriturus, Odonem olim muscensem constituit abbatem Cluniacenſis canobii, ea conditione, ut ecclesia Cluniacenſis solveret annuatim ecclesiae Gigniacenſis censum duodecim denariorum. Prioratus etiam abbati debent metatum & sumptum: hoc jure Goffridus Vindocinensis abbas mandat priori Credonensi uni e suis, ut Andegaviam proficiscenti pro rebus ecclesiae tuendis expensam paret, lib. 4. epist. 36. Hoc vobis curavi praedicere, quos ad expensas faciendas paratos desiderio desidero invenire. Et ita in hunc diem prioratus Cluniacensis & Cisterciensis censum annuum exsolvent principi monasterio in signum subjectionis; de quo Chopin. 2. de sac. polit. tit. 8. & 2. monast. tit. 1.

C A P. XII.

Inquisitiones regia. Inquisitio, exactionis genus. Regium quid sit.

EPISCOPI in Hispania, praeter tertiam decimarum a vicanis ecclesiis, quidpiam exigere solebant pro regis inquisitionibus, donec id vetitum est concil. Tolet. XVI. can. 4. can. unio, 10. qu. 3. Quae esset ratio hujusce exactionis, quae regiarum inquisitionum nomine jactatur, querebam olim cum legerem Cadurci pro cathedra vacante, interpretando titulum de censibus: ac primum tentavi, an id esset stipendii genus, quod ab Episcopis excogitatum esset, pro sumptu inquisitionum, seu cognitionum causarum, quae quandoque eis a Principe extra ordinem demandabantur: aderat conjecturae adminiculum, quod id moris apud Hispanos fuisse constabat, ut Episcopi mandatas a Principe de reis majestatis cognitiones non detrectarent; ex concil. Toletan. IV. can. 30. Sape Principes contra quoslibet majestatis obnoxios sacerdotibus negotia sua committunt, &c. can. saepe, 23. qu. 8. nec id peculiare Hispanis, sed & apud Siculos idem usu notum observabam, ex cap. in archiepiscopatu, de raptoribus: quae cum sine sumptu expediri non possent, facile eveniebat, ut Episcopi a clericis subsidium peterent regiarum inquisitionum nomine: sed re agitata aliter visum est, non aliud scilicet fuisse istud stipendii genus, quam indictionem fisci, quae Episcopis imponebatur, cujus collatio ab Episcopis rejiciebatur in clerum: nec enim inauditum inquisitionis nomen pro exactione publica, ut in decreto excommunicationis promulgato a Gregorio IX. contra Fridericum II. apud Matthaeum Paris. in Henrico III. & Albert. Krantzium lib. 7. metropol. cap. 52. Item excommunicamus & anathematizamus eundem pro eo,

quod multa ecclesia cathedrales, & alia ecclesia & monasteria de regno per iniquam inquisitionem fuerunt fere bonis omnibus spoliata. Et inquirere proprium est verbum quæstura publicæ pecuniæ; Pomponius in l. 2. §. 22. de origin. juris: Quæstiones dicti ab eo, quod inquirenda & conservanda pecunia causa creati erant: unde idem verbum pertinet ad exactiorem jurum episcopatum; Raptus de casib. monaster. S. Galli cap. 1. apud Goldastum: Post hac vero Sidonius Constantiensis præsul, insipientibus præfatis Comitibus, capiti inquirere monasterium nostrum, & in potestatem episcopatus redigere. Et si modus colligendi inquisitiones regias spectetur, in Gallia pariter quæ ab ecclesiis Regi erogabantur pecuniæ, non aliter quam per ipsos Episcopos legebantur, & eorum opera fisco inferebantur, vel apud dominicos missos deponebantur; Carolus Calvus in capitulis, tit. 42. ubi de coniecto, seu contributione pro Normanniis constituta: De omnibus vero ecclesiis unusquisque Episcopus, vel abbas de sua solummodo potestate accipiant de presbyteris a quocumque plurimum solidos V. & de unoquoque juxta quod possibile fuerit, ita ut a quo plurimum V. solidas, a quo minimum quatuor denarios. Et continuatur Aimoin. lib. 5. cap. 5. ubi de collatione pecuniæ ab ecclesiis facta, pro sumptu itineris Caroli simplicis Romam evocati a sum. Pontifice: Et unusquisque Episcopus de presbyteris sua parochia, secundum quod cuique possibile erat, a quo plurimum quinque solidas, a quo minimum quatuor denarios Episcopi de singulis presbyteris acciperent, & munitis dominicis redderent. Et alio loco regium, dicitur functionis seu pensionis genus, quod advocati ecclesiarum, tamquam a propriis rusticis, ab ecclesiis corrodabant; cap. præterea 23. de jure patronat. forte quod id exigeretur ab ipsis advocatis ecclesiarum in rem filii, vel saltem exactiōni præferretur nomen Regis, levandæ invidiæ causa. Hoc autem Toletano canone non sublatum est onus regiarum inquisitionum, sed parochis remissum & omnino rejectum in Episcopos, ut patet ex oratione Egicæ Regis, concilio præfixa, in hæc verba: Nam & hoc honorificentia vestra promulgare curabit, ut nemo Episcoporum pro regis inquisitionibus exhibendis, parochialium ecclesiarum jura contingat, nec quascunque exinde inquisitiones aut exactiōes exigere audeat: sed de prædictis suarum sedium regio culmini solita perquisitionum obsequia deferat, nihilque de rebus earamdem parochialium ecclesiarum causa stipendiis cuiuspiam dare præsumat.

C A P. XIII.

Census a Gothis impositus Romano Pontifici recepta Italia, retentus ab Imperatoribus. Remissus Agathonis Papa a Constantino Pogonato. Missilia a Rom. Pontificibus initio pontificatus jactata in vulgus.

ECCLESIA Romana mater ecclesiarum, domina gentium, etsi pretioso Christi sanguine redempta, Barbarorum sese censualem & servam esse ingemuit. Regibus Gothis Arianis Italiæ incubantibus ipsi Romani Pontifices electionis confirmationem a Principe, etsi ἰσχυρῶς, petere compulsi sunt, eamque magna vi pecuniæ redimere; Cassiodor. lib. 8. epist. 15. Italia a Gothis recepta ecclesia Romana libertatis damnum non eluxit, & Justinianus ipse exactis Barbaris, barbarico jure usus est, & jus confirmandi electos Pontifices, eoque nomine pecuniam exigendi semel a Gothis constitutum asseruit. Hanc consuetudinem subiit ipse Gregorius I. a Mauritio Imperatore, de quo non tacuit in psalmum 3. penitentialem: Hæc est, inquam, hæresis, quæ ipsa nascentis ecclesiæ rudimenta seutavit, & ante alias hæreses prima apparuit, cuius erro-

erroris vesania, sicut ex tunc damnata fuerit, postea tamen in ecclesia germis pessifero pullulavit: nostris vero maxime temporibus malitia sua virus exercuit, & totius ecclesie pacem schismatica infestatione turbavit: concitavit enim adversus ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, si sat est dicere, potestatem: nulla enim ratio finit, ut inter Reges habeatur qui destruit potius quam regat imperium, & quicumque habere possit perversitatis sua focus, eos a consortio Christi efficit alienos, qui turpissimi lucri cupiditate illectus sponfam Christi capivam cupit abducere, & passionis Dominica sacramentum ausu temerario contendit evacuare: ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio redemptam Salvator noster voluit esse liberam, hanc iste, potestatis regia jura transcendens, facere conatur ancillam: quanto melius foret sibi dominam suam esse agnoscere, eique religiosorum Principum exemplo devotionis obsequium exhibere, nec contra Deum fastum extendere dominationis, a quo sua dominium accepit potestatis. In tantum sua temeritatem extendit vesania, ut caput omnium ecclesiarum Romanam ecclesiam sibi vindiket, & in domina gentium terrena jura potestatis usurpet. Nihil equioribus conditionibus pontificatum suscipere eam secuti Pontifices, donec, postulante Agathone, Constantinus Pogonatus pensitationem, quæ pro confirmatione electi exigebatur, remisit, salvo jure confirmationis; Anastasius in Agathone: Hic suscepit divalem justitiam secundum suam postulationem, ut suggessit, per quam relevata est quantitas, qua soluta erat dari pro ordinatione Pontificis scienda: sic tamen, ut si contingeret post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducat in regiam urbem secundum antiquam consuetudinem, & cum ejus scientia & jussione debeat ordinatio provenire. Quæ ad verbum transtulit Gratianus in *can. Agatho*, 63, *dist.* Hoc onere solati Romani Pontifices, ultro ipsi pontificatus auspicia, jactatis in plebem missilibus in hunc diem celebrarunt; de quo censorio filo Bernardus lib. 4. de considerat. ad Eugen. Papam: Quale est, quod de spoliis ecclesiarum amovetur, qui dicunt sibi, euge, euge: pauperum vita in plateis divitum seminatur, argentum micat in luto, accurritur undique, tollit illud non pauperior; sed fortior, aut qui forte citius procucurrit; a te tamen mos, vel potius mors ista non capiet, in te usum desinat.

C A P. XIV.

Patrono seu fundatori ecclesia prestatur annuus census ex fundatione, vel consuetudine: eidem debetur visa subsidium si casu lapsus sit in egestatem. Ad vocato ecclesia pariter debetur annuus census ex fundatione, vel consuetudine.

JURE primævo patronus seu fundator ecclesie nihil juris habuit præter possessionis aditum, qui Christianis omnibus in commune debetur; *can. pia mentis*, *can. Frigentius*, 16. *qu. 7.* quod ita intelligendum, ut quod ceteris in commune, id est in turba, patet, fundatoribus detur cum aliqua dignitate & honoris prerogativa, ut olim a nobis observatum in libro de Ducibus & Comitibus. Postea jus præsentandi clericos patronis datum, quod primum introductum ex *novella Justiniani 57. cap. 2.* & 123. *cap. 18.* Sed serius comprobatum a Pontificibus, videlicet non ante concil. Toletan. † IX. *can. 2. can. decernimus*, 16. *qu. 7.* Iisdem fere initiis invaluit usus, ut patroni ferrent annuum censum, vel partem oblationum, quæ solemnioribus diebus offerrentur, quod ex consuetudine in jus transit, si lege fundationis id actum esset, ex constitutione Pelagii, *can. Eleutherius*, 18. *qu. 2.* & si census modum non excede.

Tom. IX.

O

ret, ex concil. Bracar. II. *can. 6. can. si quis basilicam, de consecr. dist. 1.* Unde hoc jure patroni ecclesiarum nihil possunt exigere, prater antiquos & moderatos redditus a diocesano Episcopo ab initio constitutos; ita ut si quid aliud exegerint excommunicationis vinculo obligentur; *cap. praterea 23. de jure patronat. cap. cum Beriboldus, de sentent. & re judicat.* Hac ratione novas consuetudines, seu pensitationes, quæ a conditoribus monasterii ab initio minime pactæ erant, exigi quiritatur Goffrid. Vindocinensis abbas, lib. 5. epist. 20: ad Guillelmum Ducem Aquitanie: *Hanc ad præsens remunerationem quero, ut consuetudines seu exactiones, quas terris vestris præposui vestri violentier impreserunt, quas tamen terras religiosi Principes prædecessores vestri & monasterio vestri fundatores absque consuetudine, vel qualibet exactione donaverunt, Deus & loco nostro relinquatis &c.* Si tamen patronus casu in egestatem lapsus sit, alimoniam, & vitæ subsidium ab ecclesia petere non prohibetur; *can. contra, can. quicumque, 16. qu. 7. & cap. nobis, de jur. patronat.* Hoc nomine Philippus Augustus, ut patronus & fundator ecclesiarum Gallie, fisco belli sumptibus exhausto, subsidium pecuniarium a clero Remensi expetiit, renuente clero, hoc colore, quod obsequium precum, non censum deberet; de quo Guillelmus Brito lib. 1. Philippid.

*Tempore cujusdam guerra Rex prodigus aris,
Cum res exigeret numerare stipendia multis,
Clerum Remensem petiit, scriptoque rogavit,
Ut sibi subsidium fieret, quo gratior illi
Ad tantos velles sumptus impendere gratis:
Ut solet ecclesia patronos sæpe juvare.
Qui pro Rege suo, Regi suffragia summo
Fundere cum precibus, ajunt, se jure teneri,
Non solidos dare, vel censum, ne postea sorte
Ecclesia pariant ex consuetudine damnum.*

Quandoque patronus lege foundationis alimenta præstanda sibi & suis stipulari solet, ut Garfas Ferdinandi, secundus Comes Castellæ, monasterium Cavez Rubæ contruxit, luculentisque prædiis dotavit, quæ Infantatium appellari voluit; ea lege, ut si qua puella de genere suo non nuberet, de bonis monasterii curaretur; auctor est Rodenichus Toletan. lib. 5. cap. 2. Exemplo patronorum solebat & advocatis seu defensoribus ecclesiarum census vel pensio annuatim dari de rebus ecclesiæ, pro advocatia, seu tuitione ecclesiæ. Ludovico Pio datus equos, & duo scuta cum lanceis advocatiæ nomine in singulos annos condixit monasterium sancti Galli, Ratpertus de casibus monaster. S. Galli cap. 8. apud Goldastum: *Præterea Rex piissimus Ludovicus in eadem charta conscribi jussit regia dona sibi metipso, secundum consuetudinem aliorum monasteriorum securitate prædiorum, quotannis ventura, id est duos caballos, & duo scuta cum lanceis. Urspergeni ecclesiæ de unoquoque mansu, seu prædio rustico, maltare (id est menturæ genus) avenæ annuatim pensitandum indixit Fridericus I. pro advocatia, & defensione ecclesiæ; abbas Urspergensis in Friderico I. Cumque talis prælatus coram inclita recordationis Imperatore Friderico comparuisset, ipse cum tota curia sua sprevis eundem, ostioque sui nobili viro Degenhardo de Hedinshœin procuratori suo per omnia regalia prædia Sveviae injunxit, quatenus personaliter acceleraret ad ecclesiam Urspergensiam, & de voluntate fratrum in prædiis ipsorum statueret, extra albatiam & grangias statutis apponeret annuum, quod sibi pro advocatia & defensione solveretur; ut videlicet quilibet mansus rusticorum prædiorum solveret maltare unum avenæ, ut officiales sui equis ipsorum ex hoc haberent annonam, & ipsa ecclesia suo præjudicio omnis gravaminis imperialem haberet defensionem. Advocato Hirsau-gensii monasterii ab Henrico IV. Imperatore pro advocatia monasterii, & ju-*

ais dicendi onere concessus tertius bannus, id est tertia multarum, quæ iudicarentur; Trithemius in chronico. Hirdaug. ex tabulis dicti Henrici: *Hic denique abbas petente a Rege accipiat bannum legitimum, & ter in anno, si necesse fuerit, aut in ipsam cellam, aut ubicunque, vel quando abbati placuerit iniunctus ab illo veniat, & ibi placitum iustum pro causis & necessitatibus monasterii rite peragat: nullum autem servitium aliud jus, aut beneficium nisi pro hoc concedi recognoscat, nisi tertium bannum & consuetudinariam iustitiam.* Ita & advocato Spanheimensis cœnobii pro advocatia statuta sunt duodecim maldra annua avenæ, & pulli totidem; Idem Trithemius in chronico. Spanheimens. *Denique ad petitionem prefati Comitis Joannis Willicho abbas pradi. Hum filium ejus advocatum suum in villa monasterii, quæ Auen dicitur, constituit, cui 12. maldra avenæ & totidem pullos ab incolis ejusdem villæ dando singulis annis pro feudo assignavit.* Et hæc ita se habent censu ab initio constituto: advocati enim ecclesiarum patronis æquantur, & quicquam exigere vetantur præter antiquos & moderatos redditus ab initio constitutos; d. cap. præterea, & cap. generali, de elect. in 6.

C A P. XV.

Censu ex voto a Ranimiro Rege Hispaniarum constitutus Jacobo Apostolo & ecclesie Compostellane. Par censu a Carolo Magno constitutus Jacobo apud Compostellam, & Dionysio in Gallia. Primitie seminis & alie species ex voto persolue ecclesie.

NOVIMUS & censu a laicis ecclesie ultro constitutos ex voto. Ranimirus Rex Hispaniarum iugenti de Saracenis victoria parta, non sine præfenti ope Jacobi Apostoli in somnis visi, adhortantis, ut prælium committeret, securus de belli eventu, tum in ipso prælio in equo albo dimicantis, ex voto Hispaniam vestigalem fecit Jacobo, & ecclesie Compostellane, indicto censu annuo vitrici & vini in singula juga boum, & partis prædæ, quæ ferretur a Saracenis: quem censum vota nuncuparunt, quod ex voto pro salute reipublicæ factio conferretur; Lucas Tudensis lib. 4. Rex autem Ramirus cum Episcopis & abbatibus statuerunt tunc annuatim perpetuo dare tum in terra adquisita, quam adquirenda, quam Deus sub nomine beati Jacobi dignaretur de Saracenorum manibus liberare, de unoquoque jugo boum singulas mensuras, ad modum primitiarum, & de vino similiter, clericis in ecclesia beati Jacobi Apostoli Deo servantiibus. Concesserunt etiam similiter in perpetuum, quod Christiani milites in singulis expeditionibus, de eo quod a Saracenis adquisierint, ad mensuram portionis unius militis beato Jacobo conferre. Hunc censum ecclesie Compostellane confirmavit Paschalis II. bullatis litteris, quas se vidisse refert Jo. Vassus, in chronico. ad ann. 825. eundem confirmavit Innocent. III. lib. 2. epist. 139. quæ tota est de privilegiis ecclesie Compostellane: Illum etiam censum, qui vota dicitur, quem Hispanorum Catholici Reges ex singulis boum parvis, a flumine Pisorga usque ad mare occidentale, & per totam Lusitaniam provinciam, atque etiam in Toledo, & trans ferratim annuatim persolvendum pro salute totius terræ liberaliter statuerunt, eidem ecclesie confirmamus, & omnimodo interdicimus, ut nulli fas unquam sit, eum ipsi ecclesie qualibet occasione subtrahere. Hoc de censu varix quæstiones moræ, & apud ipsum Innocent. III. prior extitit ad quem judicem pertineret cognitio causarum hujusce census. Rustici Legionenses ea de re conventi apud Regem respondere renuebant. Consultus Pontifex, rem regie cognitionis esse respondit lib. 3. epist. 136. ad Pe-

trum Compostellanum Archiepiscopum: Innotuit siquidem nobis, quod quidam laici rustici de regno illustrissimi Regis Legionensis super votis beato Jacobo persolvendis nolunt in praesentia ipsius Regis, qui ordinarius iudex eorum existit, quando conveniuntur aliquatenus respondere. Unde petitioni tuae gratum praestando assensum, ad exemplar felicitis recordationis Celestini Papae praedecessoris nostri, fraternitati tuae praesentis pagina indulgemus, ut tibi liceat rusticos ipsos tamquam votorum debitores sub examine praedicti Regis, quandoquidem tibi alias eorumdem votorum solutio denegatur, super eisdem votis remoto cujuslibet appellationis vel contradictionis obstaculo convenire. Recte causam hujusce census ad forum regium pertinere responsum: quia erat res pecuniaria & temporalis, quae praestabatur a laicis regiae jurisdictioni subiectis, & in solutione & exactiōne census versabatur causa possessionis, quae ad Regem pertinet, non ad ecclesiam; cap. causam qua 7. qui filii sint legitim. Emergit & alia quaestio eodem de censu: nempe religiosi militares, & alii, hujusce census onus praestare recusabant: sed re cognita Pontifex edixit eod. lib. 2. epist. 138. ut ecclesiae Compostellanae debitum censum ex asse persolverent. Suborta est & tertia quaestio, qua mensura census iste solvendus esset. Archiepiscopus Compostellanus hunc censum, ad communem regionis mensuram solvendum esse contendebat: quod iuvare potest ratione juris civilis, ex qua si quaeratur, qua mensura res venierit, in dubio sequenda est communis mensura regionis; l. Imperatores, ff. de contrab. empt. Re disceptata Pontifex definiit, si ad unam eandemque mensuram census persolutus esset, ad eandem in posterum solvi debere: quod si variis mensuris, ad minorem solvendum esse, quod cum huiusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sint a viris ecclesiasticis exigenda: & haec est sententia cap. ex parte, de censib. Hunc censum sua aetate solvi solitum, testis est Rodericus Toletanus scriptor horum temporum lib. 4. cap. 13. Tunc etiam vota & douaria beato Jacobo persolverunt, & in aliquibus locis non ex tristitia, aut ex necessitate, sed devotione voluntate adhuc solvunt. Quinimmo & census iste duravit usque ad postrema tempora: nonnullis locis adhuc solvi, & ipsius Ranimiri litteras de ea re exitare, & singulis annis in ecclesiis metropoli Compostellanae subiectis recitari, scripsit centum ante annos Joannes Vascus, loco modo laudato. Praeclara haec Hispanice in D. Jacobum pietatis monumenta; quae lubens, & sine livore profero: sed & nostra non desunt. Ex voto Carolus M. ob res feliciter in Hispania gestas adversum Saracenos, annum quatuor nummorum censum Jacobo, & Compostellanae ecclesiae viritum solvendum imperavit; Turpinus de gestis Caroli M. cap. 19. Et subiecit Rex eidem ecclesiae totam terram Hispanicam & Gallianam, dedique ei in dote; precipiens, ut unusquisque possessor domus totius Hispaniae & Galliae, quatuor nummos annuatim ex debito daret, & ab omni servitute, Rege precipiente, liberari esset. Fertur & idem Carolus M. patrem censum ex voto constituisse Dionysio, & ejus basilicae, & servos qui ultro hunc censum erogarent libertate donasse, ita ut hoc pacto manumissi, Franci Dionysii vocarentur: de quo idem Turpinus cap. 31. & praeter eum Lupoldus Bambergensis, de zelo veter. Princip. Germanor. cap. 11. Ex voto etiam primitias seminis D. Gergulio annuatim solvisse memorantur populares agri Sigagalomenis in Nivernensi diocesi; testis vetustissimus auctor vit. S. Genulsi, lib. 2. cap. 20. Ibi vero quantum gratiam suam Deus meritis hujus beati praefuli Genulsi terra illius incolis praestiterit gratum memorare videtur: cultores siquidem agrorum circumjacentium votivum sibi fecerunt usum, ut sementis tempore portionem seminis, quantum sibi videretur, ad ecclesiam ipsam quisque deferret, ac sancto confessori ad usum sacerdotis, qui divinam ibidem mysteria celebraret, devotus offerret, ut ejus meritis eorum segetes, vel a fulgure & tempestatibus, sive adversis aeris corruptionibus illae servarentur. Pari religione primitiae seminis ab Anglis ecclesiae per-

solu-

solutæ leguntur; Ingulphus, in chron. Croyland. *Et in festivitate sancti Martini primitia feminum ad ecclesiam, sub cujus parochia quisque degit, quæ Anglice Kirker nominantur.* Ex voto quoque Terracinenſes, suâſu Joannis Episcopi sui, censum annuum sex millium angularum Cassinensi cœnobio promissere; auctor est Leo Otienſis, lib. 2. *chron. Cassinens.* cap. 13. Et hæc de piis ex voto censibus. Ego ne omnino immunis & asymbolus abeam, hunc juniorum studiorum censum pietati dico.

C A P. XVI.

Census a Christianis præstius pro libertate Christiani nominis. Fiscus Judaicus. Vectigal sanctorum.

SÆVIS temporibus sub censu fuit & Christianæ religionis professio: fortiores & meliores Christiani profrendi libertatem non alio pretio, quam periculo vitæ, & spe martyrii redemerunt: nec ab Imperatoribus excogitarum quoddam vectigal pro remissione persecutionis: sed id, pro pudor! ab ignavis & imbellibus Christianis ultro oblatum securitatis parandæ causâ, neve a beneficiariis Principis & curiosis inquirerentur; Tertullian. de fuga in persecut. cap. 12. *Tanta cottidie ætario augendo prospiciuntur remedia censuum, vectigalium, collationum, stipendiorum, nec unquam usque adhuc ex Christianis tale aliquid prospectum est, sub aliquam redemptionem capitis, & scilicet redigendis, cum tanta multitudinis nemini ignota fructus ingens meti posset. Et paulo inferius. Massaliter tota ecclesie tributum sibi irrogaverunt, nescio dolendum, an erubescendum sit, cum in matricibus beneficiariorum, & curiosorum, inter tabernarios & lanios & fures balnearum, & aleones, & levones, Christiani quoque vectigales continentur? Hanc episcopatus formam Apostoli, providentius condiderunt, ut regio suo securi frui possint sub obtentu procurandi. Persecutionis clades fuit ingens lapſorum numerus, quorum alii sacrificati, qui idolis sacrificassent, alii libellatici dicti, qui a Christi cultu non recederent, sed a magistratu libellum securitatis acciperent, pretio numerato; Cyprianus epist. 52. (al. 55.) ad Antonianum: *Nec tu existimes, frater carissime, libellaticos cum sacrificatis æuari oportere; quando inter ipsos etiam qui sacrificaverint & conditio & causa diversa sit. . . Cum ergo inter ipsos, qui sacrificaverint, multa sit diversitas, quæ inclementia esset, & quam acerba duritia libellaticos cum iis qui sacrificarint jungere? quando is cui libellus acceptus est, dicat: ego prius legeram, & Episcopo tractante cognoveram, non sacrificandum idolis, nec simulacra servum Dei adorare debere; & idcirco ne hoc facerem, quod non licebat (cum occasio libelli fuisset oblata, quem nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset occasio) ad magistratum vel veni, vel alio eunte mandavi; Christianum me esse, sacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non posse, dare me ob hoc premium, ne quod non licet faciam.* Eisdem temporibus & Judæi per universas provincias orbis Romani parvi, Judaicæ religionis colendæ libertatæ usi sunt, non sine censu & collatione; Tertullian. apologetic. cap. 18. *Sed & Judæi palam lætiant, vectigalis libertas vulgo aditur, sabbatis omnibus.* Eo nomine Judæi a Tito iussu sunt binas drachmas quotannis pensitare vintim Jovi Capitolino; Xiphilinus in Vespasiano: *οἱ δὲ Ἰουδαῖοι διδράχμους ἑκάστην τῶν ἡμερῶν ἀποδίδουσι τῷ Ἰουδί.* Ab eo iussu sunt didrachmam pendere Jovi Capitolino, ii qui patrias eorum leges tuerentur. Eo spectavit Martialis lib. 7. epigr. 54.*

*Sed qua de Solymis venit perussis.
Damnata modo mentulam tribuitis.*

Id tributū fīscum Judaicum vocat Sueton. in Domitian. cap. 12. *Præter cæ-
teros Judaicus fīscus acerbissime altus est.* Post Constantinum aque & Judæi
anniversarium canonem fīscop perfolverunt auri coronarii nomine; *l. Judæorum,
C. de Judæis.* Exin discisso in varias ditiones Imperio, Judæi in his degentes
patriæ religionis licentiam pecunia redimere coacti; Petrus Blesensis episc. 91.
ad Radulfum Lexoviens. Episcopum; *Sane quod domino Regi donas sicut ceteri
famulatores, aut Judæi, quoddam tributaria functionis onus est, & imago quæ-
dam Judaica servitutis.* Ne vero Judæi ad hujusmodi vectigal præstandum vin-
culis compelli possent, constituit Gregor. IX. Mattheus Paris. ad ann. 1235.
*Eodem anno Judæi privilegium impetrarunt a Pontifice Romano, ne a Regibus,
aut Principibus pro exactione pecunie turpiter traherentur, vel in carcere trude-
rentur.* Nec tributum a Judæis exactum ob compendium fīsci, sed ut vexatio-
nis sensu daretur intellectus. Eodem animo rusticos paganos in Sardinia Insula
superstitēs, ut ad sanam frugem revocarentur, vectigalium mole quasfandos
scribit Gregorius I. lib. 3. episc. 26. ad Januarium Calaritanum Episcopum;
*Jam vero si rusticus tanta perfidia & obstinationis fuerit inventus, ut ad Deum
minime venire consentiat, tanto pensiois onere gravandus est, ut ipsa exactionis
sua pena compellatur ad rectitudinem festinare, cæm. jam vero, 23. qu. 6. Eo-
dem animo institutum vectigal lenonum & meretricum; de quo Tertull. loco
supra laudato, & alii: & vectigal tenebatorum, de quo Augustin. in psalm.
54. (num. 14.) Fœnus & professionem habet, fœnus etiam ars vocatur; cor-
pus dicitur, corpus quasi necessarium civitati, & de professione sua vectigal
impendit.* Ea est natura hominum, sunt quidam, qui ad rectum cogendi vi &
tormentis; Seneca episc. 52. *Præter hæc adhuc invenies aliud genus hominum,
ne ipsam quidem sustinendum, eorum qui cogi ad rectum compellique possunt;
quibus non aucte tantum opus sit, sed adiutore, & ut ita dicam, coactore.* Ex
hæc de censibus observatu digniora delibasse sufficiat.

DIS.

DISSERTATIONUM
JURIS CANONICI

LIBER V. ET VI.

DE PAROCHIS, DEQUE OFFICIO

& potestate parochi.

AUCTORE

ANT. DADINO ALTESERRA.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
SMITHSONIAN INSTITUTION
WASHINGTON, D. C.

DOMINO NOSTRO JESU CHRISTO

DEO OPTIMO MAXIMO.

DOMINE DEUS MEUS, oīi rationem redditurus, hos tibi de parochiis & parochorum munere supplex devotusque libellos offero, qualescumque oīi litterarii partus. Merito tibi dicatur opera, quæ pertinet ad ecclesiam, ubi populus collectus, uno corde, uno ore te colit, ubi presbyter quotidie tibi pro plebe sacrificat, ubi tu ipse, Domine, sacrificium imples, & sacerdos & victima. Nec tuo numine indignum quod offero, etsi enim exile sis munus meæ pretium, totum celeste & divinum est parochi munus, quod illic exponitur. Non plebejum & vile plebani officium, quod versatur in cura animarum, id est præstantissima artium, Ars artium, regimen animarum. Quale quantumque ministerium hominis! qui te, Deus æterne, verbo de calo evocat, qui corpus tuum verbo parit, & ineffabili mysterio partum sibi plebique in pabulum habet. Te hujus operis Antistitem optimo jure laudo & auctorem, per te scimus & intelligimus quicquid mente assequimur, tuo de spiritu manans exempla rerum, & quicquid de mortalium ingeniis miramur insania est, si aliud inibi miremur, quam tuum beneficium, & charisma. Scis, Domine, quo consilio hæc scripserim, non quo presbyteri dignitatis fiducia tumeant, cervicemque erigant adversus Episcopos, sed quo dignitatis memores, ad ipsius amissim, vitam, moresque componant. Nec laudis studium ad scribendum sollicitat, satis mihi quam mediocri conscius sum facultatis, sed quantuluscumque sit studiorum suecessus, vel minimi beneficii ingens est gratia. Nihil apud me, Domine, quod a te non acceperim, totum illud tibi acceptum refero, totum id tui in numinis cultum devo-

Tom. IX.

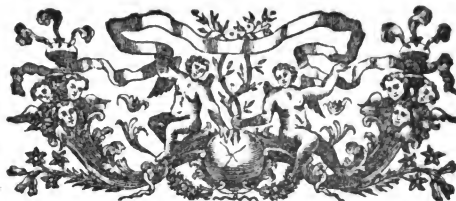
P

Lib. 5. contr. ^{pro} *Ueo: Eternum habebis animo hac Augustini sententia: Una*
Julian. *est optima causa studiorum, ut honoretur Deus.*

ANT. DADINUS ALTESERRA.

Tolosa XV. sept. M. DC. LII.

DIS.

DISSERTATIONUM
JURIS CANONICI.
LIBER QUINTUS.

De parochiis, deque officio & potestate parochi.

C A P U T I.

Parochia quid sit. Parochia varia etymologia & acceptio. Parochia etiam pro diocesi, alias diocesis pro parochia.

PAROCHIA, ut a definitione rei operam exordiamur, est congregatio plebis, quæ sit intra unam & eandem ecclesiam sacrorum participandorum gratia. Vel vicinia, seu territorium ipsum, cujus plebs intra unam eandemque ecclesiam solet convenire religionis causa. Vel etiam eodem nomine significatur ædes sacra, in qua conventus populi sacrorum causa celebratur. Haud secus atque ecclesie nomine intelligitur congregatio fidelium, vel locus sacer, ubi plebs congregatur; Augustinus in Levitic. quæst. 57. Sicur

ecclesia dicitur locus, quo ecclesia congregatur, nam ecclesia homines sunt, de quibus dicitur, ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam. Parochia non una & constans est lectio: alii legunt parochiam, alii parœciam malunt, utriusque eadem significatio, sed diversa origo; parochia: enim etymon ducitur a Græco παροίχου quod est præbere, quia sacra mysteria ibi præbentur, & hoc sensu, Spiritum sanctum gratiarum παροχον largitorem, seu, dispensatorem vocat Cyrill. Hierosolym. cateches. 16. (cap. 22.) ἅπαντες οὗτοι μίαν προέστω, καὶ οὗτοι χρηστέμενοι
P i j

παροχοι : respice magnum hunc praesulem, & gratiarum parochum. Eadem analogia apud veteres parochi dicebantur, qui habebant curam hospitem recipiendorum; de quibus Horatius sermon. 1. satyr. 5. (46).

... & parochi, quae debent ligna, salemque,
Et idem sermon. 2. satyr. 8. (35. & seq.)

Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut arvis

Potiores :

Unde & iidem xenoparochi dicti, quorum munus publicum fuit; ut docet Charisius; l. munus, 18. §. *bi quoque, ff. de mun. & honor.* & parochia est munus ejus, qui habebat curam hospitem publice recipiendorum; M. Tullius ad Atticum lib. 13. epist. 2. *Omnino cum Sestius noster t parochus publicus occupavit.* Parochia vero originem repetit a Graeco *παροχία*, quod est *accollere*, quia parochiani eodem juxta habitant, quo facilius conveniant, & praesentis numen colant; & rectius legitur parochia: hac voce usus est Augustinus lib. 14. de civit. Dei, cap. 24. *Presbyter fuit quidam nomine Restitutus in parochia Calamensis ecclesia.* *παροχία* Graecis est vicinia: quod LXX. interpretes in psalmum 119. dixerunt *παροχίαι*, Latini verterunt *incolatum*. Unde & *παροχοι* Graecis sunt *accola*, seu juxta habitantes; auctore Pomponio; l. *pullus*, 239. §. *incola, ff. de V. S.* Parochiae, ut hoc addamus, varia est significatio, modo latior, modo angustior: aliquando enim significat diocesim qua patet ditio episcopalis, ut in *Nican. conc. can. 16. Antioch. can. 3. & 21. Tolet. IX. can. 5. can. bona rei, 12. qu. 2. cap. apostolica, de donat.* quod tota diocesim sit parochia Episcopi. Hoc significatu Timotheus Ephesiae parochiae *ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἐφῆσου*, primus episcopatum obtinuisse scribitur Eusebio lib. 3. cap. 4. & hac analogia nominis, parochianus sumitur pro diocesano, ut in *conc. Compendiensi, can. 5. & Meldenensi, can. 2. can. placuit, can. de illis, 6. qu. 3. promiscue & diocesim accipitur pro privata parochia, ut in conc. Tolet. III. can. 20. Cabillonensi II. can. 14. Agathensi, can. 54. can. quia cognovimus, can. extendam, 10. qu. 3. can. presbyter, 12. qu. 4. & ita accipiendus est can. 5. conc. Carth. II. & can. 20. conc. African. can. Felix, can. multis, 16. qu. 1. *diocesim, quae nunquam Episcopos habuerunt, non habeant*, id est ut ecclesiae, quae hactenus paruerunt presbyteris, in episcopales sedes non tollantur: & ita quas diocesim primum vocavit Gregor. Turonensis, mox idem parochias vocat, lib. 6. hist. Franc. cap. 38. de Innocentio Rutenensi Episcopo: *Sed adsumpto episcopatu concessim Urbsinum Cadurinae urbis Episcopum laceffere caput, dicens, quia diocesim Rutena ecclesia debitas retineret: unde factum est ut diuturna intentione gliscente post aliquot annos conjunctus Metropolitani cum suis provincialibus, apud urbem Arverniam residens iudicium emanaret; scilicet ut parochias, quas nunquam Rutena ecclesia tenuisse recoleretur, reciperet.* Et idem, cap. seq. de Sulpitio Bituricensi Episcopo: *Hic synodum illam, cujus supra meminimus, pro parochiis Cadurcinis fieri communis.* Diocesim pro parochiis usurpavit & idem aliis locis, ut lib. 5. cap. 5. de Munderico: *Apud Aristenfem vicum Episcopus instituitur, habens sub se plus minus diocesim quindecim, quas primum Gothi quidam tenebant.* Et idem eodem loco de Pappolo Lingonenli Episcopo: *Anno octavo episcopatus sui dum diocesim ac villas ecclesiae circumiret, quadam nocte dormienti apparuit illi B. Petrus.**

C A P. II.

Parocia varia nomina. Titulus. Matrx. Baptismalis ecclesia. Plebania, unde plebanus, pro rectore. Basilica. Cura. Ipsa parocia plebes dicta. Ecclesia nomine intelligitur parochialis.

PAROCIA varia est nomenclatura: primum in urbe Roma parociae tituli dicti ab ecclesiarum cunabulis. Hoc sensu Evaristus primus in urbe titulos presbyteris divisisse scribitur: deinde etiam extra urbem parociales ecclesias titulos vocari usus obtinuit. Unde Africani conc. can. 36. Episcopus vetatur distrahare rem tituli matricis ecclesiae; can. non habenti, 12. qu. 2. & ut tituli Cardinales dicerentur etiam parociae extra urbem usu percrebuit: synod. Meldens. can. 54. *Us titulos cardinales in urbibus, vel suburbis constitutos, Episcopi canonice & honeste sine retroactione ordinis, & disponant.* Unde hoc manarit, quarit Baronius tom. 2. annal. ad ann. 112. & inde ecclesias titulos dictas tentat, quod adibus sacris apponeretur titulus, nempe signum crucis. Scio equidem etiam privatis adibus titulos apponi fuisse, quo notum fieret quis esset dominus vel possessor aedium; August. in psal. 55. *Sicut aliquam domum intraturi, cuius sit & ad quem pertineat, in titulo inspicimus, ne forte importune irruamus quo non oportet.* Sed vix est ut per tempora persecutionis huiusmodi tituli adhiberentur ecclesiis, ne per eos tolleretur libertas synaxium, & passim fideles exponerentur furori paganorum, titulorum sacrarum aedium indicio proditi. Probabilis est, quod idem addit, alia ratione ecclesias dictas esse titulos, quod qui ecclesiae imponeretur, ab ea nomen, titulumque reciperet, ut ejus loci presbyter diceretur. Parocia etiam matrix vocatur, quod, sicut mater, per baptismum filios in Christo pariat: magis proprie tamen ea dicitur matrix quae habet capellas sub se, id est ecclesias succursuales, quae in subsidium erectae sunt, ut in cap. ad audientiam 3. de ecclesiis, adificand. ubi excrecente plebe, vel redivit, ecclesiam adificare licet in finibus majoris ecclesiae; ita ut competens honor pro facultate loci ecclesiae matri servetur: & eodem sensu capellam matri ecclesiae restitui jubetur in cap. ex parte, 12. de rescriptis. Alias latiori significatione, per matricem intelligitur cathedralis ecclesia, ut in d. can. non habenti, & cap. venerabili, de V. S. Eadem vocatur ecclesia baptismalis, ut in can. statuimus, 16. qu. 1. quod ibi baptismus sacramentorum caput & fundamentum ministratur: unde ne extra baptismalem ecclesiam baptismus ministraretur, vetat synod. Meldens. can. 48. *Us nemo presbyterorum baptizare presumat, nisi in vicis & ecclesiis baptismalibus.* Baptisterium vocat Sidonius quam in Rutenis consecravit ecclesiam, ab Elaphio, qui eam condiderat, invitatus, forte tum Rutenorum ecclesia Pontifice viduata; testis ipse lib. 2. epist. 15. ad Elaphium: *Nam baptisterium, quod olim fabricabimini, scribitis posse jam consecrari, ad qua festa vos voti, nos ministerii, officii multos, fidei totos causa sollicitat.* Eandem ipsam plebaniam dici tritum est, a plebe, quae ibi synaxis celebrandae causa congregabatur, ut in cap. statutum, ne cler. vel monach. secular. negot. se immisce. in 6. quo de fonte & plebanus vocatur rector ecclesiae, qui praepositus est plebi; cap. scriptum est, de elect. cap. cum ab ecclesiarum, de offic. jud. ordinari. cap. cum olim, de praescript. & cap. ali. ne cleric. vel monach. & vicissim plebanus dicitur parochianus, quod in plebe numeretur; conc. Nannetens. can. 2. Nullus presbyter, aut diaconus alterius plebanum, nisi in iunere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad missam recipere audeat, can. nullus presbyter, 9. qu. 2. Non-

nulli plebaniam distinguunt a parœcia, quod hæc unam tantum ecclesiam continet, plebania plures capellas seu ardes succursuales sub se habet, ex d. cap. statutum. Basilicæ nomen etiam non denegatum parœciali ecclesiæ; conc. Tolent. VII. can. 4. can. inter cetera, 10. qu. 3. & Aurelianens. I. can. 19. can. omnes basilicæ, 16. qu. 7. hoc nomine jam olim celebrata basilica S. Mariæ Tolosæ, quam Deauratam vocamus; Gregor. Turonens. lib. 7. hist. Franc. cap. 10. *Rigumbertus vero in basilica sancta Maria Tolosa, in quam Ragnovaldi uxor Chilperici metuens confugerat, residebat.* Denique parœciæ vernaculum nomen est cura, quod ibi animarum cura & sollicitudo habeatur; conc. Aquisgranens. I. sub Ludovico P. can. 108. *Itaque sacerdos, cui dispersionis cura commissæ est, &c.* Et Bernard. epist. 42. ad Henricum Senonens. Archiepisc. Ceterum curritur in clero passim ab omni ætate & ordine, a doctis pariter & indoctis, ad ecclesiasticas curas, tanquam sine curis jam quisque victurus sit, cum ad curas pervenerit. Inde rectores parœcialium ecclesiarum curiones seu curati vulgo denominati; dem. dudum, §. 1. per hujusmodi, de sepult. Ipsas etiam parœcias plebes dici non omittendum, quod ibi plebis conventus celebretur. Hoc sensu conc. Carthag. I. can. 12. sancivit, ut iacta inter Episcopos de divisione plebium serventur, & Carthag. III. can. 66. *ut plebes, quæ nunquam Episcopos habuerunt, non nisi cum voluntate ejus Episcopi, a quo tenentur, proprios accipiant Episcopos*, quod repetitum est ex conc. Africani, can. 20. can. multis, 16. qu. 1. eademque ratione synodus Ravenn. cap. ult. de offic. archiepisc. *Ut singula plebes archiepiscopus habeant: . . . nec contendant Episcopos, non egeri plebem archiepiscopo. . . & sicut ipsa matri ecclesiæ præfuit, ita archiepiscopo præfuit plebibus.* Hoc sensu etiam plebes sæcularibus tradit, & lethale his venenum, quasi beneficium, propinari, expostulat Petr. Dam. lib. 4. epist. 13. *Sunt etiam qui plebes sæcularibus tradant, si nimirum tanto gravius delinquant, quanto & sacrilegium committere convincuntur, quia & sancta profanantur, & his, quibus quasi beneficium prærogatur, venenum lethale propinant.* Denique in dubio ecclesiæ nomine intelligitur parœcialis, non cathedralis, ut legatum ecclesiæ relictum, in dubio relictum intelligitur ecclesiæ parœciali loci, ubi testator domicilium habuit; l. si quis, 49. §. 2. & 3. C. de Episc. & cleric. nov. Just. 131. cap. 9. *Tiraq. de privileg. pia caus. privileg. 56. num. 1.*

C A P. III.

*Parœcia varia signa. Parœcialis intelligitur, quæ habet suum clerum, & plebem, & certos fines; vel cujus rector habet curam animarum, administrationem sacramentorum, & potestatem fori paritentialis. Eiusdem signa æquiva-
rent. Fons baptismalis, solutio & exaltio decimarum, sepultura, seu cæmeterium, campanile & campana, prebendæ possessionis per sonam campana. Parœcia signum & jus litanie, seu processions cum crucis oratione. Præter crucem in processibus præfertur banerium, seu labarum. Jus processions argumentum jurisdictionis, vel societatis inter ecclesias. In dubio beneficium non intelligitur curatum.*

PARœCIÆ varia & multiplicia sunt signa. Ecclesia parœcialis seu curata intelligitur, quæ habet clerum suum & populum, & territorium certis finibus distinctum; can. ecclesias, 13. qu. 1. unaquæque ecclesia certos terminos habere debet, ne populus vagetur incerto duce: unde plures ecclesiæ baptismales in una terminatione, id est in uno eodemque territorio, esse non possunt
sed

sed una tantummodo cum suis capellis; *can. plures baptismales*, 16. qu. 2. Dixi parochias habere suum clerum, id est certum numerum clericorum pro facultatibus ecclesie, quos canonicos vocat conc. Arvernens. I. can. 14. *Si quis ex presbyteris & diaconis, qui neque in civitate, neque in parochiis canonicus esse dignoscitur*. Nimirum canonici dicti, quod essent inscripti in canone & matriacula ecclesie: sic & archipresbyter suum clerum, & suos canonicos habuit; synod. Turonens. II. can. 20. *Quotiescumque archipresbyter seu in vico manserit, seu ad villam suam ambulaverit, unus lector canonicorum suorum, quo certus aliquis de numero clericorum cum illo ambulet*. Parochialis ecclesia signatur & ea, cujus rector habet curam animarum, administrationem sacramentorum, & potestatem fori poenitentialis; *cap. omnis utriusque, de poenit. & remiss.* Et curatus dicitur, qui curam animarum exercet nomine suo, non alieno; *cap. extirpanda, §. qui vero, de prebend.* ita ut unus habeat regimen ecclesie, non cum aliis, quia una & eadem parochia non potest habere duos vel plures presbyteros; *can. sicut ¶ in unaquaque, 21. qu. 2. cap. cum non ignores, de prebend.* Oldrad. *conf.* 67. Sunt & alia frequentiora parochiarum signa, ut baptisterium, seu fons baptismalis, unde parochie dicuntur ecclesie baptismales; *can. plures ¶ baptismales*, 16. qu. 1. tamen fons baptismalis non est certum & perpetuum signum parochie, quia ex consuetudine, vel speciali concessione, etiam capella quandoque baptismali fonte adornantur. Sepultura quoque, seu coemeterium, est signum commune parochie; *cap. cum olim, de prescript.* jure enim communi parochianus est sepeliendus in parochiali ecclesia, a qua dum vixit salutis pabulum petcepit, nisi alibi sepulturam elegerit; *cap. 1. cap. de his, de sepultur.* *cap. is qui, eod. tit. in 6. clem. dudum, eod. tit.* Hoc argumento capellam quamdam ad parochiam de Tyra pertinere, quod corpora defunctorum ad dictam capellam pertinentia in dicta ecclesia sepeliuntur, probare nititur Jo. Saresberien. *epist.* 10. *Tum quia ad advocacionem ejusdem domini aequaliter utraque pertinere videbatur, quia eandem capellam in parochia de Tyra sitam esse offerebant: postremo quia corpora defunctorum ad capellam pertinentia ex jure consuetudinis in sapedita ecclesia sepeliebantur*. Tamen & hoc signum est fallax, & sepultura non efficit ecclesiam curatam, quod coemeterium absque cura haberi possit ex consuetudine, vel beneficio Episcopi; Fredericus Secundus *consil.* 135. Hostiens. *in cap. quia nonnulli, de cleric. non resid.* Exaltio & perceptio decimarum etiam inter signa parochie connumeratur; *d. cap. cum olim*, quod jure communi decimae debeantur parochiali ecclesie; *cap. cum in tua, de decim.* unde ne decimae extra baptismalem ecclesiam dentur, vetat *can. statuimus*, 16. qu. 1. & capitulare Caroli M. *lib. 7. cap. 5.* Sed & hoc signum non semper certum est, quod praeter parochos alii percipiunt decimas ex consuetudine praescripta, vel privilegio. Inter parochie signa addatur campanile & campana. Campanarum usus antiquissimus est in ecclesia. Parochiarum insigne eas esse intelligere est ex eo, quod olim Episcopi & alii prelati ecclesiarum non ferebant religiosos habere campanam, vel coemeterium benedictum, quod improbat Gregorius IX. *in cap. nimis iniqua, de excess. prelat.* & mendicantibus plures campanas habere non licet, sine summi Pontificis licentia; *extravag. un. de offic. custod. in communib.* & quod argumento est, campanam esse parochialitatis insigne, sollemnis missio in possessionem parochialis ecclesie solet fieri per prehensionem funis campanae, vel pulsationem campanae, quod & in episcopali ecclesia usu celebratum docet Baldricus Noviomensis *lib. 1. chron. Camerac. cap. 90.* *Nam cum dignitatis tanto munere suscepto rediret, adeo quippe astu torrens fatigatus est, ut cum ad ecclesiam usque pervenerit, vix campanam, cujus intinabulo episcopii dignitatem vendicandam sibi indicere deberet, vix, inquam, praemolestia agritudinis movere potuerit*. Et pari emulatione investituram abbatie per funem campanae factam observo ex Inno-

cent. III. lib. 2. epist. 335. *Exinde ad ecclesiam pariter accedentibus, Episcopus in sede abbatis illum constituens, per funem campana, sicut moris est, intravit.* Nec non possessio apprehendi potest per inspectionem turris ecclesie seu campanilis, si forte accedere non liceat ob vim hostium, vel pettem, vel aliam vim majorem; *l. quod meo, §. si venditorem, ff. de acquir. possess.* Præter hæc parochialis ecclesie *quævis* est jus litanie & processionis, & præterende crucis in processu ad ecclesias vel capellas subditas: antiquissimus in ecclesia est usus litaniarum, seu processionum cum crucis prælatione. Litanias & processionem prælati crucibus argenteis & cereis facibus in ecclesia Constantinopolitana instituit Joannes Chrysostomus, æmulatione Arianorum; auctores sunt Socrat. lib. 6. cap. 8. Sozomen. lib. 8. cap. 8. Nicephor. lib. 13. cap. 8. Processionum usum cum crucis prælatione non uno exemplo comprobatur Gregor. Turon. de glor. confess. cap. 79. *Adsumpta igitur palla de Beati sepulcro componens in modum seretri, accensisque super cruces cereis, atque ceroseralibus, dant voces in canticis, circumveniunt urbem cum vicis.* Et idem lib. 10. hist. Franc. cap. 9. *Ebraccharius vero usque Venetias urbem accessit; miserat enim ad eum obvium Episcopus Regalis clericos suos cum crucibus & psalterio, qui eos usque ad urbem deduxerunt.* Ac demum ne litanie a plebe herent sine Episcopo & cruce, veruit nov. Justin. † 123. cap. 32. præter crucem, in litanis præferretur & vexillum purpureum forma quadratum crucis labaro insigne, quod vocant banerium; de quo Guillelmus Brito lib. 11. Philippid.

Vexillum simplex candato simplice textum

Splendoris rubri, lathania qualiter usi

Ecclesiastica solet certis ex more diebus.

Jus processionis, inquam, est signum parochialis ecclesie, quia id est argumentum jurisdictionis. Hoc argumento abbas Eveshamiensis in Anglia nitebatur probare adversus Vigorniensem Episcopum, ecclesias, quæ sitæ essent in valle de Mortana, sibi pleno jure subiectas esse, quod solemniter ex more eas per dies pentecostes cum processione adire solet: e contra Vigorniensis Episcopus allegabat præscriptionis interruptionem circa processionem pentecostalem in Villa & ecclesia de Mortana; *cap. auditis, de præscript.* Sic abbas S. Zenonis Veronensis contendebat, ecclesiam S. Proculi sibi pleno jure esse subiectam, videlicet in institutione & deitutione archipresbyteri, ejusdem fidelitate, & obedientia, correctione, representatione ad ordines, tonsuratione, susceptione chrismatis, litanis, & aliis similibus, per quæ plena subiectio probatur; *cap. cum inter, de sent. & re judicat.* Ita Clarembaldus S. Augustini Cantuariensis prior electus, a Thoma Cantuariensi Archiepiscopo sese benedici adnebat, sed in sua ecclesia, & sine processione; ita ut Archiepiscopus processionem non duceret, quo omnis subjectionis suspicio abesset; Matth. Paris. ad ann. † 1163. *Eodem anno Clarembaldus sancti Augustini electus, benedictionem a Thoma Cantuariensi Archiepiscopo accipere quærebat: sed in sua ecclesia, & sine processione, ut suspicio subjectionis in posterum profus adempta esset.* Alias jus processionis est signum fraternitatis & societatis inter ecclesias: hoc jure cum clerici S. Hilarii Pictaviensis ex more cum reliquiis & plebe sua, matricem ecclesiam per rogationes adire solet, per injuriam se a canonicis matricis ecclesie repullos jure conqueisti; Gregor. VII. lib. 1. epist. 73. ad Hembertum Pictaviensem Episcopum: *Clerici sancti Hilarii quæsti sunt, se ex antiqua consuetudine cum sanctis reliquiis & plebe sua matricem ecclesiam in rogationibus adiisse, & a canonicis majoris ecclesie per contumeliam sibi fores occlusas fuisse.* Dixi jus crucis præterende esse signum parochialis ecclesie: hoc adeo verum est, ut reliquæ etiam exempti, non possint per alienam parochiam, invito rectore, cum cruce levata & processione progredi ad offerendum corpus ejus, qui apud eos elegit sepulturam: alioquin rectori datur actio injuriarum, & impune crucis eis aufer-

auferri potest; Oldrad. *consl.* 82. & 225. hæc sunt signa parocciarum. In dubio non præsumitur beneficium curatum, sed potius præsumitur, quod beneficium sit simplex: itaque qui dicit beneficium esse curatum, id probare debet: beneficium proprie intelligitur de beneficio simplici: unde mandatum de providendo de beneficio, non porrigitur ad beneficia curata; *cap. final. de præbend. cap. cum in illis, eod. tit. in 6.* & in impetratione beneficii, si non fiat mentio, quod sit curatum, gratia est ipso jure nulla; *elem. 2. eod. tit.*

C A P. IV.

Parochiarum origo ab Apostolis. Parochia in urbe distincta per Evaristum. Parochia a Dionysio verius restituta, quam instituta. Parochia urbana & rusticana. Parochiarum fines nullo tempore præscribuntur. Parochia sint non minus quam decem municipia. Parochi comparantur centenariis & vicariis Comitum.

CUM primum Episcopi ab Apostolis per civitates ordinati, ab iisdem per vicos & minora municipia constituti presbyteri, ut constat ex ipsis gestis Apostolorum, *cap. 14.* ubi scriptum est, non prius Paulum & Barnabam Lycaonia migrasse, quam per singulas ecclesias presbyteros ordinassent. Anacleturn Clementis successorem nonnulla de episcopatibus, & parocciis, & locis cuique congruis statuisse, docet ipsius *epist. 3. cap. 2.* *Episcopi non in castellis, aut modicis civitatibus debent constitui; sed presbyteri per castella & modicas civitates, atque villas debent ab Episcopis ordinari, & poni; singuli tamen per singulos titulos suos.* Nondum in urbe facta fuit parocciarum, seu titulorum divisio, rerum cura stante penes summum Pontificem, qui presbyteros huc illuc destinabat prout opus erat. Primus Evaristus titulos in urbe divisi presbyteris, auctore Anastasio. Nimirum cum jam plebs Christiana auctior esset, & in dies incrementum caperet, placuit paroccias & plebes dividi, singulisque suum presbyterum imponi, ne incerto duce plebs vagaretur, & ex incerto imperii consilio oriretur. Postea vero iniquitate temporum, & sævitia persecutionis, ac diutina vacatione ecclesiarum, perturbato & obliterato fere themate parocciarum: tandem reddita pace ecclesiæ a Gallieno, rursus a Dionysio divisæ parocciæ, suisque limitibus distinctæ: idque primum in urbe, tum in provinciis. De hujusmodi parocciarum divisione habetur Dionysii epistola ad Severum Cordubensem Episcopum: *De ecclesiis ergo parochianis, unde apostolicam sedem consulere voluisti, qualiter sint custodienda per Cordubensem provinciam, ac dividenda sacerdotibus, nihil tua caritati melius nobis videtur intimare, quam ut sequaris quod nos in Romana ecclesia nuper egisse cognoscitur: ecclesias vero singulas singulis presbyteris dedimus, parochias & cœmeteria iis divisimus, & unicuique jus proprium habere statuimus: ita videlicet, ut nullus alterius parochia terras, terminos, aut jus invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, & taliter ecclesiam & plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni iudicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat.* Quorum pars exat in *can. ecclesias, 13. qu. 1.* & *cap. pastoralis, de his quæ sunt a prel. sine consens. capitul.* Quod enim ibi legitur, paroccias a Dionysio Papa divisas, & limitibus distinctas, non ita accipiendum est, ut ab eo primum institutas & limitibus signatas credas; sed potius restitutas, & in meliorem statum efformatas. Dices vix credibile esse per tempora persecutionis paroccias divisas, & finibus distinctas: sed nihil est quod hæreamus, quia per ea tempora congregationes plebium quotidie fieri solebant, tantus erat fervor Christianorum; Augustina. in

Tom. IX.

Q

brevis. collat. (cap. 17.) *Respondere, multo facilius duodecim homines in domum convenire potuisse eo tempore, quo etiam congregationes plebium fieri solebant, quamvis persecutione fervente, sicut ipsis gestis martyrum monstrabatur, qui consuebantur in passionibus suis, se collectam & Dominicum egisse.* Primum vero institutæ urbanæ paræciæ, tum vicanae, seu rurales: prius scilicet sollicitæ fuerint patres de instituenda per urbes religione, ea spe, quod ab urbibus facile manarent in agros: hoc forte consilio serius a Bricio Turonensi Episcopo, Martini amulo, & successore, ecclesias per vicos institutas tradidit Gregorius Turonensis, lib. 10. hinc. Franc. cap. 30. *Hunc servum instituisse ecclesias per vicos:* quod ita intelligendum, ut ecclesias per vicos auctas potius, quam primum institutas credamus: nam & ab ipso Martini tempore fuisse vicanas ecclesias in Turonensi diocesi, docet Severus Sulpitius scriptor, idemque testis vitæ D. Martini, dialogo 2. cap. 8. *Claudionachus vicus est in confinio Biturigum asque Turonorum: ecclesia ibi est celebris religione sanctorum, nec minus gloriosa sacrarum virginum multitudo.* Et idem dialog. 3. cap. 9. *In vico autem Ambatiensi, id est castello illo veteri, quod nunc frequens habitatur a scabris, idolum novevatis grandi opere constructum. Hujus destructionem Marcello ibidem consistenti presbytero, vir beatus sæpe mandaverat.* Et Martinum ipsum a militibus occurrentibus rheda fidei vinctis atrociter verberibus castrum & vulneratum, dum rurelites diocesis ecclesias lustraret, auctor est Paulinus lib. 2. de ejus vita,

Lustrabat caulas commissi pastor ovilis,

Quis pia rurelitem clauderebat ecclesiam plebem.

Hac ætate certus & compositus fuit status paræciarum & diocesium: ostingentis curæ sue creditas ecclesias refert Theodoritus Cyrensis Episcopus, epist. 113. *ἡ ἐκκλησία ἐκκαλεῖται διὰ τὸν ποταμὸν, ὡς δὲ καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰ πεδία ἐκκλῆ.* Et ostingentiarum ecclesiarum curam pastorem sortitus, tot enim Cyrus habet paræcias. Inde leges dictæ, ne status paræciarum ullo pacto mutetur, ne paræciarum termini ullo tempore præscribantur; *can. licet, can. inter, can. dilectio, 16. qu. 1. 3.* & si quaestio orta fuerit de finibus paræciarum, ut ea dirimatur per inspectores viros; *d. can. inter*, vel judicio utriusque plebis, & si plebes convenire nequeant, lis Dei judicio discernatur; *can. plures baptismales, 16. qu. 1.* id est judicio ecclesiastico, ut recte adnotat glossa. Ita, quæ fuit lis inter Innocentium Rurensensem Episcopum, & Ursicum Cadurensem Episcopum de finibus parochiarum, ea terminata in synodo provinciali, cui præfuit Sulpitius Bituricensis Episcopus; auctore Gregor. Turon. lib. 6. *hiss. Francor. cap. 38. & 39.* Quibus locis locandæ essent paræciales ecclesiæ cautum est constitutione Anacleti, nempe ut Episcopi constituerentur per civitates, presbyteri per pagos & villas: ne vero tenuiores essent paræciæ, ne paræcia institueretur, nisi quæ saltem usque ad decem habuerit mancia, alioquin aliis coniungatur ecclesiis, constitutum concil. Toletan. XVI. can. 4. *Ecclesia, quæ usque ad decem habuerit mancia super se, habeat sacerdotem: quæ vero minus decem mancia habuerit, aliis coniungatur ecclesiis, can. unio, 10. qu. 3.* Decem mancia requiri paræciæ constituendæ causa notandum est, quod paræcia non habeatur sine plebe: decem autem faciunt plebem; *l. prætor 4. §. turbam 3. ff. vi bonor. raptor. mancipiorum nomine intelliguntur parochiani, fideles enim laici pietatis studio sese ecclesiæ servos & mancia profuturum.* Quia vero mos fuit parochos disponi per minores pagos, centenarii & vicarii, qui erant pagorum iudices sub dispositione Comitum, eosdem comparavit Valerius Strabo, cap. ult. de ecclesiast. offic. *Centenarii, qui & centenariones, vel vicarii, qui per pagos statuti sunt, presbyteris plebium, qui baptismales ecclesias tenent, & minoribus presbyteris præfunt, conferri queunt.*

CAP.

C A P. V.

Parochia urbana dignitate potiores rusticanae. Parochi urbani dicti honoris causa presbyteri cardinales, & parochia urbana tituli cardinales. Rurales presbyteri ἰσχυροί, vel ἐπὶ ἰσχυροί, forastri, vel forenses presbyteri. Presbyteri urbis senatus ecclesiae. Minores parochia μικροί. Parochia Constantinopolitana, harum praefecti cur κατωκόμοι dicti.

PAROCIIIS in urbe & rure semel constitutis, etsi haec minime officii distinguerebatur, cum unum & commune omnibus sit cura animarum; tamen urbani parochi ex Episcopi contubernio & sedis dignitate, vicani & ruralibus prelati sunt: & inde nata est distinctio parocciarum urbanarum & rusticarum. Rurales & vicanas parochias ἀγροικαὶς παροικίαις, ἢ ἰσχυροίς vocat synod. Chalced. can. 17. & sexta in Trullo, can. 25. quibus cavetur, ut si Episcopus triginta annis rusticanas ecclesias possiderit, rurus sit praescriptione longi temporis; quo coeucerentur Episcopi, qui rurales ecclesias pro derelicto habebant. Distinctionis gratia parochi urbici dicti sunt cardinales, ut in epist. Zachar. Papae VII. ad Pipinum Regem, de presbyteris agrorum, quam obedientiam debeant exhibere Episcopis & presbyteris cardinalibus: & eodem nomine urbanas ecclesias titulos cardinales vocat synod. Meldens. can. 54. Rurales vero presbyteri, quasi minores & deterioris conditionis, non presbyteri absolute dicti, sed affectata quadam denominatione & quasi cum elogio ἰσχυροί, vel ἐπὶ ἰσχυροί in d. can. 17. Chalced. synod. & Neocaesar. can. 17. Foralici presbyteri Martino Bracarenfi in collectione canonum, can. 56. Forenses; capitular. lib. 5. cap. 222. quod essent foris, ac extra urbem. Ita in Concil. Tolet. III. can. 20. distinguuntur presbyteri locales & dioecesani; can. quia cognovimus, 10. qu. 3. & in Agathensi. can. 22. civitatenfes & dioecesani presbyteri; can. statuimus, 12. qu. 2. Ecclesias civiles & suburbanas distinguit Ivo Carnot. epist. 94. Ecclesia tam civiles, quam suburbana, usque ad satisfactionem claudantur. Presbyteri urbis senatum ecclesiae constituunt: sine horum consilio nihil majoris momenti Episcopo agere licet; Hieronym. ad Rusticum: Ecclesia habet senatum presbyterorum, sine quorum consilio nihil monachis agere licet. . . Senatum quoque Romani habebant, cujus consilio cuncta agebant: & nos habemus senatum nostrum, ceterum presbyterorum, can. ecclesia, 16. qu. 1. Et idem in Euseb. cap. 3. Et nos habemus in ecclesia senatum nostrum, ceterum presbyterorum. Iisdem dupla portio debetur, quod sint senatus Episcopi, & ecclesiae; auctor constit. apostolicar. lib. 2. cap. 28. πῶς δὲ πρεσβυτέρους. . . διπλα, ἢ ἀπὸ τῆς ἀπορχίδου ἢ μισοῦ ἀπὸ χάριτος πᾶν τὸ Κεῖναι Ἀπορχίδου, ἢ ἢ πᾶν ἀπὸν φιλαρεσκῶν, ἢ ἐκ συμβόλου τῷ Ἐπισκόπῳ καὶ τῷ ἐκκλησίᾳς ἐξαρῶν, ἢ ἢ τῷ συνιδῶν ἢ βουλῇ τῷ ἐκκλησίᾳς. Presbyteris autem. . . dupla separatur portio in gratiam Apostolorum Christi, quorum locum tenent, tamquam consiliiarii Episcopi & ecclesiae corona, sunt enim consilium & senatus ecclesiae. Presbyterorum ecclesiae Romanae chorum, senatum Christi dixit Pius Papa, epist. 1. & 2. ad Iulium Viennens. Salutat te senatus pauper Christi apud Romanos constitutus. Presbyteri rurales quasi minores non possunt celebrare in ecclesia cathedrali praesente Episcopo, & presbyteris urbis; ex concil. Neocaesar. d. can. 13. can. presbyteri ult. † 9c. dist. Martin. Bracarenf. can. 56. & d. epist. Zachar. Papae ad Pipinum. Vicani quoque presbyteris non licet dare canonicas epistolas; synod. Antiocheni. can. 8. quia sunt minoris ordinis presbyteri πρωτοπρεσβυτέραις hic vocat Balsamo. Inter ipsas etiam vicanas & agrestes ecclesias dignitates

Q ij

etiam ratio habita est: alie fuerunt minores & infrequentiores, quas quod pauciores haberent accolae, Graeci vocarunt *μοναχικα*, quasi unicam domum habentes: quae frequentiores erant *εὐχέλεια* dicebantur; ut observavit idem Balsamo, in d. can. 17. synod. Chalcedonens. frequentia enim, & plebis multitudo commendat ecclesiam, ejusque dignitatem auget; Aufon. epist. 13. ad Paulin.

Celebrique frequens ecclesia vico.

In urbe Constantinopoli plures erant parochiales ecclesiae, quarum praefecti *κατακόμοι* dicebantur, ex Codino, de officiis *aule Constantinopolitanae*, quasi *κατά τοις κοιλιάς, juxta valles*, eo quod ecclesiae ipsae in editiore loco sitae essent. Constantinopolis enim distincta est collibus, ut Roma vetus: parocchia vero, seu plebs ad eam ecclesiam pertinens, in *κοιλιάς*, in valle habitabat; ut prius observavit Francisc. Junius, & ex eo Jo. Filicacius.

C A P U T. VI.

Parochia nova non possunt edificari sine consensu Episcopi, & non nisi ex justis causis. Cum ecclesia nova fundatur competens in ea honor matri ecclesiae servandus est, puta, praesentatio, vel institutio rectoris, vel census annuus. Parochia privata in castris optimatum.

PAROCIIARUM status certus & inconvulsus manere debet: unde alia ecclesia, seu capella in finibus veteris parochiae edificari non potest, solum sine auctoritate Episcopi; can. ecclesia, can. quicumque, 16. q. 1. cap. coram, & ibi gloss. de offic. delegat. adeoque non sine iusta & necessaria causa, ne, dum novae exurgunt, veteres ob sumptus *επιπλεον* dilabuntur: & in eo sua laude non caruit Augustus, quem magis de rescindendis sacris aedibus veritate collapsis, aut incendio absumptis, quam de novis excitandis sollicitum fuisse scribit Tranquill. in ejus vita, cap. 30. Ecclesia, inquam, nova extruenda non est, nisi ex justis & necessariis causis: puta, si multitudo fidelium in tantum excreverit, ut ecclesia eos capere non possit; can. praecipuus, 16. q. 1. hodie tamen sola numerosior frequentia populi non est iusta causa construendae novae ecclesiae; quia huic casui facili conluti potest ampliato ambitu ecclesiae, vel adhibitis pluribus vicariis quot fuerint necessarii ad rem sacram faciendam & sacramenta administranda; ex concil. Trident. sess. 21. de reform. cap. 4. Juxta causae extruendae novae ecclesiae intra fines antiquae sunt, si parociani ob distantiam locorum vel difficultatem regionis, puta, asperitatem montium, vel trajectum interfloventis fluminis, vel torrentis hybernis imbribus exundantis commode ad ecclesiam accedere, & sacris tempestive interesse non possint: his casibus ecclesia nova institui, & ibi rector collocari potest, delibata ad ejus alimoniam & sustentationem congrua parte fructuum. Sed ne antiqua ecclesia nimium dispendium patiatur, res ita ordinanda est, ut praesentario presbyteri in illa ecclesia detur rectori antiquioris ecclesiae, & competens honor, pro facultate loci, ecclesiae matri servetur; cap. ad audientiam 3. de eccles. adificand. cap. 1. Carol. Calv. ex synodo Tolosana, tit. 5. cap. 8. & concil. Trident. loco modo laudato. Praesentatio rectoris novae ecclesiae pertinet ad rectorem matris ecclesiae in signum subjectionis; d. cap. ad audientiam, cap. ex parte 12. de rescript. ut in ecclesiis pleno jure subiectis monasteriis, institutio vel praesentatio vicarii perpetui spectat ad abbatem; can. visis, can. sane quia, 16. q. 2. Praeter praesentationem, etiam in fundatione providetur, ut competens honor pro facultate loci ecclesiae matri servetur, puta, ut census annuus matri praestetur in argumentum subjectionis: sic a Theodorico Monasteriensis Epi-

Episcopo fundata ecclesia S. Pauli, in dotem datis novem ecclesiis, quæ censum solverent matri, & capitulo; Albert. Krant. metropol. lib. 8. cap. 5. *Fundavit ecclesiam sancti Pauli, destitque fratribus novem ecclesias deinceps ab ipso conferendas, sed quæ censum solverent matri & capitulo.* Sic & Cluniacense cenobium a Bernone abbate Gigniacensi in cellam Gigniacensem constitutum, ea lege, ut matri Gigniacensi annuum censum duodecim denariorum præstaret; Siebertus Gemblacensis in chron. sub anno 912. *Berno abbas monasterium Odonem olim musicum constituit abbatem Cluniacensis cenobii, ea conditione, ut ecclesia Cluniacensis solveret annualem ecclesia Gigniacensi censum duodecim denariorum.* Vel hoc sibi excipit matrix ecclesia, ut filialis ecclesia certis & statis diebus solemniter cum processione adeat matricem; Anselmus Leodiensis de gest. Leodiensium antistit. cap. ult. *Cum nedom in episcopali cathedra, sed etiam in rusticana qualibet parochia, illud jus sibi mater ecclesia defendat, ut in majoribus solemnitatibus filiarum suarum frequentia visitetur & honoretur, quod si neglectum fuerit iudicio suorum synodaliur in sua synodo vindicetur.* Denique ecclesia non potest edificari intra fines parochiæ, nisi salvo jure & honoræ matri: ita Adeloldo Turonensi Archiepiscopo perenti, ut in villa parochiæ, cui Turris erat nomen, sita in diocesi Remensi, sibi liceret oratorium edificare, annuit Hincmarus Remensis Archiepiscopus, ea conditione, ut antiqua villæ ipsius ecclesia, vel presbyter ejusdem, nullum privilegium sui propter hoc detrimentum patiatur; ut refert Flodoardus lib. 3. *Remens. hist. cap. 20.* Hoc jure Nicæni concil. can. 7. Hierosolymorum Episcopus Patriarchæ sacibus decoratus; salvo tamen jure Metropolitanæ, id est Cæsariensis Archiepiscopi. Non sine iusta causa edificanda est nova ecclesia, nec serenda novarum ecclesiarum substructio, quæ sit per ambitionem antistitis, qui passim ecclesias novas excitant, quo plurimum clientum pompam, turbamque accerant; Zozim. epist. 1. ad Isichium Salonitanum Episcopum: *Facis hac nimis remissione sacerdotum nostrorum, qui pompam multitudinis querunt, & perant ex hac turba aliquid sibi dignitatis æquari. Hinc passim numerosa popularitas etiam his locis, ubi solitudo est, talium reperitur, dum parochias extendi cupimus, aut quibus aliud præstare non possunt, divinos ordines largimur; can. si officia, 59. dist. Pari calculo damnatur & fundatio novarum ecclesiarum, quæ fit ab Episcopo per sordes, & questus illudium: nimirum ut census episcopales adaugeantur; capitulare Caroli Calvi modo laudatum: Ut Episcopi parochias presbyterorum propter inhonestum & periculosum lucrum non dividam: sed si necessitas populi exegerit, ut plures fiant ecclesiæ, aut statuatur altaria, etiam ratione & auctoritate hoc facias, &c.* Nec minus sæcra temporum labe privatæ parochiæ ab optimatibus passim in castris, vel prædiis suis edificatæ; ex quo injuria factum, ut clerici, qui hujusmodi ecclesias observabant, unde observantes dicebantur, dominorum patrocinio securi, Episcopi & archidiaconi correctionem facile spernerent; de quo concil. Aurelianens. IV. can. 26. *Si quæ parochia in potestatem domibus constituta sunt, ubi observantes clerici ab archidiacono civitatis admoniti, secundum qualitates ordinis sui, sortasse quod ecclesiæ debent sub specie domus implere neglexerint, corrigantur secundum ecclesiasticam disciplinam.* Et Cabillonense I. can. 14. *De oratoriis, quæ per villas fiunt, nonnulli ex fratribus & Coepiscopis nostris residentibus nobis in sancta synodo querimonias dedulerunt, quod oratoria per villas potentium jam longo constructa tempore, & facultates ibidem collatas, ipsi, quorum villa sunt, Episcopi contradicant, & jam nec ipsos clericos, qui ad ipsa oratoria deferunt, ab archidiacono coerceri permittant, quod conveni emendari, &c.* Inde secutum etiam, ut decimæ, quæ debentur parochialibus ecclesiis, privati hisce ecclesiis præter jus addicerentur; quod vult concil. Ticinense habitum sub Leone IV. anno 855. *Quidam autem laici, qui vel in propriis, vel in benefi-*

cuius habent basilicas, contempta Episcopi dispositione, non ad ecclesias ubi baptismum, & praeordinationem, & manus impositionem, & alia Christi sacramenta percipiunt, decimas suas dant; sed vel propriis basilicis, vel suis clericis pro suo libitu tribuunt; quod omnimodis divina legi, & sacris canonibus, constat esse contrarium.

C A P. VII.

Collatio parochialium ecclesiarum de jure pertinet ad Episcopum, ex consuetudine vel privilegio ad alios. Olim ordinatio non fiebat sine titulo. Clerici accephali. Electio archipresbyteri ex consuetudine spectavit ad archidiaconum, clericum, & plebem. Electio etiam observata in parochis. Collationem beneficiorum serius sui juris fecerunt summi Pontifices. Mandata de providendo. Gratiae expectativa.

JURE communi omnes ecclesiae parochiales & aliae quaecumque sunt in potestate Episcopi, cujus in diocesi positae sunt, & collatio beneficiorum ecclesiasticorum totius diocesis pertinet ad Episcopum; *can. quicumque, 16. qu. 1. can. omnes basilica, can. nullus. 11. 16. qu. 7. cap. cum olim, de praescriptis. cap. cum ex injuncto, in fin. de hereticis.* Olim collatio beneficiorum non fiebat foris ab ordinatione: ordinatio enim non fiebat sine titulo, id est ubi presbyter, vel diaconus ordinabatur, ad titulum certae ecclesiae ordinabatur, ne quis ordinaretur *anonymus* absolute, sine titulo, & quae sine titulo fieret ordinatio, irrita esset decretum *can. 6. concil. Chalcedonensis*, quod repetitum est in concilio Placentino sub Urbano II. *can. neminem, can. sanctorum, 70. dist.* Hinc quaesitum, an si fieret ordinatio cleri ad plebem congregandam, non secuta congregatione plebis, an maneret ordinatio? de quo Augustinus de bono conjugali. (cap. 24.) *Causa parienti: quae cum sola sit quae nuptiae fiunt, nec ea ne non subsequente propter quam fiunt, solvitur vinculum nuptiale, nisi conjugis morte.* Quomodo si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis. Quin ubi Episcopus nondum presbyter creabatur, prius presbyter ordinabatur ad titulum illius ecclesiae; Regino 2. chronica. Porro Colonia Agrippinae Rex Hilduvinum abbatem praeposere sentavit in pontificali cathedra, secutus a Francione Episcopo Tungrensis diocesis, in Aquispalatio presbyterum ordinari, ad titulum sancti Petri praedictae metropolis. Vix ante auditum, quod Paulinus, postea Nolanus Episcopus, a Lampio Barcinonensi Antistite presbytero initiatus, his conditionibus, ne ecclesiae certae illigaretur; testis ipse de se, epist. 6. (al. 1.) ad Severum: Scito tamen voti communis, eodem Domino praesante, saltem esse rationem: nam ea conditione in Barcinonensi ecclesia consecrari adductus sum, ut ipsi ecclesiae non alligeret, in sacerdotium tantum Domini, non etiam in locum ecclesiae dedicatus. Monstro pene simile fuit clericus sine titulo, & qui careret titulo accephalus dictus est, quasi videretur scelus & deformis truncus hominis, sine capite; Stephanus Tornacensis. epist. 153. *absit, ut accephalus exeat a nobis, & tamquam venis expositus sine titulo clericus, sine stipendio miles, sine solatio rogatus discrat, miraculum suis, spectaculum alienis.* Et Adamus Bremensis. lib. 3. hist. ecclesiastica. cap. 15. *Habuitque secum quandam Episcopum nomine Osmund accephalum.* Tantum vero sequioris aetatis usu invaluit, ut ordinationes fierent etiam sine titulo, & hic modus adhibitus est, ut ordinatio sine titulo facta non esset irrita, sed ut Episcopus ordinato teneatur alimenta praebere, donec ei provisum esset de beneficio; *cap. cum secundum*

dum, de prabend. Jure communi igitur, ut eo redeamus, collatio ecclesiarum parochialium & ceterorum beneficiorum spectat ad Episcopum: tamen ex consuetudine vel privilegio collatio beneficiorum potest pertinere ad inferiores Episcopos, puta ad abbates; *d. cap. cum olim, de prascript.* & *cap. cum inter, de sentent. & re judicat.* vel ad abbatissam; *cap. dilectio, de major. & obedienc.* etiam ad capitulum; *cap. cum t. ecclesia Vulturana, de elect.* vel ad singulos canonicos per vices sue hebdomadæ; *cap. mandatum, de prabend.* in 6. Ex consuetudine etiam quandoque electio locum habuit in parochialibus ecclesiis, puta in archipresbyteratu, & quod observatu dignum, electio archipresbyteri fuit penes archidiaconum simul cum clero, & plebe; *can. si in plebibus, 63. dist.* quem Gratianus hausit ex Isidoro: id juris in quodam archipresbyteratu suo sese habere contendebat Pictaviensis archidiaconus, pro quo ea de re scripsit Arnulphus Lexoviensis commendatitiam epistolam ad Alexandrum III. P. quæ est 27. Hoc nimirum prætextu pro P. Pictaviensi archidiacono precaturus accedo. Et mox: Idcirco si causa ipsius qualitas inquiratur, id juris se in quodam archipresbyteratu suo contendit habere, quod tam ipsi, quam omnibus aliis archidiaconis in omnibus archipresbyteratibus suis vetus ecclesie illius consuetudo confirmat. Porro supervacua videtur questione vexari, cum sola sit de sola archipresbyteri electione contentio, cum ab archidiacono facta ad episcopalem de consuetudine referatur arbitrium, eamque potest auctoritate sua, nisi fuerit idonea, reprobare ex consuetudine. Electionem presbyteri, seu parochi fieri solitam a clericis loci, accedente assensu plebis: quod si in ecclesia idoneus clericus non inveniretur, tum rem perlatam ad Episcopum signat concil. Ticinense habitum coram Ludovico Balbo: Et primum ipsius loci presbyteri, vel ceteri clerici, idoneum sibi rectorem eligant, deinde populi, qui ad eandem plebem adspiciunt sequatur assensus: si autem in ipsa plebe talis inveniri non poterit, qui illud opus competenter peragere possit, tunc Episcopus de suis quem idoneum judicaverit inibi constituat. Quæ de archipresbyteri electione intelligenda esse, innuunt quæ sequuntur: Sane removenda quædam laicorum procacitas, qui hoc solo obtentu, quod ad electionis consortium admittuntur, archipresbyteris suis dominari presumunt, & quos tanquam patres venerari debuerunt, velut subditos contemnunt. In electione parochi, seu archipresbyteri, expetitus est assensus plebis: publice enim interest, ut parochianis gratus detur rector, quo facilius hi in obsequio contineantur: quo consilio decretum, ne invitis detur Episcopus; *can. nullus, 61. dist.* Concil. Paris. III. *can. 8.* Collationem beneficiorum jure communi pertinere ad solum Episcopum jam observatum est. Serius Romani Pontifices collationi beneficiorum manum injicere, argumento est, quod hæc de re in toto decreto Gratiani nec vola, nec vestigium extat. Hoc jure primum precario usi sunt Pontifices, ac tantum penes se habuere tenuiores clericos Episcopis commendare, ut eis subvenirent. Ita Syracusano, & Faveni Episcopis duos clericos cardinandos commendavit Gregorius I. *lib. 3. epist. 14. & lib. 5. epist. 47.* Posteriores vero, ut jura qualibet sua incrementa suasque ætates habent, preces in mandata verterunt, quæ dicta sunt mandata de providendo, seu, gratia expectativa, quarum ratio hæc fuit: ut primum emitterentur litteræ monitoriæ, tum præceptorix, ac demum litteræ executoriæ, quibus executor delegabatur, qui ordinarium compelleret, ut beneficium vacante, vel proxime vacaturum illi clerico conferret, vel ut ipse conferret; *cap. cum 16, cap. capitulum sanctæ crucis, & passim, de rescript. sup. dilectus 27. de prabend.* Hoc genere intercessionis pro Guarino clerico, Attoni Trecenti Episcopo per epistolam mandavit Innocentius II. P. ut præbendam vacantem, si qua esset, vel proxime vacaturam ei conferret; de quo Petrus Cluniacensis *lib. 2. epist. 32.* ad eundem Episcopum: Pro Guarino clerico satis sobrium vobis dominus papa mandatum imposuit, ut si libera præbenda pareret, ei dare-

ut: si non, prima qua occurreret praberetur: & pro Radulfo, ut ei per Alexandrum III. a Remensi Archiepiscopo, & canonicis decania obtineatur, intercedit Jo. Saresburiens. epist. 120. De cetero quia Remensis ecclesia dicitur ad curiam professi, precor ut M. Radulpho per dominum Papam, & alios ab Archiepiscopo & canonicis decaniam obtineatis. Pro quodam clerico facelli palatini Imperatoris, litteras prapósito de Marsina scripsit & Alexander III. ut ei prabendam daret; de quo Petrus Cellensis, lib. 8. epist. 15. Nuper vero dominus Papa rem, ut credimus ignorans, jam secundo scripsit prapósito nostro de Marsina, ut daret prabendam cuidam clerico Imperatoris, cum nec prapósitus dare possit, nec sit prabenda qua dari possit. Quam exgre admitteretur Pontifici hujusmodi beneficiorum reservationes significat Stephanus Tornacensis, epist. 109. ad Lucium III. P. quæ scripta est in commendationem Hervæi subdiaconi: Scripsit pro eo felix recordationis pater Alexander decano, & canonicis sancti Aniani Aurelianensis: scripsistis & vos primo & secundo, sed neque preces, neque præceptum vestrum, quamvis res prabende vacarent, voluerunt audire. Hujusmodi reservationum ulum detestatur & Joannes Saresbor. Policratic. lib. 7. cap. 18. Statuat ergo lex quod placuit latiori, nam isti privilegii principales gaudentes beneficio, quicquid ambiunt sibi competere opinantur, Episcopos ad prima beneficia obligant, & de futura successione pacisci non veniunt. restat utique ut tristi pacto repleatur eventus, & illius quisque animetur & armetur in necem cujus ambit successione: si enim cedere moretur, adversantur, vexant, & multipliciter concutiunt possessorem &c. Inde Romanus Pontifex ordinarius ordinariorum se gessit, & quocumque beneficia ecclesiastica per orbem Christianum vacantia in concursu, & per præventionem omnium ordinariorum conferre sui juris duxit; cap. si a sede, de prabend. in 6. clem. 1. ut sit. pendens. pragmat. tit. de collat. §. item circa, verb. suadet, & concordat. §. si quis vero, de collat. nec non cessante ordinario in conferendo intra sex menses, jure devoluto conferendi jus proprium idem fecit; cap. nulli, de concess. prabend.

C A P. VIII.

Jura episcopalia in parociales ecclesias. Canonica obedientia, subjectio, reverentia. Synodus, synodaticum, cathedralicum, visitatio, & hujus nominis procuratio.

EPISCOPUS in parocialibus, & aliis suæ diocesis ecclesiis habet canoniceam obedientiam, subjectionem, & reverentiam, synodum, id est potestatem cogendæ synodi, & synodaticum, seu cathedralicum, cujus modus duo solidi; cap. conquirente, de offic. ordinari. Antiquissimi instituti est, Episcopos quotannis diocesanam synodum congregare ecclesiastica disciplina tuendæ gratia, & ad eam presbyteros vocare, qui de plebium cura rationem reddant; can. Episcopus, 2. can. annis singulis, 18. dist. Hinc presbyteris cum ordinabantur tradebatur libellus officialis, continens rationem ecclesiastici officii circa celebrationem sacramentorum, & administrationem sacramentorum, ne muneris rudes & inficui ad ecclesiam accederent, & ubi ad litanias, vel synodum proxime convenirent, de gestu officii rationem redderent; concil. Tolet. IV. can. 25. Quando presbyteri in parochiis ordinantur, libellum officialem a suo sacerdote accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant, ne per ignorantiam etiam in ipsis divinis sacramentis offendant. Cum vero ad litanias, vel ad concilium venerint, rationem Episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium cele-

celebrent, vel baptizent, *can. quando*, 38. *dist.* Ad dioecesanam synodum convenire, non modo parochi, sed etiam abbates dioecesani; *d. can. Episcopus*, *d. can. annis singulis*, *cap. quod super his*, *de majoris*. Et obediunt unde abbatem, vel archipresbyterum deponi, vel in locum ejus alium ordinari ab Episcopo, nisi in synodo abbatum & presbyterorum, vetat *conc. Turonens. II. can. 7.* nec modo ad dioecesanam synodum, sed & ad alios solemnes conventus, puta pro translatione reliquiarum, vel aliis causis, jubente Episcopo, simul coire presbyteri & abbates. Ad translationem reliquiarum Benigni martyris Divionensis, abbates convocavit Gregorius Lingonensis Episcopus; Gregor. Turonensis, de miracul. martyri. lib. 1. cap. 51. *Sed sanctum sepulcrum nescio qua causa faciente foris evenit, quod ille intus transferre cupiens convocavit ad hoc obsequium abbates, atque alios religiosos viros.* Ut ad translationem reliquiarum Desiderati presbyteri ab Agricola Cabilloneusi Episcopo vocati presbyteri, & abbates; idem Gregorius Turonensis, de glor. conf. cap. 86. *Post hoc edificato ex xenodochio leproserum sacerdos suburbano in ejus basilicam collectis abbatibus, & omni clero, beatum corpus transtulit.* Interdum tamen peculiaris fuit synodus abbatum, a synodo presbyterorum; *concil. Aurelianens. I. can. 19. can. abbates*, 18. *qu. 2.* nempe medio mense maio habita est synodus presbyterorum, & kalendis novembris synodus abbatum; *concil. Antistodori. can. 7.* Synodi nomine a presbyteris exactum vestigal, quod synodum, seu synodaticum nuncupantur: præter id, institutum & aliud indicti genus, nimirum cathedraliticum, quod solveretur pro honore cathedræ: de utroque satis multa a nobis dicta sunt alio loco, quæ hic repetere nimis supervacuum esset. Hoc unum addo, merito dictum cathedraliticum, quod præstaretur pro honore cathedræ; quia cathedra est symbolum & insigne pontificii; *synod. Carthag. IV. can. 35.* Episcopus in ecclesia, & in consessu presbyterorum, sublimior sedeat, *can. Episcopus*, † 95. *dist.* Augustin. in psalm. † 126. num. 3. *Vigilabat quantum poterat super eos quibus præerat.* Et Episcopi hoc faciunt. Nam ideo aliorum locus positus est Episcopis, ut ipsi superintendant. Ideo vetatur Episcopus cathedram collocare in cœnobiiis, ne in loco exempto episcopalem jurisdictionem exercere videatur; *can. Luminoso*, 18. *qu. 2.* Nec modo in synodo dioecesana, sed & in provinciali locus fuit presbyteris, hique in ea confedere, stantibus diaconis; *concil. Tolet. I. in præf. Convenientibus Episcopis in ecclesia Toleti, confidentibus presbyteris, adstantibus diaconibus.* Et Bracar. I. itidem in præf. *Confidentibus simul Episcopis, presentibus quoque presbyteris, adstantibusque ministris, vel universo clero.* Non in corona Episcoporum presbyteris sedes fuit, sed a tergo Episcoporum, quo loco confedere non modo presbyteri, qui vice Episcoporum, sed etiam illi qui proprio nomine concilio interfuerunt; *concil. Emeritens. can. 5.* Ad suam tamen personam non aliter, nisi aut archipresbyterum suum dirigit, aut si archipresbytero impossibilitas fuerit, presbyterum utilem, cujus dignitas cum prudentia pateat, a tergo Episcoporum inter presbyteros sedere, & quaque in eo concilio fuerint acta scire, & subscribere: injussum enim hoc accipit catus noster, ut quisquam Episcoporum, diaconum ad suam personam dirigat, hic enim, quia presbyteris junior esse videtur, sedere cum Episcopis in concilio nulla ratione permittitur. Et *concil. Salegustadiens. can. 20.* de ritu initiandæ synodi: Deinde convenientes presbyteri omnes intrent, & secundum ordinationis suæ tempus resideant: post hos ingrediantur diaconi probabiles, quos ordo poposcerit interesse. Denique quocumque loco proprium fuit presbyterorum apud Episcopum sedere, diaconorum stare; *synod. Carthag. IV. can. 34.* Episcopus in quolibet loco sedens, stare presbyterum non patitur, *can. Episcopus*, † 95. *dist.* Auctor. constitution. apostolic. (lib. 2. cap. 57.) *ἡ δὲ ἐκκλησία ἐν τῷ ἐπισκόπῳ ὡς ἐν τῷ κυρίῳ, καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἐν αὐτῷ ὡς ἐν τῷ κυρίῳ, καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἐν αὐτῷ ὡς ἐν τῷ κυρίῳ, καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἐν αὐτῷ ὡς ἐν τῷ κυρίῳ.* Solium Episcopi in medio positum sit, &

ex utroque ejus latere sedent presbyteri, & adstant diaconi. Officium Episcopi est etiam lustrare seu visitare quotannis singulas parrochiales ecclesias, & alias dignitas; *can. decrevimus. can. Episcopum*, 10. qu. 1. & d. cap. conquirente. Nec hoc proprium fuit Christianæ reipublice institutum, nam & in republica Romana rectores provinciarum provinciam lustrare solebant; *M. Tull. Ver. gin.*, 5. (10.) Cum autem ver esse caperat, cujus initium iste non a Feronio, neque ab aliquo astro notabat, sed cum rosam viderat, tunc incipere ver arbutabatur; dabat se labori atque itineribus, in quibus usque eo se probabas patiemem, atque impigrum, ut cum nemo unquam in equo sedentem videret. Ex mox (12.) Cum vero astat summa esse jam caperat, quod tempus omnes Sicilia semper p. atores in itineribus consumere consueverunt, propterea quod tum putant ebundam esse maxime præcipiam, cum in arvis frumenta sunt, &c. Episcopus autem visitationis nomine debetur annona, quæ dicitur procuratio; *d. cap. conquirente, cap. procuraciones*, & passim tot. tit. de censib. Procuratio est vox composita, id est curatio seu relectio corporis, procurare corpus idem est, quod curare, ut jam a nobis observatum ex Accio, Virgilio, & aliis, quibus addo illud Plauti, in Pænulo, (in prol.)

Nutrices, pueros infantes minutulos

Domus procurant, ne qua spectatum afferant,

Ne & ipsa juiant, & pueri pereant fame:

C A P. IX.

Mutua officia parochorum in Episcopos, & Episcoporum in parochos. Totus ordo confunditur, si sua cuique jurisdictio non servetur.

PAROCI & minores clerici debent obsequium, reverentiam, & subjectionem Episcopo, ac vicissim Episcopus eis rependere debet dilectionis, & tutelæ officium: ad hoc divini Numinis providentia in ecclesie ordines distincti sunt, ut minores reverentiam potioribus exhibeant, & potiores minoribus dilectionem impendant; *can. ult. 89. dist. Parochi*, inquam, debent subesse Antistiti, non ut servi domini, sed ut liberi parenti: meminisse debent Episcopi, se non electos in dominos, sed pastores, juxta illud Petri *epist. 1. cap. 5. 3. Neque ut dominantes in cleris, sed solum sicut gregis*, id est typus, exemplum. Recte in hanc sententiam Hieronymus. *epist. ad Neporianum: Ita subiectus pontifici tuo, & quasi anima parentem suscipe.* Et paulo post: *Sed Episcopi sacerdotes se esse noverint non dominos: honorent de icos quasi clericos, ut & ipsi a clericis quasi Episcopis honor deferatur. Scitum est illud oratoris Domitii: cur ego te, inquit, habeam ut Principem; cum tu me non habeas ut senatorem? can. 1. esto subiectus, 95. dist. Ne serviles operas a parochis exigit Episcopus vetatur concil. Bracar. II. can. 2.* Similiter & parrochiales clerici servili more in aliquibus operibus Episcopo servire non cogantur, quia scriptum est, neque ut dominantes in clero; *can. placuit, 10. qu. 1.* quod repetitum est in *can. nullus, 1. qu. 1. & cap. 1. de excess. pralat.* Clericis ut membris suis utatur Episcopus, suadet Ambrosius. 2. offic. cap. 28. *Episcopus ut membris suis utatur clericis, & maxime ministris, qui sunt veri filii: quem cuique videris aptum muneri, ei deputes.* Ac ne Episcopus clericos conculcet, vetat concil. Arelat. I. can. 17. Denique Episcopi pudor, abiectio & contemptus presbyterorum, nec apud eum vile esse debet nomen presbyterorum, ne laicis despicabiles reddantur, nec debet Episcopus parochis invidere jura parrochialia; quicquid enim honoris deferatur presbyteris, refunditur in Episcopum; *Gregor.*

I. lib.

I. lib. 7. epist. 30. *Nec honorem esse depoto in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco, meus honor est fratrum meorum solidus vigor, tunc ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur.* Id exigit hierarchiæ ecclesiasticæ ratio, ut Episcopi & presbyteri suis quique terminis se contineant; Hieronym. in Ezechiel. lib. 13. cap. 45. de Episcopis & presbyteris: *Unusquisque habeat possessionem suam, quæ gradui illius constituta est.* Hierarchia enim ecclesiastica tota dissolvitur, nisi sua cuique jurisdictio incolomis & illibata servetur; Greg. lib. 9. epist. 32. *Nam si sua unicuique Episcopo jurisdictio non servatur, quid aliud agit, nisi ut per nos, per quos ecclesiasticus custodiri debuit ordo, confundatur?* can. pervenit. 11. qu. 1. Elegantem hujus economiæ typum tradidit Christus, cum leproso curato, vade, inquit, & ostende te sacerdoti: quo enim consilio jam mundatum misit ad sacerdotem, nisi ut veteris legis præcipuum sacerdoti servaret? Quæ fuerit sententia patrum de honorandis presbyteris, exemplo docuit Augustinus, qui Hieronymum presbyterum, ut fratrem & socium coluit, & salva dignitate episcopali, se minorem professus est, non uno loco, ut in epist. 19. (al. 82. num. 33.) ad eundem: *Quamquam secundum honorem vocabula, quæ jam ecclesiæ usus obtinuit, episcopatus major presbyterio sit: tamen Augustinus in multis rebus Hieronymo minor est, can. quamquam, 2. qu. 7.* Et idem lib. 1. contra Julian. cap. † 7. num. 34. *Nec sanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendum arbitreris.*

C A P. X.

Singulis ecclesiis unus presbyter imponendus: pluralitas beneficiorum vetita, nisi ex dispensatione, eaque ob justam causam. Academia Parisiensis judicium circa pluralitatem beneficiorum.

IN singulis ecclesiis unus presbyter ordinandus est. Cum primum paræcie divise, id actum, ut singulæ singulis adscriberentur, ut notum est ex epistol. Dionys. ad Severum: *Ecclesias singulas presbyteris dedimus, parochias & eumetecia eis divisimus, &c.* Ideo Episcopum constitui in vico, vel minori municipio, cui vel unus presbyter sufficit, vetat can. 6. *Sardie, concilii*, exinde clericum in duabus ecclesiis inscribi vetitum *synodi Nicænæ*. II. can. 15. *can. clericus, 21. qu. 1. & synod. Remens. can. 9. can. sicut in unaquaque, 21. qu. 2. & Ivonis in decret. part. 3. cap. 49.* cujus ratio duplex redditur: una, quod sicut nemo potest duobus dominis servire, sic nullus potest sacerdos duabus ecclesiis inservire; d. can. clericus: altera, quod ecclesiæ velut sponsa non potest honeste dividi inter plures presbyteros; d. can. *sicut in unaquaque*. Vetus hic & inviolabilis ecclesiæ mos fuit, ut singulis ecclesiis unus presbyter imponeretur, ut in Mareotide, quod nomen agro Alexandriæ, plures ecclesiæ fuerant, quæ universæ Alexandrino Episcopo subjacerent, ita ut singuli presbyteri suos pagos haberent; Athanas. *apolog. 2. de sua*, (num. 85.) ubi Ichiyræ in scelus præmium, Mareotidis episcopatu ab Eusebianis aucti, illegitimam fuisse promotionem demonstrat, ô *Μαρίωτι*, inquit, *καὶ πρῶτον χάρις τῆς Ἀλεξανδρίας ἐστὶν, καὶ ὁδὸς ἐστὶν τῇ χάριτι γίνονται Ἐπισκοπῶν, ἡ δὲ χάρις ἐκαστῶν· ἀλλὰ τῇ τοῖς Ἀλεξανδρίαις Ἐπισκοπῇ αἱ ἐκκλησίαι πάντες οἱ χῆρας ὑπὸκινῶνται· ἵνα δὲ διὰ τὸν ἀρεσθύτερον ἵκηται αἱ ἰδίαι κοινῆς μεγίστης, καὶ ἀριμερὲς ἴσκηται καὶ ἡ πλείονας.* *Mareotes*, ut supra dictum est, regio est Alexandria, in qua nunquam Episcopus fuit, aut chorepiscopus: sed universe illius regionis ecclesiæ Alexandrino parent Episcopo. Presbyteri autem singuli suos vicos ha-

bent, qui decem circiter sunt, immo plures numero. Et ubi Arius Baucensis ecclesiae, quae erat Alexandria, presbyter memoratur: Alexandriae plures fuisse ecclesias, quibus singulis praeficeret unus presbyter, qui accolis sacramenta ecclesiastica ministraret, duobus locis testatur Epiphanius, haerel. 68. artic. 4. *ὡς γὰρ ὄντι ἐν Βαυκάλῳ τῇ ἐκκλησίᾳ ὅσα καλεῖται Ἀλεξανδρίνης πρεσβύτεροι· καὶ θύκονται γὰρ οἱ πρεσβύτεροι ἐν ἀποστολικῷ· ὅσαι γὰρ πολλὰὶ ἐκκλησίαι, τὴν δὲ πλείστην. Arius enim Baucale, cuiusdam apud Alexandriam ecclesiae presbyter erat. Nam unicuique suus attribuebatur presbyter, erant tunc multa ecclesiae, hodie vero plures. Et idem haerel. 69. artic. 1. φάσιν δὲ αὐτὸν Λίβῳ τῇ γῆνι, ἐν Ἀλεξανδρίᾳ δὲ πρεσβύτερον ἡγοῦνται, διὰ τοῦτο οὗτοι ἐκκλησίαι οὗτοι βασιλικῆς ὄντος καλεῖνται· ὅσαι γὰρ ἐκκλησίαι τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐν Ἀλεξανδρίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀρχιεπισκόπων ὄνται, καὶ κατ' ἰδίαν ταύταις ἐπιτιτταμένοι οἱ οὗτοι πρεσβύτεροι, διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικῆς χάριτος τῶν οἰκονόμων, πλεονῶν ἐκάστη ἐκκλησίᾳ αὐτῶν, καὶ ἀμφοτέρων, ὅσοι λαοὶν ἐπιχωρίας καλεῖνται, ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρίων κατωκίοντων πόλιν. Ferunt illum ex Libya oriundum Alexandriae presbyterum esse factum, qui tunc Baucensis cuiusdam ecclesiae praefecturam gerebat. Etenim quotquot Alexandriae Catholicae communionis ecclesiae sunt, uni Archiepiscopo subjectae, suae cuique praepositus est presbyter, qui ecclesiastica munera iis administrat, qui circa ecclesias illas habitant, eorumque conventicula, vici, sive laura ab Alexandrinis vulgo nominantur. In Hispania foeda haec labe inolevit, ut plures ecclesiae uni traderentur, ob tenuitatem & angustias census: huic vulgari non ferro, ut par erat, mederi faterentur patres, sed doloris sensum levi plasmate obtupescere satis habuerunt, ne tenuiores ecclesiae missae solatio carerent, lege facta, ut presbytero, qui pluribus ecclesiis incubaret, plures missas celebrare liceret, singulas pro singulis ecclesiis: concil. Emeritenf. can. 19. In patriis multis sunt ecclesiae constitutae, quae a fidelibus factae, aut paucum, aut nihil de rebus videntur habere: sacerdotali ergo decreto, presbytero, cui plures extant commissae, unde cavendum est ne occurrente paupertate, ordo ibidem non impleatur missae: proinde salubri deliberatione censuimus, ut pro singulis quibusque ecclesiis, in quibus presbyter iussus fuerit, per sui Episcopi ordinationem praefectus, pro singulis diebus dominicis sacrificium Deo procurat offerre. Tandem vero exurgente disciplina, ne plures ecclesiae uni crederentur vetitum, & ut quaelibet ecclesia, quae usque ad decem mancipia, id est decem accolae, haberet, unum super se haberet sacerdotem: quae vero minus aliis adungeretur ecclesiis: concil. Tolet. XVI. can. 4. Ut plures ecclesia uni nequaquam committantur presbytero, quia solus per totas ecclesias, nec officium valet persolvere, nec populus sacerdotali iure occurrere, sed nec rebus earum necessariam curam impendere; ea scilicet ratione, ut ecclesia, quae usque ad decem habuerit mancipia, super se habeat sacerdotem; quae vero minus decem mancipia habuerit, aliis conjungatur ecclesiis, can. unio, 10. qu. 3. In Gallia etiam beneficiorum pluralitas explosa, sed ea in re dispensandi potestas Episcopo tributa; concil. Aurelian. III. can. 18. De his vero clericorum personis, quae de civitatis ecclesia officio monasteria diaecesis, vel basilicas in quibuscumque locis positas, id est sive in territoriis, sive in ipsis civitatibus suscipiunt ordinandas, in potestate sit Episcopi, si de eo quod ante de ecclesiastico munere habebam, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas suscepti monasterii, diaecesis, vel basilica debet plena ratione sufficere. Tum etiam ut plures ecclesias quis haberet indultum, si alios presbyteros sub se in singulis haberet, qui divinum officium implerent; concil. Nannetense, can. 8. Nullus presbyter plures praefumat habere ecclesias, nisi forte alios presbyteros sub se in unaquaque habeat, qui nocturnum atque diurnum officium solemniter adimpleant, & missarum celebrationes quotidianis expleant ceremoniis. In villis etiam, quae foris sunt, id est extra urbem, propter inopiam hominum, ut indulgeretur cir-*

ca pluralitatem beneficiorum, constitutum concil. *Nican. II. can. 15.* modo laudato. Plura apud eundem beneficia, nisi ex dispensatione, puta ob ecclesie necessitate, vel merita personarum, non tulit Bernardus Clarevallensis, episc. 271. *Honores, & dignitates ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas digne & secundum Deum administrare & velint & possint: nam nec cuiquam vel adulo plures in pluribus ecclesiis habere licet, nisi dispensatione quidem ob magnam vel ecclesie necessitatem, vel personarum utilitatem. Tandem vero securus ad radicem posita est in concil. Lateranensi habito sub Innocent. III. quo vetitum, ne cuiquam plures parochiales ecclesias obtinere liceret, & ne lex eluderetur, ut adeptione secundi beneficii curati, prius ipso jure vacaret, statutum: hoc uno reservato summo Pontifici, ut posset dispensare circa pluralitatem beneficiorum; cap. de multa, de prebend. quod reservationis genus, velut quæstuosum, notavit Matth. Paris. ad ann. 1235. ubi de collectione decretalium, quæ facta est auctore Gregorio IX. In quibus, inquit, quadam innovatis, ne scilicet illegitimi in paralias, vel ecclesiastica beneficia, nisi adepta a sede Romana legitimisationis dispensatione, obtineant: sciens inde Curia Romana, pro impetratione tali, multa emolumenta provenire: sicut ex statuto Innocentii pro dispensatione plurium beneficiorum obtinendorum. Post Lateranense concilium, non sine lethali noxia teneri posse duo beneficia, quorum alterum esset idoneum ad sustentationem, decrevit academia Parisiensis; abbas Urspergens. continuator: Anno M. C. XXXVIII. Parisiis contra pluralitatem beneficiorum disputatum fuit, & conclusum ab omnibus, quod nemo sine periculo mortalitatis peccatum tenere possit duo beneficia, quorum alterum sufficit ad sustentationem suam.*

C A P. XI.

Parochialis ecclesia non debet conferri in commendam, sed in titulum. Commendarum origo & usus notatur. In commendam dari solita, etiam abbatia, & ipsi episcopatus. Commenda olim erat temporalis, hodie desuit in perpetuum, hinc pro titulo habetur.

PAROCIALIS ecclesia ipso jure non debet conferri in commendam, sed in titulum, unde ipsæ parochiales ecclesie dicuntur tituli; & clerici vetantur ordinari sine titulo certæ ecclesie; *can. neminem, can. sanctorum, 70. dist.* Commenda non est vere titulus. Commendatarius est nudus minister, seu procurator, & custos rerum ecclesie; *cap. cum nobis, de elect.* Commenda nihil aliud est, quam depositum, seu custodia. Commendare nihil aliud est, quam deponere; *l. commendare, ff. de V. S.* Item parochialis ecclesia requirit ministerium certæ personæ, idemque perpetuum: & semel ordinatus, seu titularus, in quapiam ecclesia, ab ea removeri non potest; *d. can. sanctorum, & can. præcipimus, 21. qu. 2.* Commenda sua natura est temporalis, nec ultra sex menses durabat; *cap. nemo deinceps, de elect. in 6.* atque ita non cadit in parochiales ecclesias. Moribus tamen, commendarum usus etiam parochialibus in ecclesiis invaluit: etsi enim vetitum esset *can. 10. Chalced. concil.* ne idem plures ecclesias obtineret, labente disciplina, Episcoporum dispensatione, seu potius corruptela, effectum, ut plures ecclesie eidem compingerentur, & ut aliquo pacto veteris discipline vulnus curaretur, vel saltem obduceretur, hoc excogitatum, ut una traderetur in titulum, altera in commendam, quali custodiæ gratia ad tempus: primusque Leo IV. qui sedebat anno 817. Commendarum usum admisit; *can. qui plures, 21. qu. 1. Qui plures ecclesias retinet, unam quidem titularam, aliam vero sub commendatione retinere debet.*

Eadem comprobantur secuti eum Pontifices; *d. cap. cum nobis, cap. dudum 54. eod. tit. de elect. & d. cap. nemo deinceps, de elect. in 6. ac Episcopi etiam sui juris duxerunt commendare ecclesiis ad tempus; d. cap. nemo deinceps. Nec in secularibus ecclesiis modo, sed etiam in regularibus commendarum labe jam olim irrepsit. Regum beneficio eidem abbati dux, vel plures abbatis traditæ, una scilicet in titulum, alia procurationis seu administrationis nomine, quod idem est ac commenda: ut Hilduinus abbas S. Dionysii, Ludovici P. gratia habuit procurationem & aliorum plurium monasteriorum, & inter ea cœnobii S. Medardi Sueffionensis; Aimoïn. lib. 4. cap. 114. Ipse autem venerabilis abbas prefatus Hilduinus, inter plurima, quæ ei augusti beniginitate commissæ fuerant monasteria, habebat procurationem cœnobii nobilis in prospectu urbis Sueffiorum, quod Clotharius quondam Rex Francorum, filiusque ejus Sigebertus, in honorem beatissimi Medardi confessoris Christi, magnis construxerat sumptibus. Etiam Episcopis procurationis, seu commendæ nomine, sapius traditæ leguntur abbatis: ut vita sancto Hilduino, Ebromo Pictaviensi Episcopo, ob bene merita de republica, abbatis S. Germani Parisiensis regimen dedit Ludovicus P. ex quo intelligimus Hilduinum abbatem, præter abbatias S. Dionysii, & S. Medardi Sueffionensis, etiam obtinuisse abbatiam S. Germani Parisiensis; Aimoïni continuator lib. 5. cap. 19. Imperator porro prefatus Episcopum in Aquitaniam cum multis gratiarum actionibus remisit, datus ei regimen abbatia sancti Germani Parisiensis; nam Hilduinus abbas vita decesserat. Anno 1175. Gothofredo Asaphensi Episcopo in Wallia, quæ est Angliæ regio, sedem suam derelinquere coactò, ob duritiem plebis, Abbendoniensem abbatiam, sorte tunc vacantem, in custodiam, quousque ad propriam sedem tutus esset reditus, dedit Henricus II. Rex Anglorum; Rogerus Hovedenus, in posteriore parte annal. Ipse enim Godefridus episcopatum suum deseruit, paupertate & Walensium infestatione compulsus, veniensque in Angliam, a Christianissimo Rege Henrico benigne & honorifice susceptus est, cui & tradidit abbatiam Abbendonis vacantem in custodia, donec ad propriam sedem liberum haberet regressum. Tandemque in commendam cecidere etiam ipsi episcopus: ita Gislebertus Mergburgensis Episcopus in Germania, concedente Orthone III. affectus est Magdeburgensem ecclesiam, priore tamen non relicta, quod ea ætate novum & inauditum, sed sua frequentissimum fuisse, ut idem unam haberet in titulum, alteram in commendam, refert Albertus Krantzius lib. 3. metropol. cap. 37. Olim, ut dixi, commenda erat temporalis, nec porrigebatur ultra semestris tempus: sed labente ævo commendæ in perpetuas desinere, ex quo commenda habetur pro titulo, & solius Romani Pontificis proprium est beneficia in perpetuum commendare; *cap. dudum 54. de elect.**

C A P. XII.

Qualis debeat esse vita, & conversatio presbyterorum. Hi caste & continentur vivere debent, eis interdictum contubernio mulierum, quas vocant uxoriales, subintroductas, avaritiam dilectas, sorores, seu sororias, eisdem vetatur committere procurare.

QUALIS debeat esse vita & conversatio presbyterorum, seu parochorum, ea nimirum angelica esse debet; quoniam hi angelorum, id est ministrorum Dei, officio funguntur in terris: quinimmo eorum vitam Christi typo, quoad humanitas fieri potest, accedere par est: presbyteri enim sunt vicarii Christi, Augustini. vel alius quisquis est auctor quæst. utriusque testament. qu.

qu. 127. *Quanto magis in Dei causis? Ac per hoc antistitem ejus puriores co-*
etis esse oportet: ipsius enim personam habere videtur, est enim vicarius ejus: et
ut quod ceteris licet, illi non liceat: quia necesse habet quotiens Christi vicem
agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Vita sanctitate aetius,
 seu monachis præstantiores eos esse oportet, quia virtutis faciem plebi præferre
 debent, nec solum plebem verbo docere, sed & exemplo. Hi suæ salutis ar-
 bitri sunt, illi suæ, & alienæ; Isidor. Pelusiot. lib. 2. epist. 284. *οἷς γὰρ ἰσο-*
μετρῶν, ἀγχιτέραις ἑαυτῶν χρίναι καὶ καθαρωτέραις πῶς αἱ ὅρι κατὰλογιστοὶ ἐπὶ τοῖς
πλεῖν τοῖς ἱεροῦ τοῖς δὲ ἱεροῦ μέντοι ὁρῶνται. Nam eos, qui sacerdotum
 munere funguntur, sanctiores ac puriores illis esse oportet, qui ad montes se con-
 tulerunt. Siquidem illi & suis & plebis; hi autem sui duntaxat curam gerunt.
 In primis presbyteri continenter, & caste vivere debent. Si forte conjugati es-
 sent cum ordinabantur, secedebant ab uxore, & eam deinceps habebant ut so-
 rorem: femina vero hoc pacto a presbytero segregata, dicebatur presbyterica;
 Gregor. dialogor. lib. 4. cap. 2. *Presbyter quidam sibi commissam regebat ec-*
clesiam, cum magno timore Domini, qui ex tempore accepti ordinis presbyteram
suum ut forerem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere non
sinebat, eamque sibi appropinquare nulla occasione permittens, ab ea sibi com-
munionem familiaritatis absceidit, can. presbyter, 33. dist. & concil. Tu-
rouenf. II. can. 20. Nam si irreverens fuerit presbyter cum sua presbyterica, aut
diaconus cum sua diaconissa, aut subdiaconus cum sua subdiaconissa. Porro pres-
biteri ita vivere debent, ut non modo probro careant, sed etiam suspitione
probris: quapropter suspecta contubernia omnino vitare debent. Ne Episcopi
& presbyteri extraneas mulieres, quas συνοῦχαι, vel συνῶχαι, id est subin-
troductas vocabant, apud se haberent, vetuit can. 3. synod. Nicen. de quo Ba-
silius epist. 198. ad Paregorium presbyterum: καὶ ἀνὰ τοὺς οὖν κληρικοὺς οὐκ ἐ-
πιτρέψαι τὰς αὐτῶν γυναῖκας ὡς καὶ τὰς ἐξ ἑτέρων κληρικῶν. Nigias, δὲ ποτε
ἀποστόλων συνοῦχαις μὴ εἶναι. Lege canonem a sanctis patribus nostris in Nica-
na synodo constitutum, qui manifeste interdixit, ne quis mulierculam subintro-
ductam habeat. Fœdum id nomen primo Antiochie auditum insinuat Eusebius
lib. 7. cap. 1. ubi de Paulo Samosateno: οἷς δὲ συνοῦχαις ἀπὸ γυναικῶν
αἱ Ἀντιόχειας ἐπομάζοντο. Asceticas illas mulieres, quas subintroductas Antio-
cheus appellavit. Et ut nihil in specie fallacius, quam prava religio, huiusmo-
di mulierculas pietatis & caritatis obtentu apud se detinere clerici, unde ἐνα-
ργησθεῖς, seu dilectas vocarunt; Epiphani. hæres. 63. artic. 2. καθ' ὅσον οἱ δὲ δίδου
τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν οἷς ἀναγκαστικῶς συνοῦχαις γυναῖκας κακομαίους. In-
terim vero Catholicos illos clericos accusant, qui dilectas quas vocant, & con-
tubernales feminas asciscunt. Alii sorores, vel sororias, quarum consuetudinem
damaarunt Imp. in l. eum qui 19. C. de Episc. & cleric. Eun, qui proba-
bilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortio sororia appellationis non dece-
t. Turpem harum contubernialium ulum apud clericos ex opum affluentia ortum
arguit Joannes Chrysostom. sermon. de Pseudoprophet. 1. ex γὰρ οὗ περιου-
πλεον συνοῦχαις ἐκείνων, προοίσι ἀνδραγίδων. Quia & opum affluentia sub-
introductas tenent, proestatu ancillarum. Id genus mulierum passim infectatum
idem Chrysostom. ut in sermone, in illud, religiosum facietis uti non debere,
pag. 79. ex 7. Valde quippo doleo, cum video religiosum subintroductam mulierem sibi adsciscere. περιου-
πλεον, &c. Et idem adversus eas proprium librum scripsit. Quo tollatur omnis pravæ
consuetudinis occasio, presbyteri vetantur procuratorum ardes frequentare, com-
matres procurare, id est epulis excipere; Augustin. vel alius quisquis est, ser-
mon. 1. 36. ad fratres in eremo: Non enim debet, qui animarum curam gerit,
transire de domo in domum, non frequentare forum cum rusticis, non mercantias
acquirere, non commatas procurare, non lizonizare, non tabernas intrare, non
discurrere, nisi necessitate compulsus.

† In lib.
 meo, tom.
 8. inter spur.
 pag. 79. ex 7.
 Valde quippo doleo,
 cum video religiosum
 subintroductam mulierem
 sibi adsciscere.
 περιου, &c.

C A P. XIII.

Presbyterorum cultus, eorum insignia vestis demissa, & orarium seu stola, oratio utuntur etiam diaconi, nec non Episcopi.

PARACHI etiam cultu & vestitu corporis religionem ordinis sui palam facere debent: veste demissa eos uti convenit, quæ est sanctitatis insigne; Joannes Chrysostomus de divers. utriusque testam. loc. serm. de fugienda simulata specie: *οὗς μὴν χρίσιντες μαχηθῶσι τοῖς γυῖς τῶν κακῶν, ἢ ἐν ἁγίᾳ αἵματι*, dum vestes quidem in terram trahimus in habitu sanctorum. Saculari veste eos abstinere oportet, quorum vita enim a seculari longe abesse debet, eorum vestem disparem esse concedet; concil. Matisconens. I. can. 5. *Ut nullus clericus sagum, aut vestimenta, aut calceamenta, nisi quod religionem deceat induere præsumat.* Concil. Roman. sub Zachar. Papa, can. 3. *Ut Episcopus, presbyter, & diaconus seculari indumento minime utantur, nisi ut concedet tunica sacerdotali.* Quo vero presbyteri a secularibus distinguantur, nefas est eos procedere in publicum sine orario, sive stola; concil. Moguntin. I. can. 28. *Presbyteri sine intermissione utantur orariis, propter differentiam sacerdotis dignitatis.* Et concil. Triburiense, ex Gratiano, in can. ut presbyteri, 17. qu. 4. *Ut presbyteri non vadant, nisi stola, aut orario induti, &c.* Orarium est stola; sive fascia a collo per utrumque humerum defluens; sic dicta, quod sit ori applicita, & collo circumponatur; Ambros. de excess. Satiri, (lib. 1. num. 43.) *Diximus illud fidelium sacramentum poposcit, non ut curiosos oculos intraret arcanis, sed ut fidei sue consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium involvit collo, atque ita se dejecit in mare.* Ita Chrammum Clotharii filium orario suggillatum, id est strangulatum, scribit Gregor. Turonens. lib. 4. cap. 20. *Chrammus super scammum extensus orario suggillatus est.* Inepte orari etymon ex eo repetiere nonnulli, quod qui orat, id est prædicat, orario utatur pro officii insigni, quæ videtur fuisse sententia patrum conc. Toletan. IV. can. 39. *Unum orarium oportet levitam gestare in sinistro humero propter quod orat, id est prædicat, can. unum, 25. dist.* Orarium laico super humero gestare diaconos præceptum; d. can. Toletano: & quia nonnulli diaconi orarium occultabant sub tunica, quasi erubescerent videri quod erant, eis præceptum est orarium scapulæ superpositum ferre in concil. Bracharen. I. can. 27. *Item placuit, quia in aliquantibus hujus provincie ecclesiis diacones absconsis infra tunicas utuntur orariis, ita ut nihil differre a subdiacono videantur, ut de cetero superposito scapula, sicut decet, utantur orario.* Subdiaconis vero orario uti vetitum; concil. Laodiceen. can. 22. *can. ministrum, 23. dist.* Habuerit & Episcopi orarium suum, velut pontificiæ dignitatis insigne; vita S. Fulgentii apud Surium, 1. januar. *Orario quidem sicut omnes Episcopi nullatenus utebatur pelliceo, cingulo tamquam monachus utebatur.* Hoc vero discrimen observat inter oraria Episcoporum & presbyterorum, quod presbyter orarium præfert utroque humero recta dependens; Episcopus vero cancellatum ad pectus in modum crucis; ex concil. Brachar. III. can. 3. *Cum sacerdos ad missarum solemniam accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quam orario utroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis sua dignoscitur consecratus, ita ut de uno, eodemque orario, cervicem pariter & utrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet crucis, can. ecclesiastica, 23. dist.*

CAP.

C A P. XIV.

Ætas, institutio, ordo, & qualitas, id est litterarum scientia ordinandorum in parochos. Ordinatis tempore ordinationis cur traditus libellus officialis.

OLIM presbyter, seu rector parochialis ecclesie non potuit ordinari ante trigefimum annum; *can. 1. & per totum 78. dist.* Presbyter quoque non ordinabatur nisi post longa temporum interstitia, & diuinam moram singulis in minoribus ordinibus, quo probator ad presbyterium perveniret; *can. si officia, 59. dist. can. monachus, 77. dist. can. monachos, 16. qu. 1.* Ita Cato presbyter de Arvernensi Episcopatu, spe & meritorum fiducia sibi blandiens, apud Gregor. Turonens. lib. 4. cap. 8. Nam & ipsos, inquit, clericatus gradus, canonica sum semper institutione sortitus, leior decem annis fui, subdiaconatus officium quinque annis ministravi, diaconatus vero quindecim annis mansipatus fui, presbyterii autem jam honore viginti annis potior; quid enim mihi nunc restat, nisi ut episcopatum, quem fidelis servitus promeretur, accipiam? Ne rudes & informes ad ecclesiam accederent ordinandi, presbyteris seu parochiarum rectoribus tamquam optimis sacre plebis magistris tradebantur educandi, & in disciplina ecclesiastica instituendi; concil. Vascen. II. can. 1. *Placuit, ut omnes presbyteri, qui sunt in parochiis constituti, secundum consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognovimus, juniores lectiores quantoscumque, sive uxores habuerint secum in domo, ubi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni patres spiritualiter nutriendos psallere parare, divinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant, ut & sibi dignos successores provideant, & a Domino premia eterna recipiant.* Unde ordinandorum presentatio pertinebat ad archipresbyterum; ex concil. Nannetens. can. quando, 24. dist. aliquando & ordinandi in canobis, aut canonis prius instituebantur; *can. priscis, 55. dist. can. nisi aut in canobis, t. 56. dist.* Gregor. Turonens. lib. 5. cap. 18. Post hac Meroveus, cum in custodia a patre retineretur, tonsuratus est, mutataque veste, qua clericis uti mos est, presbyter ordinatur, & ad monasterium Canonanicum, quod vocatur Anisula, dirigitur, ut ibi sacerdotali erudiretur regula. Ex Lateranensi concilio, ecclesie parochiales, seu beneficia curam animarum habentia, conferri non possunt minoribus vigintiquinque annis; *cap. cum in cunctis, §. inferiora, de elect.* hac lege deteria labe foedissima, quæ inoleverat, ut beneficia ecclesiastica passim conferrentur junioribus, quam detestatur Bernardus Claravallens. episc. 42. *Scholares pueri, & impuberes adolescentuli ob sanguinis dignitatem promoveantur ad ecclesiasticas dignitates, & de sub secula transferuntur ad principandum presbyteris, laetiores interim quod virgas evaserint, quam quod meruerint principatum, nec tam illis blanditur adeptum, quam adeptum magistrum.* Eandem culpam in Rogerio Eboracensi Archiepiscopo ejusdem ætatis, notat Guillelm. Neubrigensis, lib. 3. rer. Anglicar. cap. 5. *Pro personis spectabilibus, quibus tamquam quibusdam monilibus Eboracensis olim resulsit ecclesia, titulos imberber, & quasdam etiam agentes sub secula, aptos magis pro ætate adificere casas & plostella, adjungere muros, ludere par impar, equitare in arundine longa, quam personas gerere in ecclesia magnatum, ut scilicet usque ad annos viles curam agentis titularum, universa perciperet commoda titularum.* Ex Lugdunensi concilio, parochus in presbyterum ordinandus est intra annum, alioquin ipso fine beneficio multatur; *cap. licet canon, de elect. in 6.* quia parochi magis, sine altaris ministerio, id est sacrificii celebratione, adimpleri non valet;

Tom. IX.

S

cap. ex litteris, de excess. prelat. annus autem currit a die adeptæ pacifice possessionis: quod si parochus fuerit impeditus quominus suscipere ordines, & impedimentum sine culpa ejus extiterit, puta si Episcopus noluit vel non potuit conferre ordines, tunc annus ille non currit impedito; *cap. commissæ, de elect.* in 6. quia tempus non currit impedito; *cap. quia diversitatem, de concess. prebend.* Solus vero Romanus Pontifex potest dispensare de ætatis defectu ad beneficia curata, vel de non promovendo intra annum, quia solus potest dispensare contra concilium; *cap. significasti, de elect.* In promovendis ad hujusmodi beneficia spectatur ætas, & ordo, ac præter hæc litterarum scientia: hæc dote Malchion ex magistro scholæ Antiochenæ ob expugnatum, & erroris convictum Paulum Samolatenum, ad presbyterium ecclesiæ Antiochenæ evehctus;

† *Lege lib.*

7. cap. 29. ubi invenies, quod Malchion vir disertissimus, qui sophistæ apud Antiochiam scholæ præfuerat: & qui ob fidei sinceritatem in ejus loci ecclesiæ presbyterii honorem erat consecutus; post adeptum presbyterium Samolatenū coarguit, & confutavit.

apostolice & divini racionis æquitas, ut refert Eusebius lib. 1. 7. cap. 23. ac infimis sæculis episcopatu subnotus Episcopus Calinensis, quod grammaticam non didicisset, & Donatum non legisset; *cap. ult. de etat. & qualis. & ordin. presb.* In promovendis maxime requiritur eorum scientia, quæ pertinent ad administrationem sacramentorum: ideo presbyteris cum ordinarie tradebatur libellus officialis; concil. Tolet. IV. can. 25. *Quando presbyteri in parochiis ordinantur, libellum officialem a suo sacerdote accipiant, in: ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant, ne per ignorantiam etiam in ipsis divinis sacramentis offendant; can. quando, 38. dist.* nec clerici ordinabantur priusquam totum psalterium, & baptizandi formulare tenerent, quod supplementum vocat concil. Tolet. VIII. can. 8. Proinde solite constituitur, atque decernitur, ut nullius cujuscumque dignitatis ecclesiastica deinceps percipiant sacrum, qui non totum psalterium vel canticorum usualium, & hymnorum, sive baptizandi perfecte noviter supplementum.

C A P. XV.

Solemnis professio fidei ordinandorum in presbyteros: eadem edicitur ab Episcopis, metropolitani, Imperatoribus tempore inaugurationis, & a fidelibus cum baptizantur. Fidei professio, census anima.

QUIBUS confertur beneficium quodcumque, cui inest cura animarum, tenentur intra duos menses a die adeptæ possessionis fidei professionem emittere apud Episcopum, seu ejus vicarium generalem, vel officialem; concil. Trident. sess. 24. de reform. cap. 12. nec hoc recens inventum est: vetustissimi enim moris fuit, ut ab ordinandis sollemnis professio fidei ex scripto exigeretur; concil. Toletan. XI. can. 10. *Quamquam omnes, qui sacris maxime ordinibus, canonicis regulis teneantur adstricti; expeditibile tamen est, ut promissionis suæ vota sub cautione spondeant, quos ad promotionis gradus ecclesiastica probat disciplina, &c. can. quamquam, 23. dist.* Solent etiam Episcopi cum conferantur sollemnem fidei professionem edere; concil. Carth. IV. can. 1. Eadem professio celebratur & a Metropolitanis tempore ordinationis suæ apud comprovinciales Episcopos; concil. Emeriten. can. 4. *Ut tempore, quo Metropolitanus in ecclesia Dei fuerat ordinatus Episcopus, placitum in nomine suorum comprovincialium Episcoporum faciat, ut caste, sobrie, recteque vivat.* Nec prius plarium datur Metropolitanis, quam sollemnem fidei professionem ediderint chirographo suo & juramento firmatam; *can. quoniam, can. optatum, 100. dist.* Imperatores etiam, ubi sollemniter inaugurati, sollemnem fidei professionem apud summum Pontificem proprio chirographo exaratam deponere; Symmachus Papa in apologetic. adversus Anastasium Imp. Omnes Catholicos Principes, sive

sive cum imperii gubernacula suscepissent; sive cum apostolica fidei novos agnovissent Praefules institutos, ad eam sua primus scripta miserunt, ut se docerent ejus esse consortes; itaque qui hoc non fecerunt, ab eadem seipso profiterentur alienos, quod chartis quoque suis apud se etiam possumus adstruere, nisi te emulum & reum, & inimicum vitaremus & judicem. Nec prius ipse Anastasius corona donatus ab Euphremio Patriarcha C.P. quam chirographo jurejurando firmato se obtinxisset, quod orthodoxam fidem tueretur; de quo Evagrius lib. 3. cap. 32. & Zonaras in ejusdem Anastasii vita: & post eum Michael Rangabes non prius imperii insulas suscepit a Nicephoro Patriarcha, quam dato chirographo, se nihil de ecclesiae institutis tentaturum; auctore eodem Zonara in ejus vita: & Alexio Comneno inauspicatum imperii omen visum est, quod cum ex more solemni in basilica divae Sophiae inauguraretur, fidei professionem tardiori stylo perscripsit: πρώτον μὲν ἐλάττωρον τοῦ τοῦ πικροῦ ἑγγράφου σφισσοῦν βασιῆ τῇ βασιλικῇ, ut narrat Nicetas, in ejus vita. Baptizandis etiam fidei professionem conceptis & solemnibus verbis edere in more positum fuit; Augustin. lib. 8. confess. cap. 2. Denique ut ventum est ad horam profutenda fidei, qua verbis certis conceptis, retentisque memoriter, de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Roma reddi solet ab eis qui accessuri sunt ad gratiam tuorum. Consulto instituta sollemnis illa professio, est enim pignus & vinculum fidei, & census animæ, qui Deo rerum auctori & creatori pure optimo debetur; Ambros. lib. 1. in Lucam, cap. 2. **) Professio ista fidei census animorum est.

C A P. XVI.

Parochus tenetur residere in ecclesia, idem non potest abesse ecclesia sine iusta & necessaria causa. An studiorum causa, iusta absentia causa in paracho: etiam sacrificulis paganorum templo se movere religioni suit.

PAROCHI officium est gregem pascere, huic invigilare & intendere: qua de causa ne desit muneri tenetur residere in loco; cap. quia nonnulli, de cleric. non residen. Et presbyter vel diaconus semel ordinatus in una ecclesia, non potest eam deserere, & migrare ad aliam; can. primatus, & seqq. 71. dist. can. placuit 21. can. si qui vero, 7. qu. 1. Hoc jure Theodulfus diaconus Parisiensis ecclesiae a Ragnemodo Parisiensi Episcopo excommunicatione multatus, quod ad Andegavensem ecclesiam defecisset, Audoeni Episcopi gratia, quo cum archieorem consuetudinem Parisiis contraxerat, & saepius monitus ad propriam redire differret; de quo Gregor. Turonens. lib. 10. hist. Franc. cap. 14. De Parisiata urbe discedens Andegavens venit, & se Audoeni Episcopo subdidit, propter antiquam amicitiam, quam simul commemorantes Parisiis habuerunt. Unde & a Ragnemodo Parisiata urbis Episcopo saepius excommunicatus est, quod in ecclesiam suam, in qua diaconus ordinatus fuerat, redire differret. Non in-scite parochus comparatur colono glebae adscripto: sicut enim colonus a fundo, cui semel inhæsit, impune discedere non potest; ita nec clericus ab ecclesia in qua semel ordinatus est; concil. Hispalens. II. can. 3. Scribitur enim in lege mundiali de colonis agrorum, ut ubi esse quisque jam capit, ibi perduret: non aliter & de clericis, qui in agro ecclesia operantur, canonum decreto precipitur, nisi ut ibi permaneant ubi esse caperunt. Ut tollatur evagandi occasio ordinata in una ecclesia, in alia suscipiendus non est, sine literis commendatitiis proprii Episcopi, quas vocant formatas; d. can. primatus, & seqq. Episcopus etiam sua ecclesia abesse non debet sine iusta, & necessaria causa: se numquam

sine necessaria causa ecclesia abfuisse proficetur Augustin. epist. 138. (al. 122.) *Illud noveris dilectio vestra, nunquam me absentem fuisse licentiosa libertate, sed necessaria servitute, qua sepe sanctos fratres & collegas meos, etiam labores marinos & transmarinos compulsi sustinere.* Et ubi parochus ex causa quopiam processerit, operam dare debet, ne diutius absit; Ambrosi. epist. 54. (al. 75.) *Ego diligo eos vel presbyteros vel diaconos, qui cum aliquo processerint, nequam se patiuntur a suo diutius abesse munere.* Olim parochus potuit per septennium studiorum causa abesse ex consensu & dispensatione Episcopi; cap. cum ex eo, de elect. in 6. cujus rei ratio redditur, quod ecclesia ad sui regimen & ducatum viris litteratis permaxime indigeat: sed hodie parochus non licet studiorum causa abesse, nec ea est iusta absentiae causa, post concil. Trident. sess. 23. de reform. cap. 1. ex quo parochus vetatur abesse, nisi causa prius per Episcopum cognita & probata, nec ultra duos menses: nempe studiorum causa non est iusta absentiae causa in parochia, quia cura animarum est mobilissima palæstra, ad quam non est admittendus rudis & imperitus, sed vir factus & institutus. Ubi vero sunt duæ vel plures ecclesie in una eademque parochia, plebanus debet residere in matrice, tamquam in specula, nec potest relicta principali cathedra secedere in minorem ecclesiam, ut de Episcopo statutum est; can. placuit 21. 7. qu. 1. Concil. Paris. V. can. 21. *Aquirgravenf. II. can. 12. & lib. 1. capitul. cap. 41.* Quod si parochus ultra sex menses ecclesia abfuerit, & trius citationis edicto, legitimis scilicet interlitiis temporis, admonitus, non redeat ad ecclesiam intra sex menses, beneficio privandus est; cap. ex tua, de clerico non resid. Oldrad. consil. 195. Erubescant hoc loco Christi sacerdotes ab ecclesie signis abscedere: etiam ipsi idolorum pseudo sacrificulis nefas fuit a limine templi recedere: ob id ne in ius vocarentur statutum, quod propter loci religionem inde se movere non possent; l. 2. ff. de in ius vocand. & iudicandi munere soluti sunt, qui sacerdotium nati essent, ut discedere ab eo sine religione non possent; l. pen. ff. de vacat. & excusat. muner. unde & sacerdotii omen fuit in fornix sibi viso, templo catena alligari; Artemidor. Oneirocritic. lib. 5. (somm. 1.) *ἰδὼς αὖτὲν αὐτὸν προσκύνει καὶ αὐτὸν ἀνακαλεῖται, ὅταν γὰρ αὐτὸς ἀχέοντες δακρυῖα: visus est sibi quis ad fundamentum templi Nentuni, catena alligatus esse, oportebat enim ipsum inseparabilem sacerdotem esse.*

C A P. XVII.

Parochus non per vicarium, sed per se ecclesia inservire debet. Ecclesia locata ad firmam, retento censu annuo, persona, seu personatus nomine. Personatum, seu priortatum origo. Vicarius perpetuus, eis debetur congrua portio. Cura animarum habitui remanet penes priorem, actu transfertur in vicarium perpetuum. Vicarius perpetuus debet fidem & obsequium personæ, id nomen primigenio rectori, seu priori.

PAROCCHUS curam animarum per se, non per vicarium exercere debet; cap. quia nonnulli, de cleric. non residend. cap. extirpanda, §. qui vero, de proband. quia cura animarum est munus personale, in quo electa est industria & fides personæ; l. inter artifices, ff. de solut. cap. quoniam apostolica, §. 1. de offic. delegat. huius oneris effugiendi causa foedissima ratio excogitata est, ut pinguior parochi ecclesias ad firmam traderent, seu locarent cuiuspiam clerico ecclesie deservituro, retento sibi certo annuo censu, vel majori parte structuum, personæ & personatus nomine: quod vetitum est, primum ab Ale-

xandro III. *cap. quoniam*, ne *prælat. vices suas*, vel *ecclæs. sub anno cens.* conced. tum in conc. Londinensi habito anno 1237. apud Matthæum Paris. Alii ubi audivimus contigisse, quod vacante pingui ecclesiâ, quam quidam operabat habere, non tamen audebat eam recipere ut persona, ne aliis ipso jure beneficiis, quæ obtinuit, privaretur; callide procuravit, ut ecclesiâ illa sibi ad formam perpetuo traderetur; ita ut modicum quid inde solveret alii, nomine personatus, sibi que totum reliquum reimeret. Quo dante causam, edicto statimur, ut in tota, vel in parte ad firmam alicui sub quocumque colore in beneficium conferatur, cassum & inane fore penitus decernentes, si contra fuerit attentatum. Eadem de causa personatus seu prioratus introducti, quorum arte & ingenio factum est, ut dignitas & emolumentum fructuum maneret apud primum rectorem, quem personam vocabant, onus ministerii in vicarium rejiceretur, delibata ei particula fructuum; Joannes Sarisber. Polycratic. lib. 7. cap. 17. *Uti que & insignis prudentia*, si quis tot quocumque modo conquirat altaria, ut quasi ritu Memphisitico quotidianas hostias novis possit altaribus immolare, noluit tamen sacerdotio dominari, aut servire altario, qui de altario vivunt, ne, ut populus arguit, dicam luxuriantur, sed personatus quosdam introduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referuntur emolumenta. Ita passim hæc labe lædavit ecclesiâ, ut nullus fere presbyter videretur nisi firmarius, id est qui ecclesiâ sub censu annuo conductam teneret; Willelmus Malmesbur. lib. 4. de gest. Reg. Anglor. Nullus dives nisi nummularius, nullus clericus nisi caudidicus, nullus presbyter nisi, ut verbo parum Latino utar, firmarius. Parochum igitur non per vicarium, sed per se parociales ecclesiæ deservire oportet: quod si plebs frequentior sit, quam ut unus opera sua munus implere valeat, potest sibi adjungere temporalem seu amovibilem vicarium, dummodo is a diocesano sit approbatus; *cap. 2. de etat. & qualis. & ordin. pres. cap. cum ex eo, de elect. in 6. extravag. execrabilis*, §. *quantum autem, de præbend. concil. Trident. sess. 21. de ref. cap. 3. sess. 23. cap. 15. & 17.* Quod si parociales ecclesiæ sit annexa dignitati, vel præbendæ, hoc casu qui dignitatem, vel præbendam habet in majore ecclesiâ, debet præponere ecclesiæ idoneum & perpetuum vicarium, adscripta ei congrua id est idonea portione de fructibus ecclesiæ; *d. cap. extirpanda*, §. *qui vero*, & *cap. exposuisti, de præbend.* Idem dicendum si parocialis ecclesiâ unita sit capitulo, seu collegio ecclesiastico, vel cœnobio; *cap. 2. de suppl. neglig. prælat. cap. unic. de capell. monach. in 6. & concil. Trident. sess. 7. de reform. cap. 7. & sess. 25. de regul. lar. cap. 11.* Vicario perpetuo assignanda est congrua portio, de qua sese sustentare, hospitalitatem colere, & jura episcopalia lucere possit; *d. cap. 2. cap. avaritia, cap. de monachis, de præbend. cap. ult. §. ubi autem, de decim. in 6. clem. 1. de jur. patroqui.* Hac de re querelæ passim excitatæ in monachos, ecclesiâ quæ sui juris erant, congrua nimis fraudarent, ut constat ex iisdem locis, quibus addendus est Joann. Saresberien. epist. 69. *Est quiddam, quod tam meam, quam alias vehementer angit ecclesiâ, quorundam scilicet rapax & intemperans audacia monachorum, qui quo liberius effluant, secularis potentie præstidia redimentes, primo Episcopis omnem obedientiam subtrahunt, & parochiales ecclesiâ cum altariis & decimationibus, ceterisque beneficiis de manu laica recipere, passis quibuslibet sacrilega temeritate presumunt: in his ego ab eis, nec canonicus ordo, nec episcopalis assensus exigitur: sed devoratis ad proprietatem omnibus, mercenarius in tanta paupertate ibi constitutus sacerdos, ut ad exhibitionem suam, & ad onera ecclesiæ portanda non habeant quod opulenti sufficeret, aut eufori.* Hoc pacto in ecclesiis parociales unitis dignitati vel præbendæ, capitulo, vel cœnobio, constituto vicario perpetuo, cura quidem animarum habitu remanet penes primigenium rectorem, sed actu transferitur in vicarium perpetuum: solus enim vicarius perpetuus exercet curam animarum;

cap. constitutus, de filiis presbyter. cap. 2. de offic. vicar. cap. illud etiam, de excess. praelat. Unde vicaria perpetua habetur pro beneficio ecclesiastico; cap. postulasti, de rescript. & primigenius rector actu sacris operam non dat, nisi statis & solemnibus diebus ad tuendam personarum dignitatem: & ita accipe quod scriptum est in cap. super eo, de prebend. in 6. eum, qui haberet prebendam, cui parochialis ecclesia adnexa esset, in ea spirituales jurisdictionem, & sic curam animarum habere, id est curam habitu, actualis enim transferatur in vicarium perpetuum: habitualis otiosa & vacua cum dignitate & emolumento fructuum remanet penes primatem & seniores parochum. Ideo vicarii personis fide & sacramento obligantur, id est eis sacramento obedientiam & obsequium promittunt: & si præter fidem ipsius ecclesie personatum affectent, & contra personas se exercent, ab officii executione suspenduntur; d. cap. illud etiam: & hæc fuit origo & causa personatum, quod nomen originem suam repetit ab illis, quos personas vocant; concil. Arvernense habitum sub Urbano II. mutatis clericis, quos personas vocant, can. quasitum, 1. qu. 3. & Jo. Sarresber. episc. 1. Non personas, sed conductos sacerdotes. Prioratus recentiores vocarunt, quæ appellatio jam olim communis fuit maioribus & pinguioribus beneficiis; Innocent. II. in synodo Romana, can. 2. Si quis prebendas, vel prioratum, seu decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam ecclesiasticam, &c. can. si quis prebendas, 1. qu. 3. sic Bethlehemitam ecclesiam ex prioratu in cathedralem erectam dixit Willelm. Tyrus lib. 11. de bell. sacro. cap. 12. Proposuit Balduinus Rex, de pio mentis fervore, ecclesiam Bethlehemitam, quæ usque ad illam diem prioratus tantum fuerat, ad cathedralem sublimare dignitatem.

C A P. XVIII.

Monachi ad parochialium ecclesiarum regimen assumpti non sine dispensatione. In parochialibus ecclesiis unitis monasteriis, monachi non per se curam animarum exercere debent, sed adhibito vicario perpetuo. Canonici regularibus parochiales ecclesias obtinere licet, quia sunt regula laxioris. Exonibus hac de re iudicium.

EX quo monachi in clerum allekti sunt constitutione Syriaci; can. monachos, 16. qu. 1. etiam ad parochialium ecclesiarum regimen admissi sunt: non tamen sine pontificia dispensatione; can. doctas, can. si monachus, can. in parochia, 16. qu. 1. & hoc casu concilio Lateranensi hic modus adhibitus est, ne singuli monachi in parochiali ecclesia locentur, sed cum aliquo fratre, quo vitæ & conversationis testem habeant; cap. monachi, cap. quod Dei timorem, de stat. monach. ex concilio Claromontano, ubi ecclesia parochialis annexa est monasterio, monachi non possunt per se exercere curam animarum, sed constituendus est vicarius perpetuus; can. sane quia, & *) seq. 16. qu. 2. eo nomine damnati monachi S. Bertini pagi Atrebatensis, quod in illis ecclesiis parochialibus, quæ monasterio suo parebant, per annuos & conductitios vicarios, ac sæpius per se ipsos parochiales vices impleverint; Stephanus Tornacensis episc. 200. Ecclesiam habent apud Cocleth, in qua per annuos & conductitios mercenariosque sacerdotes, sæpe & per se ipsos, quod sacris canonibus inhibebitur est, parochiales ministrant. Monachi repelluntur a functione parochialium, quia monachi officium est non docentis, sed plangentis; can. monachis, 16. qu. 1. eorumque vita aliena est a commercio laicorum, quibus plebanum se immiscere necesse est, ut eos in officio contineat, & Christo lucrifaciat. Canonici regula-

gulares vero parciales ecclesias obtinere non prohibentur, quia regulæ inferunt laxiori; *d. cap. quod Dei timorem*: nempe parciales ecclesias, quæ sunt in dote monasterii sui eis tenere licet, ita ut propter culpam amoveri possint, & revocari ad claustrum; Stephanus Tornacensis. epist. 179. *Verum perhibemus testimonium, quod ab exordio ordinis nostri parciales canonicos nostros in episcopatus, in quibus sunt libere, & absque ulla contradictione, pro necessitate vel utilitate ecclesiarum nostrarum, vel pro suarum correptione culpæ, consuevimus amovere, & in claustrum reducere, & quoties res urgebat excommunicare.* De iisdem Jacob. a Vitriaco lib. 2. hist. Occid. cap. 21. *Sub unius abbatis, vel prioris obedientia continentur viri, proprium autem eis habere non licet, animarum curas licitum est eis suscipere, & ecclesias parochiales regere.* Episcopus gravis fuit parochiarum curatio per canonicos regulares: hoc jure eis interdictum ab Episcopo Lemovicensi, de quo valde offensus Galterus Stirpensis ecclesiæ Lemovicini præpositus, Ivonem Carnotensem Episcopum, ea ætate Summateum Galliarum rogavit, ut hac de re ad eundem scriberet. Ivoni factum displicuit, sed rem temperandam visum, nec prorsus a parochiis removendos clericos regulares, nec passim obtrudendos; auctor ipse, epist. 69. ad eundem Galterum: *Quantum intellexi ex litteris ex vestra parte mihi nuper oblatis, graviter fere vestra fraternitas, quod Lemovicensis Episcopus in synodo agens interdixit omnibus regularibus clericis, & regimen parochiarum & confessionem penitentium: qui rectius quidem fecisset si omnes sacerdotes ad regularem vitam invitasset, quam regulariter viventes a dominicarum orationum custodia penitus removerisset.* Hoc vero interim ad inquisita respondeo, quia clerici regulares ab hoc officio nec penitus sunt removendi, nec indiscrete admovendi. Idem ejusdem patris judicium, epist. 213. *His rationibus & auctoritatibus fratri constanter asserimus, non esse audiendos qui clericos regulares viventes a regimine animarum judicant repellendos, quia sæculo renuntiaverunt, sed ideo potius ad hoc assumendos, quia voluptates & pompas sæculi contempserunt.*

C A P. XIX.

Peregrini beneficiorum ecclesiasticorum impotes in Gallia. Eadem conferenda lingua peritis. Beneficia indigenis affecta, quæ patrimonialia vocant. Thomas Maurouci GP. notatio, quod ecclesiæ solis Venetis conferret.

CONSTITUTIONE Caroli VII. peregrini & advena in Gallia arcentur a beneficiis ecclesiasticis, his maxime, quibus cura animarum inest, nisi prius naturalitatis litteras a Principe impetraverint; quod optima ratione institutum est: nimis enim incivile est plebi præfere homines, quorum mores peregrini & advena nostrates contagio offendunt, quorum fides Principi suspecta esse potest: istudum est gregem credi illi, qui vultum gregis non agnoscit, & linguam moresque regionis minime novit. Hac de causa si in eadem diocesi commixti sunt populi diversarum linguarum, puta Græci, & Latini, Episcopus idoneos rectores instituere debet, qui pro varietate linguarum cuique sacra ministrant; *cap. quoniam in plerisque, de offic. judic. ordinariæ.* & beneficia ecclesiastica non debent aliis conferri, quam lingue peritis, alioquin collatio seu provisio est nulla & irrita, juxta cancellariæ regulam de idiomate. Ita Bruno presbyter ordinatus in Aldenburgerensi ecclesiâ castrum desertum instaurari obtinuit, deducta colonia Saxonica, quo plebem haberet cujus linguam & mores nosset; Helmold. hist. Slavor. lib. 1. cap. 84. *Et quia castrum & civitas, quæ olim ecclesiæ & sedes cathedralis fuerat, deserta erat, obtinuit apud Comitem,*

ut fieret Saxonum colonia, & esset solatium sacerdoti, de populo cujus noster linguam & consuetudinem, & factum est novella ecclesia non mediocri adjumento. Eodem consilio Vespasiano suavit Apollonius, in quamque provinciam mitteudos magistratus, qui linguam regionis callerent; teste Philostrato. *de vit. Apollon. lib. 5. cap. 13.* Eodem jure usi sunt Angli: Eduardi III. lex fuit, ne sacerdotia Anglicana concederentur advenis; de quo Thomas Walsingham, in Eduardo III. ad ann. 1343. & Polydor. Vergil. *lib. 12. hist. Anglic.* Eadem quoque lex in Hungaria observata, & hujus sciens Innocentius III. Pontifex, ne leges regni tentaret, Episcopatu Stridonensi tum vacanti exterum obtrudere noluit; ut profiteretur ipse in cap. bonæ memoriæ 4. de postulat. prælat. Quia vero non plenam de personis illius regni notitiam habebamus, ideoque non poteramus salva conscientia eidem ecclesie in alia persona, nisi quæ de vico Hungaria originem duceret congrue providere: nec vellemus ei præferre alienum, &c. In Hispania etiam pulsus Saracenis constitutum, ut beneficia conterrentur indigenis, optimo sane consilio, ut populares hoc vinculo magis obligarentur ad tuendam patriam a Saracenis; Hieron. Zurita in indicib. Aragon. ad ann. 1131. Decreto apostolico ecclesiastica beneficia ut indigenis conferantur sancitur, eamque sanctionem Lucius II. P. M. confirmat: & hoc est quod ait Gonzales in regul. 8. cancellariæ, gloss. 9. §. 1. num. 3. in multis Hispaniæ partibus omnia beneficia esse patrimonialia, id est conferri solis filiis patrimonialibus, seu naturalibus loci: nec ista abhorrent a jure civili: Cæsareis enim constitutionibus vetatur, ne clerici ordinentur ex alia possessione, seu vico, quam ex eo ubi ecclesiam esse constituit; l. in ecclesiis 11. C. de Episc. & cleric. quod non sine causa constitutum: nempe ut clerici in ecclesia vici, in quo prædia possiderent ordinati, propriæ capitationis onus ac sarcinam recognoscerent, neve mutatione soli & clericorum translatione in alium vicum, vel fundum, vectigalium ratio conturbaretur: clerici enim non erant immunes a vectigalibus prædiorum; l. de his, C. de Episc. & cleric. de quo Basiliius *epist. 179.* Peregrinis, inquam, interdicatur beneficiis ecclesiasticis, nisi rescripto Principis civitate donati sint: nec enim virtus uspiam peregrinatur, ubique patriam & lares proprios sibi parat sub bono Principe: infelix respublica, quæ virtutis præmia peregrinis denegat, peregrinarum mercium commercio gaudet, peregrinæ virtutis commercium odit. Capta Constantinopoli a Francis & Venetis communibus auspiciis male audiit Thomas Maurocenus Constantinopolitanus Patriarcha, natione Venetus, quod ex pacto beneficia ecclesiastica Venetis tantum conferret, remotis Francis & Græcis, & ab Innocentio III. Pontifice justus, ut viros litteratos, & alias idoneos, undecumque originem ducerent, in ecclesiis Constantinopolitanis, & maxime in majori, influerent; cap. ad decorem, de institut.

DISSERTATIONUM
JURIS CANONICI.
LIBER SEXTUS.

De parochiis, deque officio & potestate parochi.

C A P U T I.

*Presbyteri, seu parochi, sacerdotes secundi ordinis, Episcoporum οὐκ ανωποι com-
ministri, compastores, cooperatores, adjutores. Regimen animarum arti arrium. Pa-
rochi pralatorum & presidentium nomine continentur, iidem dicti ορωωται, ορω-
νωται. Presbyteri cardinales, persona, & eorum beneficia personatus. Pa-
rochiales ecclesie in villa murata non aliis conferende, quam graduatis. Ex
privilegio parochi habent jura episcopalia in suis ecclesiis, ea scilicet qua per-
tinent ad jurisdictionem.*

UÆ sit dignitas presbyterorum seu parochorum scire si
studes, nimirum gradu proxima est episcopali, quæ est apex
& culmen sacerdotii. In locum Apostolorum successere Epi-
scopi, sed presbyteri typum gerunt septuaginta discipulorum,
qui Apostolis succenturiati, ex Anacleti *epist. 2. cau. in
novo, 21. dist.* Theodulphus Aurelianensis Episcopus in
capitulati ad paræcos: *Scitote vestrum gradum nostro gra-
dus secundum, & pene conjunctum esse: sicut enim Episco-
pi Apostolorum in ecclesia, ita nimirum presbyteri ceterorum discipulorum Do-
mini vicem tenent: & illi tenent gradum summi Pontificis Aaron, isti vero*
Tom. IX.

T

filiorum ejus, &c. Unde Episcopi locantur in primo sacerdotii gradu, presbyteri in secundo; Optatus Milevitan. lib. 1. adversi. Donatist. *Quid commemoram laicos, qui tunc in ecclesia nulla fuerant dignitate suffulti? quid miniſtros plures, quid diacones in tertio, quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos? ipsi apices & Principes omnium Episcopi.* Eademque analogia presbyteri vocantur antistites secundi ordinis; Sidon. lib. 4. epist. 11. de Claudiano fratre Mamerti Viennensis Episcopi:

*Antistes fuit ordine in secundo,
Fratrem sacce levans episcopali.*

Et idem epist. 25. ejusdem libri, Joannem presbyterum, qui postea electus est Cabillonensis Episcopus, secundi ordinis sacerdotem appellat. Presbyteros constitutos per omnes Romanæ urbis titulos teneri lege de non alienandis rebus ecclesiæ dictum synodus Romana IV. sub Symmacho, *can. 6.* hac ratione, quia nefas dictum est, obligatione qua se per caritatem Christi connectit summus Pontifex, ea hominem secundi in ecclesia ordinis non teneri. Et Vigilius Papa, epist. 6. ad Auxanium Arelatensem, qui ex presbytero factus erat Episcopus, ait, eum ex sequenti ordine sacerdotii proventum ad pontificalis apicem dignitatis. Penes Episcopos sane est apex & culmen pontificatus, sed negandum non est, presbyteros alctos esse in partem solitudinis; quam ob causam presbyteri a Græcis vocantur *οικονομοι* comministri, ut in epistola patrum congregatorum adversus Paulum Samosatenum; Euseb. lib. 7. cap. 1. 30. *καὶ οἱ οἰκονομοὶ, ἡμῶν Ἐπισκοπῶν, καὶ προβυτέρων: omnibus comministris, Episcopis, & presbyteris.* Episcopos & presbyteros, illos pastores, hos compatores appellat Jo. Chrysostom. de diversis utriusque testamenti locis, *serm. de pseudopropheta: vi,* inquit *ἀποστολὴν οὐκ ἐπὶ ἀρχιεπισκοπῇ; ἀ ποιῶντες, καὶ συμποιοῦντες; Quid summo illi pastori respondebimus? ο pastores & compatores? Presbyteros Episcoporum cooperatores agnoscit concil. Aquisgranens. III. sess. 2. de ordine rectorum, *can. 5.* *Quia cooperatores oneris nostri esse procul dubio noscuntur.* Viarios & adjutores Fulbert. epist. 2. ad Finardum: *Cibum caelestem representat ille dominicus cibus, quem per quadraginta dies sumendum, tanquam salutis viaticum Pontifex novis ecclesiæ cultoribus distribuit, quos sua pastoralis cura vicarios adjutores ad erudiendam plebem sibi commissam constituit.* Eodemque dignitatis participio Episcopus non se dominum, sed collegam presbyterorum esse cognoscat, voluit synod. Carthag. IV. *can. 35. in can. 1. Episcopus 10. 1. 95. dist. Quanto anima prestantior est corpore, tanto ceteris munitis publicis prestantius & nobilius est officium parochi, quod versatur in curatione animarum, unde ars artium dicitur regimen animarum; cap. pen. de stat. & qualis. & ordin. presciendi. & parochi prælatorum nomine continentur; cap. cum ab ecclesiæ, de offic. ordinar. cap. tua nos, de cleric. agros. vel debilis. & melioribus ecclesiæ sæculis presbyteri cum Episcopis præsidentium nomine cohoneitati; Tertull. de coron. milit. *Eucharistia sacramentum etiam antelucanis caribus, nec de aliorum manu quam præsidentium sumimus: & præsidere dicti seniores, sive presbyteri; idem Tertullian. apologetic. cap. 39. Præsident probati quique seniores, honorem illum non pretio, sed testimonio adepti.* Eadem ætate Episcopus & presbyteris commune fuit nomen *ἀποστόλων* apud Græcos; Julin. martyr, apolog. 2. (al. 1. cap. 65.) *ὡς καὶ οἱ ἀποστόλοι δὲ οἱ ἀποστόλοι: quum præsident gratiarum actionem persceteris.* Nec dispari cultu parochi dicti sunt *ἀποστολῆται*, Balsamo in *can. 8. synod. Antiochen. οἱ ἐν ταῖς χείρας ἀποβυτέρων, ἡμεῖς οἱ ἀποστολῆται:* Presbyteros qui sunt in pagis, seu *protopapas*, & iidem dicti etiam presbyteri cardinales, quod ecclesiæ incardinarentur, ut jam observatum est ex Gregorio; *can. fraternitatem, 71. dist. can. quorundam, 74. dist. can. relatio, 21. qu. 1.* Posterioribus sæculis novis honorum titulis aucta est dignitas parochorum: hos enim personas vocarunt, & eorum beneficia personatus, quæ est**

dignitatis ecclesiasticæ genus; *cap. ex parte* 1. 2. *al. 12. de rescript. cap. constitutus*, de filiis presbyterorum. *cap. personas*, de appellat. *cap. ult. ne cler. vel monach. secular. negot. se immisc.* *cap. illud etiam*, de excess. praelat. *can. quassum*, 1. qu. 3. Personæ autem dicti sunt parochi, quod personam ecclesiæ sustineant, ut de Petro scripti Augustinus homil. 54. *Petrus in multis locis appareat, quod personam gestet ecclesiæ*: quæ de causa personas a conductiis presbyteris distinguit Jo. Saresber. epist. 1. *Non personas, sed conductus sacerdotes*. Parochorum personatus & dignitatis insignie argumentum est, quod iudices dari possunt auctoritate sedis apostolicæ; *cap. ex litteris* 29. *de offi. deleg.* quod in alios non cadit, quam personatu, aut dignitate præditos; *cap. statum*, de rescript. in 6. Hoc honoris præcipuum urbanos parocos a vicariis secernit, quod parociales ecclesiæ, quæ sunt in urbe, vel villa muratâ, non possunt conferri alii, quam graduato; juxta *pragmatic. tit. de collat. §. in ecclesiis*, & ibi gloss. & concord. §. ult. eod. tit. nec summus Pontifex potest dispensare cum non graduato, quia non potest derogare legi, quæ vim contractus obtinet. Ex privilegio etiam pontificio quandoque presbyteri in ecclesia sua episcopalia jura exercent, intellige pertinentia ad jurisdictionem, quæ synodica vocat Ekkehardus junior, de casib. monast. S. Galli, cap. 14. apud Goldast. tom. 1. rer. Alemannicarum. Unde, ut antiquitas loci nostri mos statutus erat, publicis populo nostro etiam presbyter positus est, ut in ecclesia S. Othmari omnibus, qui inter Goldaban & Sintrianum fluvios degunt, synodica quoque præter disjunctionem conjugum pro Episcopo faceret, cujus rei privilegia cum a Joanne Papa cum Salomone Episcopo, nec non Carolo stipulante habeamus, invidi monachis nunc temporis Episcopi, vix nobis, & nostris habitum relinquentes, ut Sallustii verbis utar, nil nobis reliqui facere moluntur, &c.

C A P. II.

Parochi officium missas, & alia sacra celebrare. Missa parochialis hora tertia, & in majori altari celebranda. Paracianorum officium parocialem ecclesiam frequentare, & singulis dominicis parocialis missa adesse.

PAROCII dignitas non otiosa & iners, tota in actu & actione versatur. Parochi officium est gregem pascere & regere, quod varia & multiplici opera ditringitur. Primum parochi officium est dominicis & aliis festivis diebus missarum solemnia & alia divina officia celebrare; ex concil. Nannetens. *can. 1. & 2. can. in dominicis*, & seq. 9. qu. 2. & *cap. 2. de parochiis*. Agendas vocarunt nostri, quia rite & solemniter aguntur; concil. Carthagin. II. *can. 9. Quisquis presbyter inconsulto Episcopo agenda in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honori suo contrarius existit*. Parochi officium in celebrandis agendis, seu missis solemnibus, recte signat Beda lib. 2. hist. ecclesiast. cap. 3. ubi de ecclesia S. Pauli apud Londinum: *Habet hæc in medio pene sui altare in honorem beati Gregorii Papæ dedicatum, in quo per omne sabbatum a presbytero loci illius agenda eorum solemniter celebrantur*. Adeoque presbyter, cui credite sunt duæ vel plures ecclesiæ ob inopiam & tenuitatem, singulis diebus dominicis in singulis missæ sacrificium celebrare debet; concil. Emeritens. *can. 19. Missa parocialis celebrari debet hora tertia, quæ est hora nona matutina, quo plebs commodius adesse possit, eaque religione, ut cavendum sit ne diebus dominicis per missas peculiares populus a publicis, quæ hora tertia sunt, abstrahatur*; Theodulphus Aurelianensis in *capitul. ad parochos*, cap. 45. quem locum Gratianus falso adscribit Augustino in *can. & hoc*, de consecr. dist. 1. Ut

T i j

missa, qua per dies dominicos peculiare a sacerdotibus fuit, non ita in publico fiant, ut per eas populus a publicis missarum solemnibus, qua hora tertia canonicè fiant; abstrahatur. Missæ solemnibus hora tertia celebrandæ ritum telatur canon 14. concil. Aurelianens. III. de missarum celebratione: In præcipuis duntaxat solemnitatibus id observari debet, ut hora tertia missarum celebratio in Dei nomine celebratur. Gregor. Turonens. in vita S. Nicetii Lugdunensis apud Surium, april. 2. Fæsta quoque hora tertia cum populus ad missarum solemniam conveniret. Et Bedæ lib. 4. hist. eccles. cap. 22. A tertia enim hora, quando missa fieri solebant, sapissime vincula solvebantur. Inde presbyter quidam, querentibus apud Episcopum rusticis, quod modo hora tertia, modo nona die dominica missam celebraret, moræ causam hanc reddidit: die dominica, inquit, prope altare sedeo, & quousque videam Spiritum sanctum altare obumbrantem sacra missarum solemniam non inchoo, ut narrat Jo. Moschus, Limonar. cap. 27. & hujusmodi missa celebratur in majori altari, ubi sacra mysteria aservantur. Unde altare majoris missæ distinguitur ab altari minoris missæ, in vita D. Gofuini Aquicinctensis abbatis, lib. 1. cap. 20. Videre sibi visus est de loco sanctuarii virum egredi, & per altare missæ minoris in presbyterii descendere parvimentum: cum autem transitum faceret, juxta mensam majoris missæ, ubi loco suo Sancta Sanctorum servabantur. Et eadem missa dicitur publica, quia in publico populi conventu, & in ecclesiis paræcialibus celebratur, non in cœnobii, ne in his popularis conventus occasio præbeatur; Gregor. lib. 4. epist. 87. Missas quoque publicas in cœnobii fieri omnimodo prohibemus: ne in servorum Dei recessibus & in eorum receptaculis ulla popularis conventus præbeatur occasio, can. Luminoso, 18. qu. 2. Nunc videamus quæ sint partes paræcianorum: nimirum hi tenentur singulis diebus dominicis & aliis festis diebus adesse missæ paræciali, decimas enim præstant ecclesiæ, ubi per totum anni circulum missas audiunt; can. questi, 16. qu. 1. quem Gratianus falso laudat ex concil. Moguntino, repetendus enim est ex concil. Cabillonens. II. can. 19. & laici vetantur audire missam extrâ parochiam, in qua legitimus ordinarius quæ est conventus; concil. Agath. can. 21. can. si quis etiam, de consecr. dist. 1. Unde paræcialis ecclesia dicitur locus processionis celeberrimus, in can. presbyteri, 24. dist. & presbyter non debet admittere ad missam alienum plebanum, id est paræcianum; d. can. 2. de parochiis, & d. can. in dominicis, & seq. ita tenentur paræciani frequentare ecclesiam paræcialem, ut non possint abesse sua ecclesia ultra tres dies dominicas sine causa, sub poena excommunicationis; synod. VI. in Trull. can. 81. Nec hi perfunctorie debent paræciali missæ interesse, sed totam peraudire debent, ita ut ante benedictionem abire non liceat; ex concil. Agath. can. 47. can. missas die, de consecr. dist. 1. Denique fideles paræcialem ecclesiam, ut pii liberi matrem, colere, & frequentare, & observare debent. De eo quod quotidie fideles ecclesiam non adirent, sed tantum festis diebus, dolet Chrysostom. homil. 24. ad Antiochenos, (al. monitum in homil. de baptismo Christi, & de epiphania, in princ.) δεινότερον ἢ ὀδυνηναι τὸν Ἰησοῦν, ὅτι πρὸς αὐτὸν πικρὰ στήθη ἢ ἐκκλησία, ἢ καὶ ἐκκλησίᾳ συνῶντες πρὸς αὐτὸν δύνανται, ἀλλ' οὐ ποτὶ μόνον. Crucior & animi dolore angor, quod cum tam multos liberos peperis ecclesia, non illis ibidem in singulis ecclesiis, sed in festo solummodo frui possit. Et eadem ratione notantur Antiocheni, quod sacris non solutis discederent.

C A P. III.

Parochi est subditos baptizare. Unde parociales ecclesie baptismales dictæ: Baptismus, titulus Christianitatis, sacerdotium laici.

EPISCOPI, vel presbyteri, seu parochi, est baptizare, vel his absentibus diaconi; *can. constat, de consecr. dist. 4.* & quidem præsentem Episcopo presbyter non potest baptizare sine jussu Episcopi; *can. omni tempore, de consecr. dist. ead.* Et ita accipiendum illud Tertulliani de baptismo, cap. 17. *Dandi quidem habet jus summus sacerdos, qui est Episcopus, dehinc presbyteri, & diaconi; non tamen sine Episcopi auctoritate, propter ecclesie honorem, quo salvo, salva pax est*, id est præsentem Episcopo, eo enim absente, nihil vetat presbyterum baptizare, non expectato Episcopi præcepto; quia in ordinatione, & collatione tituli, baptizandi officium recipit. Baptismus ita pertinet ad officium parochi, ut non possit ministrari, nisi in ecclesia parochiali; *synod. Meldens. can. 48. Ut nemo presbyterorum baptizare præsumat, nisi in vicis & ecclesiis baptismalibus*, unde parociales ecclesie baptismales dictæ; ut in *d. can. Meldensi, & in can. plures, can. statuimus, 16. qu. 1.* Aliquando tamen ecclesie baptismales aliæ fuere, quam parociales, nimirum ecclesie privatæ, in quibus baptismus tantum ministrabatur: nempe in quibus diaconus sine presbytero ministrabat; de quibus concil. Eliber. can. 77. *Si quis diaconus regens plebem sine Episcopo vel presbytero aliquos baptizaverit, eos per benedictionem perficere debet.* Baptismus igitur non potest ministrari, nisi in ecclesia parochiali: excipitur nisi filii Regum, vel Principum baptizandi extiterint, quibus hoc casu deferretur; *clém. unic. de baptismo.* Presbyteris diligenter Episcopus tradere debet baptismi sacramentum, id est ritum & formam solemnem administrandi baptismi; *conc. Turonens. III. can. 18. Episcoporum sit magna sollicitudo presbyteris suis tradere baptismi sacramentum, & quid in eodem renunciandum, quidve credendum sit.* Et presbyteri, cum ad litanias, vel synodum conveniunt, Episcopo rationem reddere debent, an rite & solemniter baptizent; *can. quando, 38. dist.* Et hoc est quod voluit concil. Pictaviense I. can. 6. *Presbyter autem de cura animarum, & de Christianitatis ministerio Episcopo respondeat.* Christianitatem appellat baptismi sacramentum, quo Christiani efficiuntur, unde titulum Christianitatis appellat Ambros. sermon. † 90. *Videns itaque Symphronius præfatus tantam in puella constantiam, parentes ejus alloquitur: & quia erant nobiles, & vim eis inferre non poterat, titulum eis Christianitatis opposuit.* Et hoc sensu præteritur in *can. sunt nonnulli, 16. qu. 1.* an monachi presbyteri Christianitatem largiri possint, id est baptismum, quem merito Christianitatem vocarunt: siquidem hujus gratia Christianæ fidei tesseram accipiunt, & Christianorum cœtui cooptantur, & baptismus est quasi initiatio sacerdotii; Hieronym. advers. Luciferianos: *Deponat sacerdotium laici, id est baptisma.*

† In lib.
meo, ep. vir-
ginibus sa-
cris, 1. in-
ter spur. n. 4.

C A P. IV.

Pœnitentia publica indictio propria Episcoporum . Jurisdictionem ordinariam habet parochus in foro pœnitentiali . Ex Lateranensi conc. Parochiani semel in anno debent sacra exomologesi peccata expiare apud proprium parochum , & in festo pasche SS. eucharistiam ab eodem suscipere . Veteres Christiani quotidie communicabant : quotidiana communionis usus quando defecit . De custodia SS. eucharistia observata digna . SS. eucharistia ad egros deferretur cum sacibus & circumnabulo . Parochi officium est & extremam unctionem deficientibus ministrare . Custodia SS. chrismatis .

PRESBYTERIS, seu parœciarum rectoribus non licet pœnitentiam publicam indicare, nec pœnitentes publice in ecclesia reconciliare, seu abolvere; conc. Carthag. II. can. 3. Carthag. III. can. 32. Agathens. can. 44. can. si jubet, can. † ministrare, can. presbyter ult. 76. qu. 6. nec chorepiscopis, quia pontificii apicem non habent; ex Leonis epist. 86. can. quavis, 68. dist. nec abbatibus etiam; can. accidentibus, de excess. prael. sed hæc reservantur Episcopo, nec inferioribus permilla sunt, nisi ex mandato Episcopi. In publica tamen pœnitentia non vacant partes presbyterorum parœciæ: cum enim pœnitentes publici præsentantur Episcopo ante fores ecclesiæ, adesse debent decani, id est archipresbyteri parochiarum, & presbyteri pœnitentium, qui pro modo culpæ pœnitentiam per gradus injungant, post hæc eos in ecclesiam introducant, solemniter demum per Episcopum reconciliandos; ex concil. Agath. can. 9. can. in capite, 50. dist. Pœnitentiæ publicæ locus fuit tantum in publicis & famolis sceleribus, & hæc fuit propria Episcopi: sed in occultis peccatis ad parochum pertinet confessiones audire, & pœnitentes abolvere; can. placuit, de pœnit. dist. 6. cap. omnis utriusque, de pœnit. & remiss. Et parochus habet jurisdictionem ordinariam in foro pœnitentiali in omnes parochianos, & censetur quoad hoc a lege approbarus, sine alia ordinarii licentia; concil. Trident. sess. 23. de reform. cap. 15. præterquam in casibus per Episcopum reservatis; ejusd. Trident. concil. sess. 14. de reform. cap. 7. Silvest. in summ. in verb. casus. Fideles vero ad minus semel in anno debent sacra exomologesi peccata sua expiare apud proprium parochum, & in festo paschæ sacramentam eucharistiam ab eodem suscipere; d. cap. omnis utriusque, quod desumptum est ex concil. generalis Lateranensis habiti sub Innocent. III. can. 21. Primis ecclesiæ temporibus, ut ingenia hominum re recenti calent, quotidie communicabant; Cyprian. de orat. dominica: Et eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus. Ineunte quarto sæculo Romæ, & in Occidente nondum dederat pia consuetudo; Hieronym. lib. 3. advers. Jovinian. Scio Romæ hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo: unusquisque enim in suo sensu abundat, &c. Et idem epist. ad Lucinium Baticum. Et Ambros. lib. 5. de sacrament. cap. 4. Panem nostrum quotidianum. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi proest. Sic vive, ut quotidie merearis accipere. Et Augustin. de dogmatibus ecclesiasticis. cap. † 23. Quotidie eucharistia communionem percipere nec laudo, nec vituperō. Omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo & hortor. Et idem epist. 118. cap. 3. quos locos exscripsit Gratianus in can. quotidie, de consecr. dist. 1. Ea ætate in Oriente defecerat ea consuetudo, & res redacta erat ad unicam communionem in anno; præter Ambrosium, loco modo laudato,

to, testis August. de verb. Domin. serm. 28. (al. 84. num. 3.) in illud : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quousque quod quousque tibi prodest. Sic vivit ut quousque merearis accipere.* Et Chrysostom. homil. 31. ad Populum Antiochen. (al. de B. Philogon. homil. 6. n. 4.) *ἡ καθ' ἡμέραν ὁ ἰσθὶς ἡμῶν οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἀλλὰ τὸ θεῖον χάρισμα. ὅτι καὶ ἐν ἡμαρτίαις προσηλυτίζομεν, καὶ μὴ μετανοήσαντες ἰδὲ ἐν ἡμέρᾳ προσηλύτου ἀποφάτις· ὡς γὰρ διὰ τὸ ἀπᾶς αὐτοῦ ἡμεῖς προσηλύτου ἀποφάτις τὸν ἐκκλησιαστικὸν οὖνον, ἀνὰ ἀναξίως ἀποποιώμεν. Quemadmodum enim qui sibi nullius mali conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere: sic qui peccatis occupatus est, nec penitet, eum ne in festis quidem accedere tutum est: neque enim semel in anno accedere liberat nos a peccatis, si indigne accesserimus. Deservescente Christianæ religionis æstu, quotidiana communio in deluetudinem abiit, nec aliud imperatum, quam ut ter in anno sacra communio libaretur; synod. Agathens. can. 18. *Saculares, qui in natali Domini, pascha, & pentecoste non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.* Et Turonens. III. can. 1. *Us si non frequentius vel ter laici homines in anno communicent, nisi forte quis maioribus quibuslibet criminibus impediatur. In sacra communione perceptione scilicet modus adhibendus sit, docuit conc. Cabillonense II. can. 46. In perceptione corporis & sanguinis Domini magna discretio adhibenda est; cavendum est enim, ne si nimium in longum differatur, ad perniciem animæ perveniat, dicente Domino: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis: si vero indiscrete accipitur, timendum est illud quod ait Apostolus: Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, &c. Tandem ecclesia indulgente temporis, & fidelium nimie tepiditati sese præbente, in concil. generali Lateranensi satis visum est præcipi, ut semel in anno sacra communio perciperetur in festo paschæ; d. cap. omnis utriusque. Damnanda Christianorum remissio, quæ causam dedit edicto, sed laudanda ecclesiæ dispensatio, quæ non sine sancti Spiritus numine infirmis se accommodavit δι' ἀκαταστάτων ὁμοειδῶν, ut utar verbis Clementis Alexandrini, *stromat. lib. 6.* & antiquam legem remisit, ne contempta & violata videretur. Sacrosancta vero eucharistia, quod pertinet ad officium parochi, debet in ecclesia parochiali servari sub tuta custodia, adhibitis clavibus; cap. 1. de custod. eucharist. eademque debet honorifice collocari in loco singulari, munito, & signato, id est obfignato; cap. sane cum olim, de celebrat. missar. Ut corpus Domini locetur in altari, non inter sacras imagines, quibus altare adornari solebat, sed sub ipsa cruce; quæ in medietate altaris poni consuevit, decretum synod. Turonens. II. can. 3. *Ut corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.* Sacrosancta eucharistia debet servari in sacra pyxide aurea vel argentea: ea olim servari solita intra cistam, vel arculam auro vel argento affabre factam in formam columbæ: hoc ritu Basilium sacram hostiam in tres particulas divisisse, unam sumpsisse, alteram vero una secum sepeliendam servasse, tertiam denique in columba aurea depositam super altare sacrum suspendisse, legitur in vita ipsius Basilii, quæ Amphilocho nomine inscripta habetur: *ὅτι δι' ἡμεῶν ἰδὼς περισπᾶν χρυσὴν ἐκκλησιαστικὴν τράπεζαν καὶ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ θυσιασθέντων μυστῶν τὸν ἐσθίουσαν, λίαν ἢ χυλὴν αἰεὶ εἶναι περισπᾶν ὀργαζομένην καὶ ἅγιον πνίγμα. Columbas enim aureas & argenteas in formam Spiritus sancti super divina lavacta &***

altaria appensus, una cum aliis sibi appropriatis, dicens, non oportere in specie columba Spiritum sanctum nominari. Deque huiusmodi columba, quæ est symbolum Spiritus sancti, intelligi velim, quod corpus Christi in sacra mensa Spiritu sancto convetutum videri suboscure propter catechumenos dixit Chrysostom. homil. 31. ad Antiochenos (al. de B. Philogonio hom. 6. num. 3.) *†* *ὅτι γὰρ ὡς πνεῦμα κίνηται ἐν σῶμα ὡς δυνάστηται, οὕτως ἰσχυροποιεῖται, καὶ δυνάστηται, ἀλλὰ πνεῦμα πανταχόθεν ὡς ἰσχυροποιεῖται, ἵνα οἱ μυστηρίοι οὐ ληθῇται: Nam & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem seculi involutum sicuti tunc, sed undique Spiritu sancto convetutum: qui mysteriis initiati sunt intelligent quæ dicuntur. In Gallia sacrosancta eucharistia custodia causa deponi solita in turricula, id est arcula in speciem turriculæ efformata; Gregorius Turonens. lib. 1. de miracul. cap. 86. *Lecta igitur passione cum reliquis lectionibus, quas canon sacerdotalis innoxit, tempus ad sacrificium offerendum advenit, acceptaque turre diaconus, in qua ministerium Domini corporis habebatur, ferre capis ad ostium. Hoc pacto Felix Bituricensis Episcopus, turrem auream eucharistiae asservandæ causa eleganti opere fieri curavit, quam carmine descripsit Fortunatus lib. 3. cap. 23. quod carmen inscriptum est Felici Bituricensi Episcopo in turrem ejus. Ne quid desit reverentiæ tam augustæ sacramento debite, sacram thecam eucharistiae pallio velari vetustissimi moris est; Gregorius Turonens. lib. 7. hilt. cap. 22. Apprehende pallium altaris, infelix, quo sacra munera conteguntur, ne hinc abiciaris. Sacrosancta eucharistia domum deferretur ad infirmos, ut viaticum πνευματικὸν ἑοδος, concil. Nicæn. can. 13. Arafrican. can. 3. can. qui recedunt, can. de his, 26. qu. 6. & can. presbyter, de consecr. dist. 2. cap. officium, de offic. archipresb. Ambros. serm. † 81. Nec te pigeat visitare agrum, requirere clinicum, memento & quoniam nos cum decumberemus in grabato nostro cum essemus debiles, & non possemus ipsi per nos ire ad Dominum, Deus ipse venit ad nos: misit enim filium suum in similitudine carnis peccati, qui nobis attulit cibum seipsum. Hujus moris elegans monumentum est, quod cum Serapion ob lapsum in ecclesiam recipi supplex in cassum postulasset, & in extremis agens per nepotem ad se evocasset presbyterum, & is forte ob valetudinem non posset ad eum accedere, particulam eucharistiae tradidit puero, ut eam Serapioni daret, qua ille accepta statim efflavit animam; auctore Eusebio lib. 6. cap. † 44. Cum presbyter eucharistiam deferret ad agrum, eam in decenti habitu superposito mundo velamine debet ferre & refferre honorifice ante pectus, cum omni reverentia & timore, facibus accensis præcedentibus; d. cap. sane cum olim. Quoties etiam sacra eucharistia ad infirmum deferretur, clericus cum tintinnabulo presbyterum præire debet, ad submovendam plebem, ex instituto Widonis Cardinalis, & apostolicæ sedis legati in Germania, tempore schismatis inter Philippum & Othonem; Casarius de miracul. sanctor. lib. 9. cap. 51. Præcepit etiam idem Cardinalis, ut quoties deferendum esset ad infirmum, scholasticus sive campanarius sacerdotem præcedens moniam illud proderet. Parochi etiam officium est sacramentum extreme unctionis ministrare; clem. religiosi, de privilegiis. Ideo presbyter sub tuta custodia chrisma habere debet, ne forte a sacrilegis & maleficis ad nefarios usus convertatur; d. cap. 1. de custod. eucharist. puta ad curationem morborum, vel quæpiam maleficia; concil. Moguntin. l. can. 17. Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ vel maleficii donare inde præsumant.**

† Serm. 81. in lib. meo, studio monachor. S. Mauri edito, fuit omisus, & dicitur esse apud Basil. homil. in di-ctum illud: destruant horrea mea: laudata tamen verba minime exhibet.

C A P. V.

Parochi est nuptiarum celebratio, & benedictio contrahentium. Nuptia non celebranda, nisi prius editis solemnibus bannis. Horum institutum manavit ex consuetudine Gallicanae ecclesiae. Claudefine nuptiae damnatae. Nubentium absentia ab ecclesia intra trigesimum diem post nuptias.

AD parochum pertinet celebratio nuptiarum, & sollemnis benedictio contrahentium; *can. 1. 2. & seqq. 30. qu. 5.* & hoc jus ita proprium est parochi, ut monachis non liceat nuptias celebrare, seu solemnizare, sine speciali parochialis presbyteri licentia; *clen. religiosi, de privilegiis.* Ne vero sacramenta ponantur in quaestu & commercio, parochus pro benedictione nubentium quicquam pecuniae exigere vetatur: eoque nomine querentibus parochianis de Villafranca, damnatus capellanus, seu parochus eorum, quod pro funere mortuorum, & benedictione nubentium pecuniam extorqueret; *cap. suam nobis de simonia*, quod inscribitur, abbati de Jugo Dei. Unde nullae & irritae sunt nuptiae, quae clam & furtim contrahuntur coram paracho proprio; *d. can. 1. & seqq. 30. qu. 5.* & iustae sunt nuptiae, quae constituuntur interposita ipsorum, seu benedictione sacerdotali, & in conspectu ecclesiae; *Tertullian. 2. ad uxorem: Unde sufficiam ad enarrantiam felicitatem ejus matrimonii, quod ecclesiae conciliat, & confirmat oblatio, obsignatum Angeli renunciant, pater ratio habet?* Et Ambrosii. *epist. 70. (al. 19. num. 7.)* Nam cum ipsum conjugium velamine sacerdotali, & benedictione sanctificari oporteat; quomodo potest conjugium dici, ubi non est fidei concordia? Nec per solam benedictionem, sed etiam per sacrosanctae eucharistiae participationem nuptias obsignari solitas testatur Basilii ad Amphilocho. *can. 26. ἡ μὲν τῆς εὐχαριστίας ὁρὰ διὰ τὸν λόγον, ἡ δὲ καὶ μεταλλήσιμος αὐτῶν αἶμας, ἡ δὲ αἰματώσῃ καὶ Χριστῷ ὁ γάμος συνιστάται.* Quo claudelinae & furtivae nuptiae tollantur, ne sine dote fieret conjugium, nec sine publicis nuptiis, id est sollemni officio quisquam uxorem duceret, vetitum *can. nullum sine dote, 30. qu. 5.* qui *can. laudatur ex concil. Arelatensis, can. 6.* Eandem ob causam rite institutum, ne nuptiae celebrentur, nisi prius editis bannis, id est sollemnibus denunciationibus de nuptiis contrahendis; *cap. cum in iudicio, de clandestin. desponsat.* quod ex peculiari ecclesiae Gallicanae consuetudine commune jus factum non negat Innocentius III. in *cap. cum in tua, de sponsalib. in 4. compilat.* ad Belvacensem Episcopum, quod Raymundus repetiit, in *cap. cum in tua, de sponsalib. & cap. cum in tua, qui matrimonium accusat. poss.* sed truncum, & interpolatum, omisiss his verbis: *in ecclesiis secundum consuetudinem ecclesiae Gallicanae editis: scilicet Romanae ecclesiae non designatur rectos aliarum moris imitari;* Gregorius I. lib. 7. *epist. 1. 64.* Tamen si quid boni vel ipsa vel altera ecclesia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim qui in eo se primum existimat, ut bona quae viderit discere contemnat. Ita quod concilium Lateranense statuit, ut in singulis ecclesiis cathedralibus magistro scholae praebedae assignetur; *cap. 1. de magistris*, id ex consuetudine ecclesiae Gallicanae deductum fatetur Alexander III. in *cap. pervenit, eod. tit. in 2. collect.* & multis ante saeculis Hispania Gallicanae ecclesiae decreta lubens amplexa est. Gallicanos canones laudaverunt Patres Tarraconensis concilii, *can. 11. & Tolentani.* Pactum Francorum, id est legem Francicam; *cap. 1. de serv. non ordinand. in integra decretali.* Igitur nullae & irritae sunt nuptiae, quae clam contrahuntur, id est coram alio, quam proprio paracho, absque testibus, &

solemnibus bannis, seu edictis, quod repetita lege sancitum est in *concil. Tridentino sess. 24. de reformat. cap. 1.* Nec a Christianis modo damnata clandestina nuptia, eadem sceleris & turpes viæ gentilibus: nuptias a se cum Pudentilla ruri contractas, non alia ratione, quam difficultate præstationis sumptuum epularum, & sportularum nuptialium, excusat Apulejus apolog. 2. *Quippe ita placuerat in suburbana villa potius ut conjungeremur, ne crives denuo ad sportulas concurrerent; cum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta milia nummum in populum expunxisset ea die, qua Pontianus uxorem duxit, & hic puerulus toga est involutus, præterea ut corvoriis multis, ac molestiis supersederemus, qua ferme ex more novis maritis obeunda sunt.* Etiam gentilium calculo damnati Plato & Zeno, quod communes omnibus faciant conjuges, & occultas concilient nuptias, *ὡς λαδραὶς κατασκευάζουσιν γάμους*, ut ait Chrysostom. *homil. 1. (cap. 4.) in Mattheum.* Clandestinas Samaritanæ nuptias propriæ vocis judicio damnavit Christus: cum enim ei Christus imperasset ut virum vocaret, neganti se habere virum: *Bene, inquit, dixisti, quia non habes virum, quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes non est tuus vir*: quod scilicet cum eo legitime nupta non esset, sed virum clam haberet. Clandestinas quoque nuptias non tulit lex Salica: hac lege in mallo, id est in foro, seu judicio uxor ducebatur coram tribus testibus, adhibitis tribus solidis & denario, ut patet ex §. 1. *tit. 47. ejusdem legis.* Dolenda hujus sæculi labe, quo clandestina hujusmodi conjugia nimium gliscere audio: videant qui ea ferenda putant, ut adulteria, & stupra vitentur, ne animas mergant in profundum, dum earum naufragio tabulam, & salutis subsidia quærant: nimirum quæ clam & furtim contrahuntur, non legitima conjugia sunt, sed potius adulteria, stupra, contubernia, & fornicationes; *d. can. 1. 30. qu. 5.* & de his intelligendus, ni fallor, *can. 26. 2.* Basilii epistolæ ad Amphiloichium: *ὡς πορνεία γὰρ οὐκ ἐστὶν ἀλλὰ οὐδὲ γάμος ἀρχὴ*: fornicatio non est matrimonium, sed nec initium matrimonij. Cumque matrimonium sit magnum in ecclesia sacramentum, religionis Christianæ seminarium, ac pene vinculum, sane non magis id dissimulari potest, quam religio ipsa, quæ publicam & sinceram coram Deo & hominibus professionem desiderat, juxta illud Domini: *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo*; Matth. 10. tum hujusmodi clandestinis conjugiis nimium sceleratur honestas nuptiarum, evertitur status liberorum: inde sequuntur quotidiana divortia, a quibus impune patet utrique transitus ad alias nuptias, quæ est nefanda & horribilis seges adulteriorum. Eodem jure ad parochum pertinet tori nuptialis benedictio: hoc nomine in concilio Gangrensi damnatus Eustathius Sebastæ Episcopus, quod in aribus nubentium preces fieri veruit; de quo Socrates *lib. 2. cap. † 43.* *ἐν οἴκῳ τε γαμικόνον ἰνχάι ἐκάλει γυναικας.* Idemque Sozomenus *lib. 3. cap. † 14.* Solemne hunc ritum sæculi genialis per parochum benedicendi jampridem in Gallia receptum, patet ex vernacula fabella Heroidis Melusine. Post nuptias tamen, quia etiam hæ naturæ, quæ veneranda est, & religionis vinculo teneantur, nonnihil humani pudoris in se habent, in trigessimum diem conjuges ecclesiæ limine abstinere solebant; Augustin. de tempore, sermon. 244. (al. 192. in append. num. 5.) Denique mulieres quando maritos accipiunt per triginta dies intrare in ecclesiam non præsumant: quod etiam similiter viri observare debent.

CAP.

C A P. VI.

Parocho commune cum Episcopo predicandi officium. Sermone habendi præfatus mos diebus dominicis, idque post lectionem evangelii.

PAROCHO commune cum Episcopo officium est verbum Dei predicare; Hieronymum. vel alius quisquis est ad Rusticum Narbonensem Episcopum, de septem ordinibus ecclesiarum: *Nemo hinc Episcoporum invidia diabolica tentationis inflatus irascatur in templo, si presbyteri interdum exhortentur plebem, si in ecclesiis prædicent, si plebibus, ut scriptum est, benedicant, can. ecce ego, † 95. dist. & certe divisum inter Episcopos & presbyteros evangelizandi officium satis testatur, quod evangelium scribere duo ex Apostolis, Joannes, & Mattheus, & duo ex discipulis, Marcus, & Lucas, quorum hi presbyterorum typum gerunt, illi Episcoporum. In Gallia presbyteris, seu parochis prædicandi evangelii jus ex more concessum, & his deficientibus, diaconis homilias patrum recitandi; concil. Valense II. can. 2. Hoc etiam pro edificatione omnium ecclesiarum, & pro utilitate totius populi nobis placuit, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis verbum faciendi daremus presbyteris potestatem; ita ut si presbyter aliquis infirmitate prohibente, per seipsum non potuerit predicare, sanctorum patrum homilia a diaconibus recitentur. Et concil. Arelatense IV. can. 10. de predicatione: Providimus enim, pro edificatione omnium ecclesiarum, & pro utilitate totius populi, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis, presbyteri ad populum verbum faciant, & ut bene vivere studeant & populo sibi commisso predicare non negligent. Nonnullis in ecclesiis quidem moris fuit presbyteros silere præfente Episcopo, quem morem notat Hieronymus epist. ad Nepotianum: *Pessima consuetudinis est in quibusdam ecclesiis tacere presbyteros, & præfentibus Episcopis non loqui, quasi aut invideant, aut non dignentur audire, can. † esto subiectus, 95. dist.* Quinimmo in Alexandrina ecclesia solus Episcopus evangelium docuit, ex quo Arius presbyter Alexandrinus nesciarum hæresis auctor fuit, quæ sua totum fere orbem lue corruptit; de quo Socrat. lib. 5. cap. † 22. & Sozomen. lib. 7. cap. 19. Ac munus predicationis ita proprium est parochi, ut parochus eo fungatur sine alia Episcopi licentia; conc. Trident. sess. 5. de reformat. cap. 2. & sess. 24. cap. 4. Unde monachis non licet in parochialibus ecclesiis predicare, nisi a paracho invitati, vel vocati fuerint, ex Leonis epist. † 61. al. 63. can. adjicimus, 16. qu. 1. & Clem. dudum, §. † nos autem, vers. in ecclesiis, de sepultur. ratio est, quia monachus non docentis, sed plangentis habet officium; can. monachus, & dicitur i. 16. qu. 1. Parochi autem officium est predicare apud plebem suam singulis diebus dominicis: nimirum hoc fuit verus institutum ecclesiarum; Ambros. serm. 87. August. 1. † Libenter nos predicare, & grater opus Dei facere manifestum est: sed cum videmus plures e fratribus pigrius ad ecclesiam convenire, & dominicis præcipue diebus minime celestibus interesse mysteriis, predicamus invitati. Et idem verba desiderantur in lib. meo studio monach. S. Mauri proferuntur in lib. dicitur: nec o. vers. utriusque testam. loc. sermon. in illud: *Attendite ne eleemosynam: dicitur enim lectionem evangelii, idcirco enim lectionem evangelii predicamus.* In fine sermonis sacerdos benedicebat plebi, ut & hodie quirere.*

servatur; Ambrosi. de sacrament. lib. 1. cap. 6. *Opus est, ut sanctitas vestra aures paratas habeat, promptiorem animum; ut ea quæ nos colligere possumus de serie scripturarum, & vobis intimantibus, tenere possitis, ut habeatis gratiam Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Sermonis exitum excipiebat sollempne consecrationis, quod etiam peregrini ritu servari videmus. Hinc inter missarum sollempnia sermoni finem imponens, Chrysostomus de divers. utriusque testam. loc. ferm. de Joseph (& de castitate oratio, in fin.) *ὅς, inquit, ἰσὶ & ἀποτίμω τοῖς μυστήριας ἐνδραχόμενος: Nunc ad sacrorum mysteriorum ceteram accutamus.*

C A P. VII.

In singulis parochialibus ecclesiis fuere schola sub cura parochi: in his instituti qui clero destinabatur: alia fuere schola in monasteriis. Parochi officium gratis docere. Laudatur Libanius, quod gratis docuerit agentes. Collationes inter parochos singulis kalendis.

PRÆTER scholas, quæ fuere in ecclesiis episcopalibus ex capitulari Caroli M. lib. 1. cap. 72. & can. 3. concil. Cabillonens. II. in singulis parochialibus ecclesiis fuerunt & scholæ, puerorum fidei & litterarum rudimentis imbuendorum causa, quarum curam penes se habuit parochus, velut sacri muneris appendicem: hujus enim fuit eligere clericum, qui sacris adesset, & scholam teneret: concil. Nannetense, can. 8. apud Burchardum lib. 2. cap. 56. & Ivonem part. 6. cap. 152. *Ut quisque presbyter, qui plebem regit, clericum habeat, qui secum cantet, & epistolam & lectionem legat, & qui scholam possit tenere, & admoneat suos parochianos, ut filios suos ad fidem discendam mittant ad ecclesiam, quos ipsa cum omni castitate erudiat.* Eundem canonem iisdem verbis ex concil. Maticens. adducit collector decretalium, in cap. ut quisque presbyter, de vit. & honest. cleric. in hujusmodi scholis instituti maxime qui clero destinabantur; capitular. Caroli M. lib. 2. cap. 5. *Schola sane ad filios & ministros ecclesie instruendos vel edocendos, sicut vobis praterito tempore ad Attinacium permisistis, & vobis injunximus in congruis locis, ubi nec dum perfectum est, ad utilitatem & profectum a vobis ordinari non negligentur.* In Gallia enim vix alii litteris operam dabant, quam qui de clericatu cogitabant; Stephanus Tornacens. epist. 12. *In Gallicanis etiam partibus ad hoc tantum plerique litteras addiscunt, sive parvuli, sive adulti, ut in ecclesia Dei gradatim per ordines promoti Deo servant & ministrent.* Unde scholares, seu litterarum studiosi, clerici passim dicti; cap. quod t. clericis, de foro competens. Aliæ fuerunt scholæ in monasteriis, aliæ apud forenses seu vicanos presbyteros. Patresfamilias, ut liberos disciplinæ causa tradant monasteriis, vel presbyteris, hortatur concil. Moguntin. I. can. 45. *Dignum est, ut filios suos donent ad scholam, sive ad monasteria, sive foras presbyteris.* Ut presbyteri per villas & vicos scholas habeant, in quibus pueros gratis doceant, voluit Theodulfus Aurelian. in capitul. ad parocos, cap. 20. *Presbyteri per villas & vicos scholas habeant, & si quilibet fidelium suos parvulos ad discendas litteras eis commendare vult, eos suscipere & docere non renuant, sed cum summa caritate eos doceant: cum ergo eos docent, nihil ab eis pretii pro hac re exigant, nec aliquid ab eis accipiant, excepto quod eis parentes caritatis studio sua voluntate obulerint.* Erubescant parochi, qui idoneam de altari alimoniam habent, magisterii mercedem exigere, postquam Libanius unus e gentilibus gratis egenos docuit; teste ipso in ea quæ est inter Basilii epistolæ 145. ἡ χροῖαναι μισθὸν αὐτοῖς παρ

ἡμῶν, ἀλλ' ἀρχὴν δὲ μὴ δυνάμειν δῆναι τοῖς βυζαντινοῖς κατέστιν. Quod studia nostra pecuniis non assumentur, sed satis sit ei qui dare non potest, ut accipere velit. Inter ipsos parochos etiam, quo rerum sacrarum penitiores evaderent, per singulas decanias instituta collationes, habenda singulis kalendis, de quibus constitutio Riculfi Sueffionensis Episcopi, cap. 19. Rationi quoque proximum esse sancimus, ut in unoquoque mense, statuta die, id est in kal. uniuscujusque mensis, per singulas decanias presbyteri simul conveniant, & convenientes non passim vel potatimibus vacent, sed de suo ministerio & religiosa conversatione, atque de his, quae in eorum parochiis accidunt, sermonem habeant, & qualiter pro Rege, vel rectoribus ecclesiae, atque pro suis familiaribus, tam vivis, quam & defunctis orare debeant simul considerent. Id genus collationum feliciter his diebus a patribus Gallicanis restitutum gaudet ecclesia: sed de his plura in Asceticis, si Deus vitam praestiterit.

C A P. VIII.

An parochus habeat jus excommunicandi, & interdicendi in sua ecclesia. Alexandri III. sententia hac de re defenditur. Parochus est ordinarius in sua ecclesia. Etiam canonici ordinarii dicli. Jus excommunicandi datur & abbatibus, prioribus, & decanis, etiam archidiaconis de consuetudine. Idem jus datur & Cardinalibus in titulis suis.

DISCUSSIS tot parochorum officiis, & potestatis apicibus, occurrit gravis quaestio, quae a nobis nuper agitata est solemnibus in scholarum encyclicis: an parochus habeat jus excommunicandi & interdicendi parochianos suos? quod affirmavit Alexander III. in cap. cum ab ecclesiarum, de offic. judic. ordinari. Res scrupulo & dubitatione non caruit, quae merito movit Florentinum Episcopum, ad quem provocatum erat a sententia excommunicationis vel interdicti lata per plebanum sancti Pancratii in parochianos suos, ut in dubio consuleret summum Pontificem, an hujusmodi sententiae deferendum esset? Ratio dubitandi opposebatur, quod excommunicatio est censura ecclesiastica, quae videtur propria fori episcopalis; Dionysius Areopagit. de ecclesiast. hierarch. §. 7. ὁμοίως τὴν ἀποκρίσιν ἐκφέρει οἱ ἐπαρχοὶ δυνάμει, οἱ ἐκπαρτοκροῖ τὴν δῆναι τὴν δυνάμειν. Sic etiam segregandi vim habent Pontifices, ut interpretes divinae justitiae. Excommunicatio est jurisdictionis ordinariae & fori contentiosi; cap. 1. quarenti, de verb. signifi. & sic non videtur cadere in plebanum, qui non habet jurisdictionem contentiosam, sed eam tantum quae est fori penitentialis; cap. omnis utriusque, de penitent. & remiss. Praeterea excommunicatio non ad alium pertinere videtur, quam ad Episcopum; quia est gravissima & postrema poenarum ecclesiasticarum; ita ut post depositionem & excommunicationem non habeat ecclesia ultra quid faciat; cap. cum non ab homine, de judic. unde excommunicatio comparatur proscriptioni seu deportationi civili, & vocatur bannus Christianitatis; ex concil. Agathensi, cap. 2. de purgat. canonic. interdictum Christianitatis apud Mattheum Paris. in edicto Henrici II. Regis Anglorum (ad ann. 1164.) Si quis inventus fuerit ferens litteras domini Papa vel mandatum, aut Thoma Archiepiscopi, continens interdictum Christianitatis in Anglia, capiat & retineatur. Et quo pacto jus deportandi habuere dumtaxat majores magistratus, quibus fuit imperium merum & gladii potestas; ita & banni, seu proscriptionis ecclesiasticae jus, merito dicendum est proprium esse Episcopi, penes quem est apex & culmen pontificatus. Excommunicationem etiam Episcopi propriam esse colligere est ex eo, quod hujusmodi poena dicitur bannus episcopalis; concil. Triburen. can. 8.

Nemo contemnit, neque transgreditur hanc ab Episcopis superpositam. Ex eadem dicitur mucro episcopalis, in can. viis, 16. qu. 2. Si contra sacerdotium agere presumpserint, mulcentur, & felici mucrone Episcopi sacerdotum picula resecantur. Et in solemnī formula excommunicationis, quæ indicitur extinctis & projectis lucernis, presbyteri quidem circumstantes adhibentur Episcopo, ac ministri & testimonii causa tantum, verum ipsum excommunicationis jus totum collocatur penes Episcopum; *can. debent, 11. qu. 3.* atque ita accipiendum quod refertur in concil. Lemovicensi habito anno Christi 1034. de sententia excommunicationis lata in nonnullos, ob offensam in Jordanem Lemovicensem Episcopum, per Episcopos & presbyteros extinctis & humi projectis facibus. His adde, quod Episcopus habet jurisdictionem ordinariam in tota sua diocesi; *cap. cum Episcopus, de offic. judic. ordinari. in 6.* Episcopus est ordinarius in universa diocesi, & singulis in ecclesiis perinde ac in matrice. Episcopus est in ecclesia, & ecclesia in Episcopo, ut eleganter dixit Cyprianus, in *epist. ad Florentium*, quam Gratianus adtexuit in *can. scire debet, 7. qu. 1.* Hoc jure quæcumque res ecclesiæ non aliter debent dispensari, quam cum judicio & potestate Episcopi, cui totius plebis animæ dicuntur esse commissæ; *ex concil. Aniocheno, can. 24. can. quæcumque, 10. qu. 1.* & omnes basilicæ sunt in potestate Episcopi, in cujus territorio positæ sunt; *ex concil. Aurelianensi I. can. 19. can. omnes basilicæ, 16. qu. 7.* quo jure igitur licebit parochis quempiam removere ab ecclesia, quæ non est in ejus ditione, sed in potestate Episcopi? quo jure poterit parochus sibi assumere ea quæ sunt jurisdictionis ordinariæ, & in ea concurrere cum Episcopo totius diocesis ordinario? cum ferendus non sit concursus actionum & judiciorum. Item parochi singulis ecclesiis impositi, videntur tantum gerere vices Episcopi, nihil proprium habere, sed mandata ab Episcopo potestate defungi, quæ videtur fuisse mens Arvernensis concil. habiti sub Urbano II. quo monachi remouentur a regimine parochiarum, & in eis constituendi presbyteri, qui de plebis cura Episcopo rationem reddant; *can. sane quia, 16. qu. 2.* Parochi officium est gregem pascere, ejus est edificare non destruere, ejus est plantare non evellere, ejus est sacramenta ministrare, sed suis terminis contentus esse debet; *can. ecclesias, 13. qu. 1.* Nec debet est manum mittere in ea quæ sunt jurisdictionis episcopalis, qualia videntur excommunicatione, & interdictum, quæ cum sint ultima & lethalia tela jurisdictionis ecclesiasticæ, non ad alium spectare videntur, quam ad Episcopum, qui tenet apicem & culmen pontificatus. Denique presbyteris non licet poenitentiam publicam indicere, aut poenitentes publice in ecclesia reconciliare, seu absolvere, sed hæc omnia velut præcipua reservantur Episcopo; *concil. Carthag. II. can. 3. Carthag. III. can. 1. Agath. can. 44. can. si jubet, can. ministrare, can. presbyter ult. 26. qu. 6.* Idemque interdicitur & chorepiscopis, quia pontificii apicem non habent; *ex Leonis epist. 86. can. quamvis, 68. dist.* Ex quibus satis argui videtur, presbyteros seu parochos carere potestate excommunicandi, cum eis poenitentia publica denegetur: & hanc scholastici sententiam tribuunt D. Thomæ in *supplem. 3. parti. art. 22. qu. 1.* Parochis non licere quemquam excommunicare, nisi ex mandato Episcopi, aut certis casibus, ut in furto & rapina. Multis tamen ac prævalidis argumentis constat Alexandri III. sententia. Primum, quod unum sufficeret, hæc sententia auctorem habet Alexandrum III. summum Pontificem, a quo diserte pronunciatum in *d. cap. cum ab ecclesiis, plebanis excommunicandi, & interdicendi potestatem superpetere, ita ut Episcopus sententiam a parochis promulgatam servare compellatur, donec satisfactum sit: nec novum & ante inauditum jus hac constitutione introductum, sed potius desuetum forte restitutum: nam & Florentinus Episcopus re ad se perlata dubitavit, an excommunicationem a parochis latam posset continere, & in dubio consuluit summum Pontificem, a quo responsum est, con-*

consulente Episcopo, excommunicationem a parochia latam ex justa causa valere: rata igitur & canonica est sententia, quæ nititur oraculo & auctoritate summi Pontificis, qui legis condendæ, & interpretandæ habuit potestatem, quique jurisperitissimus fuit, & unus ceteros inter Pontifices jus canonicum maxime illustravit. Nec invidiosum presbyteris, commune cum Episcopis excommunicandi & interdicendi jus patere, cum presbyteri, etsi inferiores Episcopis, (absit enim uti Aerii in vecordiam impingam, qui presbyteros æquabat Episcopis,) in multis tamen, fatendum sit, communem eos cum Episcopis potestatem habere, salvis his quæ sunt ordinis: idem est Episcoporum, & presbyterorum officium, Christi gregem pascere, communis potestas ligandi & solvendi, commune officium prædicandi evangelium, commune jus conficiendi corpus & sanguinem Domini: quæ ergo invidia, presbyteros communi cum Episcopis jure uti, in his quæ sunt jurisdictionis exterioris, cum in majoribus sint confortes potestatis episcopalis? In locum Apostolorum succedere Episcopi, verum presbyteri typum gerunt septuaginta discipulorum, qui Apostolis succedunt ex Anacleti epistola, *can. in novo*, 21. *dist.* unde vocantur non incongrue antistites secundi ordinis, ut supra a nobis observatum est. Penes Episcopos quidem est apex & culmen pontificatus, sed presbyteri, seu parochi, vocati sunt in partem sollicitudinis; arg. *can. de reiro*, 2. qu. 6. unde a Grecis vocantur *οικονομοι*, *οικονομῶντες*, ut modo etiam observatum. Si vero opponas, excommunicationem esse jurisdictionis, parochi jurisdictionis non sunt expertes, illi habent suum clerum & populum, in quos eis tribuitur jurisdictio; Origenes in exod. cap. 18. *Audiant Principes populi, & presbyteri plebis, quia debent omni hora populum judicare, semper & sine intermissione sedere in judicio, dissimulare lites, reconciliare dissidentes in gratia, concordare discordes*. Potuere parociales clerici indifferenter, id est sine discrimine coram Episcopo, vel presbytero suo conveniri; Pelagius in *can. experientie*, 11. qu. 1. *In iis vero negotiis, in quibus ecclesiastici officii persona pulsatur, ad Episcopos vel presbyterorum in loco ubi questio veritatis constitutorum occurrat indifferenter examen*. Et concil. Matisconense I. *can. 8. Omne negotium clericorum, aut in Episcopi sui, aut in presbyteri, aut archidiaconi presentia finiatur; quod si quicumque clericus hoc implere distulerit, si junior fuerit, uno minus de quadraginta ictus accipiat: si certe honoratior, triginta dierum inclusione mulsetur*. Nec presbyterorum jurisdictionem tollit concursus episcopalis: etsi enim Episcopus sit ordinarius in tota sua diocesi, parochos nihil vetat esse speciales ordinarios in ecclesiis & titulis suis. Primum, si parochorum originem spectamus, iisdem cunabulis censentur quibus Episcopi: quamprimum enim Episcopi per civitates & dioceses ab Episcopis ordinati, ab iisdem constituti parochi per singulas ecclesias, ut a Paulo & Barnaba non prius Lyconia discessum, quam per singulas ecclesias presbyteros ordinassent; ex *actuum Apostolorum*, cap. 14. His initiis iuxta dignitatis gradum facile surrexere presbyteri, & æquo cum Episcopis *οικονομῶντες*, seu præfidentium nomine cohonestati. Hoc veteris dispensationis genio iidem *οικονομῶντες*, presbyteri cardinales, & personæ dicti, ac tandem prælatorum nomen meruere, ut modo observatum. Et vero parochi ita sunt ordinarii in suis ecclesiis, ut hierarchicum ecclesiæ ordinem cum Episcopis impleant: ut enim singuli Episcopi per civitates ordinati, ita & singuli presbyteri per vicos & minores ecclesias: Hieronym. ad Rusticum, in *can. in apibus*, 7. qu. 1. *Singuli ecclesiarum Episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur*. Et unaquæque ecclesia unum debet habere sacerdotem; *can. sicut in unaquaque*, 21. qu. 2. & sicut Episcopus matri ecclesiæ præest, presbyteri dicuntur præesse plebibus, ut in nullo titubet ecclesiastica sollicitudo; *concil. Regiovinensis*, *can. 13.* quem Raymundus perperam laudat ex synodo Ravennæ habita, in *cap. ult. de offic. archipresbyter*. Nec est

quod jassetur, parochos esse vicarios, seu delegatos Episcopi, quia parochi sunt vere ordinarii, id est ecclesias obtinent proprio jure, & propriam in his jurisdictionem exercent: unde parochus vocatur proprius sacerdos; *d. cap. omnis utriusque*: vetaturque ne ecclesia credatur conductiis presbyteris, sed unaquaeque ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat sacerdotem; *can. precipimus*, 21. qu. 2. proprium dico, id est suum & perpetuum: proprium dixere veteres perpetuum, stabile, firmum. Hoc sensu Virgil. 3. *Aeneid.* (85.)

De propriam, Tymbræ, domum.

Et idem 4. *Aeneid.* (126.)

Connubio jungam stabili, propriamque dicabo.

Hinc & parochialis ecclesia non debet commendari ab Episcopo, quod fiebat ad tempus, sed conferri in titulum, cujus causa perpetua est; *can. qui plures*, 21. qu. 1. *cap. nemo deinceps*, de elect. in 6. Parochos etiam ordinarios jure censi satis intelligimus ex *d. cap. cum t ab ecclesiarum*, & *cap. si sacerdos*, eod. tit. quæ concepta sunt de jurisdictione parochi: utrumque enim locatur sub titulo de officio judic. ordinari. nec videtur nimis thraloniticum, & phaleraticum ordinariarum nomen in parochis, quoniam & Mediolanensis ecclesiae canonici, ordinarii dicti sunt; *cap. accedentes*, de prescript. ut & canonici Strasburgenses in Germania; Regino 2. *chronic. Eodem anno Vigerius Metensis Episcopus obiit, cui Bemo ex ordinariis Strasburgensibus, in Alpibus quondam eremiticam vitam ducens, successor eligitur.* Nec non canonici Lincolnienses in Anglia; Mathæus Westmonasteriensis ad ann. 1260. ubi de collatione præbendarum vacante sede Lincolniensi: *Max cum vacaverit per archidiaconos & ordinarios ecclesia omnis debet jurisdictione, sicut & solet, procedere.* Nec in delegatos convertuntur parochi, quod parochiales ecclesiae, ut cetera beneficia ecclesiastica, conferantur per Episcopum: quia olim collatio beneficii non erat sejuncta ab ordinatione, sed ipso jure velut continens accedebat ordinationi: ordinatione scilicet non fiebat sine titulo; ex *concil. Chalcedonens. can. 6. can. neminem*, *can. sanctarum*, 70. *dist. statimque ac quis ordinabatur*, imponebatur certæ ecclesiae, & ordinatus proprium fortiri videbatur beneficium, quod accipiebat in vim ordinationis: ut legatus proconsulis dicitur habere propriam jurisdictionem postquam ei mandata est; *l. legatus*, ff. de offic. procons. l. pen. de offic. ejus cui mand. est jurisd. quia nimirum proconsul tenebatur ei mandare jurisdictionem: etiam Episcopi nonne a Petro & Apostolis ordinati sunt? vera enim sunt vicarii Christi, cum ordinatio, quæ fit per impositionem manuum, intelligatur fieri ab ipso Spiritu sancto. Sic Episcopus Christi vicarios, utpote successores Apostolorum, signavit Augustinus, vel alius quisquis est, sermon. 37. ad fratres in eremo: *Vicarii Domini sunt, qui vicem Apostolorum tenent.* Et auctor quæst. utriusque testament. qu. 127. (circ. fin.) *Quanto magis in Dei causis? Ac per hoc Antistitem ejus puriorem ceteris esse oportet: ipsius enim personam habere videtur, est enim vicarius ejus: ut ut quod ceteris licet illi non liceat: quia necesse habet quotidie Christi vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut singere.* Sic Episcopi partem habent pontificatus, vocati in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis; *d. can. decreto*, 2. qu. 6. Hoc loco lectoris erit judicare, an eadem sit ratio parochorum ad Episcopos, quæ Episcoporum ad Pontificem. Parochos ordinarios esse in suis ecclesiis facile intelligimus ex eo, quod illi habent suas ordinationes, & præfecturam scholarum, quæ sunt partes muneris episcopalis: presbyter enim, qui plebem regit, potest ordinare lectorem & psalterem, qui psalmos concinat, lectionem & epistolam legat, quique possit tenere scholas; *cap. ut quisque, de vit. & benef. clericor. cau. psalmista*, 23. *dist.* Parochi officium est gregem pascere, sacramenta ministrare, verbum Dei prædicare, quæ omnia sunt argumenta jurisdictionis ordina-

dimari: unde monachis non licet in parochialibus ecclesiis predicare, nisi a parrocho invitati, vel vocati fuerint; *can. adjicimus*, 16. *qu.* 1. *clem. dudum*, §. *† nos autem*, *vers. in ecclesiis*, de *sepulchris*. Denique ordinarii sunt, qui habent propriam jurisdictionem, quæ eis competit jure magistratus, vel sacerdotii, quæve mandari potest: hoc vero jure utitur parochus: si enim oneri succedere non valeat, vices suas delegare potest, & vicarium sibi adjungere; *cap. cum ex eo*, de *elect.* in 6. *extravag. execrabilis*, §. *quantum autem*, de *præbendam*. dummodo is a diocesano sit approbatus; *concil. Trident. sess. 21. de reformatione*, *cap. 4. sess. 23. cap. 15. & 17.* Et hoc dilata vicarius, quod is alium sibi substituere non potest; *cap. clericos*, de *officio vicarii*. Cum igitur parochi tot ordinariæ jurisdictionis insignibus polleant, quæ causa erit hærendi, an eis detur potestas excommunicandi? Eo maxime quod si usum & mores ecclesiæ spectemus, potioribus abs sacculis parochos hoc jure usos constabit: nimirum ipse Joannes Chrysostomus adhuc presbyter Antiochenæ ecclesiæ popularibus suis excommunicationis diras interminatus; testis ipse homil. 17. in Matthæum (prope fin.); *ἀποστολὴν δακτύλῳ οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸν ἐνιστῆναι τοὺς ἁμαρτωλούς. Εγὼ δὲ cetero vobis ne facia hæc vestibula ingrediamini verbum*. Presbytero, ut juridico, cujus in potestate sit sacris sibi interdicare, seque sathanæ tradere, caput submittit Hieronymus in epist. ad Heliodorum, in *can. alia causa*, 16. *qu.* 1. *Mihi*, inquit, loquens ex persona monachi, ante presbyterum sedere non licet. Illi, si peccavero, licet me tradere sathanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit. Excommunicationem in se missam a quodam monacho, haud dubie presbytero, non sprevit Theodosius junior, nec prius cibum capere voluit, quam ab eodem sacre communioni redditus esset; teste Theodorito, *lib. 5. cap. 1* 37. etiam sequiore ævo Episcopos, & presbyteros excommunicandi jure pariter usos probat *l. qui sua*, 39. §. 1. *C. de Episcopi & clericis*. qua vetantur Episcopi & clerici ne a quaquam fructus vel angarias extorqueant, neve ob hujusmodi causas quemquam excommunicent, aut anathematizent, aut communionem vel baptismum denegent, quamvis usus, ait lex, ita obtinuerit. Idem innuit & *nov. Justiniani 123. cap. 11*. ubi vetatur, ne Episcopi & presbyteri aliquem segregent a communione, nisi prius causa probetur, propter quam hoc canones fieri jubent: unde desumptus est *can. nemo*, 2. *qu.* 1. *& can. de illicitis*, 24. *qu.* 3. Nec est quod Episcopi presbyteris invident id honoris insigne: præter presbyteros enim, & alii inferiores Episcopis, puta abbates, priores, & decani, qui nihil aliud sunt quam archipresbyteri rurales, eodem excommunicandi jure utuntur; *cap. cum in ecclesiis*, de *major. & obedient. cap. sicut* 33. de *simon. cap. dilecto*, de *sententia excommunicandi*. in 6. etiam archidiaconus, de consuetudine suspendit, excommunicat, interdicat, si modo habeat curam animarum; *cap. dudum*, de *elect.* adeo verum est, excommunicationem & alias hujusmodi censuras pertinere ad curam animarum. Quinimmo jam olim diaconus habuit potestatem excommunicandi hypodiaconum, lectorem, cantorem, & diaconissam, si hoc facere opus esset, absente presbytero; teste Clemente, *constitut. apostolicarum lib. 8. cap. 28*. etiam ipsi Cardinales in titulis suis & capellis eisdem subjectis habent jurisdictionem & correctionem, simulque cum ea potestatem excommunicandi, interdicendi, & suspendendi subditos suos; *cap. his qua*, de *major. & obedient. cap. 4* dilectus, de *capellis monachorum*. quod eis competit, non quasi hi jura episcopalia habeant in titulis suis, ut suorum nonnullis: sed potius quod veterum in his parochorum dignitatem tuerentur: nec enim Cardinales in titulis suis aliam, quam archipresbyterorum personam sustinent, nec tituli cardinales aliud sunt, quam parochie urbis, ut constat ex *ist. capp. & cap. 2. de clericis non residentibus*. Ex his factis, superque comprobatur, parochos ordinariam in ecclesiis suis jurisdictionem habere, & cum ea potestatem excommunicandi, & interdicendi. Unum dolendum, quod labente disciplina, ea potestate defuerit uti, quam enim optan-

dum esset, veterem disciplinam restitui, ac pastoribus salvam esse suam nativam & primigeniam potestatem, cujus nutu facilius parociani in officio & obsequio continerentur, nec ea re ulla fraus fieret jurisdictioni Episcopi: etsi enim parochi vel alii inferiores Episcopo ordinariam jurisdictionem habeant, nequaquam eam obtinent privative, ut loquuntur, seu excluso & remoto Episcopo, sed in concursu cum eodem: semper Episcopus in jurisdictione ordinaria concurrat cum ceteris inferioribus, tamquam ordinarius generalis, & ordinarius ordinarius, ut recte docet Panormitanus, in *cap. dilectus, de offic. judic. ordinariarum*. nec parochus penes se habet excommunicationem illam solemnem, cujus forma praescribitur in *d. can. debent, 11. qu. 3.* sed aliam minus solemnem, quae tamen publice denuncianda sit: quod enim scriptum est in *cap. si sacerdos, de offic. judic. ordinarii*, non licere paracho apud se confessum nominatim excommunicare, speciale est in confessis, ne scilicet per hoc arcanum confessionis pandatur.

C A P. IX.

Alia est benedictio major, alia minor. Minorem presbyteris licet fundere super plebem. Olei benedictio monachis in usu curationum gratia. Presbyteris non licet dare apostolia, seu litteras dimissorias.

ALIA est benedictio maior & solemniior, alia minor & minus solemnis: solemniorem benedictionem super plebem fundere aliis non licet, quam Episcopis; *can. denique, 21. dist. vel abbatibus*, quibus id ex privilegio concessum est; *cap. abbas, de privileg. in 6.* Presbyteris seu parochis solemnem hujusmodi benedictionem mittere omnino non licet, & de hac accipiendum est illud concil. Agathens. *can. 44. Benedictionem quoque super plebem in ecclesia fundere, aut panitentem in ecclesia benedicere, presbytero penitus non licebit, can. ministrare, 26. qu. 6.* Minorem benedictionem presbyteris emitte non prohibetur; Hieronym. vel alius quisquis est ad Rusticum Narbonensem Episcopum, de septem gradibus ecclesiae: *Si presbyter Christum consecrat, cum in altario Dei sacramenta benedicit, benedicere populo non debet, qui Christum etiam meruit consecrare? can. ecce ego, 95. dist.* Presbyteris, inquam, permixtum est id genus benedictionis absente scilicet Episcopo; concil. Aurelianens. *I. can. 38. Cum ad celebrandas missas in Dei nomine convenitur, populus non ante discedat, quam missa solemnis compleatur, & ubi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis, can. cum ad celebrandas, de consecr. dist. 1.* & haec est benedictio, quae dicitur presbyteralis; *cap. 3. de offic. archiepiscop. ubi archiepiscopi urbani est absente praefule, ejus vice officium inchoare, benedictiones presbyterales in ecclesia dare: diaconis vero non licet majorem, aut minorem benedictionem mittere: & iuxta iura purpurarum, & purpurarum vinctus, ut tradit Clemens Romanus, constit. apostolic. lib. 8. cap. ult.* laicis multo minus, ut refert idem *lib. 3. cap. 10.* Monachis sane olei benedictionem facere, & agris concurrentibus curationis causa oleum benedictum dare moris fuit; Ruffin. de vit. patr. *cap. 1. Non enim permittebat ad se incommodantes deferri, sed benedicens oleum dabat, ex quo peruncti sani fierent, a quacunque infirmitate tenerentur.* Et inferior: *Benedicens tamen oleum dedit ei, quo perunctus ager omnem conuiu abundantiam sellis evomuit.* Et Gregor. Turonens. *lib. 2. hist. Franc. cap. 37.* Hujus vero brachium beatus confessor (is erat Maxentius abbas Pictaviensis) cum oleo benedictio contereclans, imposito signo crucis restituit sanum. Presbyteris etiam, aliisque inferioribus Episcopo, non licet dare apostolia, id est lit-

teras

teras dimissorias; concil. Aurelianens. II. can. 13. *Abbas, martyr, reclusus, vel presbyteri, apostolia dare non presumant.* Epistolia dixit concil. Turonens. II. can. 6. *Ut nullus clericorum, vel laicorum prater Episcopum, epistolia facere presumat.*

C A P. X.

Parochis licet excipere testamenta, & alia ultima suorum parochianorum judicia: Parochi munus est baptizatorum, & nuptias contrahentium, & mortuorum rationem habere. Martyrologium, ecclesiasticus codex, in quo funera, & alia quaque memorabilia fidei causa perscribentur. Ratio libitina etiam apud Gentiles.

CLERICI in sacris ordinibus constituti tabellionatus officium exercere prohibentur; *cap. sicut te, ne cleric. vel monach. secular. negot. se immiscant.* ubi damnatur Eiculanæ civitatis consuetudo, in qua presbyteri passim tabellionatus officio fungebantur, ut exponitur in *antiqua decretal.* hoc ita intelligendum est, ne presbyteris liceat passim & promiscue quoad omnes actus & personas tabellionum officium gerere; & hæc fuit mens capitular. Carol. M. lib. 1. cap. 158. *Ut nullus presbyter chartas scribat.* Ceterum valet testamentum, quod parocianus condidit coram presbytero suo, & idoneis testibus; *cap. cum esses, de testament.* quod consuetudine introductum favore pie causæ, propter legata pia, quæ hujusmodi plerumque testamentis continebantur; ut *glossa* hoc loco adnotavit: tamen postea productum est ad quævis testamenta, ut facultas testandi adjuvetur. Certe constitutionibus regis presbyteris parochis eorumque vicariis licet excipere testamenta, & alia ultima parocianorum suorum judicia; nisi quid sibi, vel suis adscribant eo testamento: hæc tamen longe abhorreat a jure civili; hoc enim jure expungitur mos ille, qui irrepleat, ut testamenta insinuarentur apud clericos: turpe enim est promiscuis actibus rerum turbari officia; *l. consulta 23. C. de testament. l. repetita 41. C. de Episc. & cleric.* Certe plebanus notarii ecclesiæ officio fungitur, ejus munus est baptizatorum, & nuptias contrahentium matriculam seu rationem conficere; *concil. Trident. sess. 24. de reform. matrim. cap. 1.* ejusdem est mortuorum & in ecclesia sua sepulcrorum rationem habere: & hoc fuit vetustissimum institutum ecclesiæ, ne mortuorum memoria extingueretur, piorum solatio destituta; *Beada lib. 4. hist. eccles. cap. 14. de Osualdi Regis Nordanhumborum interitu: Querant in suis codicibus, in quibus defunctorum est adnotata depositio, & invenient illum hac die raptum esse de seculo.* Et mox: *credidit ergo verbis pueri presbyter, ac statim egressus requisivit in annali suo, & invenit eadem ipsa die Osualdum Regem fuisse peremptum.* Et hic est codex, quem veteres martyrologium vocarunt, quod testimonii & memorie mortuorum tuendæ causa perscriberetur. Unde, quia erat liber authenticus, usu factum est, ut alia quæque memorabilia perpetuæ fidei causa in eodem codice consignarentur; *Ditmarus lib. ult. Sanctorum reliquias, & munda eorum receptacula, cum aliis utilitatibus plurimis tam in prædiis, quam in mancipiis ego acquisivi, & ne te forsitan laterent, martyrologio inscripsi meo.* Et Matth. Paris. ad ann. 1238. de statutis nigri, seu Benedictini ordinis: *Fecerunt autem quamplures hæc in martyrologio scribi; ut sæpius in capitulo recitata, sicut solet regula B. Benedicti, audientium cordibus inhaerent.* Apud veteres Romanos funerum ratio habita est, quam rationem libitinæ vocat Sueton. in Nerone, cap. 93. *Pestilentia unius anni triginta funerum millia in rationem libitinae venerunt.*

C A P. XI.

Decima & oblationes debentur ecclesie parochiali. Cur conc. Vormaciensi provisum, ut cuique ecclesie manuscriberetur. Manuscriptus quid sit. Mansi alii ingenuiles, alii serviles.

EXPOSITIS his quæ sunt officii & jurisdictionis parochorum, nunc operæ pretium est, ut parochialia jura expendamus. Inter hæc primum locum tenent decimæ & oblationes, hæc communi jure debentur ecclesiæ parochiali, in qua ecclesiastica percipiuntur sacramenta; *cap. ad apostolica, cap. cum contingat, cap. cum in tua, de decim. cap. pastoralis, de his quæ fi. a prælat. sine consens. capitul. cap. cum inter, de verb. signif.* hoc jure parochus habet fundatam intentionem, ut loquuntur forenses, super exactiōe decimarum intra parochiæ fines absque alio titulo. Unde constitutum, ut si quis decimas vel oblationes extra baptismalem, id est parochialem ecclesiam, dederit, bannum pontificium componat, & communione privetur; *can. statimur, 16. qu. 1.* Adeoque decimæ novarum, ecclesiæ parochiali debentur, non monachis, vel aliis, qui jure peculiari decimas percipiunt; *d. cap. cum contingat, d. cap. cum in tua, & cap. quoniam, eod. tit.* privilegium enim de percipiendis decimis non porrigitur ad novalia; *cap. sane, de privileg. cap. super quibusdam, de verb. signif. cap. 2. §. 1. de decim. in. 6.* Decimæ vero præscriptione in totum tolli non possunt; *cap. causam, de præscript.* tamen quota decimarum potest præscribi tempore immemoriali; *gloss. in cap. in aliquibus, in fin. de decim.* Guid. Pap. *decif. 283. & seq.* Decimæ certe minorum fructuum non debentur in Gallia, nisi ex consuetudine, juxta Philippi Pulchri constitutionem, quæ omne insolitarum decimarum genus compescuit: valere consuetudinem, ut de minutis decimæ non solvantur, probat Covarruv. *lib. 1. variar. cap. 17.* Compositio etiam facta super decimis valet, modo facta sit causa cognita & interposita auctoritate Episcopi; *cap. veniens, de transact. cap. ex multiplici, de decim.* Rebuff. *de decim. qu. 13.* Chopin. *de sacr. polit. lib. 3. cap. 8.* Nec omittendum, decimas esse solvendas absque deductione impenarum & tributis; *cap. non est, cap. pastoralis, cap. tua nobis, de decim.* nec non decimas solvi statim ac fructus collecti sunt submonito plebano, ut decimam recipiat; *cap. cum homines, eod. tit.* Decimæ igitur jure communi debentur ecclesiæ parochiali: sed quia multis locis ob duritiem plebis ægre solvebantur decimæ, nec habebat parochus unde commodè se aleret & sacrum ministerium impleret, provifum est, ut unicuique ecclesiæ ascriberetur manus integer, liber & solutus omni servitio, præterquam ecclesiastico; *concil. Vormaciens. can. 1. Sanctum est, ut unicuique ecclesia unus mansus integer, & absque ullo servitio tribuatur, & presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de arvis, vel de hortis juxta ecclesiam positis, neque de prædicto manso aliquod servitium faciant, præter ecclesiasticum; cap. 1. de censib. ead. sanctum, 23. qu. 8. Capiular. lib. 1. cap. 91.* Idem statuit synodus Meldens. *can. 63.* Ut secundum canonicam auctoritatem & constitutionem domini imperatoris Ludovici, de agro ecclesiastico & manso, ac mancipiis, quæ ipse suis capitulis constituit, vel si quilibet pro loco sepulchura aliquid largitus ecclesia fuerit, neque de decimis & oblationibus fidelium, cuiquam presbyteros aliquem censum persolvere cogat. Quem canonem, iisdem verbis ex conc. Parisiensis laudat Gratianus in *can. secundum, ead. caus. & quest.* Manus dicebatur fundus, seu prædium, hoc est certus modus agri cum casa, ad mansionem cul-

auctoris: mansi alii fuere ingenuiles, id est liberi ab omni censu & servitio; alii serviles, qui censum, vel aliud servitium fisco præstabant; Gregor. lib. 12. epist. 1. 27. *viginti mansi ingenuos, & totidem serviles*. Et Baldricus Noviomensis lib. 1. chron. Camerac. cap. 1. *Mansi serviles sex, est ibi camba*.

C A P. XII.

Jus funeris seu sepultura inter parochialia jura: pro sepultura ne quid exigatur. Olim sepultura intra ecclesiam vetita.

INTER parochialia jura accensetur & jus funeris seu sepulturae, id est jus condendi corpora mortuorum: mortuus enim de jure sepeliendus est in ecclesia parochiali, in qua dum vixit ecclesiastica sacramenta percepit, nisi alio loco sepulturam elegerit; cap. 1. de sepultur. cap. 1. eod. tit. in 6. cuique libera est electio sepulturae extra parochialem ecclesiam, exemplo Christi, qui sepulturam elegit in alieno sepulcro; d. cap. 1. nempe ut optione alieni tumuli, mortem a se alienam ostenderet; Ambros. lib. 1. de virginat. cap. 3. in fine: *Bene etiam secundum litteram alienum monumentum fuit; quia suum monumentum Dominus non quaesivit. Habebat tumulum qui sub lege sunt mortis: victor mortis suum tumulum non habebat; non enim ille sepulcrum mortis desiderabat, qui de morte trophaea referebat*. Electa sepultura in loco alieno, parochiae debetur canonica portio mortuorum, id est relictorum ecclesiae, in qua defunctus elegit sepulturam, quae est tertia vel quarta, pro consuetudine regionum; cap. cum super, cap. certificari, de sepultur. clem. dudum, eod. tit. cap. conquerente, de offi. ordinar. cap. de quarta, de praescript. & haec portio ecclesiae parochiali semper excipitur: unde in privilegiis monasteriorum semper apponi solet clausula, salva iustitia ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora adsumuntur; d. cap. certificari. Pro sepultura vero, ne quid a plebano exigatur, ne de alieno luctu compendium quaeratur: sed si quid ultro offeratur, accipi non vetatur; Gregor. I. lib. 7. epist. 55. can. quæst. 13. qu. 2. Synod. Meldens. can. 72. Et hoc est quod dicitur in cap. ad apostolicam, de simon. pro funeris mortuorum pravos exactiones prohiberi, sed pias consuetudines non tolli, id est spontaneas oblationes, quæ & consuetudine commendantur: nimium sceda olim consuetudo inoleverat apud Montepessulanum in Gallia Narbonensi, ut defunctis non prius effoderetur sepultura, quam pro terra, in qua sepeliendi erant, certum ecclesiae pretium persolveretur, quam damnavit Innocent. III. cap. abolenda, de sepultur. immo & prioribus seculis male audire clerici ob turpes nundinas funerum; auctor sermon. ad fratres in eremo, serm. 36. *Numquid missam cantare, numquid baptizare, numquid mortuum sepelire sine pretio, vel promissione dignamini? Nunquid non citius mortem ducitum, quam corporis salutem desideratis videre? ecce quomodo lupi estis, ecce quomodo omni simonis infestis estis*. Olim iustæ sepulturae locus non fuit intra ecclesiam, quemadmodum nec apud Ethnicos intra muros urbis, sed corpora passim sepulta in coemeteriis, vel in atrio seu exhedris ecclesiae; concil. Brachar. I. can. 18. Item placuit, ut corpora defunctorum nullomodo intra basilicam sanctorum sepeliuntur: sed si necesse est deforis circa murum basilica usque adeo non abhorret. Nam si firmissimum hoc privilegium usque nunc manet civitates, ut nullo modo intra ambitus murorum deusculibet defuncti corpus humetur, quanto magis hoc venerabilium martyrum debet reverentia obtinere. Et concil. Valense apud Gratian. can. precipiendum, 13. qu. 2. *Prohibendum est etiam, secundum majorum instituta, ut in ecclesia nullatenus sepeliuntur, sed in atrio, aut in porticu, aut in exhedris*

ecclesia: intra ecclesiam vero, & prope aliam, ubi corpus & sanguis Domini conficitur, nullatenus sepeliatur. Solis Episcopis, abbatibus, presbyteris, aut fidelibus laicis intra xdes sacras sepulture honor impensus; concil. Moguntin. I. can. 52. Nullus mortuus intra ecclesiam sepeliatur, nisi Episcopi, aut abbates, aut digni presbyteri, vel fideles laici, can. nullus, ead. caus. & qu. in templo, quod fuit apud Quercum, Constantinopoli, conditus Dioscorus Hieropolis Episcopus; Socrat. lib. 6. cap. 17. Reliquias Gervasi & Prothasii martyrum transtulit Ambrosius Mediolanensis Episcopus in basilicam Faustæ, ubi sepulturam sibi elegerat; testis ipse epiit. 85. (al. 22. num 13.) Hanc ego locum predestinaveram mihi; dignum est enim, ut ibi requiescat sacerdos, ubi offerre consuevit: sed cedo sacris victimis dexteram portionem; locus iste martyribus debebatur. Imperatoribus & Patriarchis communis fuit sepultura in xde Apostolorum Constantinopoli; Eusebio lib. 4. vit. Constantin. cap. 60. Evagrius lib. 4. cap. 131. Nicephor. lib. 14. cap. 58. fidelibus etiam laicis, id est secularibus viris religione & pietate insignibus, eodem jure, quo Episcopis & presbyteris patuit sepultura intra ipsas ecclesias, aliis satis consultum ut sepelirentur in aditu vel porticu ecclesiæ. Cum in basilica S. Martini vici Condatis sepulcrum sibi posuisset Pelagius civis Turonensis, eo effracto & detecto invento, sepultus est in porticu ipsius basilicæ; Gregor. Turon. lib. 8. hist. Franc. cap. 40. Deposuerat enim sibi sepulcrum in basilica sancti Martini vici Condatis, quod detectum sui & effractum in frustra reperiunt, sic postea in porticu ipsius basilicæ est sepultus. Et laicis ipsis dignitatis argumentum fuit sepultura in atrio ecclesiæ; Baldric. Noviomens. lib. 3. cap. 22. In atrio tamen, quia major erat villula, subterratus. Porro intra ecclesiam mortuus cum juncumque conditionis sit sepeliendus non est sine consensu Episcopi, vel presbyteri seu parreci; synod. Meldensis, can. 72. Ut nemo quolibet mortuum, in ecclesia quasi hereditario jure, nisi quem Episcopus, aut presbyter pro qualitate conversationis, & vita dignum duxerit, sepelire presumat. Et sepultura mortuorum, ut unusquisque presbyter disponat sive ordinet, cautum constitutione Riculfi Sueffionensis Episcopi, quam Jo. Cordelius edidit inter opera Hincmari, cap. 18. Sepulcras mortuorum ecclesiastica honestate, & pietate unusquisque presbyter disponat, & ne pro sepeliendis mortuis xenia exquirat.

C A P. XIII.

Parochus debet habere suum clerum. Qua minoribus clericis in singulis ecclesiis assignantur beneficiola dicuntur junioratus, ordines. Prebendonium unde dictum.

SINGULIS ecclesiis unus presbyter præst: in eisdem tamen sub ejus præfectura & potestate, ordinandus est certus numerus clericorum, pro dignitate, & facultatibus ecclesiæ, quo sacrum ministerium congrue adimpleatur; l. in ecclesiis 11. C. de Episc. & cleric. & nov. Justini. 3. cap. 1. Etiam in minoribus, & tenuioribus ecclesiis unusquisque presbyter, qui plebem regit, clericum velut coadjuvam sibi adjungere debet, qui secum psalmos concinat, lectionem & epistolam legat, quique possit tenere scholas, ex concil. Maticen. cap. ut quisque, de vit. & honest. clericor. in frequentioribus ecclesiis præter presbyterum etiam diaconus ordinandus est, ne locus processionis celebrior ad sacra rite & solemniter peragenda sacerdote indigeat vel ministro; Gelasius ad Celestinum Episcopum: Pariter etiam & Felicissimum diaconum, in ejus ecclesia ministerio, si conversatio ejus patuit, subrogabis, ut locus processionis celeberrimus

mus ad mysteriorum consecrationem nec sacerdotes indigeat, nec ministro, *can. presbyteri*, 24. *dist.* ubi presbyteri & diaconi in eadem ecclesia ordinati sunt, singuli debent hebdomadam suam obire, id est quisque in ordine suo per hebdomadam ministrare; *conc. Tarraconens. l. can. 7. De diocesanis ecclesiis, vel clero*, id placuit diffiniri, ut presbyteri & diaconi, qui tibi constituti sunt, cum clericis septimanis observent, id est ut presbyter unam faciat hebdomadam, qua expleta succedat diaconus ei similiter. In luculentioribus etiam ecclesiis, quibus suberant plures capellæ, plures ordinabantur presbyteri, quibus præerat unus e presbyteris; *concil. Nannetens. can. 8. Nullus presbyter plures præsumat habere ecclesias, nisi forte alios presbyteros sub se in unaquaque habeat, qui nocturnum atque diurnum officium solemniter adimpleant, & missarum celebrationes quotidianis explant caeremoniis*. Singulis vero clericis qui ordinati sunt sub paroco in parociali ecclesia præstantur certa stipendia, seu portiones, quæ dicuntur junioratus; Ivo Carnotensis epistol. 286. *Super hac dedimus junioratum ecclesia de Pontepedonis*. Sic dicta, quod minoribus clericis præstarentur, quos ea ætas juniores ecclesiæ vocavit; Gregor. Turonens. lib. 5. *hist. cap. 26. Post hæc Chilpericus Rex de pauperibus & junioribus ecclesia, vel basilica banos jussit exigi, pro eo quod in exercitum non ambulassent*. Flodoard. lib. 1. *Remens. hist. cap. 18. ex testamento S. Remigii: Laudunensibus subdiaconibus, lectoribus, ostiariis, & junioribus quatuor solidos derelinquo: eadem appellantur & ordines, quod minoribus clericis in ecclesia ordinatis ordinationis jure adscriberentur*; Alexander II. in epist. ad clerum & plebem Lucensem: *Beneficium ecclesiæ, quod quidam canonicam, vel præbendam, seu etiam ordines vocant, can. ex multis, l. qu. 3. posteriores passim eadem vocarunt præstimoniam, de quibus in cap. quoniam, de concess. præbend. in 6. Super canonicatibus, dignitatibus, personatibus, præbendis, officiis, portionibus, præstimoniis, ecclesiis parochialibus ruralibus, & aliis quibuscumque beneficiis ecclesiasticis*. Præstimoniam dicta, quod alimentorum præstationem contineant: quo sensu præstera dicitur & obedientia, quod est regularis beneficii genus; Innocent. III. lib. 2. epist. 227. *Obedientiam, quæ præstera nuncupatur*.

C A P. XIV.

Matriculariorum officium sacras ades tueri, vota & oblationes fidelium suscipere, pauperes qui erant in matricula ecclesiæ curate, expositos infantes colligere & alendos tradere, eorumdem est fabrica ecclesiæ præesse.

AD ecclesiæ obsequium adhibentur & fideles laici, qui matricularii appellantur, vulgo *marguilliers*: eorum officium in primis est sacras ades tueri & custodire, unde matricularios, custodes ecclesiarum interpretatur Vandelbertus diaconus, in vita S. Goaris apud Surium 6. *jul. Custodes, vel matricularii ecclesiæ: & hi respondent ædituis templorum, qui sic dicti, quod sacras ades tuerentur apud Gentiles; l. 1. §. 1. ff. de tutel. l. cum pater 77. §. donatio- nis, ff. de legat. 2. De his Jul. Firmic. lib. 8. mathes. Ædituis faciet, templorumque custodes hierodulos, & qui sacris officiis deputantur*. Matricularii sunt æditui & custodes ecclesiarum, unde excubitores eos appellat Adrevaldus Floriacens. de miracul. S. Benedicti. cap. 26. *Excubitorum officium sacris templis dictum, non modo modernis temporibus constat, verum prisca ætate sub beato Moyse a Domino legimus tabernaculo sacratum ex levitarum genere custodum munia subrogata*. Matriculariorum etiam est vota & oblationes suscipere; synod. Antislithodor. can. 3. *Quicumque votum habueris in ecclesia vigilet, & ma-*

triculo ipsum votum, aut pauperibus reddat. Ita Clodoveus victis Gothis, caesque Alarico Vogladensi in prelio, equum, quem voverat, si e Gothis victoriam reportaret, voti reus Martino Turonensi obtulit, & voti redimendi causa centum dedit matricularis ecclesiae: verum cum equus fixus haereret, sentiens numinis religionem alia centum adjecit, nec mora sine vi ulla equus recessit; cuius rei casu is laetatus: Martinus, inquit, bonus in auxilio, carus in negotio; rem narrat abbas Urspergensis in chronico. Cumque interfecto Alarico reverteretur cum victoria, veniens ad eandem ecclesiam pro solvendo voto dona obtulit plurima: pro equo vero quem ibi dimiserat dedit matricularis ecclesiae centum solidos, ut eum reciperet. Idem narrat Sigebertus ad ann. 509. & Otto Frisingens. lib. 4. chron. cap. 32. Sed cubicularios vocant, quos Urspergensis matricularios. Eorundem fuit matriculam pauperum curare, & in eorum alimoniam stipes colligere, & coactas erogare; Gregor. Turonens. lib. 1. de mirac. S. Martin. cap. 31. Cum ad matriculam istam, quam sanctus suo beneficio devotorum elemosinis pascit, quovis die a fidelibus necessaria tribuantur, consuetudinem benedicti pauperes habent, ut cum multi ex his per leca discesserint, custodem inibi derelinquant, qui, quod fuerit oblatum accipiat. Unde forte custodes isti pauperum, matriculariorum nomen acceperunt, quod curam haberent matriculariorum, id est pauperum, qui in matricula ecclesiae pasciebantur. Hoc sensu matricularii dicuntur pauperes, qui in matricula ecclesiae inscripti erant. Matriculariorum etiam fuit expositos infantes pro locibus ecclesiae colligere, & lactandos tradere; quo pertinet verus formula cap. 11. Nos quoque in Dei nomine matricularii sancti illius; dum matutinis horis ad ostia ipsius ecclesiae observanda convenissemus, ibique infantulum sanguinolentum periculo mortis imminentem penitus involutum invenimus, & ipsum per triduum seu amplius apud plures homines inquisivimus quis suum esse diceret, & non invenimus: cui nomen ipsum imposuimus; sed postea pietate interveniente, & Domini misericordia opitulente, ipsum infantulum homini aliquo nomine illo ad nutriendum dedimus, &c. Signanter huiusmodi apud Treviros matriculariorum officium designat Vandelbertus in vita Goaris: Moris quippe tunc Trevirorum erat, ut cum casu quolibet femina infantem peperisset, cuius nollet sciri parentes, aut certe quem pra inopia rei familiaris nequaquam nutrire sufficeret, ortum parvulum in quadam marmorea concha, qua ad hoc ipsum statuta erat, exponeret. Et mox: Si quando igitur id contigisset, custodes vel matricularii ecclesiae puerum accipientes quarebant in populo si quis forte eum suscipere nutriendum, & pro suo deinceps habere vellet. Matricularii etiam incumbit praefectura fabricae, unde ad eosdem pertinet administratio portionis fabricae, & eo nomine vulgo operarii appellantur, quod in eorum operis sit curatio fabricae.

C. A. P. XV.

Parochi est curare pauperes, in singulis parochialibus ecclesiis suis matricula pauperum, id nomen tabula seu catalogo pauperum, unde pauperes huiusmodi tabula inscripti matricularii dicti, pauperes pro foribus ecclesiae, unaquaque civitas suos pauperes alit.

ET sunt matricularii sunt curatores pauperum, tamen presbytero seu parochio maxime incumbit cura pauperum, eademque proprium illorum munus est. Idcirco Atticus Constantinopolitanus Episcopus Nicenae civitatis pauperes fame laborare sentiens, trecentos aureos in pauperes erogandos misit Calliopio, Nicenae ecclesiae presbytero, tamquam proprio rei dispensatori; ut nos docet ejus epi-

epistola apud Socratem, lib. 7. cap. 25. λαβὼν, ὃ φίλῃ μοι κομολὴν, αὐτὸς γὰρ
 πρεσβύτερος χρεώσιν, ἀνάλαστος δὲ αὐτὸν διδάσκει. Accipe, o carissimum caput,
 istos trecentos aureos, eosque in pauperes impende uti volueris. In singulis pa-
 rochialibus ecclesiis fuit matricula pauperum loci, qui sustentabantur sumptu
 ecclesie pro modo facultatum, in eam referebantur dumtaxat pauperes loci,
 nec alii, quam aegri, & debiles: ne vero xenia, id est munuscula, exigeret
 presbyter pro receptione pauperum in matriculam, neve cognatos, aut validos
 in eam cooptaret, aut de infirmis operas exigeret, vetat Hincmarus Remens.
 epist. 7. cap. 35. Sed & de matriculariis per singulas ecclesias juxta faculta-
 tem & possibilitatem loci curam adhibeant, ne presbyteri pro locis matricula
 xenia accipiant, ne suos parentes suos & robustos in eadem matricula collo-
 cent, nec opera ab ipsis matriculariis exigant, non de matriculariis bubulos
 aut porcarios faciant, sed pauperes ac debiles & de eadem villa, de qua deci-
 mam accipiunt, matricularios faciant. Matricula dicebatur tabula, seu descriptio
 pauperum, qui e penu ecclesie diurnam stipem sumebant, unde qui matriculae
 inferiebantur matricularii dicti; ut illo loco Hincmari, & apud Gregor. Turo-
 nenf. lib. 7. cap. 29. Nonnulli etiam matriculariorum & reliquorum pauperum,
 pro scelere commissio tectum cellula conantur evertere. Pauperibus in matricula
 positis singulis diebus stipem erogabatur, pro foribus ecclesie, ne debitum eis
 subsidium subiperetur. In testamento D. Remigii apud Flodoard. lib. 1. Rem-
 ens. hist. cap. 18. Pauperibus duodecim in matricula positus ante fores ecclesie expe-
 rantibus stipem duo solidi, unde resciuntur, inferuntur. Stabant pauperes pro fo-
 ribus ecclesie, ut eorum conspectu fideles provocarentur ad erogandam his stipem;
 Chrysostom. de divers. utriusq. testam. loc. orat. in decem virgines: οἱ τὰς
 θύρας αὐτῶν ἐκκλῆσιον παρακαθήμενοι πίνουσιν, qui ecclesiarum fores obfident pau-
 peres. Et Moschus in Limonar. cap. 185.**) αἱ δὲ ἀσθενεῖς αὐτῶν αἱ αὐτὰς τριπλάσι
 αἱ ἐκκλησίας, ἡδύκει αὐτῶν αἱ πύλαι. Postquam igitur ipsum detulit in por-
 ticum ecclesie, ostendit ei pauperes. In matriculam admittebantur tantum pau-
 peres loci, unde decima percipiebantur: quia matriculae subsidium erat pars de-
 cimarum, quae reservata est sumptui & alimonie pauperum; can. vobis, can.
 Vulterrane, 12. qu. 2. peregrinis pauperibus non erat locus in matricula, quia
 unaquaque civitas suos pauperes alere debet, & presbyteri simul atque munici-
 pes conjunctis officiis suos pauperes pro viribus pascere tenentur, ne his evan-
 gandi detur occasio; conc. Turonenf. II. can. 5. Ut unaquaque civitas paupe-
 res & egenos incolas alimentis congruentibus pascat secundum vires, ut tam vi-
 cini presbyteri, quam cives omnes suum pauperem pascant, quo fiet ut ipsi pau-
 peres per civitates alias non vagentur.

C A P. XVI.

Parochi est sacra aedis constructio, initio, & refectio: quale parochianorum onus
 circa ea. Parochi est etiam ornare ecclesiam ut sponsi sponsam. Sacra aedis
 foribus herbulisque ornari pridem solita, harum incuria & squalor sequioris
 aevi nota.

PAROCHI etiam, & alii quotquot decimales fructus percipiunt, tenentur re-
 edificare ecclesiam, collapsamque instaurare, & sartam tectam tueri; concil.
 Moguntin. I. can. 42. cap. 1. cap. de his, de eccles. aedificand. concil. Trident.
 sess. 21. de reform. cap. 7. constructio & refectio ecclesiarum est onus fru-
 ctuum, eoque nomine tertia vel quarta decimarum reservatur fabricae ecclesie;
 can. decretimus, 10. qu. 1. can. vobis, can. Vulterrane, can. quatuor, can. de
 Tom. LX.

reditibus, 12. qu. 2. Parochianorum onus est conferre operas & vestitus ad ædificandum necessarias. Quod ad cultum & ornatum ecclesiarum, sicut sponsus ornat sponfam suam, ita & parochus tenetur adornare ecclesiam suam; Ambros. lib. 2. offic. cap. 21. *Et maxime sacerdoti hoc convenit ornare Dei templum decore congruo, ut etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.* Altaris ornamenta crucis signum, & sacre imagines; de quibus synod. Turonens. II. can. 3. *Ut corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.* In cultu sacrarum ædium maxime desiderata mundities: hinc jam olim suave olentibus floribus & herbulis confersa memorantur templa, & altaria; Hieronym. in epist. ad Heliodor. de morte Nepotiani presbyteri: *Eras ergo sollicitus si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa, si janitor creber in porta, vela semper in ostiis, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, & in omnes ceremonias pia sollicitudo disposita, non minus, non majus negligebat officium.* Et mox: *Hoc idem possumus & de isto dicere, qui basilicas ecclesie, & martyrum conciliabula, diversis floribus & arborum comis, vicinisque pampinis adumbraret, ut quicquid placebat in ecclesia, tam dispositione quam visu presbyteri laborem & studium restaretur.* Et Gregor. Turonens. lib. 7. hist. cap. 12. *Et non solum ipse, sed etiam herbula olim collecta, altarique locata nequaquam exusta sunt.* Idemque lib. 1. de miracul. cap. 71. *Accidit autem fortuito, ut extensa dextera manus palma, folium herbe salvie, quod pro honore martyrum in crypta conspersum fuerat, operiret.* Sequitur ævi probum ac labes fuit incutia & squalor sacrarum ædium, quam acri stilo detestatur Petrus de Vineis lib. 1. epist. 37. *Quid ergo aliud superest nisi ut ecclesias vestras conditas ad Dei & sanctorum suorum honorem funditus diruamus, & in quibus nihil aliud cultus & ornatus remansit quam incinnabulum, & vetus imago fuligine superinducta? prohi dolor! plura loca, quæ olim pro devotione fidelium multis signis & miraculis coruscabant, privatarum personarum suppellectilibus jacent plena, sacrataque altaria multo ornatu composita, vix uno nudo lintamine, vel perforata sindone vestiuntur, pavimenta etiam multo studio dudum lota, ut herbarum odorum & florum suavitate compluta, non putrverita sordescunt.* Hodie sane singulari Antistithum studio Gallicanæ ecclesiæ ubique fere antiquo decori restituit: sed modo cavendum ne censoriæ locus detur querele D. Bernardi, in apolog. ad Willelm. abbat. *Fulget ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget.*

C A P. XVII.

Domus presbyterialis juxta ecclesiam, vulgo caminata. Hac constitutione regia exempta est onere metati militaris. Ex consuetudine parochi nonnullis locis solenne epulum præstant parochianis suis tertio die.

QUO jure parochus tenetur residere & ministrare in ecclesia sua, eodem paræciani obligantur ei construere domum juxta ecclesiam, eamque necessaria suppellectile adornare; ut colligitur ex concil. Wormac. can. 50. can. Jamitum, 23. qu. 8. cap. 1. de censib. hac est quæ caminata dicitur, & semper locatur juxta ecclesiam; Helmold. hist. Slav. lib. 1. cap. 14. *in locum qui dicitur Nezama, ubi etiam sunt oratorium, caminata murato opere facta.* Finitis precibus matutinis, diebus solemnibus, ad caminatum, quæ erat conjuncta ecclesiæ, sæpius divertebat ipse Carolus M. testis Sangallensis in ejus vir. cap. 5. *Finitis autem laudibus matutinis; cum Rex ad palatium, vel caminatum dormitorium calefaciendi, & orandi se gratia, pro tanta festivitatis honore rediret.*

diret. Domum presbyteralem hactenus parochus reficere tenetur, ut sacra recta habeantur, modica enim hujusmodi refectio est onus fructuarii; *l. usufructu*, §. 2. *vers. hactenus*, ff. de usufruct. l. cum ad quem, C. col. constitutione Ludovici Iusti domus presbyterales solvantur onere metati, id est hospitii militum, qua jus novum nequaquam inkrutum, sed antiquum restitutum. Jure civili enim clerici exculantur a metatis, & susceptione hospitum; l. 1. & 2. C. de Episc. & cleric. l. places, C. de sacros. eccles. & ut in domibus ecclesiarum missi dominici, vel Comites, quasi pro consuetudine placitum, id est conventum juridicum, vel hospitium sibi vindicent, vetat concil. Turonens. III. can. 39. Moguntin. can. 40. Arelat. VI. can. 7. & 10. & synod. Joannis IX. cap. 1. de immunit. eccles. Hac testa subire non designati Reges & Imperatores. Ludovicum III. vel Conradum I. venationis studio regia abnotantem, hospitio excepit Willelmus plebanus in Carzenhusen, a quo aliquid petere jussus, cum nihil aliud petisset, quam cingulum de corio cervi, quem primum is venatu cepisset; Princeps viri moderationem miratur, episcopatum Monasteriensem ut primum vacavit ei dedit; auctore Alberto Kranzio lib. 2. metropol. cap. 29. Multis locis ex consuetudine parochus epulas præbere solet parochianis suis certo die solemnibus; Gregor. Tur. lib. 7. hist. cap. 29. *Ensem cum nos in villa quasi triginta ab urbe commorarentur ad convivium basilica sancta, cum eodem & reliquis civibus est ascitus.* Et idem cap. 47. ejusd. lib. Sigharius Joannis quondam filius, dum ad natalis Domini sollemniam apud Montanotensem vicum cum Austrigis, reliquisque pagensibus celebraret, presbyter loci missis puerum ad aliquorum hominum imitacionem, ut ad domum ejus bibendi gratia venire deberent. Ex consuetudine municipibus suis abbas Cluniacensis certas procuraciones, id est sollemnes epulas præstare solebat, quas Valerius abbas sustulit; de quo Robertus Montens. in suppl. Siebert. ad ann. 1180. *Walterius Cluniacensis abbas septies viginti procuraciones, quas burgenses ex consuetudine habere solebant ex donis abbatum, penitus delevit.*

C A P. XVIII.

Clericorum statio intra cancellos seu presbyterium, laici extra cancellos. Etiam monachorum ab initio dum erant extra clerum proprius locus extra cancellos, medius inter clerum & plebem. Inter laicos, in ecclesia distincta fuit statio virorum & mulierum, necnon & devotarum virginum. Olim in ecclesia nulla habita ratio dignitatis. Posterioribus seculis senioribus honor tribuitur in ecclesia.

PAROCIANORUM, quæ fuerit ratio in confesso ecclesiæ, a proposito nostro haud alienum erit dispungere. Clericis, ut par erat, in ecclesiâ propria sedes seu statio fuit intra presbyterium, seu intra cancellos, nec laicis patuit aditus vel sessio intra cancellos, nisi communicandi causa; *can. sacerdotum*, de consecr. dist. 1. 2. cap. 1. de vit. & honest. clericor. laicis, inquam, non licuit sanctuarium ingredi, excepto Imperatore cum Deo dona esset oblaturus; *can. 69. Synod. VI. in Trullo.* Monachis (ab initio enim fuere extra clerum) proprius locus fuit in ecclesiâ parochiali extra cancellos, medius inter clerum & plebem; Dionys. Areopag. epist. 8. ad Demophil. *οἱ δὲ μοναχοὶν διακονοῦντες, αἱ τούτων οὐκ ἀδύνατον ἵσθαι ἀποκατασταῖν, καὶ αἱ τῆς πλὴντος, ἢ παρεκκλινόν, ἢ πρὸς φυλακὴν αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς μέγαν καὶ ἐπίσημον τοῦτον, μάλιστα τῇ λαῷ παρὰ τοῖς ἱερατικῇς πλεονάζοντες.* Iis qui monachi sunt ordinati adytorum porta segregata sunt, juxta quas iniuntur, & adstant, non ad custodiam, sed ut or-

diuini recognoſcant ſuum, ſintque ipſo populo propinquiores ſacerdotibus. Inter laicos ipſos diſtinſta fuit in eccleſia virorum & mulierum ſtatio; auctor conſtit. apoſtolic. lib. 2. cap. 57. ἡ αἰ γυναικὶς κεχρημένης, ἡ αὐταὶ κατεξιδιώσαν οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος. Item ut ſedeant mulieres ſeparatim, ac cum ſilentio. Auguſtini. de civit. Dei lib. 22. cap. 8. (num. 3.) Admonetur in ſomnis appropinquante paſcha, ut in parte ſeminarum obſervanti ad baptiſterium, quacumque illi baptizata primitus occuſiſſet, ſignaret ei locum ſigno crucis Chriſti: adeoque pudori ſexus conſultum eſt, femina a viris ſegregata: tabulati intergerio, & ſuperius fuit tabulatum, in quo mulieres in eccleſia ſteſere ſeorſim a viris: hac occasione Joannes Chryſoſtomus diaconum, myſteriorum tempore mulierem quandam ex iis, quæ deſuper ſolebant deſpicere, curioſus intuentem gradu amovit, & ut in futurum caveret, juſſit velis ſuperiora muniri tabulata, ut referitur in ipſius vita apud Surium 27. januar. Ipſis etiam devotis virginibus, quæ domi ſcilicet virginitatem colebant, locus fuit in eccleſia ſeorſim a feminis tabulato interjecto diſpoſitus; Ambroſ. ad virginem lapſam (cap. 6.) Nomen vel illam locum tabulis ſeparatim, in quo in eccleſia ſtabas, recordari debuisti, ad quem religioſa matrona & nobiles certatim currebant, tua oſcula petentes, quæ ſanctiores & meliores te erant? Labente ævo ſimul ac diſciplina, promiſſæ viri & feminae conſedere in eccleſia: ſædum hunc apud Latinos morem ſua ætate notavit Baſilamo, in d. can. 69. ſynod. Trullenſ. & can. 54. Laodiceen. Melioris ſæculi inter laicos nulla habita eſt ratio dignitatis, vel natalium, in eccleſia: conſeſſu, unicuique locus fuit quem ſortuito occuparet, in eccleſia Dei eodem jure fuerit plebei & nobiles, ſervi & domini, divites & pauperes, omnes ſcilicet æquavit Chriſtus, quos pariter proprio ſanguine redemit, nec Deus eſt acceptor perſonarum, qui omnes homines eodem luto finxit; Ambroſ. in Luc. lib. 9. † ſuper cap. 20. num. 29. Reſte igitur vinea Chriſti populus nominatur, vel quod crucis in fronte prætexatur indicium, vel quod fructus ejus poſtrema anni legatur ætate, vel quod omnibus ut ordinibus vinearum, ita pauperibus atque divitibus, humilibus atque potentibus, ſervis ac dominis in eccleſia aqua diſpenſio, nulla diſcretio ſit. In eccleſia etiam ipſis magiſtratribus ſortuita fuit ſedes in turba; Chryſoſt. de diverſ. utriuſq. teſtam. loc. ſerm. in ſanctam paraſceuen: ἡ πλεονέχεια ἐκκλησίας, ἡ ἀνάλυσις ἀδελφῶν, ἰδρύοντες ποταμὸν ἐν τῇ μέν δικαιοῦν πολιτικῇ ἀξιοῦμενοι προεδρίας ἐν τῇ δὲ ἱερᾷ ἀδελφῇ τῷ πνεύματι. Et eccleſiam implemus, nosque invicem ſtudemus ſudantes, laborantes, & quidem coram judiciis ſæpe in prima ſede collocati, coram Jeſu vero libenter etiam ſtanſes. Inde prædix ſine ſalcibus & liſionibus templum inire juſſit Julianus Chriſtianæ religionis ſumma, quod magiſtratus ſimul atque templi limen attingit, privati perſonam ſubeat; ut ipſe edixit in epiſt. ad Arſacium Pontificem Galat. ἀμα γὰρ αἱ εἰς τὸν ἑῷον ἄλδα τῶν ἀνθρώπων, ἡ γύραρον ἰδιώματα. Nam ſimul ut ingreditur limen delubri, privati perſonam induit. Sequioris ævi labe, deſiciente veteri diſciplina, honorum ſtudio etiam in eccleſia inſanire magiſtratus, & dynaſtes, quos ea ætas ſeniores vocabat, & pacis publicæ fovendæ cauſa, ſuos honores ipſis in eccleſia tribui juſſum, conſentiente providentia canoanum & legum; concil. Wormaciænſe, can. 58. Ut Episcopi provideant, quem honorem presbyteri pro ecclesiis suis senioribus tribuant; Unde iisdem verbis exſcriptum eſt capitulare Caroli M. lib. 1. cap. 148. Et concil. Troſlejan. can. 6. Presbyteris nostris humilitatis exempla & monita dare debemus, videlicet: ut eis, in quorum diſtione ſua conſiſtunt eccleſia, congruum honorem & obſequium impendant debium, id eſt ſpirituale atque eccleſiaſticum, & hoc ſine ullo typho, vel conſensione, aut rebellionē.

C A P. XIX.

Delectus militaris per parochias ducibus presbyteris.

ET si de sacris parochorum & parochianorum muneribus sermo a nobis dumtaxat institutus sit; non abs re tamen erit publica & civilia erga rempublicam eorundem officia attingere; cum ecclesia sit in republica, ejusque ope & praesidio secunda sit. Jam olim in Gallia, laborante republica, delectus militaris per vicos & parochias indictus: & sicut Episcopi, ac Comites cum hominibus, id est vassallis suis; ita & presbyteri cum parochianis suis ad militiam vocati. Anno 1119. Rege Ludovico Craffo, Nogione infeliciter commisso proelio cum Anglis, copiarum instaurandarum gratia consilium id Regi suggestum est ab Amalrico, uno e regio comitatu, ut delectus indiceretur Episcopis, Comitibus, & presbyteris, eorumque parochianis; Ordericus Vitalis lib. 12. ubi Amalricus sic Regem affatur: *Nunc ergo consideratis opibus Galliae, & immensis viribus collectis, undique insurgens ad reparanda laudis nostra damna & potentia, salubre quod edam consilium accipe: Episcopi, & Comites, aliaeque potestates regni tui ad te conveniant, & presbyteri cum omnibus parochianis suis tecum quo iusseris eant, ut communis exercitus communem vindictam super hostes publicos exerceat.* Communem exercitum vocat, quod collectus esset ex plebibus, quas communis appellitant. Hoc genere delectus per plebes, seu communias, saepius usi Franci pro defensione regni adversus hostes, & eorum exemplum secuti Angli; Matthaeus Paris. in Henrico III. ad ann. 1242. *Fecit etiam militare subsidium per provincias sibi subditas, quale solet Francia fundere, edicto regali communiter convocari; & civilium communiarum legiones ad submonitionem regiam alacriter animari.* Militias vocant hodie nostri: hoc genere delectus nuper usque Germanae provinciae Occitania, & Aquitania, feliciter propriis viribus regni limites defenso adversus Hispanos irruptionem molientes.

C A P. XX.

Parochiarum fines praescribi non possunt. Parochiales ecclesiae non cadunt in regaliam. Parochiali beneficio quatenus pensio imponi potest.

SUPERIORIBUS velut corollarii vice addemus nonnulla parochialium ecclesiarum insignia jura, quae omittenda non videntur. Primum est, quod parochiarum fines praescribi non possunt, si constet de finibus parochiarum, id est si certis hae limitibus distinctae sint; *can. quicumque, can. licet in regulis, can. inter memoratos, & seqq. 16. qu. 5. cap. super eo, de paroch.* quod optima ratione constitutum est, ne ecclesiarum termini confundantur; *d. can. quicumque, & d. can. licet.* Secundum est, quod parochiales ecclesiae non cadunt in regaliam. Vacante sede episcopali Rex Christianissimus passim consert praebendas vacantes in cathedralibus & collegiatis ecclesiis: sed parochiales ecclesiae hoc jure non teneant; *gloss. in pragmat. tit. de annat. §. item quod dicta, verb. regalia & ibi Probus, Rubeus de regalib. cap. 39. & seq. Aegid. Magister. tract. de eod. jure, cap. 5. Gregor. synagm. lib. 17. cap. 8. num. 21.* Est enim jus patronatus locum habere etiam in parochialibus ecclesiis; *cap. postulasti, de ju-*

re patronat. jus regaliz ad eas non pertinet; Rex quidem jure regaliz utitur tamquam patronus omnium ecclesiarum ditionis suæ: sed hoc intelligitur de cathedralibus, & collegiatis ecclesiis, nec spectat ad minores ecclesias. Tertium est, quod parochialibus beneficiis pensio imponi non potest, nisi reditus excedat centum ducatos; *conc. Trident. sess. 24. de reform. cap. 13.* Unde in pensione, quæ hujusmodi super beneficiis constituitur, solet apponi clausula, dummodo remaneant centum ducati annuatim liberi pro rectore, id est liberi & soluti ab omni onere & sumptu: quod rectissime constitutum est, ne beneficia, quæ satis laborant sua mole, id est cura animarum, duplici graventur onere: regimini enim animarum, ars artium præstantissima, & longe operosissima, vix aliud onus recipit: sed hæc lex passim luditur, quot beneficia etiam curata non una pensione exhausta, & diruta? ita ut pastor egestate deficiat, nec audirur, si pensionem ad congruum modum redigi postulet, ecclesia evertitur, ut pacti fides servetur, & honesta rerum interpretatione, non honesto, immo sceleratissimo quæstui, locus sit. Videant, obsecro, qui ecclesiæ & judiciis præsumunt, ut corruptelæ hujusmodi medeantur. Et hæc de parochiis & parochorum jurebus dicta sufficiant.

F I N I S,

